

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
2019-YL-208

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN
ÖNLENMESİ KOMİTESİ'NİN (CEDAW) TÜRKİYE
RAPORLARI VE SİVİL TOPLUM ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE'DE KADININ DURUMUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ

HAZIRLAYAN
Murat KEMALOĞLU

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğretim Üyesi Taner BULUT

AYDIN-2019

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Murat Kemaloğlu tarafından hazırlanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin (CEDAW) Türkiye Raporları ve Sivil Toplum Çerçevesinde Türkiye'de Kadının Durumunun Değerlendirilmesi tez 28/08/2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurum	İmzası
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Zerrin Ayşe Öztürk	Ege Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Barış Gürsoy	Adnan Menderes Üniversitesi	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Taner Bulut (Danışman)	Adnan Menderes Üniversitesi	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulununtarih.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü V.

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... /2019

Murat Kemaloğlu

ÖZET

KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ KOMİTESİ'NİN (CEDAW) TÜRKİYE RAPORLARI VE SİVİL TOPLUM ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE KADININ DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat KEMALOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Taner BULUT

2019, XXII + 165 sayfa

CEDAW, kadın haklarının iyileştirilmesi amacı taşıyan uluslararası sözleşmeler içerisinde önemli bir konumda bulunmaktadır. CEDAW çerçevesinde belirlenen maddeler, kadın-erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi için kaldıraç etkisi görebilecek düzenlemeler barındırmaktadır. 189 BM üyesi ülkenin onayladığı CEDAW, Türkiye için de kadın haklarının iyileştirilmesinde referans alınan sözleşmelerden birisidir. Sözleşmenin işleyiş sürecinin yürütme organı olarak adlandırılabilir olan Sözleşme Komitesi'nin, taraf ülkelerdeki ilerlemeleri izlediği raporlama mekanizması bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı, içeriğin odak noktasını oluşturan başlıklardaki mevcut metinler ve raporları değerlendirerek, Türkiye'nin CEDAW'a taraf olmasının ardından kadın haklarında yaşanan gelişmelerde CEDAW'ın etkisini değerlendirmektir. Çalışmanın kapsamı, sözleşmenin kurumsallaşmasıyla bağlantılı olarak Türkiye'de yaşanan somut düzenlemelerle sınırlı olmasından dolayı, kadın hakları olgusunu her yönüyle ele alan sosyolojik bir değerlendirme yapma amacı taşınmamıştır.

Türkiye'de kadın haklarında yaşanan gelişmelerin CEDAW'a taraf olunmasından sonraki sürece denk gelen kısmının ele alınması amacını taşıyan çalışmada, Komite'nin Türkiye raporları ve Türkiye'nin Komite'ye sunmuş olduğu Periyodik Raporlarından verilerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Sivil Toplum Kuruluşlarının CEDAW Gölge Raporları ve kadın hakları değerlendirmeleri karşılaştırmalı biçimde ele alınarak çalışmaya eklenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: CEDAW, Türkiye Raporları, Gölge Rapor, STK, Ayrımcılık

ABSTRACT

COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF DISCRIMINATION AGAINST WOMEN (CEDAW), TURKEY REPORTS AND EVALUATION OF THE STATUS OF WOMEN IN TURKEY CIVIL SOCIETY FRAMEWORK

Murat KEMALOĞLU

MSc Thesis at International Relations

Supervisor: Dr. Taner BULUT

2019, XXII + 165 pages

CEDAW has an important position in international conventions aimed at improving women's rights. The legislation determined within the framework of the CEDAW contains regulations that may have a leverage effect for the implementation of equality between men and women. CEDAW was approved by the 189 UN member countries, is also one of the reference contract for improvement of women's rights in Turkey. The Convention Committee, which can be called the executive power of the process of the Convention, has a reporting mechanism in which it monitors progress in the Contracting States.

The aim of the study is to evaluate the available texts and reports in the headings that constitute the focus of the content. Another objective of the study was to assess the developments within the scope of Turkey reports. The scope of the study, in connection with the institutionalization of the contract is limited to the embodiments experienced in Turkey. As a result, it is not intended to make a sociological assessment that covers all aspects of women's rights.

For this purpose, data from the 2010 and 2016 committee report on Turkey and Turkey's Combined Second & Third Periodic Report, Combined Fourth & Fifth Periodic Report, Sixth and Seventh Periodic Report is evaluated. The CEDAW Shadow Reports of NGOs and women's rights evaluations of NGOs were evaluated in a comparative manner and included in the study.

KEYWORDS: CEDAW, CEDAW report on Turkey, The Shadow Report, NGO, Discrimination

ÖNSÖZ

CEDAW, kadınların uğradıkları cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve kadın haklarını korumak amacıyla yönelik standartları bir araya getiren ve taraf devletler üzerinde etki etme potansiyeli olan önemli bir uluslararası hukuk sözleşmesidir. Sözleşme, kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamda erkeklerle eşit konumda olmaları ilkesini benimsemekte, devletleri bu amaçları gerçekleştirmek için özel, geçici önlemler almaya yöneltmekte ve kadınlarla erkekleri, ayrımcı toplumsal rollerle tanımlayan geleneksel ve kültürel davranış kalıplarını ve tutumları dönüştürmek için önlem almaya teşvik etmektedir.

1985 yılında Türkiye tarafından onaylanan CEDAW'ın, Türkiye üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla yapılan bu çalışma sürecinde, başından beri göstermiş olduğu ilgi ve anlayıştan ötürü bilgi ve deneyimlerini paylaşmaktan kaçınmayan hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Taner Bulut'a;

Hayatımın her alanında desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, annem, babam, ablalarım, abilerime ve eşlerime;

Sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Murat KEMALOĞLU

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ.....	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xvii
EKLER DİZİNİ	xix
KISALTMALAR DİZİNİ	xxi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİNİN OLUŞTURULMA AŞAMASI.....	3
1.1. Sözleşmeye Duyulan İhtiyaç.....	3
1.2. Kadın Odaklı Uluslararası Belgelerin Tasnifi.....	6
1.3. Birleşmiş Milletler Düzeyinde Kadın Odaklı Düzenlemeler	7
1.4. Sözleşmenin Kurumsallaşması.....	10
1.5. Sözleşmenin Özellikleri	11
1.5.1. Sözleşmenin Hedefleri	11
1.5.2. Sözleşmenin Maddeleri.....	14
1.5.3. Sözleşmenin Onay Aşaması.....	31
1.5.4. Sözleşmenin Çekince Mekanizması	32
1.6. Kadın Haklarının Geliştirilmesinde BM Organizasyonları.....	33
1.6.1. Mexico City Dünya Kadın Konferansı	34
1.6.2. Kopenhag Dünya Kadın Konferansı	36
1.6.3. Nairobi Dünya Kadın Konferansı	37
1.6.4. Pekin Dünya Kadın Konferansı	38

1.6.4.1. Pekin Eylem Planı ve Türkiye'nin Taahhütleri	39
1.6.4.2. Pekin +5 ve Türkiye'nin Taahhütleri.....	41
2. BÖLÜM.....	44
2. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ KOMİTESİ VE İHTİYARİ PROTOKOL	44
2.1. Komitenin Kurulması ve Faaliyete Başlaması	44
2.2. Komitenin Oluşturulması	45
2.3. Komitenin Faaliyetleri	47
2.4. Komite Belgeleri	49
2.5. Komite Denetim Mekanizması	50
2.5.1. Komitenin Taraf Devlet İncelemeleri	51
2.5.2. Komitenin Taraf Devletlere Yönelik Yorum ve Önerileri	53
2.6. Sivil Toplum Örgütlerinin Komite Çalışmalarına Katkıları	55
2.7. CEDAW Kapsamında Oluşturulan İhtiyari Protokol.....	57
2.7.1. İhtiyari Protokole Duyulan İhtiyaç	58
2.7.2. İhtiyari Protokol Hükümleri ve Hedefleri	59
2.7.3. Türkiye Özelinde İhtiyari Protokol Pratikleri	66
3. BÖLÜM.....	69
3. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ KOMİTESİNİN TÜRKİYE RAPORLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	69
3.1. Türkiye'nin Komiteye Sunmuş Olduğu Raporların Genel Özellikleri	69
3.1.1. Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik Rapor	69
3.1.2. Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Rapor	71
3.1.3. Altıncı Periyodik Rapor	73
3.1.4. Yedinci Periyodik Rapor	74
3.2. Türkiye'nin CEDAW'a Taraf Olmasının Ardından Raporlarda Yer Alan Gelişmeler	75
3.2.1. Kamu Hukuku Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler	77

3.2.2. Eğitim Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler	85
3.2.3. İstihdam Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler	91
3.2.4. Sağlık Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler	97
3.3. Komitenin Nihai Raporlarında Yer Alan Türkiye Değerlendirmeleri.....	101
3.3.1. Kamu Hukuku Alanında Yapılan Değerlendirmeler	101
3.3.2. Eğitim, İstihdam ve Sağlık Alanında Yapılan Değerlendirmeler.....	104
4. BÖLÜM	108
4. SİVİL TOPLUM DEĞERLENDİRMELERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE KADININ DURUMU	108
4.1. Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu Değerlendirmeleri.....	108
4.1.1. Tübakkom Basın Bildirilerinin Değerlendirilmesi	108
4.1.2. Tübakkom Çalışma Gruplarının Hukuki Değerlendirmeleri.....	112
4.2. Ankara, İstanbul ve İzmir Barolarının Basınla Paylaştığı Değerlendirmeler	116
4.2.1. Ankara Barosu Basın Değerlendirmeleri.....	116
4.2.2. İstanbul Barosu Basın Değerlendirmeleri	118
4.2.3. İzmir Barosu Basın Değerlendirmeleri.....	120
4.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının CEDAW Gölge Raporları	122
4.3.1. 1997 STK Türkiye Gölge Raporu	123
4.3.2. 2005 STK Türkiye Gölge Raporu	126
4.3.3. 2010 STK Türkiye Gölge Raporu	130
4.3.4. 2016 STK Türkiye Gölge Raporu	137
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	145
6. KAYNAKLAR	148
7. EKLER	155
ÖZGEÇMİŞ	165

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1.:1945'ten Günümüze Bm Düzeyinde Cinsiyet Odaklı Yaklaşımlar	9
Çizelge 3.1.:Parlamentodaki Kadın Milletvekili Sayıları.....	76
Çizelge 3.2.:Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları	87
Çizelge 3.3.:15 Yaş Üstü Nüfusun Eğitim Durumu	88
Çizelge 3.4.:Farklı Eğitim Alanlarındaki Kadın Öğrenci Oranları	88
Çizelge 3.5.:Okuma Yazma Oranları (1995-2006)	90
Çizelge 3.6.:Eğitim Kademelerine Göre Net Okullaşma Oranları (2008/2009-2013-2014).	90
Çizelge 3.7.:İşyeri Durumuna Göre İstihdam Edilenler (%), 1995	92
Çizelge 3.8.:Kent-Kır Ve Cinsiyet Ayrımında İşgücüne Katılma Oranı.....	93
Çizelge 3.9.:Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranı	94
Çizelge 3.10.:İşgücüne Katılım Ve İstihdam Oranı	95
Çizelge 3.11.:İşgücüne Dâhil Olamama Nedenleri	96
Çizelge 3.12.:Cinsiyete Göre Bebek Ölüm Hızı.....	100
Çizelge 3.13.:Cinsiyete Göre Evlenen 16-17 Yaş Grubundaki Çocukları	100

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Komite'nin Mevcut Üyeleri	155
Ek 2. Türkiye'de Kadın Hukuku Alanında Kazanımlar	157
Ek 3. Karikatürler	162
Ek 4. Anıt Sayaç	164

KISALTMALAR DİZİNİ

AKBK	: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BMKF	: Birleşmiş Milletler Kadın Kalkınma Fonu
BMKGE	: Birleşmiş Milletler Kadın Gelişimi ve Eğitimi Enstitüsü
CEDAW	: The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
DEDAW	: Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women
ECOSOC	: Economic and Social Council
ILO	: International Labour Organization
IAOKİS	: Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İP	: İhtiyari Protokol
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
KSK	: Kadının Statüsü Komisyonu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TÜBAKKOM	: Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu
VAHS	: Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde gelişmişlik seviyesindeki farklılıklara rağmen hemen bütün toplumlarda kadınlar, çeşitli ayrımcılıklarla ve şiddet vakalarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. İnsanlığın kültürel mirasına etki eden düşünce yapıları, gelenek ve görenekler, ritüeller, din ve ahlak gibi olguların etkisi altında şekillenmiştir. Bu düşünce yapıları, kadına toplumların gündelik yaşamında evin kadını veya annelik figürünü dayatmış ve bu kalıpların dışına çıkmasına engel olmuştur (Moroğlu, 2009:3). Kadının ona yüklenen toplumsal 'görevlerinden' bağımsız kendini var edebilmesini sakıncalı gören anlayış, zaman içerisinde kanunlarla zayıflatılsa da kanunların uygulanmasında ve tanınan hakların kullanılmasında yine birtakım engeller oluşturmaktadır. İnsanın doğasının doğuştan bir sonucu olan kadın erkek arasındaki fizyolojik ayrımlar, zaman içerisinde toplumlar tarafından her iki cinsiyetten olan beklentileri farklılaştırmış ve her iki cinsiyete de birtakım farklı rol ve görevler yüklemiştir. Kadın ve erkeğin doğasından kaynaklanan bu ayrım toplumların bilincinde cinsiyetler arasındaki ayrımcılığın 'olağan' bir sonucu olarak görülmüştür. Kadın ve erkek arasındaki fizyolojik farklılıklar erkeğin kadından daha güçlü ve üst konumda olduğunu varsayan bu bakış açısına mazaret kabul edilmiş ve erkek egemen düşünceyi toplumların bilincinde daha derinlere yerleştirmiştir.

Bu bilinç, kadın ve erkeklerin gerek karşı cinse gerekse gündelik hayatındaki tutum ve davranışlarına çoğunlukla yön veren toplumsal cinsiyet rollerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet bağlamı içerisinde cinslerin etkileşiminin neticesinde şekillenen bu roller, erkek egemen düşüncenin hayatın çeşitli alanlarında hangi düzeyde baskın olduğunun test edildiği önemli bir göstergedir. Bir toplumda cinsiyetler arasında tam anlamıyla bir eşitlikten bahsedebilmek için, kadınların erkekler ile birlikte sahip olduğu haklar ve bu haklara erişiminde erkeklerle karşılaştırıldığında herhangi bir dezavantajın olmaması gerekir. Bu ilişkiler bütünü için genel bir yargıya varmanın zorluğu, toplumların değişkenlik gösteren kültürel yapısından kaynaklı olsa da genel olarak bireylerin etkileşime girdiği bütün toplumsal alanlarda erkeklerin daha başat konuma yerleştirildiği açıkça görülmektedir. Kadınların ise değişkenlik gösteren toplum yapılarının aksine genel olarak dezavantajlı konumda olduğu görülmektedir (Moroğlu, 2016:287).

Kadınların, toplumsal hayatta karşılaştıkları ayrımcılıkların önüne geçilmesi için yasal düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Ülkelerin yasal düzlemlerini kadın-erkek eşitliği

çerçevesinde oluşturması gerekliliğinin yanında uluslararası ‘kontrol’ mekanizması işlevi görebilecek sözleşmelere de ihtiyaç bulunmaktadır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 1979 yılında BM Genel Kurulunda onaylanmasından günümüze kadar, içerdiği hükümlerle birlikte böyle bir ihtiyacı karşılaması açısından önemli bir uluslararası sözleşmedir. Sözleşmeye taraf olan ülkelerin belirlenen hükümler doğrultusunda yerine getirme taahhüdü altına girdikleri düzenlemeler, 1985 yılında Türkiye tarafından da onaylanmasının ardından ülke gündemimize girmiştir.

Çalışmada, CEDAW’ın kadın haklarının geliştirilmesini hedefleyen hükümlerinin ele alınması amacı doğrultusunda, Türkiye’de kadın haklarının iyileştirilmesinde yaşanan gelişmelerin CEDAW’ın onaylanmasıyla anlamlı bir ilişki bütünlüğü içerisinde olduğu hipotezi işlenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, CEDAW’ın oluşturulma süreci ve hükümleri ele alınmıştır. İkinci bölümde, Sözleşme çerçevesinde kurumsallaşan Komite ve İhtiyari Protokol kurumları değerlendirilerek ele alınmıştır. İlk iki bölümde işlenen başlıklar, Türkiye’de akademisyenler tarafından incelenmiş ve üzerine sistematik araştırmaların ortaya konulduğu konulardır. Türkiye’deki CEDAW literatüründe önemli yeri bulunan bu çalışmalar ilgili bölümlerde referans olarak ele alınmıştır.¹

Çalışmanın hipotezinin işlendiği üçüncü ve dördüncü bölümde, Türkiye’nin taahhüt ettiği yükümlülükler gereği Komiteye sunmuş olduğu raporlar ve Komite’nin 2010, 2016 Türkiye raporları incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır. Türkiye’nin raporları doğrultusunda yaşanan gelişmeler incelenirken, Türk Ceza Kanunu, Türk Medeni Kanunu; Eğitim, İstihdam ve Sağlık alanlarında raporlara yansıyan düzenlemeler şeklinde kapsam belirlenmiştir. CEDAW literatüründe var olan araştırmaların kaynak olarak ele alınmasıyla beraber bu çalışmada ‘Türkiye Raporları’ odak olarak seçilmiş ve çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye’nin Komite’ye sunmuş olduğu raporların Sivil Toplum Kuruluşları tarafından değerlendirmesi niteliğinde olan Gölge Raporlar ve yine kadın hakların yaşanan ilerlemelerle ilgili çalışmalar yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarının değerlendirmelerine yer verilmiştir.

¹ Gemalmaz, M. S. (2011). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri*. Moroğlu, N. (2009). *Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi*. Özdamar, D. (2009). *CEDAW Sözleşmesi*.

1. BÖLÜM

1. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ SÖZLEŞMESİNİN OLUŞTURULMA AŞAMASI

Birleşmiş Milletler yapısı içerisinde, 1979 yılında CEDAW'ın onaylanmasına kadar olan sürede kadın haklarının geliştirilmesi amacıyla çeşitli düzenlemeler hayata geçirilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kadının Statüsü Komisyonu, Kadınların Vatandaşlık Bağlarına Dair Sözleşme, Evlilikte Rızaya İlişkin Sözleşme ve Kadın Hakları Bildirgesi 1979 yılına kadar yaşanan gelişmelerdir.

1979 yılına kadar yapılan düzenlemeler genel olarak, kadının siyasi hakları, cinsiyete dayalı eşitliğin aile hukukunda sağlanması, kadının eğitiminin desteklenmesi, kadının sosyo-ekonomik gelişimi, nüfus ve istihdam politikaları üzerine yoğunlaşmıştır. CEDAW ile birlikte ise kadın haklarına dair sözleşmeler kapsamlı ve tek bir çatı altında toplanarak hükme bağlanmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, CEDAW gibi bir uluslararası sözleşmenin gerekliliği, Birleşmiş Milletler'de düzenlenen kadın odaklı diğer belgeler, CEDAW'ın kurumsallaşması ve kadın hakları odaklı düzenlenen uluslararası kadın konferansları ele alınacaktır. CEDAW'ın hükümleri incelenirken, maddeler değerlendirilerek ve onay ile çekince mekanizmaları ayrıca değerlendirilecektir.

Uluslararası Kadın Konferansları da sistematik bir yapı içerisinde ele alınması hedeflenen CEDAW'ın oluşturulma sürecinde önem arz etmektedir. Konferanslarda ele alınana konular, dönem şartları ve sonuç bildireleri de bölümde tarihsel arka planın netleştirilmesi amacıyla başlıklandırılarak ele alınacaktır.

1.1. Sözleşmeye Duyulan İhtiyaç

Kadını toplumların gündelik yaşamlarında ikinci plana iten erkek egemen bakış açısı, toplumsal ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının yazımında da rol oynamıştır. Toplumsal anlamda ciddi dönüşümlerin yaşandığı 20. Yüzyılın başlarında; Almanya, Fransa ve İsviçre gibi ülkelerde düzenlenen Medeni kanunlarda “koca ailenin reisidir” gibi ifadeler erkeğin başat rolünü desteklemiş, cinsiyet ayrımcılığının toplumların bilincindeki yerini

sağlamlaştırmasına katkı sağlamıştır. Kanuni düzenlemelerin bu minvalde yol almasına karşın, insan haklarını konu edinen evrensel belge ve beyannamelerde bütün insanların şeref, statü bakımından eşit ve özgür dünyaya geldikleri, bütün insanların temel insan haklarına ve özgürlüklerine herhangi bir ayırım olmaksızın sahip olduğu, cinsiyet ayrımcılığının söz konusu olmaması prensipleri yer almıştır (Gemalmaz, 2011:489).

1789 Fransız ihtilaliyle beraber kadınlar özgürlük ve eşitlik mücadelelerinin içerisinde var olmuşlardır. 1900'lerin başlarında ise kadınlar uğradıkları ayrımcılıklar ve baskılar neticesinde mücadelelerini eşitsizliğin ana kaynağı olan cinsiyet ayrımcılığı zeminine oturtmuşlardır. Kadınlar, Fransız ihtilalinin temel çıkış noktası olan mutlak monarşinin ortadan kaldırılması mücadelesinde önemli bir varlık göstermişlerdir. Fransız İhtilalinin neticesinde özgürlük ve demokrasi taleplerinin temel olarak yazıldığı “İnsan ve Yurttaş Hakları” bildirisinde ise “insan ve yurttaş” tanımlamalarının kadınları içermediği ve soyut bir insan tanımı yapıldığını görmüşlerdir (Moroğlu, 2016:288). Kadınlar 1789 yılında yayımlandıktan sonra Fransa Meclisinde kabul edilip Fransa Anayasasının önsözüne de eklenen İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisine Fransızcada erkek anlamına gelen “homme” kelimesini yanında yine Fransızcada kadın anlamına gelen “femme” kelimesinin de eklenmesini talep etmişlerdir. Bu taleplerinin cinsiyetçi bilincin kendini göstererek reddedilmesiyle kadınlar, “Kadın ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesini” 1791 yılında hazırlayıp duyurmuşlardır. Bu gelişmenin ardından ihtilal sürecinde kadınların rolü göz ardı edilmiş, kadın mücadelesinin içinde yer alan ve bildirgeyi okuyarak halka duyuran Olympe de Gouges, ihtilal mahkemesi kararıyla 1793 yılında “kadının cinsiyetine aykırı şekilde siyasetle ilgilenmesi” gerekçesiyle idam edilmiştir. Bu olayda önemli bir neferini kaybeden

kadın hareketi, bildirgeyle birlikte kadın hakları mücadelesinin ilk yazılı belgesini ortaya koymuştur (Moroğlu, 2016:288).

20. Yüzyıl insanlık tarihinin iki büyük savaşına sahne olmuştur. Her iki savaşta da insanlık onarılması güç trajediler ve felaketler yaşamıştır. İkinci Dünya Savaşının ardından insanlığın yaşadığı bu toplu tahribatı onarmak, kalıcı barışı getirmek ve yıkımın etkilerini gidermek maksadıyla çeşitli çalışmalar sonucunda uluslararası örgütler kurulmaya başlanmıştır (Moroğlu, 2016:289). Bu uluslararası örgütler arasında en geniş yelpazeye sahip örgüt olan Birleşmiş Milletler (BM), 1945 yılında “dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası ekonomik, toplumsal ve kültürel iş birliği oluşturmak” amacıyla kurulmuştur. Türkiye’nin de kurucu üyesi olduğu BM, insanlığın bütün fertlerinin faydalanması amacıyla uluslararası standartlar getiren “İnsan Hakları Evrensel Beyanamesini (İHEB)” düzenlemiş ve 10 Aralık 1948’de onaylamıştır. Kurulduğu ilk yıllarda İkinci Dünya Savaşının yarattığı yıkımı onarmaya yönelik faaliyetlerde bulunan BM’de kadın odaklı çalışmaların arttığı dönem 1970’li yıllar olmuştur. Kadın hakları konferanslarından “Kadınlara Karşı Her Türölü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine (CEDAW)” götürececek sürecin yoğun çalışmaları bu dönemlerde başlamıştır.

Toplumların ekonomik kalkınmasının yanında demokrasilerinin de iyileştirilmesini sağlamak amacını kadın haklarından bağımsız değerlendirmemek gerekir. Bir toplumda cinsiyet ayrımcılığının önüne geçmek adına atılan her adım o toplumun demokratikleşmesinde önemli mesafe almak anlamına gelmektedir. Kadınlar, içinde buldukları toplumun bir parçası olarak o toplumun hem demokratikleşmesi hem de toplumda kurumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel birçok alanda yaşadıkları ayrımcılıkla mücadele etmişlerdir. Kadınların mücadelesinin, BM düzeyinde toplumların topyekûn kalkınması amacıyla yapılan çalışmalarla kadın hakları temelinde bir araya gelmesi ise BM Kadınlara Karşı Her Türölü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesiyle olmuştur. Sözleşme, kadınların haklarıyla ilgili uğradıkları erozyonun önüne geçilmesi adına kabul edilen BM düzeyinde uluslararası bir metin olmasıyla birlikte bu anlamda kadın hakları sorununun devletler arası gündemin en üst seviyesinde yer bulması açısından önemlidir. Sözleşmenin kabulü taraf olan devletlerin iç hukukunun kadın haklarına karşı olan düzenlemelerin kadınlar ve sözleşme lehine uyumlaştırılması ve cinsiyet ayrımcılığına karşı eşitliğin hayata geçirilmesini gerektirdiğinden kadın hakları mücadelesinde önemli bir noktada bulunmaktadır.

1.2. Kadın Odaklı Uluslararası Belgelerin Tasnifi

20. yüzyılda düzenlenen kadın odaklı uluslararası sözleşmeleri çeşitli konu başlıkları altında değerlendirmek mümkündür. Kadının sosyal hayatta uğradığı ayrımcılıktan çalışma hayatında uğradığı ayrımcılığın yanı sıra cinsel şiddet ve fiziksel şiddet gibi konular olmak üzere çeşitli kritik konularda sözleşmeler ve düzenlemeler bulunmaktadır (Leeuwen, 2013:245). Bireysel haklar ve siyasete katılım konularındaki sözleşmelere bakıldığında İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımın ardından kadının toplumsal hayattaki rolünü güçlendirmek adına BM Kadın Statüsü Komisyonu tarafından yapılan düzenlemeler bulunmaktadır. Ülkelerin iç hukukundaki kadın karşıtı mevzuatın kadın lehine uyumlaştırılmasını, toplumdaki kadın-erkek konumunun eşitlenmesi gibi konuları bulunmaktadır. Kadınların siyasete katılımı, evlenme çağından önce evlendirilen kız çocuklarıyla ilgili düzenlemeler ve evliliğin kanunlar önündeki düzenlemesi konular da bulunur (Leeuwen, 2013:243). Ayrıca 6-8 Eylül 2000 tarihlerinde BM'nin New York'taki genel merkezinde Türkiye'nin de aralarında 189 devletin başkan ve temsilcilerinin bulunduğu, "yeni bin yılın başlangıcında" sloganıyla düzenlenen zirvede imzalanan BM Binyıl Bildirgesinde de kadın odaklı düzenlemeler bulunmaktadır. Sekiz hedefin sayıldığı bildirmede cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması, anne ve çocuğun sağlığı hedefleri de bulunmaktadır (Güngör, 2012:225).

Kadınların çalışma hayatına ilişkin sözleşmelerde, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) yapmış olduğu düzenlemeler ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin de onayladığı 45, 100, 111, 122no'lu sözleşmeler sırasıyla: Kadınların maden ocaklarında ve yeraltı işletmelerinde çalıştırılmaması, kadın-erkek arasında eş iş için eş ücret, iş ve meslek hayatındaki ayrımcılık ve istihdam politikaları konularını düzenlemektedir (Zwingel, 2016:62).

Kadınların cinsel sömürü amacıyla ticaretini önlemeye yönelik düzenlemeler, 20. Yüzyıla kadar köle pazarlanmasının yasaklanması yaklaşımıyla düzenlenmiş olsalar da 20. Yüzyıldan sonraki süreçte kadınların cinsel istismarını ve bu amaçla ticaretini yasaklamayı amaçlamışlardır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (AKBK) 19 Mayıs 2000 tarihindeki 710. oturumunda 11 sayılı tavsiye kararında üye ülkelere gözden geçirmek üzere cinsel sömürü amacıyla yapılan kadın ticaretine karşı çeşitli önerilerde bulunmuştur. BM genel kurulunun 57. Oturumunda alınan kararlarda da kadın ve kız çocuklarının ticaretinin önlenmesi konularında kararlar alınmıştır (Güngör, 2012:321).

Kadınlara karşı uygulanan şiddet ve cinsiyet ayrımcılığının önlenmesini konu edinen düzenlemelere bakıldığında, bu düzenlemelerin kadınların tarihsel olarak yaşadıkları ayrımcılıkların hemen hemen tamamını önlemeyi amaçladıkları görülmektedir. Toplumsal ve kültürel hayatta kadının konumunu güçlendirmesi adına yapılan düzenlemelerden başlıcaları 1967 yılında yayımlanan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi (DEDAW) ve 1979 yılında imzalanan CEDAW'dır (Women, Full text of the Convention in English, 2019). BM nezdinde bu anlamda yapılan çalışmalarda daha önce de belirtilen 57. Oturumda 176, 179 ve 181no'lu toplantılarında kadına şiddeti konu alan kararlar alınmıştır. Yine BM genel kurulunun 63-425no'lu oturumunda kadına yönelik şiddetle mücadelenin yoğunlaştırılması kararı alınmıştır (Güngör, 2012:339).

1.3. Birleşmiş Milletler Düzeyinde Kadın Odaklı Düzenlemeler

İkinci Dünya Savaşının ardından uluslararası barışın sağlanması, kalkınma, refah ve güvenlik gibi amaçlarla kurulan BM'de kuruluş konferansından başlamak üzere kadınların örgüt yapısı düzeyinde eşitlik talepleri olmuştur. BM kuruluş anlaşmasında bu çabanın karşılığını görmek mümkündür. Kadın delegelerin yoğun çabaları üzerine Birleşmiş Milletler Ekonomi ve Sosyal Konseyi (ECOSOC), kadınların uğradıkları ayrımcılıkları ve siyasete katılımlarının hangi noktada olduğunun kapsamlı olarak incelenmesi ve siyasi katılım mekanizmalarında tespit edilecek sorunların çözümü için öneriler geliştirecek bir komisyon kurmuştur (Zwingel, 2016:66). Toplumsal hayatta kadının mevcut durumunu inceleyen bu komisyon önce İnsan Hakları Komisyonunun gözetiminde faaliyetlerini sürdürmüştür. Daha sonraki süreçte bu komisyonun alt komisyon olmaması gerektiğini düşünen ülke delegelerinin çabaları olmuştur. 29 Mart 1947 tarihinde ise kadınların komisyon düzeyinde ayrı bir kurumsal yapıda temsil edilmesi istekleri karşılık bulmuş ve Kadının Statüsü Komisyonu (KSK) diğer komisyonlar gibi eşit seviyede bir komisyon olarak faaliyetlerine başlamıştır. ECOSOC'un aynı tarihli kararında komisyonun görevi: "Kadınlara gündelik ve kurumsal hayatta fayda sağlayacak faaliyetlerde bulunmak ve bu amaçla ECOSOC'a gerektiğinde öneriler ve raporlar sunmak." olarak tanımlanmıştır (Zwingel, 2016:67). Kurulduğu dönemde 15 üye devletten oluşan komisyon, gözlemci üyelerin de katılımıyla günümüzde 45 üye ile faaliyetlerine devam etmektedir (CSW, 2019).

Komisyon, üye ülkelerdeki kadınların yaşadıkları sorunları üye ülke yöneticileriyle organize bir şekilde toplumsal yaşamdan veriler toplanarak değerlendirir ve bu sorunlarla ilgili tavsiye, açıklamalar kanalıyla çözüm yolları arar. Bu çözüm arayışı ECOSOC ve

Birleşmiş Milletlerin en yüksek organı olan Birleşmiş Milletler Genel Kuruluyula (BMGK) raporların ve çözüm önerilerinin sunulmasıyla entegre bir şekilde devam eder.

İnsan hakları ihlallerine karşı düzenlenmiş sözleşmelerde din, dil ve ırk gibi kategorilerde yaşanan ayrımcılıkların yanında cinsiyet temelli ayrımın dahil edilmesi kadının insanın bir alt türü olmadığı anlayışının yaygınlaştığı anlamına gelmektedir. Bu anlayışın yaygınlaşmasının BM düzeyindeki kurumsal bir diğer karşılığı da 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde görülmektedir. Beyannamenin ilk maddesinden itibaren cinsiyet ayrımcılığının reddedilmesi gerektiğine dair anlayış görülmektedir (Moroğlu, 2009:5).

Komisyon çalışmaları ve beyannamenin kabulünün ardından kadın haklarıyla ilgili yaşanan ilerleme BM düzeyinde 1952 yılında imzalanan Kadınların Siyasi Haklarına Dair Sözleşme ve 1957 yılında Evli Kadınların Uyraklığına Dair Sözleşme ile devam etmiştir. Bu düzenlemeler her ne kadar BM düzeyinde oldukça fazla ülkenin etki alanında gerçekleşse de taraf olmayan veya taraf olup da çekincelerini çoğaltan ülkeler üzerinde etkisi azaltılabilir konumdadır (Moroğlu, 2009:6).

Kurulduğu günden itibaren üye sayısı önemli ölçüde artan BM’de KSK’nın önerisi üzerine 1975 yılı “Uluslararası Kadın Yılı” olarak kutlandı. 1975-1985 yıllarını ise “Kadınların On Yılı” olarak belirleyen BM, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden oluşturulan kadın-erkek eşitsizliğinin önüne geçerek eşitliği sağlamak, kadının yaşadığı ülkenin kalkınmasında aktif rol alması ve BM hedefleriyle uyumlu olarak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında var olmasını sağlamayı hedeflemiştir (Çelik, 2012:151).

BM bu süreçte “Kadınların On Yılı” hedefleriyle uyumlu olarak sorunların tartışıldığı ve üzerinde çözüm önerilerinin sunulacağı kadın konferansları düzenlemiştir. 1975 yılında Mexico City, 1980’de Kopenhag’da, 1985’te Nairobi’de ve 1995 Pekin’de olmak üzere düzenlenen konferanslarda KSK tarafından çıkartılmış programlar tartışılmış ve çeşitli tavsiye kararları alınmıştır. 1993 Viyana “Evrensel İnsan Hakları Konferansında” ise yine kadınlar kendilerini uluslararası örgütler düzeyinde temsil etmeye devam etmişler ve hak ihlali odaklı düzenlemelerde “erkek egemen” bakış açısının dışına çıkarak mevcut bakış açısını değiştirmeye devam etmişlerdir (Çelik, 2012:152). 2000’li yıllara gelindiğinde BM Binyıl Bildirgesinde üzerinde uzlaşılan hedeflerde kadınların uğradığı ayrımcılıklara ilişkin

ifadelere yer verilmesi bu doğrultuda kadınların göstermiş olduğu çabanın neticesinde değerlendirilebilir.

Çizelge 1.1. 1945'ten Günümüze BM Düzeyinde Cinsiyet Odaklı Yaklaşımlar

Dönem	Evrensel Durum	İlgili Kurumlar, Etkinlikler ve Belgeler	Yaygın Cinsiyet Politikaları
1945 - 1975	Birleşmiş Milletlerin kuruluşu, Soğuk Savaş, İnsan hakları çerçevesi oluşturma çabaları, Evrensel bir görev olarak: Modernizasyon, Devlet odaklı yaklaşımların geliştirilmesi	Kadının Statüsü Komisyonu (1952: Kadının Siyasi Haklarına İlişkin Sözleşme, 1957: Evli Kadınların Uyraklığına Dair Sözleşme, 1962: Evliliğe Rıza Gösterilmesine Dair Sözleşme, 1967: DEDAW)	Kadının siyasi hakları, Cinsiyet eşitliğine dayalı aile içi hukukun sağlanması, Kadının eğitiminin desteklenmesi, Kadın ve sosyo-ekonomik gelişim, Kadının durumunu da içeren nüfus politikası, Koruyucu istihdam önlemleri
1975 - 1995	Devlet odaklı yaklaşımdan pazar odaklı yaklaşımın geliştirilmesi; bloklar arası çalışma ortamının sonu	1975 – 1995: Dünya Kadın Konferansları, 1990'lar Konferansları (Çevre, İnsan Hakları, Nüfus), 1976: BM Kadın Kalkınma Fonu (UNİFEM), 1979: CEDAW, 1982: BM Kadınların Gelişimi Enstitüsü (INSTRAW), 1993: BM Kadına Şiddetin Önlenmesi Deklarasyonu (DEVAW), Sivil Toplum Kuruluşlarının Yaygınlaşması	Kadınların ihtiyaçlarına ve katkılarına dayanan geniş kapsamlı çerçeve oluşturulması, Eşit istihdam önerileri, Kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, Kadınların güçlendirilmesi, Kadının insan hakları,
1995 - Günümüz	Washington Uzlaşısı sonrası dönem, Ekonomik eşitsizliklerin ve krizlerin artması, Köktencilüğün yükselişi, Yeni silahlanma dönemi	Kadın STK'larının yeniden organizasyonu, Anti-feminist ağların yaygınlaşması; UNİFEM, INSTRAW, DAW, OSAGI gibi yapıların yerine UN WOMEN kurulması; BM Güvenlik Konseyi 1325 kararı	Cinsiyetler arasında dengeleme (kotalar), Kadınlar için krediler, Kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, Kadın barış ve güvenlik, Yükselen cinsel yönelim ayrımcılığı

Kaynak: Translating International Women's Rights

1.4. Sözleşmenin Kurumsallaşması

20. Yüzyılın ortalarından itibaren kadın odaklı düzenlemelerin artışı, kadınların yüzeysel olarak değerlendirilen sorunlarının köklerine inilmesiyle ve kadın hakları mücadelesinin ayrımcılığa karşı yoğunlaşmasıyla eşitlikçi bir zemine yaklaşmaya başlamıştır. Kadın hakları konusunda düzenlenen sözleşmelerde genel olarak toplumsal hayat düzenlenmeye ve bu alanda yaşanan ayrımcılıklar giderilmeye çalışılmıştır. Bu çabalar İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan süreçte ortaya koyulan düzenlemelerle nispeten karşılığını bulmuştur (Charlesworth, 1994:58). Sorunların kökleşmiş olması ve genişliği ise bütüncül yaklaşımlı düzenlemelere duyulan gereksinimi devam ettirmektedir. 1967 BM Genel Kurulunda kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi bu anlamda kadınların yaşadıkları ayrımcılıklarının bütüncül bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken hak ihlali problemi olarak görülmesi gerektiğini belirterek önemli bir açığı gidermiştir.

Bu düzenleme önemli bir farkındalığın yaratılmasının yanında siyasi etki barındırır da ülkeler üzerinde sorunların çözümü için sunulan önerilerde etkili olabilme özelliği bulunmamaktadır. BM Kadının Statüsü Komisyonu düzeyinde bu alandaki eksikliğin giderilmesi amacıyla çalışmalar yapılmıştır. 1975 Mexico City Konferansında başlayıp 1975-1985 yılları arasında "Kadınların On Yılı" ilan edilmesini sağlayan süreçte bu alandaki eksikliğin giderilmesini sağlayacak olan sözleşme hazırlanması çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalar BM Genel Kurulunda da karşılık görmüş ve komisyona destek verilmiştir (Charlesworth, 1994:64). Komisyon, cinsiyet ayrımcılığını önüne geçilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin hayata geçirilmesi amacıyla BM üyelerinin imzasına açılacak olan CEDAW'ın düzenlemesine başlamıştır. Ayrıca komisyon üye ülkelere böyle bir sözleşmenin uluslararası düzeyde gerekliliği konusunda fikirlerini belirtmeleri ve sözleşmenin içeriğiyle ilgili katkılarını sunmaları için davetler göndermiştir.

1973'te başlayan bu süreç altı yıl sürmüştür. Çeşitli dokümanlar hazırlanarak tartışmalarla devam eden süreçte taslaklar oluşturulmuştur. BM düzeyinde böyle bir sözleşmenin sıfırdan oluşturulup imzaya açılmasının gerekliliği konusunda uzun tartışmalar yürütülmüştür. BM Genel Kurulunda ve komisyonlarda bu amaçla düzenlenmiş sözleşmelerin var olduğu ve yeniden bir düzenlemeye ihtiyaç olmadığı fikirlerinin ön plana atılması nedeniyle tartışmalar uzamıştır (Zwingel, 2016:68). BM Genel Kurulu ise bu tartışmaların yaşanmasında sakınca görmemiş ve sürecin tarafların uzlaşarak neticelenmesi

için tartışmaları sonlandırmak konusunda çekinceli davranmıştır. Bu tartışmaların uzaması dolayısıyla sözleşmenin oluşmasını da geciktirmiş ancak 1980 yılında Kopenhag'da düzenlenecek olan Kadın Konferansına yetiştirilmesi ön görülmüş ve sürecin ilerlemesine devam edilmiştir.

18 Aralık 1979 tarihinde BM Genel Kurulunda kabul edilerek 1 Mart 1980'da üye ülkelerin imzasına açılmış olan CEDAW, 20 ülkenin kabul edip onaylamasıyla birlikte 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 1985 yılında onaylamış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi de 3232 sayılı Kanun ile uygun bulmuştur (Acar, 2005:48).

1.5. Sözleşmenin Özellikleri

CEDAW, kadınların haklarıyla ilgili yaşanan bütün sorunları tek bir çatı altında bir araya getirip bu sorunlarla ilgili üye ülkelere tavsiyeler ve çözüm önerileri sunan bir yapıya sahip olan tek uluslararası sözleşmedir (Moroğlu, 2009:17).

Yayımlandığı güne kadar kadınların gündelik hayatı ve kurumsal hayatı konusunda düzenlenmiş kadın haklarıyla ilgili sözleşmelerin ve kadınların toplumsal statülerini dikkate alarak hazırlanmış insan hakları belgelerinin anlayışlarını, maddelerini yapısında bir araya getirmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerinin maddeleri önemli bir kaynak olmuş bunun yanında da Kadınların Siyasi Haklarına dair sözleşme ve Evli Kadınların Uyraklığına dair sözleşmeleri de sözleşmenin iskeletini oluşturmuştur. Bu sözleşmeler üzerinde kadın konferanslarında ve BM komisyonlarında yapılan tartışmalarla sonucunda üzerinde uzlaşılan maddelere yeni ve daha kapsayıcı maddeler eklenerek sözleşmeye son hali verilmiştir (Zwingel, 2016:38). CEDAW, bahse konu diğer tüm insan hakları ve kadın haklarıyla ilgili uluslararası metinler arasında kadınların yaşadıkları cinsiyet ayrımcılıklarını bütün yönleriyle ele alan tek uluslararası sözleşmedir.

1.5.1. Sözleşmenin Hedefleri

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, kadını toplumun görünmez bir parçası olarak değil hak ihlallerine uğrayan ve sorunlarının çözümü aciliyet gerektiren bir birey olarak ele alır. Bir birey olarak toplumlarda sahip olduğu hakların tam olarak kullanabilmesine ve kadınların yaşadıkları ayrımcılıkların tam anlamıyla önüne geçme prensiplerini temel alır. Kadınların kanunlar önünde eşit olması herhangi bir hak

kaybına uğramamasının yanında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin de ortadan kaldırılması ve eşit bir hayatın tam anlamıyla kurulabilmesini amaçlar (Cusack, 2013:126).

CEDAW, kadınların yaşadıkları ayrımcılıklara yeni bir perspektif açarak çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Kadınların yaşadıkları problemler içerisinde çözülmesi gereken en acil sorunlardan biri olan kadına karşı şiddet, 'sıradan' bir insan hakları ihlali yaklaşımıyla ele alınmasından ve kağıt üzerinde kalan kanun önünde eşitlik ilkelerinden ziyade gündelik hayata etki eden somut çözüm önerilerinin uygulanması gereken bir problemdir. Sözleşme çerçevesinde oluşturulan kurumlar da bu konularda karşılaşılan problemlere yüzeysel yaklaşmayıp şiddet gibi kritik bir konuda sorunun derinine inen yaklaşımlar gösterip toplumsal dönüşüme dair çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır (Kaypak, 2016:305).

Sözleşmenin yapısına bakıldığında, kadın haklarını ya da hak ihlallerini sadece geniş bir düzlemde tanımlamaz aynı zamanda bunlarla ilgili yöntemli bir analiz yaparak yaşanan cinsiyet ayrımcılığının yapısını belirler. CEDAW'ın düzenlediği alanlar birkaç noktaya odaklanmamıştır. Cinsiyet ayrımcılığının yaşandığı hemen hemen bütün toplumsal alanlara odaklanmıştır. Toplumsal alanın içerisinde bireylerin otoriteyle temas ettiği kurumlarla ilişkilerinin yanında toplumun diğer kurumlarından aile hayatı gibi bireysel düzeyde olan noktaları da kapsamaktadır. Diğer uluslararası sözleşmelerin yaklaşımlarının tersine CEDAW, bireysel düzeyde kadınların gündelik hayatlarında yaşayabilecekleri olası ayrımcılıkları da kapsamaktadır (Çakırca, 2013:151).

CEDAW geçmişten günümüze toplumun her alanında problemler yaşayan kadınların uğradıkları ayrımcılıklara karşı belirli yasal düzlemde koruma sağlama imkânı olan tek uluslararası sözleşmedir. Sözleşme bu yönüyle değerlendirildiğinde yaşanan ayrımcılıklara karşı oluşturduğu kurumlarla kadınlara başvurabilecekleri bir alan açmakta ve açtığı bu alanda da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin normalleşmesine karşı toplumlarda bir eşitlikçi bakış açısı oluşturmayı amaçlamaktadır (Çakırca, 2013:152). CEDAW taraf devletlere, ülkelerinin sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik hayatlarında kadınlara karşı yaşanan ayrımcılığın tam anlamıyla önüne geçilebilmesi, uluslararası standardı yakalayabilmesi, çeşitli politikalar ve kurumsal çözüm önerileri üretmelerini sağlamak amacıyla birtakım şartlar ve zorundalıklar getiren tek uluslararası sözleşmedir (Moroğlu, 2009:17).

Sözleşmeyi diğer uluslararası metinlerden en önemli nokta cinsiyet eşitliğinin toplumlarda uygulanabilir olduğunu öngörülerle ortaya koyması ve bir başvuru olanağı sağlamış olmasıdır (Zwingel, 2016:12). Toplumların yaşamlarını belirli çerçevelerle dizayn eden kanunların kadınların tarihsel olarak uğradıkları ayrımcılığın devamında rolü olduğunu belirtmektedir. Bu noktada otoritelere önemli görevler düşmektedir. Otoritelerin sözleşme düzeyinde temsilcisi olan taraf ülke yönetimleri kadın-erkek eşitsizliğinde salt bir eşitlikçi yaklaşımdan ziyade aktif olarak kadınların uğradıkları ayrımcılıklara ve şiddete karşı rol almaları ve politika üretmeleri gerekmektedir. Devletler kanunlarını yazarken kadınlara eşit haklar tanınmasıyla bu problemleri alandan çekilmemeli ve toplumsal hayatın düzenleyicisi konumunda olan kanunların da uygulanması konusunda emin ve kararlı olmalıdırlar. Sözleşme ise bu noktada kadınların uğradıkları hak ihlallerini yasal zeminde belirlemekle kalmayıp onların haklarını talep edebilecekleri bir mekanizma kurarak bu problemleri alanda onları aktif konuma getirilmesine katkı sunmaktadır (Acar, 2005:48).

CEDAW toplumsal cinsiyet eşitliğini kadın-erkek eşitsizliğinin belirlendiği görünmez bir çerçeve olmaktan çıkarıp bizatihi somut bir alan olarak düzenleyip bunun sağladığı haklardan yararlanmayı amaçlar. BM üyesi ülkeler bu sözleşmeye taraf olarak kadınların uğradıkları çeşitli ayrımcılıkları teorik ve pratik düzeyde tanımlayıp yaşanan bu hak ihlallerine karşı kadınlara gereken desteği sunmak, bu ayrımcılıkları besleyenleri ve ortaya koyanları yasalarla cezalandıracak mekanizmaları kurmak ve yasal düzlemde garanti altına almayı taahhüt ederler (Acar, 2005:49).

CEDAW imzalandığı güne kadar oluşturulan metinlerin sistematik bir birleştiricisi olarak kadın hakları konusunda literatüre önemli ölçüde yön vermiştir. Dünya çapında herhangi bir şekilde hak ihlaline, ayrımcılığa uğrayan bütün kadınların destek bulabileceği ve hukuki düzlemde haklarını arayabilecekleri bir kaynak olmuştur. Bir kaynak olmasının yanında bilinç oluşmasında da kadınların haklarını tanımlayabilecekleri ve hak ihlallerinde bu tanımlardan yeniden bilincin oluşmasına katkı sunacakları bir sözleşmedir. Kadın hakları konusunda aşılması gereken sorunları bir araya getiren sözleşme aynı amaçla kadınları da hakları etrafında bir araya getirmiştir (Berktaş, 2004:8).

Kadın hakları literatüründe ve toplumların bilincinde kadın hakkının tam anlamıyla eşit bir düzlemde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla kadınların toplumsal hayatta yaşadıkları problemleri kavramsallaştırmak, gereksinimleri belirlemek, hedefleri ortaya koymak ve yapılması gerekenlerle ilgili kapsamlı bir uzlaşma paydası oluşturmuştur. Bu

ilkelerin sağladığı eşitlikçi düzlemde hedefleri gerçekleştirmek için çeşitli kurumsal yapı ve konferanslar planlanmıştır (Berktaş, 2004:9).

1.5.2. Sözleşmenin Maddeleri

Sözleşmeye imzalayan ve onaylayan devletler toplumda cinsiyet ayrımcılığı alanında yaşanan ayrımcılıkların önüne geçmek, kadınların birey olarak kendilerini gerçekleştirebilmelerinin önünde erkeklerle karşılaştırıldığında karşılarına çıkan engelleri ortadan kaldırmak, temel insan haklarından yararlanmalarına katkı sağlamak ve olabildiğince ilerlemesine katkı sunma sorumluluğunu kabul etmiş sayılmaktadırlar. Bunlara ek olarak devletler bahsi geçen alanlarda kadınlar lehine uyguladıkları politikaların ve uygulamaların CEDAW komitesi tarafından değerlendirilmesi için raporlar sunma şartını da kabul etmiş olurlar (Zwingel, 2016:13).

Sözleşme önsözyle beraber 30 maddeden oluşmaktadır. Bu 30 madde kadınların toplumsal hayatta karşılaşılabilecekleri olası problemlerin yer aldığı alanları kapsamlı bir anlayışla düzenlemiştir. Bu alanlar kadınların siyasette var olması, eğitim hakları, çalışma hayatı, sağlık ve geri kalmış bölgelerdeki yaşam gibi başlıklar altında değerlendirilmiştir. Sözleşmenin ilk on altı maddesi kadınların kişisel ve kurumsal hayatta karşılaşılabilecekleri olası ayrımcılıkları ele almaktadır. On yedinci maddeden itibaren ise sözleşmeni kurumsallaşması için oluşturulan yapılar ve mekanizmalar bulunmaktadır (Çakırca, 2013:153).

CEDAW diğer birçok uluslararası sözleşme gibi sorunların tanımlandığı ve sorunlar çerçevesinde ortaya konulan ilke ve çözümlerin yer aldığı giriş bölümüne sahiptir. Sorunların belirtilmesinde net ve anlaşılır bir giriş bölümünün olması uluslararası sözleşmelerin kabul görmesinde etkili bir yol olarak tanımlanır. Çeşitli uluslararası sözleşmelerde o sözleşmenin amacının, ilkelerinin ve çözüm önerilerinin kısa ve net bir şekilde belirtilmesi sözleşmenin oluşturduğu farkındalığı arttırdığı görülmektedir (Özdamar, 2009:36).

CEDAW girişinden itibaren gerek sorunları tanımlaması gerekse sorunları tanımlarken ve çözüm önerileri sunarken kullandığı dil ile evrensel bir insan hakkı sözleşmesi izlenimi vermektedir (Zwingel, 2016:14). Bu anlamda sözleşme kadın odaklı bir sözleşme olmasına rağmen toplumlarda salt bir kadın-erkek eşitliği çağrısı yapmamakta,

eşitliğe giden yoldaki engelleri tanımlayarak bunları ortaya koymaktadır. Bu toplumsal engellerin var olmasını sağlayan çeşitli etmenler bulunmaktadır. Bunların çözümünde ise devletler arası ilişkilerde mevcut olan ekonomik yapının dönüşüme uğraması gerekliliği, devletlerin ülkeleriyle ilgili meselelerde daha şeffaf olmaları, evrensel barışın sağlanması için ateşli silahların azaltılması gibi öneriler sunar. Bu önerilerin sunulması çeşitli kadın örgütleri ve organizasyonları tarafından bir sözleşmeden çok bildirgeye yaklaştırması nedeniyle eleştiriye maruz bırakmıştır (Banda, 2013:66). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tanımlanmasında kadın merkezli düzlemde ayrılıp savaş karşıtı bir bildirge görünümü aldığı düşüncelerinin arkasında “Kadınların On Yılı” sürecine hakim olan ‘eşitlik, kalkınma ve refah’ gibi kavramların öne çıkarılması yatmaktadır.

1975 yılında başlatılan “Kadınların On Yılı” sürecinden etkilenmiş olarak değerlendirilen CEDAW’ın giriş metni insan hakları ve dünyanın kalkınması ile ilgili ifadeler içerdiğinden eleştirilmiştir (Banda, 2013:67). Sözleşmenin üzerine kurulduğu ana amaca yönelmesi gerektiği düşüncesi insanlıkla ilgili genel ifadelerle kadınların yaşadığı problemlerin doğrudan bağlantısı bulunmadığı ve bunların kadın odaklı bir sözleşmede belirtilmesinin kadın hakları mücadelesine bir fayda sağlamayacağı düşünülmektedir. Sözleşmenin kadın hakları mücadelesinden uzaklaştırılması olarak değerlendirildiğinden bu tarz ifadelerden ziyade doğrudan kadınları ilgilendiren sorunlara değinilmesinin sözleşmeyi ana amacına daha çok yaklaştıracığı ifade edilmektedir.

BM Genel Kurulunun 18 Aralık 1979 tarihinde verilen 34/180no’lu kararı ile kabul edilen sözleşme imza ve onay aşamasına girmiştir. Başlangıç metni ve 30 maddeden oluşan sözleşme 6 bölüm olarak düzenlenmiştir. Birinci bölümde kadınların yaşadıkları ayrımcılıkları tanımlayıp hukuki, toplumsal, ekonomik ve kültürel olarak alınması gereken tedbirleri düzenlemiştir. İkinci bölüm ise kadınların ulusal ve uluslararası düzeyde erkeklerle eşit düzeyde temsiliyetini ve tabiiyetini düzenlemiştir. Üçüncü bölüm kırsal alanda yaşayan kadınlardan şehirlerde yaşayan kadınlara çalışma ve sağlık haklarıyla ilgili maddeleri barındırmaktadır. Dördüncü bölüm evlilik sürecinde medeni kanunlar önünde eşitliği düzenlerken beşinci bölümde sözleşme kapsamında kurumsallaşma sürecini düzenlemiştir.

Kurumsallaşma sürecinde ise komite yapısı ve komitelerin çalışma prensipleri başlıkları altında rapor ve uzman görüşleri mekanizması bulunmaktadır. Sözleşmenin son bölümü olan altıncı bölümünde ise sözleşmeyi yorumlarken uyulacak prensipler, onaylama

süreci, yürürlük aşaması, çekince mekanizması ve son olarak da sözleşmenin yorumlanması sırasında ortaya çıkacak uyuşmazlıklar düzenlemiştir. Sözleşme Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca dillerinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğince muhafaza edilmektedir.

- Madde 1

Kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığın tanımlandığı birinci maddede, kadınların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanda her ne şekilde olursa olsun erkeklerle eşit olduğuna işaret etmektedir. Tanım yapılırken kadınlar yaş, medeni durum ve uyruk gözetilmeksizin tamamını kapsayacak şekilde ele alınmıştır (Women, Full text of the Convention in English, 2019). Sözleşme hem kanunlar önündeki eşitliği savunurken hem de kanunların uygulanması noktasına dikkat çekmektedir. Toplumsal kurumların kadınlarla etkileşime girdiği tüm alanlarda gerek kurumsal otoriteler tarafından gerekse bireyler tarafından meydana getirilen ayrımcılıkların kaldırılması ve karşısında durulması gerektiğini ifade eder. Bu anlamda da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyen ve hayatta kalmasına yardımcı olan bütün basmakalıp rollerin reddedilmesini, tarihsel olarak da var olan rollerin eleştirilmesi ve değiştirilmesini sağlamayı hedeflemektedir (Elder, 1986:2).

Sözleşmedeki eşitlik kavramı salt bir kavramsal tanımdan öte toplumsal hayatta karşılık bulması gereken ve bu amaçla faaliyetler yapmaya yönelten bir kavramdır. Kanunlar önünde eşitlik ifadelerinin yer almasını sadece yeterli bulmamaktadır (Zwingel, 2016:15). Kadın-erkek eşitliğinin yasal düzlemde ifade edilmesi sorunların çözümüne katkı sağlamamakta asıl yapılması gereken ise bu eşitliğin fiili durumunun sürekli olarak denetleyecek organizasyonların düzenlemesidir. Kadın-erkek eşitliği için toplumlarda kökten dönüşümler gerekmektedir. Bu dönüşümün desteklenmesi de kadınların yaşadıkları ayrımcı tutum ve davranışların belirlenmesi, kadınların haklarını kullanmasının önünde duran engellerin kaldırılmasından geçmektedir. Sözleşme de bu noktada gerekli sorumluluğu ortaya koyarak kadın hakları ile ilgili kapsamı ortaya koymaktadır (Elder, 1986:3).

Sözleşmede kadınların yaşadıkları ayrımcılık kavramı ifade edilirken BM düzeyinde hazırlanmış olan uluslararası insan hakları sözleşmelerinin bakış açılarından da faydalanılmıştır (Englehart & Miller, 2014:26). İnsanların din, dil ve ırklarına göre ayrımını reddeden sözleşmelerin perspektifi CEDAW'da da görülmektedir. İnsanları sosyal, kültürel

ve ekonomik durumlarına göre ayırmanın toplumsal yaşamda reddedilmesi ve yaşanabilecek her türlü ayrımın önüne geçilmesi yönündeki tanımlar kadın hakları düzlemine indirgenmiş ve ifade edilmiştir.

- Madde 2

Kadınlara karşı uygulanan ayrımcı tutum ve politikalara karşı hukuk düzleminde korumanın gerekliliğini ve detaylarını düzenleyen ikinci madde ayrımcılığın hukuki zeminde önüne geçilmesini düzenler. Sözleşmeye taraf devletler kadın-erkek eşitliği ilkesini anayasalarında sözleşmeyi onayladıkları tarihe kadar düzenlememişlerse uygun hale getirme yükümlülüğü altına girerler ve kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığı doğrudan etkileyebilecek mevzuat düzenlemelerini yapmak da bu kapsamda değerlendirilir (Women, Full text of the Convention in English, 2019). Bu madde taraf olan devletlere kadına karşı uygulanan şiddetin önüne geçecek önlemleri almanın yanında yapılan bu hareketleri kınama zorunluluğu da getirir. Sözleşmeyi onaylayarak iç hukuku ile uyumlu hale getiren devletlerin sorumlulukları kurumsal yapılardan bireylere sivil toplum örgütlerine ve özel sektöre kadar uzanır. Taraf devletler yasal düzenlemeleri anayasalarında ve kanunlarında yapmanın yanında kadınların toplumsal yaşamda önlerine çıkabilecek engellerin önüne geçmek için uygulanması gereken bu düzenlemelerin hayata geçirilmesinde de sorumluluk sahibidirler (Women, Full text of the Convention in English, 2019).

Sözleşme kadınlara karşı uygulanan şiddet eylemlerinin önemli bir kısmının devlet otoritelerinin etki alanlarının dışında kalan özel alanlarda gerçekleştiğini ifade eder. Devletler sözleşmeye taraf olarak doğrudan etki etmedikleri özel alanlarda da yaşanabilecek ayrımcı eylemlerin önüne geçmeyi taahhüt ederler (Zwingel, 2016:53). Devletler mevzuatlarını uyumlu hale getirirken kurumsal anlamda kağıt üzerinde bir taraf olmaktan ziyade ülkelerinin toplumsal sınıf ve yapılarını da göz önünde bulundurmaları gerekir. Taraf olmaktan anlaşılan ise devletin gerek bireyleriyle gerekse kurumlarıyla bütününe taraf olmasıdır.

- Madde 3

Üçüncü madde kadın-erkek eşitliği prensibi temelinde siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda yaşanabilecek ayrımcılıklara karşı önlem alma sorumluluğu getirir. İkinci maddede bahsi geçen bütün toplumsal alanlarda kanuni düzenlemeler de dahil olmak üzere politika üretmek devletlerin sorumluluğundadır. Bu sorumluluk yerine getirilirken bireylerin

toplumda eşitsiz konumda olabileceği her alan kadın-erkek eşitliği prensibi temelinde yerine getirilmelidir (Güngör, 2012:15).

- Madde 4

İki fıkra halinde düzenlenen dördüncü madde sözleşmenin kadınların uğradıkları ayrımcılıklara karşı alınması gereken geçici önlemleri net bir bakış açısıyla ifade eder. Sözleşmeye taraf devletlerin sözleşmenin bütününde ifade edilen ayrımcılıkları önlemek için uygulayacakları geçici önlemlerin CEDAW’da ifade edilen türden bir eşitsizlik doğurmayacağı belirtilir (Women, Full text of the Convention in English, 2019). Bu eşitsizliğin ortadan kaldırılması için kısa vadede kadınları eşit konuma getirebilecek önlemlerin alınması gerektiğini ancak bunların da uzun vadede sürdürülmemesinin altı çizilmektedir.

Bu maddenin muhtevasını oluşturan eşitlik terimi kadın-erkek arasında doğuştan gelen cins özelliklerinin toplumsal cinsiyet rolleriyle farklılaşmasını bu cinsiyet rollerinin de toplumsal görev dağılımında etken olmasını ifade eder. Kadınların uğradıkları ayrımcı politikaların ortadan kaldırılması için uygulanması önerilerin destekleyici uygulamalar hem kadınların anne olarak hak ettikleri destekleyici politikaları hem de geçmişten beri süregelen ayrımcı politikalar neticesinde ortaya çıkan eşitsizliğin onarılması amacıyla uygun görülmektedir. Bu ve benzeri politikalar kadın-erkek eşitliği ve toplumsal cinsiyet rollerinin eşitlikçi bir temelde düzenlenmesi açısından ayrımcı politikalar olarak kabul edilmez. Sözleşmenin diğer maddelerinde de vurgulanan, kadın-erkek eşitliğinin kanunlar önünde sağlanmasının tek başına yeterli olmayacağı uygulanması önerilen geçici önlemlere de kadınları ulaşımının olanaklı olması gerekmektedir (Zwingel, 2016:85).

Taraf devletlerin gerek ekonomik düzeylerinin farklılığı gerekse geleneksel yapılarının farklılığı her toplumda farklı ve o topluma has geçici önlemlerin alınmasını gerektirebilir. Bu geçici önlemler arasında sübvansiyonlar veya birtakım eşitlikçi kısıtlamalar kadınları yönetim yapıları içine dahil etmeni yanında ekonomik yapı içerisinde de karar alıcı konumlara gelmesine katkı sunacaktır (Zwingel, 2016:85).

Bu tarz geçici tedbirlerin alınması kadınlar tarafından dünyanın birçok yerinde etkili yollardan biri olarak görülmektedir. Sözleşmeye taraf olan ülkelerin ise bu konudaki çalışmaları hem sözleşmede sunulan düzlem hem de kadın organizasyonlarının sundukları eşitlikçi perspektifler açısından değerlendirildiğinde yeterli düzeyde görülmemektedir.

- Madde 5

Kadınlara karşı var olan önyargıların kırılması ve bu önyargıları destekleyen kültürel kodların ortadan kaldırılması hususlarını düzenleyen maddede bu konuda çeşitli tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

CEDAW'da genel olarak bakıldığında kadınların uğradıkları ayrımcılıklar gündelik problemlerden çok geçmişten beslenen yapısıyla değerlendirilir. Bu ayrımcılıklar dini ve geleneksel birtakım pratiklerle desteklenmektedir. Sözleşmenin bakış açısında bu pratikler ortaya çıkardığı sonuçlar açısından sadece kadınları ikincil konuma itmesi açısından değerlendirilmez, aynı zamanda iki cins arasında herhangi birisinin daha yukarıda veya daha aşağıda tutulması fikirlerinden beslenen toplumsal cinsiyet rollerini ortadan kaldırmaya yönelik önlemlerin alınmasını da içerir (Zwingel, 2016:50). Sorunun tarihselliğini de içeren bu bakış açısı güncel sorunların çözümü ve tam anlamıyla bir eşitliğin inşa edilebilmesi için sosyo-kültürel yapının önemli ölçüde dönüşüme uğraması gerekliliğine işaret eder.

Maddede eşitsizliği besleyen kuralların dönüşümü sadece kanunlar çizdiği çerçevenin esnetilmesinden ibaret görülmez aynı zamanda geleneksel ve dini değerlerden beslenen kurallarında da cinsiyet ayrımcılığının gerçekleşmesi muhtemel bütün bölgelerinde değerlendirilmesi ve dönüştürülmesi öngörülür. Sözleşmeye imza atarak onaylayıp iç hukuklarıyla uyumlu hale getirme taahhüdü altına giren taraf ülkeler, geleneksel olarak kadınlara karşı ayrımcı tutum gösterilmesine sebep olan bu kültürel kodların da uyumlu hale getirilmesi konusunda gerekli çabayı gösterme taahhüdü altına girmiş olurlar.

Beşinci maddenin ikinci fıkrasında ise toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde kadın-erkek eşitsizliğin besleyen davranışların en çok görüldüğü toplumsal kurum olarak aile işaret edilmektedir (Women, Full text of the Convention in English, 2019). Taraf devletlere bu madde oturmuş kalıpların kırılması için anne olmanın değerinin iyice öğretilmesinin yanında aile içerisindeki eşitliğin hayata geçirilmesi sorumluluğu yüklenmektedir. Aile içerisinde gerek çocukların hayata hazırlanmasında gerekse ev içindeki çeşitli alanlarda kadınların erkeklerle eşit sorumluluğa sahip oldukları belirtilmektedir.

Cinsiyet ayrımcılığının önüne geçebilmek sadece kanuni düzenlemelerle ulaşılabilecek bir hedef olarak görülmemektedir. Kanunların çizdiği çerçevede etkili bir sonuca ulaşabilmek için toplumların bütün olarak eğitimi önemlidir. Eğitim cinsiyet kalıplarının önüne geçmekte kullanılacak etkili bir araçtır. Sözleşmenin beşinci maddesi

işaret ettiği geleneksel önyargıların ortadan kaldırılması ve bunun önüne eğitimin de yardımıyla geçilebileceği düşüncesi diğer birtakım uluslararası insan hakları sözleşmeleriyle de benzerlik gösterir (Çelik, 2012). Bu uluslararası insan hakları sözleşmeler arasında 1969 yılında yürürlüğe giren Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme'nin (IAOKİS) yedinci maddesi eğitimin öne çıkarılması açısından benzerlik gösterir (Holtmat, 2013:97).

IAOKİS yedinci maddesinde “Sözleşmeye taraf devletler eğitim, öğretim, kültür ve enformasyon alanlarında, ırk ayrımcılığının ortaya çıkmasına sebep olan önyargılara karşı mücadele göstermek ve uluslara ve etnik veya ırksal yapılar arasında anlayışı, hoşgörüyü desteklemek için acil ve etkin tedbirler almayı” taahhüt etmektedir ifadesi bulunmaktadır. IAOKİS'in bu maddesinde belirtilen ifadeler taraf ülkelerin ortaya koyacakları politikaların hedeflerini belirlediği ölçüde bu hedeflere ulaşmak için alınması gereken önlemlerin hangi alanlarda olması gerektiğini de ortaya koyar. CEDAW ile karşılaştırıldığında ise CEDAW'da taraf devletlere yönelik kullanılan bu tarz ifadelerde “gerekli görülen tedbirleri” alır denilmekle yetinilmiştir (Holtmat, 2013:98).

CEDAW'ın genel yapısına bakıldığında içerdiği bütün maddelerde alınması gereken önlemlerin hangi alanlara yoğunlaşılması ve ne tür araçlar kullanılması gerektiği yönünde eksiklikler tespit edilmektedir. Yine bu maddede de kadın hakları konusunda düzenlenmiş en kapsamlı sözleşme olan CEDAW'da görülen taraf ülkeleri kadın hakları konusunda kadınlar lehine düzenleyici önlemler almaya yönlendiren ifadeler olduğu gibi bu önlemleri ne şekilde ve hangi alanlarda olacağı yönünde kapsamlı bir perspektif sunulmamaktadır (Holtmat, 2013:99).

IAOKİS'te belirtilen ırk ayrımcılığının önüne geçilmesi için gerekli olan toplumsal yapı ve kurumların dönüştürülmesi yönünde taraf devletlere sorumluluk yükleyen hükümlerin yanında ırk ayrımcılığının önüne geçebilmek için ırkçı düşünce ve organizasyonların toplumlarda engellenmesi ve ortaya çıkışlarını engelleyecek politikalar üretmesi için taraf devletlere yönelik kapsamlı maddeler bulunmaktadır (OHCHR, 1965). Sözleşmenin ilgili maddelerine bakıldığında bu önlemlerin kapsamlı olarak düzenlendiği görülmektedir. Üç fıkra halinde düzenlenen sözleşmenin dördüncü maddesi, sözleşmeye taraf olan devletlerin “bir ırkın veya belli bir renge veya etnik kökene mensup bir grubun üstünlüğü fikirlerine ya da teorilerine dayanan ya da her ne şekilde olursa olsun ırkçı nefreti ve ayrımcılığı haklı çıkarmaya ya da yüceltmeye çalışan tüm propaganda ve tüm örgütleri

kınarlar ve bu tür ayrımcılık faaliyetleri ile ayrımcılığı teşviki ortadan kaldırmaya yönelik acil ve olumlu önlemler almayı üstlenirler ve bu amaçla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan ilkelere ve bu sözleşmenin 5'inci maddesinde açıkça sıralanan haklara saygı göstermek kaydıyla, bu tür propaganda faaliyetlerini yasa dışı ilan edecek ve yasaklayacaklar ve bu tür örgütlere ya da faaliyetlere katılımı yasayla cezalandırılacak bir suç olarak ilan edeceklerdir" şeklinde ayrıntılı olarak düzenlemiştir (Alpkaya, 2011:14).

IAKOİS'in ayrıntılı olarak düzenlediği ırkçılığın yayılması amacıyla yapılan faaliyetlere kadar uzanan maddeleri CEDAW ile karşılaştırıldığında önemli ölçüde bir eksiklik olarak tespit edilmektedir. CEDAW'da kadın haklarını erozyona uğratan ifadeleri ve bu ifadelerin yayılmasında etkili olan kurumların faaliyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik kapsamlı ifadeler bulunmamaktadır (OHCHR, 1965).

- Madde 6

Kadınların pazarlanmasını yasaklanmasını düzenleyen bu madde, kadınların satılmasının ve fahişleştirilerek istismar edilmelerinin önüne geçmek için taraf devletlere ilgili her tür düzenlemeyi yapması sorumluluğunu yükler. Sözleşmeye taraf devletlere kadın istismarının önüne geçebilmek için her türlü düzenlemeyi öneren CEDAW, fahişelik yapan kadınlara herhangi bir cezai müeyyide uygulanmasını istememektedir (Women, Full text of the Convention in English, 2019). Taraf olan devletlerden sadece kadınların pazarlanması ve istismarı ile ilgili kanuni düzenlemeler yapması beklenmez aynı zamanda bunların sebeplerinin tespit edilmesi ve önüne geçilmesi için toplumsal dönüşüme götürecek uygulamalar yapılması beklenir.

- Madde 7

Üç fıkra halinde kadınların oy verme, seçilme ve katılma haklarını düzenleyen yedinci madde taraf devletlere siyasal ve kamusal alanda kadınlara karşı uygulanan ayrımcılığın önüne geçmek için alınması gereken her türlü önlemin alınmasını ve erkeklerle eşit düzeyde kullanılmasını düzenler.

Bu madde diğer uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış kadınların seçimlere katılma, yapılan seçimlerdeki oy verme ve seçimlerde oluşturulan kurumlarda görev alma haklarını tekrardan onaylar. Diğer uluslararası sözleşmelerde görülen oy verme haklarının yanında bu maddede referandumda oy verme konusunun düzenlendiği de görülmektedir.

Yedinci maddenin ikinci fıkrasında hali hazırda uluslararası sözleşmelerle oluşturulmuş uluslararası içtihatlarla uygun olarak sözleşmeye taraf devlet iktidarlarına, kadınların seçimlerdeki haklarına ilişkin uygun şartları sağlama sorumluluğu öngörmektedir. Bu sorumluluk ise geçici tedbirlerin uygulanması, seçim listelerinde kadın aday standardı, bazı konularda kadın zorunluluğu gibi önlemleri içermektedir (Güngör, 2012:19).

Bu maddenin son bölümünde ise sivil toplum kuruluşları (STK) alanında düzenlemeler içerir. Toplumsal alanda faaliyet gösteren her türlü dernek ve vakıflara katılma, görev alma hakkını düzenler ve bu faaliyet alanının devletler tarafından kadın-erkek eşitliği düzleminde yeniden inşasını öngörür.

Sözleşmenin bu maddesinde de görüldüğü üzere genel olarak detaylı düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu düzenlemelerin eksikliği bu alanda yapılmış en kapsamlı düzenleme olarak görüldüğünden eleştirilere maruz kalmasına sebep olmaktadır. CEDAW genel olarak yapılması gereken detaylı düzenlemeleri sözleşmeye taraf devletlere bırakmış olsa da detaylı düzenleme eksikliğini CEDAW'a götüren sürecin bir parçası olan dünya kadın konferansları gidermiştir (Acar, 2005:49). Bu konferanslarda kadınların siyasal, ekonomik, kurumsal ve kültürel alanlarda hangi konuda ne tür tedbirlerin alınması gerektiği detaylı olarak düzenlenmiştir.

- Madde 8

Sekizinci madde kadınların da erkekler gibi herhangi bir cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadan ülkelerinin yönetimlerini temsil hakkına sahip olduklarını düzenler. Sözleşmeye taraf devletler kadınların bu temsil hakkını sağlamak ve güvence altına almakla yükümlüdürler. Kadınların evrensel düzeyde yapılan her türlü uluslararası organizasyona katılma ve temsil hakları bulunmaktadır (Women, Full text of the Convention in English, 2019).

Bu madde yedinci madde de düzenlendiği gibi kadınların oy verme ve politika üretme mekanizmalarına dahil olabilmesinin önündeki engelleri kaldırma konusunda ortaya çıkabilecek ayrımcılıkların önüne geçebilmeyi amaçlar. Bu amaç kamuyu ilgilendiren her türlü karar alma mekanizmalarında ayrımcılıkla kullanılmasına engel olunabilecek hakları kapsar. Seçimlerde oy kullanabilme hakkı, kamunun oy kullanarak görev başına getirdiği organlarda görev alabilme hakkı, devlet politikalarının yapım ve uygulanma aşamalarında

bulunma hakkı, kamusal alandaki memuriyetlerde hizmet etme hakkı, kamu organlarının her sınıfında bulunabilme hakkı, devletin politik düzlemiyle ilgili önerilerde bulunan STK'larda faaliyet gösterebilme hakkı.

Kadınların öz itibariyle siyasi karar alma mekanizmalarına katılımlarını düzenleyen yedinci ve sekizinci maddelerini incelerken kadınlara karşı ayrımcılığın tanımından başlayarak uğradıkları ayrımcılıklara karşı geçici önlemler almayı da öngören bir ve beşinci maddeler ve iç hukukla uyumlaştırma yükümlülüğünü ifade eden yirmi dördüncü madde ile beraber ele almak gerekmektedir. Bu maddeler sözleşmenin genel hatlarını çizen, bakış açısını yansıtan maddelerdir (Arslan, 2004:16).

- Madde 9

Kadınların vatandaşlık haklarının düzenlendiği bu madde, vatandaşlığın ne şekilde kazanılacağı, hangi durumlarda değiştirileceği ve korunacağı konularında erkeklerle eşit haklara sahip olduklarını ifade eder (Güngör, 2012:20). Bu madde de maddi hukuk önünde erkeklerle eşitlik hakkını düzenleyen on beşince madde ve evlilik, aile ilişkileri alanındaki hakları düzenleyen on altıncı madde ile beraber ele alınmalıdır.

Vatandaşlığın bireyleri seçme ve seçilme hakkı, yerleşim yerini seçme hakkı ve kamusal karar alma mekanizmalarında yer alma hakkı gibi temel hakları etkilediğinin altı çizilmektedir. CEDAW kadınların vatandaşlığı ile ilgili hükümleri düzenlerken kadını kocanın tahakkümünden uzaklaştıran bir yaklaşıma sahiptir (Zwingel, 2016:55). Kadınların ülkeleriyle vatandaşlığı bağı evlilik veya boşanmanın başlayıp bitmesiyle değerlendirilemez. Bu hak erkeklerin yararlandığı ölçüde kadınlara da sunulmak zorundadır.

Bu madde hükümleri vatandaşlık haklarından yararlanmak amacıyla olan veya başka olumsuz durumlarda bu vatandaşlık hakkından vazgeçmek isteyen kadınlar aleyhine baskı aracı niteliğinde yorumlanmamalıdır.

Vatandaşlık hakları konusunda sorunsuz bir eşitlikçi çerçeve oluşturuyor gibi görünen dokuzuncu madde, sözleşmeye taraf olan devletlerde uygulandığı üzere, çocukların doğumla birlikte babanın vatandaşı olduğu ülkenin vatandaşlığına geçmesi konusunda herhangi bir düzenleme veya öneride bulunmayarak çelişkili bir durumun doğduğu yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır (Banda, 2013:64).

- Madde 10

BM düzeyinde imzalanmış ve elde edilmiş hakları temsil eden uluslararası sözleşmelerde de çokça atıfta bulunulan eğitim hakkını düzenleyen onuncu madde sekiz fıkra halinde düzenlenmiştir. Kadınlar sözleşmeye taraf olan devletlerin gündelik yaşamlarında kendilerini var edebilmek için her türlü eğitimi almak hakkına sahiptir (Güngör, 2012:20). Taraf devletler de bu konuda ortaya çıkabilecek her türden cinsiyet ayrımcılığına karşı tedbir almakla yükümlüdür.

Eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulması ve kadın-erkek eşitliğinin bu alanda da hayata geçirilmesi için çeşitli önlemlerin sıralandığı maddenin ilk fıkrasında: “Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde, ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır” hükmüyle detaylı olarak eğitim hakkının ilk bölümü düzenlenmiştir (Women, Full text of the Convention in English, 2019).

İkinci fıkra hükümleri ise kadınların yine hayatın her alanında olduğu gibi erkeklerle eşit muameleyi görmesi gerektiği gibi eğitim alanında da olanaklarını eşit olmasını düzenlemiştir. Taraf ülkeye somut sorumluluklar yükleyen bu hüküm: “Kadınların erkeklerle aynı öğretim programlarına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır” ifadeleriyle eğitim hakkının bir parçası olan öğretim bölümünün detaylarını belirtmiştir (Özdamar, 2009:53).

Onuncu maddenin üçüncü fıkrası toplumsal cinsiyet rollerini toplumun bilincinde kökleştiren her türlü ifade ve eylemin eğitimin her kademesinde her ne şekilde olursa olsun önüne geçilmesi gereken kalıplar olarak değerlendirir. Karma eğitiminin önemini altının çizildiği bu bölümde aynı hedefe ulaşmak için kurgulanmış başka eğitim türlerinin de önünün açılması gerektiği ifade edilir. Bu noktada bir diğer önemli husus ise bu hedeflere ulaşmakta önemli araçlardan olan okul kitaplarıdır ve öğretimde uygulanan programlardır. Hem kitaplar hem de programlar bu hedefle uyumlu olarak dizayn edilmeli ve uygulanmalıdır (Women, Full text of the Convention in English, 2019).

Onuncu maddenin dördüncü fıkrası eğitim ve öğretim alanında uygulanan burs ve eğitimin güçlendirilmesi adına yapılan ayni ve nakdi yardımlara katılımda kadın ve erkekler

arasında herhangi bir ayrımın olmamasını düzenler (Güngör, 2012:21). Beşinci fıkra eğitim ve öğretim alanındaki devamlı hizmet veren okullar da dahil olmak üzere kadınlara her türlü bilinçlendirme ve okuma yazma eğitimlerine katılma hakkının erkeklerle eşit düzeyde sunulması içeriğini barındırmaktadır (Güngör, 2012:21). Uzun süreli eğitim veren öğretim hizmetleri modern çağın getirdiği yenilikleri takip etmek ve bunların gelişiminde katkı sunmak açısından önem arz etmektedir. Teknolojik gelişimin bir parçası olma hakkının yanı sıra toplumlarda çoğunlukla eğitim-öğretim programlarının şemaları hazırlanırken tercihen veya zorunluluktan göç etmek zorunda kalmış kadınlar dikkate alınmamaktadır (Zwingel, 2016:212). Toplumlardaki diğer kadınların erişebildiği imkanlara daha uzak konumda bulunan göç etmek zorunda kalmış kadınların temel eğitime gereksinimleri bulunmaktadır.

Kadın ve erkeklerin eşit eğitim hakkını düzenleyen onuncu maddenin altıncı fıkrasında ise eğitim-öğretim hayatını tamamlayamadan okullarından ayrılmak zorunda kalan ya da ayrılmak zorunda bırakılan kız çocuklarının durumu üzerinde durulmuştur. Sözleşmenin taraf devletleri okullarını yarıda bırakmak zorunda kalan kız çocuklarının mahruk kaldıkları eğitim hakkını telafi edici düzenlemeler yapmalı, bu durumun ortaya çıkmasını etkili olan sebepleri araştırmalı ve bu kız çocuklarının sayısını olabildiğince düşürmelidir. Ek olarak da bu durumda bulunan kız ve kadınlar için telafi edici eğitim programları oluşturulmalıdır. Genç yaşta çocuk sahibi olan annelerin durumuna işaret edilen bu maddede, eğitim öğretim hayatından uzak kalarak çalışma hayatından da uzak kalan kadınların, tekrardan çalışma hayatına girebilmelerinin önünü açacak şekilde düzenlemeler yapılmalıdır.

Yedinci fıkra kadın ve erkeklerin bedensel gelişimleri için katılacakları çalışmalara eşit imkanlarla katılmaları gerektiğine işaret eder. Sekizinci ve son fıkra ise kadınların kendi sağlıkları başta olmak üzere, aile yapılarının kalkınma ve sağlığına katkı sunabilecekleri bilgi ve beceriyi edinmeleri için özel programlar oluşturulmasını talep etmektedir. Fıkranın bu hükmüyle kadınların doğum kontrol yöntemlerini öğrenmesi ve sahip olacağı çocuk konusunda söz hakkının olmasının toplumlarda kabulü amaçlanır. Taraf devletlerin bu konuda sağlayacakları her türlü destek kadınları aile planlaması konusunda eşit bir konuma getireceği gibi bilincini yükseltmesine de katkı sunacaktır (Güngör, 2012:21).

- Madde 11

Çalışma hakkının detaylarını düzenleyen on birinci madde üç ayrı başlık halinde düzenlenmiştir. İlk başlıkta sözleşmeye taraf devletlerin çalışma alanında kadınlar ile erkekler arasında farklılık oluşturabilecek her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve bu eşitsizliğin önüne geçerek erkeklerle eşit konuma getirme yükümlülüğü altında olduklarına işaret edilmiştir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:66). Bütün insanların doğuştan kaynaklanan çalışma hayatına katılma hakları bulunmaktadır. Çalışma hayatına katılırken gerek işini seçebilme gerekse iş hayatındaki şartlarında eşit muamele hakkı kadınların da eşit ölçüde yararlanması gereken hakkıdır. İş ve meslek hayatına girerken tamamen özgür bir şekilde karar alabilmek ve bu mesleklerde ilerleyebilmenin önündeki ayrımcı engellerin kaldırılması gerekmektedir (Women, Full text of the Convention in English, 2019). İş güvenliğinin sağlanması, maaş ve ücretlerden eşit ölçüde yararlanmak, gerek temel seviye başlangıç düzeyinde gerekse yüksek düzeyde mesleki öğrenimin sağlanması ve mesleki teknik değişime ayak uydurabilmek için bilgiyi yenileme hakkı çalışma hayatındaki şartların eşitlenmesi açısından önemlidir. Aynı iş karşısında aynı ücretin alınmasının temel bir hak olarak değerlendirilmesi yine tazminatı da kapsayacak şekilde ele alınmalıdır. Bunların yanında altı çizilmesi gereken önemli bir nokta da emeklilik hayatı, işsizlik, hastalık, malullük, yaşlılık ve bunlara benzer diğer birtakım zorlayıcı durumlar da dahil olmak üzere sosyal yardım ve güvenliğin gerektirdiği bütün olanaklardan eşit ölçüde yararlanma hakkıdır. Çalışma hayatı sürdürülürken işin gereklerine uygun olarak sağlığın ve doğurganlığın korunması da dahil olmak üzere iş güvenliğinin sağlanması yine bu hükümlerle düzenlenmiştir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:67).

On birinci maddenin ikinci başlığı çalışma hayatında, kadının evliliği veya hamileliği gibi durumlarda karşılaşması muhtemel ayrımcılıkların önüne geçmeyi amaçlayan hükümleri ele almıştır. Kadınların hamileliği veya anneliği sırasında kullanacakları izin hakkının işten çıkarmalara gerekçe olamayacağını ve bu tip ayrımcı uygulamaların karşısında ceza öngörerek önüne geçilmesi gerektiğini vurgular. Annelik izni ise kadınların kariyer durumlarına, iş yerlerindeki kıdemlerine veya sosyal güvencelerine aykırı olarak görülemez ve ücretli olarak düzenlenir (Güngör, 2012:22).

Taraf devletler, aile içi planlamasına katkı sunacak ve çalışma hayatındaki anne ve babaların sorumluluklarını hafifletecek önlemler almakla yükümlüdürler. Bu önlemler

çocuk bakım merkezlerinin yaygınlaştırılması da dahil olmak üzere artırılması gereken sosyal hizmet uygulamalarını kapsar.

Kadınların çalışma hayatında eşit şartlarda var olmasının önündeki ayrımcılıklara dikkat çeken on birinci madde hamilelik sürecindeki kadınların hamilelik şartlarına zarar verebilecek şekilde istihdam edilmeleri halinde korunması gerektiğini belirtir. Maddenin son başlığı ise maddede sayılan her türlü tedbirin çağın gereklerine uygun olarak belirli aralıklarla bilim ve teknolojiyi yardımıyla gerektiğinde tekrar ele alınmasını ve varsa eksik noktaları yeniden düzenlenmesini veya kaldırılmasını öngörür (Güngör, 2012:22).

- Madde 12

Sözleşmeye taraf devletlerin sağlık alanında kadın ve erkeklerin aile planlaması da dahil olmak üzere her türlü sağlık hizmetini eşit olarak almasının önündeki engelleri kaldırmasını öngörmektedir. Kadınlara karşı uygulanan ayrımcılıkların kurumsal düzeyde yansımalarının önüne geçilmesinin yanında uğradıkları şiddetin önüne geçmek çözülmesi gereken acil bir problemi işaret etmektedir. Bu madde şiddet dolayısıyla sağlığı bozulmuş kadınların faydalanacakları hizmetlerin önünü açan hükümleri içermektedir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:67).

Tarihsel süreçte ortaya çıkan toplumsal yapılar içerisinde kadınların diğer birçok alanda olduğu gibi sağlık alanında da eşit hizmet alamadıkları sorunu tespit edilmektedir. Sözleşmeye onaylayıp kurumsal düzeyde ülkesiyle uyumlu hale getirmeye çalışan devletlerin, alt gelir düzeyine sahip sosyal sınıflara mensup olan kadınlar da dahil olmak üzere, toplumlardaki bütün kadınların sağlık hakkı kapsamına giren olanakları ulaşılabilir hale getirmesi gerekmektedir (Aasen, 2013:299). Temel haklardan birisi olarak ele alınıp bu hakkın önündeki kanuni ve kültürel zorlayıcı unsurların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

On ikinci madde aile kurumunun geleceğinde kadınların erkeklerle eş düzeyde söz hakkının olduğunu ifade etmesi açısından da önemlidir. Aile yapısının tasarlanması kadın ve erkeğin eşit söz hakkı olduğu ve devletlerin güvence altına aldığı bir haktır. Bu hakkın kağıt üzerinde yazılı olarak bulunması yeterli görülmemekte, planlamaların kadın erkek eşitliğini besleyecek düzlemde yapılması da bir öğrenimin parçası olarak ele alınmalıdır. Devletlere bu noktada düşen bir diğer sorumluluk ise aile planlaması ile ilgili eğitim ve öğretimi sağlık hakkı kapsamında değerlendirip gerekli tedbirleri almaktır (Aasen, 2013:299). Bu hakkın

kullanımında geleneksel olarak kadın ve erkek arasında pay edilmiş birtakım tutum ve davranışlar da reddedilmeli ve önlenmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

On ikinci maddenin ikinci fıkrasında kadınların hamilelik süreci ve sonrasında ihtiyaç duyduğu her türlü gereksiniminin devletler tarafından karşılanması gerektiğini belirtir. Yine bu süreçte gerek hamilelik gerekse doğumdan sonraki emzirme dönemlerinde sunulacak hizmetlerin bedelsiz olarak kadınlara ulaştırılması gerekliliği önemlidir.

- Madde 13

On üçüncü madde ekonomik hayatta kadınların karşılaşılabileceği ayrımcılıkların önüne geçmenin yanında gündelik yaşamın çeşitli alanlarında sosyal ve kültürel faaliyetlere katılma hakkını düzenler. Kadınlar tıpkı erkekler gibi sosyal faaliyetlerde bulunma özgürlüğüne sahiptir ve sözleşmeye taraf devletler kadınlar bu özgürlüğünün önündeki her türlü engeli kaldırmak ve bu hakkın kullanımı için olanaklar geliştirmek zorundadırlar. Sözleşme taraf olan ülkelerden yalnızca yönetim mekanizmalarının sunduğu imkan ve kapasiteler kanalıyla ayrımcılıkların önüne geçilmesini beklemeyen aynı zamanda patronlar ve iş alanındaki kuruluşlardan da hiç kimsenin bu tip ayrımcılıkların yaşam alanı bulmasına müsaade etmemelerini bekler. Kadınlar sosyal hayatın bir parçası olmasının önündeki her türlü engele karşı önlem almak da devletlerin sorumluluğundadır (Güngör, 2012:22).

Toplumlardaki çeşitli sosyal sınıflar arasındaki farklılıkları gidermek için uygulanan her türlü fon ve yardımdan kadınlar da eşit oranda yararlanmalıdır. Ailelere sunulan çeşitli yardımlardan, çocuk yardımlarından, sosyal güvenlik yardımlarından, destekleme yardımlarından, devlet sübvansiyonlarından, kredi araçlarından faydalanmak eşit düzeyde olmalıdır. Kredi ve diğer çeşitli finansal kurum araçlarından faydalanmak kadınların hür iradelerini engelleyecek şekilde düzenlenemez.

- Madde 14

Sözleşme kent yaşamında yaşayan kadınların problemlerinin yanında kırsal alanlarda yaşayan kadınların da sorunlarını ele almıştır. İki fıkra halinde düzenlenen on dördüncü madde, kırsal kesimde yaşayan kadınların yaşadıkları problemleri ele almaktadır. İlk fıkrada kırsal kesimin yanı sıra kayıt dışı ekonomide de düşük ücretlerle çalıştırılan kadınların sorunları ele alınır ve bu problemlerle ilgili taraf devletlere sorumluluklar yüklenir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:68).

İkinci fıkra ise kırsal kesimde yaşayan kadınların yaşadıkları bölgelerde ortaya çıkan yeni durumlara katılımlarını ve yaşadıkları toplumlarda ortaya çıkan faydalardan paylarına düşen haklarını almalarının önündeki engellerin önüne geçmeyi düzenler. Taraf devletlere bu amaçla çeşitli düzeylerde planlamalar yapılması ve bu planlamaların hayata geçirilmesi sorumluluğu öngörülür.

Kırsal kesimde yaşayan kadınların da ailenin planlanmasında yeterli bilgiyi edinme hakları bulunmaktadır. Devletler bu planlamaya destek sunmalı gerektiğinde de kamu görevlileri aracılığıyla hizmet sunmalıdır. Sosyal güvenlik haklarından yararlanmak da kırsal kesim ayırt etmeksizin ele alınır. Eğitim öğretimden yararlanmak, kişisel gelişimi sağlamak, mesleki ve teknik bilgilendirmeden faydalanmak, kamunun hizmetinde olan her türlü hizmetten yararlanmak bu kapsamda değerlendirilir.

İşçi işveren ilişkilerinin düzenlenmesi neticesinde ekonomik yapı içerisinde bireysel ve örgütsel düzeyde topluluklarda var olma ve sendikal haklardan yararlanmak eşit düzeyde olmalıdır. Kadınlar da erkekler gibi her türden toplumsal organizasyonda var olma hakkına sahiptir.

Kırsal kesimde yaşayan kadınlar devletin sunduğu imkanlar neticesinde sübvansiyonlardan, çeşitli toprak düzenlemelerinden ve yeni teknolojik ilerlemelerden yararlanma hakkına sahiptir. Finans sektörünün sunduğu kredi mekanizmaları ve ticaret olanaklarından yararlanma konularında erkeklerle karşılaştırıldığında herhangi bir dezavantajlı durumun olmaması gerekir (Women, Full text of the Convention in English, 2019).

Madde son olarak da barınma, sağlık, bayındırlık, ulaşım ve iletişim gibi alanlarda da kadınların yararlanma haklarının önündeki engellerin kaldırılması için taraf devletlerin sorumluluğunu öngörür.

- Madde 15

On beşinci madde taraf devletlere kadınlarla erkekler arasında hukuk alanında eşitliğin sağlanması sorumluluğunu yükler. Kadınlar medeni kanunlar düzenlenirken ve yeniden ele alınırken erkekler ile hak ve fiil ehliyeti açısından aynı düzeyde değerlendirilmelidir. Hak ve borçlara sahip olabilmek, sözleşme serbestisi, mülkiyet hakları ve dava ehliyeti bu kapsamda ele alınmaktadır. Kadınların hak ve borçlara sahip olabilmek ve hukuki işlem

yaratma özgürlüğü güvence altına alınmalıdır. Dava süreçlerinde taraf olabilmenin yanında kadınların soruşturma ve kovuşturma aşamalarında da bizzat savunma yapabilmelerinin önündeki kanuni engellerin önüne geçilmeli veya yeniden alınmalıdır (Women, Full text of the Convention in English, 2019).

Bu madde kapsamında sözleşmeyi hukuki olarak ülke kanunlarıyla uyumlu hale getirme taahhüdü altına giren devletler sadece medeni hukuk kapsamında ele alınacak kadınların medeni durumlarını erkeklerle eşitlemeyi amaçlayan olumlu düzenlemelerle yetinmemelidirler. Bu hak ve fiil ehliyetlerini kanunlar önünde eşitsiz konuma getiren her türlü düzenlemeyi de etkisiz hale getirmekle yükümlüdürler.

Kişisel hukuki alanı düzenleyen on beşinci madde ülkelerin yerleşim yeri seçme ve değiştirme hakkında da erkeklerle kadınlar arasında herhangi bir ayırımın oluşmamasını öngörür. Son olarak da maddenin hukuki temasına uyumlu olarak seyahat özgürlüğü de yine aynı kapsamda değerlendirilmiş ayrımcılığın kabul edilemez olduğu bir alan olarak değerlendirilmiştir.

- Madde 16

Kadınların kişisel ve kurumsal hayatta karşılaşılabilecekleri olası ayrımcılıklara dair içerik bulunduran son madde olan on altıncı madde, kadınların evlilik sürecinde ve ailenin kanuni düzenlemelerindeki ayrımcılıklara karşı önlemleri barındırmaktadır. Evlilik ve aile kadınların oldukça fazla ayrımcı tutum ve davranışla karşılaştıkları yapılardır. Kadınların ev içerisindeki davranışlarını belirleyen toplumsal cinsiyet rolleri büyük ölçüde kültürel kodlardan beslenmektedir. Din, ahlak ve gelenek üçgenine sıkışmış bu roller toplumların bilincinde oldukça yer kaplamakta ve dönüşüme en fazla dayanıklılık gösteren konumda bulunmaktadır. Sözleşmeye taraf devletlerin bir kısmı da bu bağlamda toplumlarının cinsiyet rollerini besleyen damarların dönüşüme kapalı taraflarını öne sürerek bu maddeye çekincelerini ekleyerek onaylamayı tercih etmektedir (Zwingel, 2016:56).

Taraf devletler tarafından koyulan çekince sayısına rağmen sözleşmenin kapsamlı maddelerinden biri olarak on altıncı madde önemli düzenlemeler içermektedir. Eşini seçebilme özgürlüğü, kendi isteğiyle evlenme ve genel olarak evlilikte kadın ve erkeğin eşit haklara sahip oldukları belirtilir. Evlilikte olduğu gibi boşanma sürecinde de kadınlar eşit haklara sahiptirler. Çocuk sahibi olurken zamanını belirlemekte ve çocukların üzerindeki haklarda, çocuğun çıkarına olanın öncelikli olması şartıyla, kadın ve erkek eşit haklara

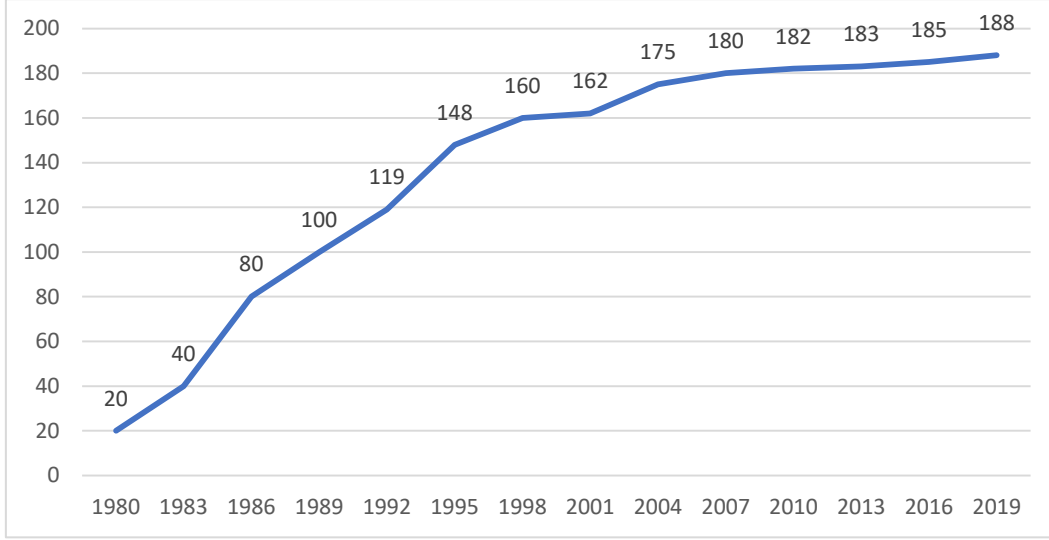
sahiptirler. Çocuklar üzerindeki hakları kullanırken yeterli eğitimin sağlanması da bir hak iken devletlerin sorumluluğunda bulunan bir başka konudur.

Öncelik olarak çocuğun menfaatleri göz önünde bulundurulmak kaydıyla, veli, vasi ve kayyım atanması süreçlerinde ve evlat edinirken uygulanacak hukuki düzenlemelerde eşit hakların sunulması gerekmektedir. Soy ismi, iş ve meslek seçerken de eşler aynı haklara sahiptirler. Evlilik içerisinde edinilmiş malların mülkiyeti ve kişisel malların durumu ve mülkiyetinin ne şekilde hangi sınırlar içerisinde kullanılacağı konusunda da eşitlik ilkesi uygulanmalıdır.

Sözleşmenin on yedinci ve otuzuncu maddeleri arasında bulunan komite mekanizması, raporlar ve yürürlük aşamalarıyla ilgili sözleşmenin daha çok teknik kısımlarını temsil eden maddeler ilerleyen bölümlerde detaylıca ele alındığından bu kısımda yer verilmemiştir.

1.5.3. Sözleşmenin Onay Aşaması

BM Genel Kurulunu 18/12/1979 tarihli 34/180no'lu kararıyla kabul edilen CEDAW, bütün devletlerin katılımına açık bir halde düzenlenmiştir. Sözleşmenin yirmi beşinci maddesinde düzenlenen imza, onay ve katılma süreci BM Genel Sekreterliği tarafından yürütülür. Sözleşmenin imzalanmasının ardından ülkelerin iç hukuklarıyla uyumlaştırılması adına onaylanması gerekmektedir. Ülkelerin medeni, iş ve ceza kanunu gibi kanunlarında değişiklik yapma taahhüdü sağlayan bu onay aşamasından sonra mevzuatlarının güncelleştirilmesi gerçekleştirilmektedir.

Kaynak: United Nations Treaty Collection

Grafik 1.1. 1980 – 2019 Yılları Arasında CEDAW’a Katılan Ülke Sayıları

189 devletin taraf olarak katıldığı CEDAW’a 99 devlet imza atarak onaylamıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Palau sözleşmeyi imzalamasına rağmen onaylamamışlardır. Bunun yanında Vatikan, İran, Somali, Sudan ve Tonga ise sözleşmeyi imzalamamışlardır (UN, 2019). Bütün devletlerin katılımına açık olan sözleşme, onaylayarak katılma belgelerinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine verilmesinden itibaren yürürlüğe girmiş olur.

1.5.4. Sözleşmenin Çekince Mekanizması

Sözleşmeye taraf olan devletler sözleşmenin onay aşamasında sözleşmenin genel ilkelerine ters düşmemek kaydıyla çekince mekanizmasını etkin kullanabilirler. Bu süreç BM Genel Sekreterliği koordinatörlüğünde yürür ve devletler koydukları çekinceleri sekreterliğe ulaştırırlar. CEDAW, kadın hakları konusunda düzenlenmiş en kapsamlı uluslararası sözleşme olmasına rağmen uluslararası sözleşmeler arasında da en fazla çekince bildirilmiş sözleşmedir (UN, 2019).

1969 tarihli Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesine (VAHS) göre uluslararası sözleşmelerde aksi açıkça sözleşmede düzenlenmedikçe çekince konulmasında bir sakınca ve sözleşmelerin çekince mekanizmaları belirlenirken herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Uluslararası sözleşmelerin kendi yapısı içinde değerlendirip karar alabilecekleri bu durum CEDAW’ın yirmi sekizinci maddesinde ele alınmış ve sözleşmeye

katılma sırasında çekince konulabileceği belirtilmiştir (Arslan, 2004:18). Taraf devletlerin CEDAW'a koydukları çekinceleri BM Genel Sekreterliğine bildirmeleriyle birlikte diğer devletlere de bu çekinceler iletilecektir.

VAHS kapsamında uluslararası sözleşmelere çekince koyma mekanizması belirli kıstaslara bağlanmıştır. Bu kıstaslar: sözleşmede ayrı ve açık bir şekilde konulmasında sakınca görülen çekinceler, sözleşmelerin kapsamına girmeyen çekinceler ve sözleşmelerin özüne aykırı çekincelerdir.

CEDAW'ın yirmi sekizinci maddesinin ilk fıkrasında sözleşmeye konulacak çekincelerin sözleşmeyi konu ve kapsamından uzaklaştıracak hükümler içermemesi gerektirdiği bu hükme aykırı çekincelerin ise geçersiz sayılacağı belirtilmiştir (Women, Full text of the Convention in English, 2019). İlk fıkrada belirtilen hükmün devamında ise ikinci fıkrada bu çekinceler hangi düzlemde olacağı ve ne tür standartlara tabi olacağına dair açıklayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır. CEDAW'ın onaylanma aşamasında konulan bir çekincenin sözleşmenin özüne aykırı olup olmadığını değerlendirmek için yirmi dokuzuncu madde, çekince konusunda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü için düzenlenmiştir. Bu madde kapsamında konulan çekinceler ele alınacak ve çözüme kavuşturulacaktır. Uygulamada ise bu maddeye de taraf devletler oldukça fazla çekince koydukları için mekanizma işlerliğini sürdürememektedir.

CEDAW'a konulan çekincelerle ilgili yirmi sekizinci maddenin üçüncü fıkrasında ise taraf devletlerin sözleşmeye koydukları çekince istedikleri zaman kaldıracabilecekleri hükme bağlanmıştır. Kaldırılan çekince BM Genel Sekreterliğine bildirilmesinin ardından taraf devletlere ulaştırılır.

1.6. Kadın Haklarının Geliştirilmesinde BM Organizasyonları

Dünya genelinde kadın haklarının aşama kaydetmesinde BM yapısı içerisinde düzenlenmiş organizasyonların öneminin altı çizilmesi gerekir. BM'nin organizasyonel yapısı içerisinde kadın komisyonu kurulması, kadınların geliştirilmesi ile ilgili kurumların oluşturulması ve deklarasyonlar yayınlanmasının yanı sıra dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan konferansların da önemli bir yeri bulunmaktadır (Çelik, 2012:152).

BM'nin öncülüğünde düzenlenen konferanslar bürokratik toplantılar hüviyetinden sıyrılıp ulusal düzeyde katılımcıların ve STK'ların katkılarıyla bölgesel problemlerin

işlendiği ve bu problemlerle ilgili çözüm önerilerinin sunulduğu organizasyonlar olmuştur. Bu konferansların kadın sorunlarının uluslararası düzeyde etkili bir şekilde tartışma ortamı bulmasına yaptığı katkının yanında, kadın hakları konusunda uluslararası bir bilincin oluşmasına ve bu hak mücadelesine sunduğu yeni bir kapsamla da anmak gerekir (Englehart & Miller, 2014:40).

Kadınların sorunlarının ulusal düzeylerde var olan hallerinin de yansıtıldığı bu konferanslar, CEDAW'ın kurumsal görüntüsünden uzaklaşarak daha çok siyasi bağlayıcılığı barındırmaya çalışan belgeler yayınlama hedefine yoğunlaşmıştır (Yeltekin, 2004:114). Konferansların çıktılarını incelendiğinde kadın haklarını konu edinen uluslararası sözleşmelerin yapılarından farklı oldukları görülmektedir. Bu çıktılar çoğunlukla güncel kadın problemlerini açıkladığı ve birtakım tedbirlerin sıralandığı metinler olmuşlardır. Kanuni herhangi bir düzenleme getirme kabiliyeti olmayan bu metinler kadın haklarıyla ilgili ideolojik bir dönüşüm temasını içermektedir.

Kadın Konferanslarında hem yerel hem de uluslararası düzeyde siyasi karar alma mekanizmalarına çağrılarda bulunmuş ve yapılması gereken toplumsal dönüşümlerin perspektifi sunulmuştur. Yapıldığı dönemler itibariyle dünya kamuoyunda önemli ölçüde yer almış olan konferanslar, sunmuş oldukları perspektifle önemli bir farkındalık sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin iskeletini oluşturduğu bu perspektif, kadın haklarının geliştirilmesinde önemli bir konumda bulunmaktadır.

Kadın hakları konusunda çalışan akademisyenlerin ve kuruluşların katkılarının olduğu konferanslar, kadın mücadelesinde var olan yapıların itici gücü olmayı da başarmıştır. Çeşitli ülkelerden hak savunucularını bir araya getirmenin yanı sıra karşılıklı bilgi alışverişini sürekli hale getiren bir etkisi de olmuştur. Bireysel veya kurumsal düzeyde mücadele veren kadınların sorunlarını doğrudan ifade edebildikleri bir kürsü oluşması ve kadın hakları mücadelesinin haklı gerekçelerinin dünya kamuoyuna anlatılması açısından da konferanslar oldukça önemli bir eksikliği gidermişlerdir (Taşkın, 2004:17).

1.6.1. Mexico City Dünya Kadın Konferansı

BM Kadının Statüsü Komisyonun kadınları geliştirme perspektifini ortaya koyduğu dönemle birlikte ilk konferans olan Birinci Dünya Kadın Konferansı 1975'te Mexico City'de kadın hakları temasıyla toplanmıştır. Kadın odaklı yaklaşımların yaygınlaşması ve

bu alanda oluşan farkındalığın da katkısıyla konferansta kadınlar yalnızca kadın haklarındaki mevcut durumu ve önerileri görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir. Kadınlar yaşadıkları sorunları doğrudan tanımlamanın yanında uluslararası aktörlerin dikkatini de bu yöne çekebilmeyi başarmışlardır. Konferansta devletler düzeyinde de kabul gören bir konferans çıktısıyla, kadın hakları konusunun toplumların ancak bütüncül yaklaşımlarla dönüşümüyle eşitlikçi bir alana yerleşebileceği ifade edilmiştir. Konferansın sonuç metni kadınların gündelik ve kurumsal hayatta var olabilmelerinin temel koşullarını, kurumsal otoritelerin ve kadınlara ilgili perspektiflerin yeniden inşa edilmesi olarak belirlemektedir (KİHP, 2001:7).

Mexico City Dünya Kadın Konferansı, kadın hakları konusunda kapsamlı bir tartışma zemini oluşturmanın, kamuoyundaki desteğin ve farkındalığın artmasına katkı sunmasının dışında kadın mücadelesine somut katkıları da olmuştur. İlk olarak konferansın çıktısı BM tarafından evrensel bir hareketin oluşturulması fikriyle oluşturulan “Dünya Eylem Planı” ile kendini göstermiştir. İkinci olarak ise BM, bu planla birlikte kadınların dönemin siyasi ve ekonomik koşullarını da sürecin dinamiklerine dahil ederek, 1976-1985 yılları arasında “Kadınların On Yılı” olarak belirlemiştir.

Konferansın kadınlar hakları mücadelesi açısından kazanımı olarak değerlendirilebilecek bu plan temel birtakım hedefler belirlemiştir. Kadınların yaşadıkları sorunlar etrafında ülkeler ve bölgeler arasında ortaklıkları da öneren plan, kadınların siyasi karar alma mekanizmalarında var olmasını önermektedir. Bireylerin doğuştan gelen haklarından olan: Sağlık, barınma, eğitim ve çalışma gibi alanlarda kadınların yaşadıkları problemlere dikkat çekilmiş ve sorunlar içerisinde tanımlanmıştır. Kadınların istismarı ve şiddet gibi acil önlem gerektiren alanlara da işaret eden eylem planı metni, ele alınan sorunların aşılması için ülkelere akademik düzeyde çalışmaların yapılması çağrısında bulunmuştur.

Konferansın kadın hakları konusunda yaptığı somut katkılardan bir diğeri ise kadınların geliştirilmesi, cinsiyet eşitliği alanında bilgi ve kapasite geliştirmek gibi amaçları bulunan “Birleşmiş Milletler Kadınların Gelişimi için Uluslararası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü’dür” (BMKGE). BMKGE, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların toplumsal hayata aktif katılımı amaçları doğrultusunda dünya çapında eğitim faaliyetleri düzenler (KİHP, 2001:8). “Kadınların On Yılı” sürecini desteklemek amacıyla yine bu konferans neticesinde ortaya çıkan bir diğer kurum ise “Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma

Fonu'dur" (BMKF). BMKF ise kadın hakları konusunda daha çok çalışma hayatına odaklanmış bir yapıya sahiptir. Kadınların çalışma hayatında aktif olabilmesi için çeşitli faaliyetler yürütmek ve bu amaçla olanaklar sunmak amaçları arasında yer almaktadır.

1.6.2. Kopenhag Dünya Kadın Konferansı

BM'nin 1976-1985 yılları arasını "Kadınların On Yılı" ilan etmesinin ardından Mexico City'de üzerinde uzlaşılan konuların durumunu ve kadınların yaşadıkları güncel sorunların tespiti amacıyla 1980 yılında Kopenhag'da İkinci Dünya Kadın Konferansı toplanmıştır. Kadın hakları mücadelesinin geldiği noktanın tekrar gözden geçirilmesi amacıyla bir araya gelen konferansta hedeflerin gerisinde kaldığı tespit edilmiştir (Çelik, 2012:152). CEDAW sürecinin kadın sorunlarının uluslararası alanda farkındalığını artırdığı görülmüşse de gündelik hayatın pratiklerinde bu oluşumların somut katkılarından net olarak bahsedilemeyeceği görülmüştür. Kadınlarla ilgili hemen hemen bütün uluslararası metinlerde işaret edilen eşitlik ilkesinin kağıt üzerinde kaldığı problemi burada da tespit edilmiştir. Aşılması gereken bir problem olarak belirlenen eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesi, kanunların tam anlamıyla uygulanmasını ve toplumsal hayatın her alanında eşit bir yaşamın inşa edilmesini gerektirmektedir.

Kopenhag Dünya Kadın Konferansında da Mexico'daki gibi sorunların tespit edildiği ve önerilerin sıralandığı bir eylem planı oluşturulmuştur. Konferansta tartışılan konuların çıktısı niteliğinde olan bu plan, şiddet konusunu ağırlıklı olarak işlemiştir. BM hedefleriyle uyumlu olarak çalışmaların hızlandırılması gerektiğine işaret eden planda, genç yaşta evlilik ve engelli kadınlarla ilgili öneriler de bulunmaktadır. Belirlenen kadın gruplarının yanı sıra genel olarak kadın hakları konusundaki problemleri de işaret eden metin, kanun önünde eşitlik ilkesinin önemine değinmiştir. Kadınların mülkiyet hakları, hak ve fiil ehliyetlerinin tam anlamıyla kullanılabilmesi ve medeni kanunlar önünde eşitliğe vurgu yapılarak kadınların toplumdaki statülerini doğrudan etkileyen bu alanlarda tedbirler alınması gerektiği ifade edilmiştir. Kadınların uğradıkları eşitsiz durumun sebeplerinin de irdelendiği konferansta, gelenek ve göreneklerin etkisiyle kadınları ikinci plana iten her türlü toplumsal cinsiyet kalıbının da sorgulanarak elemine edilmesi önerilmiştir (KİHP, 2001:8).

1.6.3. Nairobi Dünya Kadın Konferansı

Kadın haklarının geliştirilmesinde BM'nin koordinasyonunda düzenlenen Dünya Kadın Konferanslarının üçüncüsü Kenya'nın başkenti Nairobi'de toplanmıştır. BM tarafından belirlenen On yıl hedefleri sürecinin 1985 yılında nihayete erecek olmasından dolayı, kadın hakları konusundaki ilerlemenin mevcut durumunun tespiti için bir konferans ihtiyacı doğmuştur. Uluslararası kadın oluşumları, kadın haklarındaki ilerlemenin analizini yapmak ve yaklaşan milenyuma kadınların gelişimini hızlandırarak girmek için konferansa önem vermişlerdir (KİHP, 2001:9).

On yıl sürecinde özellikle gelir adaletsizliğindeki artışa bağlı olarak toplumsal sınıflar arasında ciddi farklılıklar ortaya çıkmıştır. Dünyada küresel krizler meydana gelmiş ve soğuk savaşın çatışmaya müsait ortamı da bu kriz ortamında devlet bütçelerinde kadın odaklı düzenlemelerin payını azaltmıştır. Dönemin toplumsal sınıflar arasındaki uçurumu derinleştiren ortamı kadınları da etkilemiştir. Daha önceki konferanslarda acil önlem gerektiren alan sıralamalarında daha gerilerde bulunan yoksulluk, kadın hakları savunucularının gündemini belirler hale gelmiştir. Yoksulluğun önemli bir gündem olduğu konferansta, soğuk savaş döneminin ideolojik kamplaşma ortamına paralel olarak ülke delegeleri arasında da toplantılar sırasında ideolojik bağlamdan kaynaklanan görüş ayrılıkları görülmüştür. Konferansın işlerliğine zarar veren bu kamplaşmalar kadın hakları savunucularını yeni bir yol aramaya itmiştir. Kamplaşmanın getirdiği tartışma halinin kadınların haklarının geliştirilmesine doğrudan zarar verdiğini tespit eden kadınlar yeni ve bağımsız oluşumlar kurmaya yönelmişlerdir.

Dönemin gergin ortamının gölgesinde kadınların ilerlemesini tartışan kadın hakları savunucuları, kadınların gündelik ve toplumsal hayatında somut ilerlemelerin yeterli düzeyde olmadığına işaret etmişlerdir. Nairobi konferansına kadar geçen sürede dünyada az sayıda kadının hayatında istenen ilerlemeler yaşanmıştır. Kadınların hayatında beklenen ilerlemenin yakalanamamış olması konferansın ana gündemi olmuş ve bu doğrultuda yeni bir perspektif sunma amacıyla "Nairobi Hedefleri" belirlenmiştir (Nairobi, 1985:3).

Kadın ilerlemesinin önünde var olan sorunları aşma amacıyla oluşturulan hedefler, kadın haklarıyla ilgili konferansın yapıldığı güne kadar oluşan literatüre ek olarak, kadınların toplumsal kurumlarda var olmasını bir zorunluluk olarak ele alır. Konferansta belirlenen hedefler kanunlar önünde eşitlik, toplumsal hayatta eşitlik ve politik alanlarda

eşitlik olmak üzere üç ana tema üzerinden şekillenmiştir. Ekonomik gelişmişlik seviyesi yüksek olan, nispeten kadınların toplumsal hayatta kendini var edebildiği ülkeler ve kadının sosyal statüsünün tam olarak kabul edilmediği ülkelerdeki sınıfsal yapılar analiz edilmiştir. Refah seviyesinin farklılığı da göz önünde bulundurularak ülkelerdeki sorunlar için çeşitli öneriler sıralanmıştır.

1.6.4. Pekin Dünya Kadın Konferansı

Dünya Kadın Konferansları içerisinde en geniş katılımlı konferans olan Pekin konferansı, 189 ülkenin katılımıyla 1995 yılının gerçekleştirilmiştir. Kadın hakları örgütlerinin ve savunucularının çok önem verdiği bir konferans olan Pekin, kadınların da yoğun çalışmalarıyla düzenlenmiştir. Kadınlar bu konferans sürecinde ülkelerin politik karar alma mekanizmalarını etkilemek ve bir eylem planı oluşturulması için çaba harcamışlardır. Yaklaşan yeni yüzyılda yeni bir paradigma oluşturmak isteyen kadınlar, konferans sürecinde devletler düzeyinde yapılan toplantılarının yanında kadınların katılımıyla alternatif toplantılar düzenlemişlerdir (KİHP, 2001:12). Dünyanın birçok bölgesinden kadın örgütlerinin katılım gösterdiği bu toplantılarda yeni yaklaşımlar için on gün boyunca oturumlar düzenlenmiştir.

Pekin konferansında katılımcıların üzerinde uzlaştıkları konulardan birisi, toplumsal cinsiyet rollerinin gözden geçirilmesi ve kadınlarla erkekler arasında oluşan statü farklılıklarının bu rollerin eleştirilerek giderilmesi noktasındadır. Konferansın sonuç metni ve oluşturulan eylem planı kadın hakları tarihçesinde önemli bir noktada bulunmaktadır. Katılım gösteren devletlere bazı yükümlülükler getiren bu metinler, toplumsal yapılar içerisinde kadınların daha fazla var olmasını önermektedir (KİHP, 2001:13). Toplumsal yapıların dönüşümünde cinsiyet rollerine işaret eden metinler, eşitliğin hayata geçirilmesinde en önemli nokta olarak bu kısmı görmektedir. Konferans sonunda yayınlanan eylem planı BMGK tarafından da uygun görülüp onaylanmış ve her türlü çalışmanın yapılması konusunda taraflara taahhütlerde bulunulmuştur.

Pekin konferansının ardından tarafların üzerinde uzlaşıp kabul ettikleri Pekin Bildirisi ve Eylem Planı başlıklı iki adet metin yayınlanmıştır. Pekin Bildirisi, onaylayarak imza koyan devletlere kadınların toplumsal hayatta karşılaştıkları engellerin kaldırılması için politik zorunluluklar getirmektedir. Cinsiyet rollerinin yeniden dizaynıyla ilgili politika

üretmek taahhüdü altına giren devletler buna ek olarak Eylem Planını da bu taahhüt kapsamı altında detaylarıyla yerine getirmekle yükümlüdürler.

Pekin Eylem Planı, kadınların bireysel ve kamusal alanda yaşadıkları her türlü problemin yine kadınların bu alanların her seviyesine katılımıyla önüne geçilebileceğini belirtir. Plan çerçevesinde esas sorumluluk devletlere yüklenmektedir. Bu sorumluluğa BM de her tür düzeydeki organizasyon, kurumlarıyla katkı sağlayacak ve kadın örgütlerinin rolünü de dikkate alacaktır.

1.6.4.1. Pekin Eylem Planı ve Türkiye'nin Taahhütleri

Eylem Planı metni on iki ana başlık üzerinden metne imza koyan taraflara uygulamaları üzere duyurulmuştur. Kadınların toplumsal hayatta ilerlemesini konu edinen plan bu alandaki etkili belgelerden birisidir. STK'ların da belirlenen başlıklardaki ilerlemeleri izledikleri metin ülkeler üzerinde bağlayıcı bir etkisi bulunmamaktadır.

On iki başlık altında hükümetlere ve ilgili kuruluşlara sunulan önerilere bakıldığında, kadına yönelik şiddetin tamamen ortadan kaldırılması ve kadınların yaşadıkları yoksulluk problemlerinin acil olarak çözümü için adım atılması gerekliliği kritik iki başlıktır. Eğitim hayatında kadının yaşadığı problemler ve sağlık alanında yetersiz kurumsallaşma kadınların eşitsiz konumda bulunduğu alanlardır. Gerek ülkeler düzeyinde gerekse ülkeler arasındaki silahlı çatışmalarda kadınların yaşadıkları problemlere işaret eden plan bu çatışma ortamlarının kadınlar üzerindeki etkilerinin araştırılmasını önerir. Ekonomik ve politik karar alma mekanizmalarında kadınların geri planda tutulması eleştirilip gerekli adımların atılması beklenir.

Eylem Planı daha önceki BM metinlerinin alışılmış yapısının dışına çıkarak kadınların yaşadıkları sorunlara işaret etmiştir. Hangi alanda ne tür tedbirler alınması gerektiği konusunda önerilerde bulunarak farklı bir metin hüviyetine bürünerek hangi alanda kimin görevli olduğunu da belirtmiştir. Plan çerçevesinde imza koyan bazı devletler ise bu önerileri dikkate alıp ulusal planlar yapma taahhüdü altına girdiler.

Türkiye, sıralanan on iki ana başlıktan sekiz adedini uygulamayı taahhüt edip bir program hazırlamaya başladı. 1996 yılında Pekin Konferansı neticesinde bir Ulusal Eylem Planı hazırladı ve çeşitli taahhütler altına girdi. Türkiye'nin Pekin Konferansının ardından hazırladığı Ulusal Eylem Planında, cinsiyet eşitsizliğinin yurt genelinde aşılması için görevli

kuruluşlarının yapılarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç etrafında oluşturulacak yeni devlet kurumlarının da iş birliğini sağlayarak kadın odaklı çalışmaları bir adım ileri taşımak taahhüt edilmiştir. Siyasi karar alma mekanizmalarında kadın varlığının devamı için eşitlikçi bakış açısına sahip bir kanunun hazırlanması ve CEDAW kapsamında yapılan çekincelerin gerekli kanuni düzenlemeler yapılarak kaldırılması da taahhütler arasındadır (KİHP, 2001:15).

Eğitim hayatında kadınların erkeklerden herhangi bir şekilde geri kalmamasının sağlanması ve bu amaçla kadın okuma yazma oranının 2000 yılına geldiğinde yüzde yüz olması hedeflenmektedir. Temel ilköğretim eğitimlerini tamamlayamayan kız çocuklarının sayısının minimuma indirilmesi ve zorunlu ilköğretim sekiz yıla çıkarılması, eğitim hayatını yarıda bırakmış olan kadınlar için ise gerekli programların hazırlanması, eğitim-öğretim programlarında cinsiyetçi müfredatın varsa kaldırılması, cinsel sağlık eğitimlerinin yaygınlaşması ve yetişkin kadınlar için de cinsel sağlık programlarının geliştirilmesi de bulunmaktadır.

Sağlık alanında görevli kuruluşlarda ise kadın sağlığı merkezlerinin kurulması ve bu merkezlerde aile sağlığı, planlaması bilgilendirmelerinin yapılması bulunmaktadır. Evlilik yaşının erkek ve kadınlarda on sekiz olarak belirlenmesi ve erken evliliklerin önüne geçmek için gerekli çalışmaların yapılması da taahhüt edilmiştir.

Çalışma hayatındaki taahhütlere bakıldığında çocuk sahibi oldukları için yer alamayan kadınlara yönelik, çocuk bakımının sadece annenin değil babanın da sorumluluğunda olduğu ve bu bilincin yaygınlaştırılması için kanuni alt yapının oluşturulması taahhüdü bulunmaktadır. Çocuk sahibi olan ailelerde doğum sonrası sadece anneye değil babaya da izin verilmesi, kadın erkek fark etmeksizin 100'ün üzerinde çalışanı bulunan işletmelerde çocuk bakım merkezlerinin kurulmasının zorunlu hale getirilmesi, özel ve kamu sektöründe kadın istihdamı için belirli kotalar belirlenmesi, kadınların çalışma hayatına en yüksek düzeyde katılımını sağlamak için gerekli programların hazırlanması, toplumda yaygın olarak bulunan ev hanımlığının ev içi işçiliği kapsamında ele alınıp sosyal güvencelerinin sağlanması bulunur (KİHP, 2001:16). Kadınların çalışma hayatında girişimci olabilmelerinin önündeki engeller kaldırılıp gerekli kredi düzenlemelerinin sağlanması ve kadınları ayrıca ele alan bir sigorta sisteminin kurulması taahhüt edilmiştir.

Aile içinde yaşanan şiddetin önlenmesi için aile eğitimi programlarının düzenlenmesi taahhüdü de bulunur. Kamuda çalışan meslek elemanlarının aile içi şiddet konularında bilgilendirilmesi ve bu elemanların eğitimlerine de dahil edilmesi bulunmaktadır. Şiddetin medyada yer alarak normalleşmesine katkıda bulunmasının önüne geçilmesi, kadınların şiddet sonrası gerekli yardımları alacakları kuruluşların kurulması ve desteğin sağlanması yapılan taahhütler arasındadır.

1.6.4.2. Pekin +5 ve Türkiye'nin Taahhütleri

BM, Pekin Konferansının ardından geçen sürede milenyum hedefleriyle de birlikte yeni bir kadın organizasyonun hazırlıklarını yapmıştır. Haziran 2000'de Pekin'de düzenlenen oturumlarda kadın haklarındaki ilerlemenin gözden geçirilmesi yeni hedeflerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Toplantının hazırlık sürecinde çeşitli dini grupların etkisiyle hükümetler kadınların bazı haklarının yeniden alınması gerektiği konusunda çalışmalar yapmışlardır. Kadının ailenin içerisinde bir görevli olarak görme eğilimi taşıyan hükümetler; kürtaj hakkı, cinsel sağlık eğitimi ve sağlık alanında elde edilen kazanımları ortadan kaldırmak için lobi çalışmaları yürütmüşlerdir. Kadın örgütleri ise haklarını erozyona uğratmamak adına yoğun mücadeleler içinde bulunmuşlar ve oy birliğinin gerekli olduğu sonuç metninin sekteye uğramaması için çalışma yürütmüşlerdir.

Oturumlara katılan aktörlerin bir anlamda karşılıklı mücadelesinin ardından “Siyasi Bildiri” ve “Sonuç Metni” adlı iki adet belge oy birliğiyle kabul edilerek yayınlanmıştır. Siyasi Bildiride imzacı devletler Pekin ve Nairobi Konferanslarında işaret edilen kadın hakları düzenlemelerinin etrafında tekrar birleşmişlerdir. Üzerinde uzlaşılan alanların yanında dünyanın gelişmiş ülkelerinde kadın haklarını geliştirilmesi için daha önce taahhüt edilen yardımların yapılmadığı eksikliği tespit edilmiştir. Sonuç Metninde ise kadının ilerlemesinin önünde duran engeller tespit edildikten sonra Pekin ve Nairobi'de belirlenen on iki kritik alanda istenen ilerlemenin tam olarak sağlanamadığı ifade edilmiştir. Sonuç Metninin son kısmında ise dünyada var olan “globalleşme” eğiliminin ülkelerin ekonomik yapılarını olumsuz etkilemesinin Pekin Eylem Planının uygulanmasını engellediği bir diğer tespit olarak ifade edilmiştir.

Oturumlara katılan ülkelerin ve Türkiye'nin Pekin+5 oturumu neticesinde sunduğu yeni taahhütlere bakıldığında sağlık, şiddet, eğitim, kadının istismarı, çatışma ortamında

kadın, globalleşme, ekonomi, insan hakları ve siyasal alanda kadın gibi konularda olduğu görülür.

Sağlık alanında cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerinin yaş fark etmeksizin bütün kadınların ulaşabileceği düzeye getirilmesi, anne sağlığı, sağlıklı doğum hizmeti gibi taahhütler bulunur. Bulaşıcı hastalıkların kadınlar arasında daha fazla yayılmasını göz önünde bulundurarak bu durumun eşitlikçi temelde ele alınarak önüne geçilmesi, sağlık hizmetlerine erişimde var olan sistemin düzenlenerek oluşturulması bulunur. Kadınların kronik hastalıklarda, kemik erimesi, meme kanseri, rahim ve yumurtalık kanseri gibi hastalıklarda yüksek sağlık hizmeti almasının önündeki engelleri kaldırılması da taahhüt edilmiştir. Cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı korunmalı cinsel ilişki bilincinin yaygınlaştırılması ve HIV/AIDS’li bireylere karşı yapılan ayrımcılığın ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin alınması da sağlık alanındaki diğer taahhütlere aittir (KİHP, 2001:22).

Namus ve töre gibi saiklerle yapılan evlendirmelerin şiddet başlığı altında değerlendirilmesi ve yasa koyucuların kadınları ikinci sınıf insan haline getiren bu tip geleneklerin önüne geçmek için gerekli düzenlemeleri yapması taahhüt edilmiştir. Evlilik ve aile içi şiddetin her türüsünü engellemek için kanuni düzenlemeler yapmak, kadına yönelik şiddete “sıfır hoşgörü” anlayışı geliştirmek de şiddet başlığı altında bulunan taahhütlere aittir.

Eğitim alanında daha önce de taahhüt edilen ilköğretimde kadınların okuma yazma oranını artırılması ve toplumsal cinsiyet bilinciyle ayrımcı anlayışların ortadan kaldırılması, 2015 yılına kadar bütün çocukların zorunlu eğitimden faydalanması, yetişkin kadınların ise okur yazarlık oranının artırılması bulunur.

Kadınların istismarı ve çatışma ortamlarında kadınların durumuyla ilgili olarak ise istismar mağduru kadınların ekonomik hayata dahil edilmesini sağlamak amacıyla yeni alanlar oluşturulması, silahlı çatışma ortamlarının azaltılarak silahlanmaya ayrılan kaynakların kadınların geliştirilmesi programlarına aktarılması, “Roma Uluslararası Ceza Muhakemesi Tüzüğü” onaylanması, toplumun şiddet ve istismar konularında eğitimi için gerekli düzenlemelerin yapılması taahhüt edilmiştir (KİHP, 2001:24).

Ekonomik hayatta ise mülkiyet ve miras düzenlemeleri yapılırken erkeklerle eşit düzlemde olabilecek şekilde gereken tedbirlerin alınması, ekonomik durumu yetersiz

kadınların barınma ihtiyaçları için gerekli yardım yapılması, çalışma hayatıyla ilgili yapılan uluslararası sözleşmelerin iç hukukla kadın lehine uyumlaştırılması taahhütleri bulunur.

İnsan hakları ve siyasal karar alma mekanizmalarındaki taahhütlere bakıldığında öncelikle CEDAW kapsamında düzenlenen İhtiyari Protokolün kabulü için gerekli alt yapının oluşturulması taahhüdü bulunur. Mülteci kadınların durumlarının toplumsal cinsiyet perspektifinde ele alınıp erkeklerle eşit konuma getirilmesi, kadın hakları savunucuları için toplumda var olan örgütlenme engellerinin kaldırılmasına işaret edilmiştir. Kadınların siyasal karar alma mekanizmalarında yer almasının sağlanması için kotalar oluşturulması da taahhüt edilen konulardan bir diğeridir (KİHP, 2001:25).

2. BÖLÜM

2. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ KOMİTESİ VE İHTİYARİ PROTOKOL

2.1. Komitenin Kurulması ve Faaliyete Başlaması

Birleşmiş Milletler örgütsel yapısı kurulduğu günden itibaren insan haklarının geliştirilmesi, temel hak ve özgürlüklerin toplumların gündelik ve kurumsal yaşamlarında garanti altına alınması gibi amaçlarla çeşitli insan hakları odaklı çalışmalar yapmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda da BM bünyesinde birçok uluslararası sözleşme oluşturulmuştur. BM üyesi ülkelerin oluşturulan uluslararası sözleşmelere katılımlarında önemli bir başarı elde edilmiş olsa da sözleşmelerin uygulanması ve kontrol mekanizmalarının kurulması konularında istenilen başarı elde edilememiştir. BM'nin kurumsal yapısında oluşturulan sözleşmelerin ilk etapta devletler üzerinde baskı kurabilecek bir mekanizma barındırmaması ise uluslararası sözleşmelerin uygulanma süreçlerinin kontrolünü daha çok devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır. İnsan hakları temelli sözleşmelerin uygulanması sürecinde oluşturulması gereken komite sistemi ise devlet inisiyatiflerinin kısıtlandığı bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır (Çalık, 2015:72).

Komiteler oluşturuldukları sözleşmenin ilerlemesinin aşamalarını değerlendiren ve belirli aralıklarla raporlayan yapılardır. Bu değerlendirme aşamaları herhangi bir hak ihlali ile karşılaşılması durumunda ülkeler üzerinde bir baskı unsuru olarak dünya kamuoyunun tepkisinin bu yöne çekilmesi ve sorumluların cezasız kalmamasının sağlanması için çalışmalar yürütülmesi gibi durumları da kapsamaktadır. Demokratik kurumların tam olarak oturmadığı toplumlarda dünya kamuoyunun tepkisinin yaşanan hak ihlallerine çekilmesi mağdurların kanunlar karşısında güçsüz kalmasının önüne geçmekte ve hak temelli uluslararası sözleşmelerin işleyişine duyulan güveni artırmaktadır (Çalık, 2015:73).

İnsan haklarını temel alan uluslararası sözleşmeler devletler düzeyinde imza edilip tartışılrsa da çoğunlukla uluslararası ilişkiler disiplini değil kişilerin otoritelerle arasındaki etkileşim alanlarını konu edinmektedir. Devletler arasında imzalanan bu

uluslararası sözleşmeler insan hakları karnesi zayıf olan devletlerde sistematik bir koruma sağlama açısından önemlidir. İnsan haklarının evrensel bir koruma altında geliştirilmesi açısından bu tip uluslararası sözleşmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Sözleşmeler bünyesinde oluşturulan komiteler de sözleşmelerin içeriğinde yer alan maddelerin uygulanmasının takibini yapmak, taraf olan devlette yaşanan ilerlemelerin durumunu tespit etmek ve baskı aracını kullanarak ihlallerin önüne geçilmesini sağlamaya çalışır. Bu özellikleri itibariyle de uluslararası sözleşmeler için komite mekanizmalarının oluşturulması olmazsa olmaz bir başlık olarak ele alınmaktadır. İnsan hakları sözleşmeleri arasında kadın merkezli yapısıyla öne çıkan CEDAW'ın bünyesinde oluşturulan Komite, 1982 yılının Ekim ayında Viyana'da toplanarak faaliyetlerine başlamıştır. 1967 yılında BM'de DEDAW ile başlayan kadın haklarının iyileştirilmesi yönündeki çalışmalar Komitenin oluşturulması ile önemli bir noktaya gelmiştir (Campbell, 2016:250).

2.2. Komitenin Oluşturulması

CEDAW komitesi sözleşmeye taraf olarak onaylayan devletlerin göstereceği adaylar arasından üyelerini seçer. Taraf devletler komitedeki çalışmalara aktif katılım sağlayacak alanında uzmanlaşmış bir kişiyi aday üye olarak sunarlar. Yapılacak gizli oylama sonucunda adayların hangi ülkeden ve milletten oldukları kıstasları da göz önüne alarak seçim yapılır (Arslan, 2004:25). Buradaki kıstasın amacı milletlerin komite üzerindeki etkisinin tekerrür eden adaylar üzerinden artırılmasının önüne geçmektir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta ise seçimlerdeki siyasal baskıdır. BM düzeyindeki kurumlarda görülen siyasal etki alanı geniş devletlerin adaylarının öne çıkması sorunu CEDAW kapsamında yapılan komite seçimlerinde de ortaya çıkmaktadır.

Komite üyelerinin seçiminde karşılaşılan bir başka sorun ise adayların genellikle taraf devletler bünyesinde görev alan devlet görevlilerinden seçiliyor olmasıdır. Devletler komitelere aday gösterirken etki edebilecekleri adayları göstermeye özen gösterirler bu da komitenin işleyişini etkilemektedir. CEDAW'da ve diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerinin komitelerinin üyelerinin seçiminde karşılaşılan bu sorun hakkında istenilen seviyeye ulaşılamamıştır (Mullins, 2018:259).

Komite üyeleri seçilirken özellikle alanında uzmanlaşmış kişilerin aday olarak gösterilmesi ve çalışmalara katılması konusu da tam anlamıyla ideal zemine oturmuş değildir. Devletlerin aday gösterirken daha çok bakan, milletvekili ve diplomat gibi devlet temsili misyonlarına sahip kişileri öne sürmesi ve bu kişilerin misyonları gereği objektif tavır alamamaları eleştirilen bir başka konudur. Burada beklenen ise uzman kişilerin liyakat esasına göre seçilmesi ve çoğunlukla da kendi devletlerinin kritik edildiği oturumlara katılmamasıdır (Mullins, 2018:260).

Komitenin oluşturulmasında izlenen esas yol kadın hakları konusunda uzman kişilerin seçilmesidir. Kadın hakları konusunda uzman kişilerin seçilmesinin yanında CEDAW maddeleri de tek tek ele alınarak her madde içeriğinde öne çıkarılan konularda ayrı ayrı uzmanların görevlendirilmesi istenilen bir başka husustur. Sözleşmenin on yedinci maddesinde düzenlenen bu hususlar komite üyelerinin niteliklerini ortaya koymaktadır. Alanında uzman kişilerin milliyet ve coğrafi dağılımda eşitlik prensipleriyle seçilmesinin altı çizilmektedir (Arslan, 2004:26). Üyelerin uyrukluğunun çeşitlendirilmesinin yanında farklı farklı hukuk düzlemi barındıran ülkelerden adayların seçilmesi de istenilen bir başka husustur.

On yedinci madde genel olarak komite yapısının detaylarını düzenlemektedir. Maddenin ikinci fıkrasında daha önce de belirtildiği gibi adayların gizli oylama ile üyeliğe seçilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Maddenin üçüncü fıkrası adayların seçiminde BM Sekretaryasını görevlendirmiştir. Yapılacak komite seçimlerinde Sekretarya taraf devletlere göndereceği mektupla adayların belirtilmesini talep eder ve oluşan nihai listeyi yine devletlere bildirir. Üyelerin belirleneceği seçim BM'nin New York'taki Genel Merkezinde yapılır. On yedinci maddenin dördüncü fıkrasında düzenlenen bu husus seçimin sözleşmeye taraf olan devletlerin yeter sayısı iki bölü üç olarak belirlenmiştir. Gerekli toplantı yetersayısının sağlanmasının ardından ise en fazla oyu alan veya üye sayısının yarısından bir fazlasının oyunu alan adaylar üye olarak seçilip göreve başlayacaklardır (Arslan, 2004:27). Toplam yirmi üç üyeden oluşan Komitede şu ana kadar Türkiye'den iki kadın üye görev yapmıştır. Gül Aykor 1993-1996 döneminde, Ayşe Feride Acar ise 1997-2004, 2011-2014 ve 2015-2018 dönemlerinde görev almışlardır.

Üyelerin seçilmesi usulünün düzenlendiği dördüncü fıkranın ardından beşinci fıkrada üyelerin görev süresi dört yıl olduğu belirtilmiştir. Komitenin oluşturulduğu ilk seçimde görev alan dokuz üye için ayrı bir düzenleme getiren bu fıkrada, iki yıl görev

aldıktan sonra dokuz üyenin görev süresinin sona ereceği ve başkanın bu dokuz üye yerine gelecek üyeleri kura usulü ile belirleyeceği belirtilir.

Daha önce de belirtildiği gibi komite üyelerinden aday olarak gösterildikleri devletlerin temsilcisi gibi davranmamaları ve bu devletler hesabına çalışmamaları beklenir. Devlet temsilcisi gibi hareket eden üyelerin kadınların sorunlarının ilerlemesinin izlendiği komite yapısına fayda sağlayamayacakları tespit edilmektedir. BM'nin öncülüğünü yaptığı insan hakları temelli uluslararası sözleşmelerin komitelerinde erkek hegemonyası görülmektedir. Daha çok erkek üyelerden oluşan komitelerin aksine CEDAW komitesi üyeleri kadın hakları ve hukuk alanında uzman ve aktif çalışmalara katılmış kadınları barındırmaktadır (Çalık, 2015:108).

Komitenin üye seçimi ve çalışmalarında devletlerin etkisinin azaltılması üzerinde durulan temel konulardan birisidir. Komitenin oluşturulmasında siyasal etkinin varlığı adayların belirlenmesi süreçlerine eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Gerek BM Genel Kurulunda gerekse Komitelerinde yaşanan bu siyasal etki objektif ve bilimsel bir çalışmaya olanak vermemektedir. BM üzerinde etki alanına sahip ülkeler bu tip seçimlerde yakın ilişkiler içerisinde oldukları ülkelerin adaylarını öne çıkarmakta ve bir çeşit oy alışverişi yapmaktadırlar. Kadın haklarının ilerlemesinin elzem olduğu mevcut uluslararası konjonktürde bu tip siyasal hesapların yapılması kadın hakları konusunda çalışan ve mücadele veren akademisyen ve hukukçular tarafından eleştirilmektedir. Komite üyeliği için yeterli donanımına sahip olup olmadığına bakılmaksızın karşılıklı çıkar ilişkileri neticesinde devletlerin bu tip bir organizasyonda etki alanı kurmaları kadın haklarına herhangi bir katkı sunmayacağı gibi liyakate dayalı görevlendirmeye duyulan güveni de boşa çıkarmaktadır (Mullins, 2018:263). Burada yapılması beklenen ise Komitenin görev alanları belirlenirken BM Genel Merkezinde ağırlığı olan adayların öne çıkması değil hak temelli çalışmalara duyarlı uzman kişilerin seçilmesidir.

2.3. Komitenin Faaliyetleri

Komite belirli periyodik aralıklar yaptığı toplantılarla, üye ülkelere sunduğu rapor ve nihai yorumlarla kadın haklarının geliştirilmesine BM düzeyinde katkı sunmaktadır. Komite üyelerinin katılımlarının sağlandığı ve taraf devletlerde yaşanan hak ihlallerinin değerlendirildiği toplantılar yapılmaktadır. Komite yılda üç kere üç hafta süreyle toplanmaktadır (Çalık, 2015:109). Sözleşmenin ilk hakinde bu sürenin yılda iki kere

yapılması öngörölmüş ancak daha sonra bu hüküm yılda üç kere olarak güncellenmiştir. Toplantılar BM'nin Genel Merkezinde yapılmaktadır. Sözleşmenin yirminci maddesinde düzenlenen bu konuda ek olarak uygun görölen bir başka yerde de yapılabileceği notu da düşölmüştür. Taraf olan devletler ise yıllık toplantıların artırılması konusunda bir görüş birliğine varmış durumdadırlar. Komitenin değerlendirdiği çok fazla konu olması ve iş yükünün ağırlığı nedeniyle Komiteye daha fazla süre verilmesi talep edilmektedir ancak bu konuyla ilgili atılmış somut bir adım bulunmamaktadır (Schutter, 2010:650).

CEDAW komitesinin bir araya geldiği toplantılar, devletlerin kadın hakları konusundaki güncel durumunun değerlendirildiği çalışmaları barındırmaktadır. Her yıl belirlenen tarihlerde bir araya gelen Komite, taraf devletlerden katılan devlet ve hükümet temsilcilerinin sunduğu raporları inceler ve mevcut ile ideal arasındaki farklılıkları ortaya koymaktadır. Taraf devletlerin sözleşmeye onaylayarak vermiş olduğu taahhütlerin ne aşamada olduğünün birebir değerlendirildiği bir alan olması itibarıyla toplantılar oldukça önemli bir konumdadır. Toplantılarda komite üyeleri genellikle temel değerler etrafında görüş birliğine varıp değerlendirme yapmaktadırlar (Schutter, 2010:652).

CEDAW toplantılarıyla ilgili ortaya koyduğu perspektif neticesinde toplantıların uluslararası toplumun gözetimine olanak verecek şekilde şeffaf bir şekilde yapılması öngörölmür. Karar yeter sayısının Komite üyelerinin iki bölü üçü olarak belirlendiği bu toplantılarda, değerlendirilen ülkenin raporları okunurken devletin resmi temsilcilerinin bulunması gereklidir. Daha çok forum niteliğinde olan bu toplantılar alanında uzman kişilerin katılımına da açıktır.

Komite faaliyetleri içerisinde çok önemli bir yeri olan toplantılarda taraf devletlerin raporları ele alınır. Taraf devletlerden gelen resmi görevlilerin ülkelerin sunmuş oldukları raporla ilgili konuşma yapmaları ve kadın hakları konusunda ülkelerinin ilerlemesini anlatmaları beklenir. Komite toplantılarının yılın belirli tarihlerinde gerçekleşmesinden dolayı bu tarihlerle raporların hazırlandığı tarihler arasında yaşanan gelişmelerin öne çıkarılmasının istendiği bu konuşmada raporda yazılı olanlardan çok aradaki sürede yaşanan güncel durumun aktarılması istenmektedir (Arslan, 2004:29).

Taraf devlet temsilcisinin aktarmış olduğu verilerden sonra Komite, veriler ışığında devletleri değerlendirir. Sunulan rapor neticesinde bir görüş belirtilmesinin yanında taraf devletin sözleşmenin hangi maddeleri ile ilgili çekinceleri olduğu konusu ele alınır. Öncelikli olarak çekincelerin değerlendirildiği bu kısımda raporun muhteviyatı daha sonra değerlendirilir.

Komite taraf devlette sözleşmenin toplumun bütün katmanlarında bilinip bilinmediğini de irdeler. Sözleşmeye erişimin değerlendirildiği kısımda taraf devletlerde sivil toplum örgütlerinin raporların oluşturulmasındaki katkıları sorgulanır. Kadın haklarının geliştirilmesinde sadece devlet odaklı bir yaklaşım geliştirilmemesi gerektiğini ortaya koyan sözleşme sivil örgütlerin katılımını önemsemektedir. Sivil toplumun katılımının yanında devletlerin raporları hangi düzeyde halka duyurdukları, erişimin hangi boyutta olduğu, halkın rapora tepkileri ve yaklaşımlarının ne yönde olduğu da irdelenir. Taraf devletlerin sunduğu raporlar hem bütün olarak hem de tek tek incelenir. Gereken kısımlarda ek açıklamaların da talep edildiği bu kısımda kadın hakları konusunda taraf devletler bütün olarak da değerlendirilir.

Taraf devletin sunmuş olduğu raporun her yönüyle ele alınmasının ardından toplantıların sonunda resmi temsilciler ülkeleri adına birtakım açıklamalar yapmaktadırlar. Temsilciler hükümetlerinden de görüş alarak yanıtladıkları sorulardan bir kısmını oturum esnasında bir kısmını ise toplantı suresi bitmeden cevaplandırmaktadırlar. Komitenin yetersiz gördüğü ve ek açıklamalar talep ettiği noktada ise bir sonraki raporda ele alınmak üzere devlet temsilcileri taahhütte bulunurlar (Schutter, 2010:665).

2.4. Komite Belgeleri

Komite sözleşmenin on sekizinci maddesinde düzenlendiği üzere, taraf devletlerin kadın hakları konusunda hangi noktada olduklarının tespiti ve teşviki amaçlarıyla kabul ettiği raporlar üzerine nihai yorumlar ve tavsiye kararları yayınlamaktadır. Taraf devletlerin sözleşmenin muhteviyatını ülkelerinde güçlendirmek için attığı adımları barındıran bu raporlarla ilgili ülkelerdeki hukuk ve kurumsal alandaki gelişmeleri barındırmaktadır. Devletler on sekizinci maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere sözleşmeyi onayladıkları sureyi takip eden bir yıl içinde, bu surenden sonra her dört yılda bir ve komitenin talep ettiği zamanlarda olmak üzere rapor sunma taahhüdü altına girmiş olurlar (Ray, 2008:70).

Komitenin sunmuş olduğu nihai yorumların amacı ülkelerin gündelik ve kurumsal yaşamında sözleşmenin kapsamında belirtilen hususların ilerlemesinin tespitidir. Kadınların karşılaştığı toplumsal engelleri ele alan bu belgeler, kanunlar önünde eşitlik ve kurumsal hayatta fırsat eşitliği gibi konularda karşılaşılan engelleri de içermektedir. Kadın hakları ilerlemesinin sağlanması amacıyla ayrıca Komite devlet düzeyinde raporların yanı sıra destekleyici olması açısından ilgili STK'lardan da raporlar isteyebilmekte ve bu raporlardan da yayınladığı belgelerde faydalanabilmektedir (Byrnes, 2013:32).

Komitenin yayınladığı raporlar otoriteleri kadınların yaşadıkları ayrımcılıklara sebep olan politikaların ortadan kaldırılmasına yönelik amaç barındırmaktadır. Sözleşmenin bakış açısını barındıran politikalar üretmeye teşvik etmeyi yapıcı bir dille sağlamayı da hedeflemektedir. Komite raporları sunarken sadece ele alınan ülkeyi değerlendirmez aynı zamanda bu ülkede uygulanan ve uygulanması muhtemel politikaları sözleşmeye taraf devletlerle karşılaştırarak sistematik bir analiz de ortaya koyar. Komite bu süreçleri yönetirken sadece yıkıcı bir eleştirel bakış açısından ziyade olumlu somut katkılar sunabilecek yönergeleri de takip etmeyi amaçlar (Byrnes, 2013:33).

Komitenin yayınladığı belgelerden bir diğeri ise ülkelerin tartışma forumlarından Komiteye sunmuş olduğu raporların hangi düzlemde hazırlanacağı belirleyen bir çeşit yönerge olarak yayınlanan hazırlık rehberidir. Bu hazırlık rehberine göre sözleşmeyi ilk kez onaylayan devletlerin sunacağı raporlar çok önemlidir. Komitenin her yıl değerlendirerek ele alacağı ülkeler öncelikli olarak bu rapor üzerinden ele alınacaklardır. Sözleşmenin uyum sürecinin ilerlemesinin izlenerek ele alınacağı bu ilk rapor geleceğe yönelik bir temel olması açısından önem arz etmektedir (Byrnes, 2013:35).

2.5. Komite Denetim Mekanizması

CEDAW gibi Komite mekanizması barındıran uluslararası sözleşmelerinin kullandığı çeşitli denetleme mekanizmaları bulunmaktadır. Bunlardan ilki daha önce de ele alınan, taraf devletlerin yayınladıkları raporların değerlendirildiği toplantılar sonucunda yayınlanan nihai yorumlardır. Bununla birlikte Komite taraf devletlerde yaşanan hak ihlalleri mağdurlarının bireysel düzeyde yaptıkları başvuruları ele aldığı denetleme aracı olan bireysel talepleri de değerlendirebilmektedir. Bireysel başvuru mekanizmasının yanında devletlerin onaylayarak iç hukuklarıyla uyumlaştırma taahhüdü altına girdikleri sözleşmenin ilerlemesinin değerlendirildiği soruşturma

aşaması da bulunmaktadır. Denetleme aracı olarak ele alınabilecek son unsur ise tavsiye mekanizmasıdır. CEDAW'ın kadınların hayatın her alanında karşılaşılabilecekleri olası sorunların ve ayrımcılıkların önüne geçmesi amacıyla şekillenen maddeleri ülkeler tarafından mevcut politik çıkarlarına göre değerlendirebilmektedir. Komite kadın haklarında beklenen ilerlemenin maddelerin yorumlanmasına kurban edilmemesi açısından sözleşme hükümlerinin ilgili ülkede hangi doğrultuda ele alınması gerektiğine dair tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyeler maddelerin yanlış yorumlanmasının önüne geçmekte ve ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları önceden önlemeyi amaçlamaktadır (Doğan, 2016:97).

Uluslararası sözleşmelerin ortak sorunu olarak değerlendirilen bağlayıcılık burada da ortaya çıkmaktadır. BM düzeyinde varlık sahası bulan insan hakları sözleşmelerinde de yargılama yoluyla bağlayıcılık ve denetim sonucu bağlayıcı karar alma yeteneğinin olmaması bir eksiklik olarak ele alınmaktadır. Denetleme aracı olarak sayılan unsurlar genellikle ülkeler üzerinde kamuoyu baskısı oluşturma ve eleştirel yaklaşım sergileme sınırında kalmaktadır bu durum da efektif olarak sözleşmelerin uygulanmasının önüne geçmektedir (Doğan, 2016:99).

2.5.1. Komitenin Taraf Devlet İncelemeleri

Komite taraf devletler üzerinde denetim aracını kullanırken temel olarak raporlardan yararlanır. Raporlar sözleşmede belirlenen hakların gelişiminin izlenmesi için önemlidir. Komite taraf devletlerden, özellikle sözleşmeye taraf olunmasından sonra yapılan iyileştirmeleri, sözleşmede korunması düzenlenen hakların erişim düzeyini ve bu haklardan yararlanılması noktasında karşılaşılan zorlukların belirlenmesini istemektedir. Ülkelerin sunacakları raporlar hakların gelişimi açısından yaşanan süreci tamamen eleştirmek amacıyla ele alınmaz ilerlemeye dönük yapıcı bakış açısıyla ele alınır. Taraf devletlerdeki mevcut hakların kanunlardaki karşılığı, kurumsal yaşamdaki düzenlemeler ve mevcut pratikler detaylı bir şekilde incelenir (Byrnes, 2013:39).

Sözleşmenin düzenlediği raporlama mekanizması tekrarlanarak devam ettirildiği için hangi hakta ne tür bir ilerleme kaydedildiğini belirlemeye yardımcı olur. Devletler, sunduğu raporlara verilen yorum ve önerilerle kendi ülkelerinde yaşanan ilerlemenin durumunu diğer ülkelerle karşılaştırarak değerlendirme imkanına sahip olmaktadır.

Raporlama mekanizmasının altını çizdiği bir diğer nokta ise hakların erişiminde ve toplumların bilincinde yaygınlaşmasında hangi engellerle karşılaşıldığıdır. Bu engellerin detaylı bir şekilde ele alınması kültürel açıdan farklı farklı pencerelerden bakmayı gerektirse de evrensel birtakım önerilerin ortaya çıkması da mümkündür (Byrnes, 2013:40).

Komitenin sözleşmeye taraf devletleri detaylı şekilde ele alabileceği imkanı sunan raporlama süreci işleyişte tam olarak beklenen idealde değildir. İşleyişi aksatan temel sorunlardan birisi devletlerin raporlama sürecine gereken ciddiyetle yaklaşmayı belirlenen sürelerde raporlarını sunmamalarıdır. Süresi dışında sunulan raporların yanında bir başka sorun ise içerikte beklenen doygunluğun sağlanamamasıdır. Taraf devletlerin raporları amacından uzak değerlendirmelerle ele almaları sorunların çözümünden uzaklaştırmaktadır. Komitenin toplantı sürelerinin yetersizliği ve bazı durumlarda çok fazla raporun üyelerin incelemesini beklemesi işleyişi aksatan diğer sebepler olarak gösterilebilir (Çakırca, 2013:154).

Komitenin rapor mekanizmasını aktif olarak kullanmak istemesi bazı durumlarda taraf devletlerden beklenen karşılığı görmemektedir. Taraf devletler bu noktada Komitenin talep ettiği raporları kaynak yetersizliği nedeniyle aksatabilmektedirler. Kimi zaman devletlerin inisiyatifine kalan bu durumun önüne geçilememesinin sebebi ise Komitenin rapor sunma usulünde sapmalara neden olan bu gibi durumlarda bağlayıcı kararlar alamıyor olmasıdır. Komitenin bu gibi durumlarda yapabildiği tek şey ise rapor yayınlamaktan kaçınan veya geciktiren devletlerin dökümünü yaparak yayınlamasıdır. Rapor mekanizmasının işlerliğini aksatan gecikme sorunu bazı Komite toplantılarında bizatihi tartışılan konunun kendisi olmakta bu da sistemin işleyişini önemli ölçüde aksatmaktadır (Byrnes, 2013:60).

Komitenin incelemek üzere talep ettiği raporların sunumunu aksatan taraf devletlerin ortak özelliğine bakıldığında bu devletlerin ülkelerinde yaşanan hak ihlallerini uluslararası bir kurum önünde değerlendirilmesinden imtina ettikleri görülmektedir. Bu devletlerin raporlarını aksatırken sundukları gerekçeler genellikle çok fazla rapor talebinin olması ve iş yüklerinin fazla olmasıdır. Fakat aynı devletlerin insan hakları temelli uluslararası sözleşmelerdeki komitelerde taraf olma durumlarına bakıldığında ise iş yükü gerekçesinin komite üyelikleriyle doğru yönlü hareket etmediği görülmektedir.

Komite yaşanan gecikme sorunlarından dolayı raporları teslim alırken pratikte uyguladığı katı zaman kurallarını esnetmektedir. Raporların teslim tarihinden sonra ulaştırılması eleştirel hükümler içeren gecikme şerhine sebep olmaktadır. Raporun ileri bir tarihte de olsa teslim edilmesi bu şerhin kaldırılması için yeterli görülmektedir ve bu da denetleme mekanizmasının önemli bir ayağı olan rapor sunma usulünün işlerliğine zarar vermektedir.

Rapor sunma ve karşılıklı değerlendirme şeklinde geçen denetleme süreci Komitenin yeterli insan gücüne ve zamana sahip olmamasından dolayı uzamaktadır. Yeterli imkan ve kabiliyete sahip görülmeyen Komite, maddi kaynaklar açısından da efektif konumda bulunmamaktadır. Maddi zorluklar da toplantı zamanları arasındaki süreyi açan gecikmeleri etkileyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Denetlemenin çıktılarının ortaya konulmasında gecikmelere neden olan bu sebepler, belirlenen problemlere yakın zamanlı müdahale ve öneri sunma imkanlarını kısıtlamakta ve işleyişi zayıflatan unsurlar arasında yer bulmaktadırlar (Byrnes, 2013:61).

Komitenin raporlar aracılığıyla taraf devletleri değerlendirdiği bu sürecin etkili sonuçlar almasının önüne geçen bir başka unsur ise devletlerin raporları hazırlarken durum tespitinden ziyade ispat ve ikna çabası içine girmeleridir. Objektif değerlendirmelerden uzak olan raporlar Komitenin sonuç odaklı değerlendirmeler yapmasını engellemektedir. Raporların belirli bir standartta sunulmasının istenmesi ancak bu konuda bağlayıcı bir hüküm verilemiyor olması da işleyişi aksatan bir başka unsur olarak tespit edilmektedir (Byrnes, 2013:61).

2.5.2. Komitenin Taraf Devletlere Yönelik Yorum ve Önerileri

Komite belgeleri kısmında genel hatlarıyla ele alınan Komitenin yayınladığı metinler taraf devletlere yönerge niteliğinde bir perspektif sunduğundan detaylı olarak ele alınacaktır. Bu metinler öz itibarıyla ülkelerin sunmuş oldukları raporlar üzerine yazılır. Tavsiye niteliğinde olan bu metinler, raporlarda tespit edilen sorunları içermesinin yanında evrensel bir insan hakları anlayışının geliştirilmesine katkı sunmayı da amaçlarlar (Campbell, 2016:259).

Taraf devletlerin yayınladıkları raporların ardından Komitenin raporda belirtilen hususlarla ilgili gözlemlerini ve yorumlarını paylaştığı bir sonuç metni bulunmaktadır.

Nihai yorum adıyla yayınlanan bu metin, raporu sunan devlet odaklı çıkartılır. Devletin CEDAW'ın maddelerinin uygulanmasında ne aşamada olduğuyla ilgili tavsiyeleri barındırmaktadır. CEDAW'da ve diğer birçok uluslararası sözleşmede rastlanıldığı ve üzerinde durulduğu gibi bahse konu nihai yorum evresinde de herhangi bir yaptırım aşaması bulunmamaktadır (Campbell, 2016:260).

Komitenin sözleşmenin içeriğinin tam olarak anlaşılması için rapor sunan devletlere yönelmiş olduğu nihai yorumlar, kadın haklarındaki gelişimin statüsünü belirlemeye çalışmaktadır. Komite üyeleri nihai yorumlarda gözlem ve önerilerini sunarken bireysel tutumlardan ziyade kurumsal olarak hareket ederler. Nihai yorumlar, raporlar neticesinde belirledikleri ilerlemelerle ilgili taraf devletleri teşvik edici içerik barındırmanın yanında sorunlu görülen alanlarda da eleştirel olabilmektedir. Bu yorumlardaki temel gaye ise acil çözülmesi gerekli görülen problemleri alanların tespiti ve öne çıkarılmasıdır. Taraf devletlerin kadın haklarının geliştirilmesi konusunda gösterecekleri ilerlemeci tavra önemli destek sağlayabilecek olan bu yorumlar, siyasal ve kurumsal düzlemde de sözleşmenin içeriğini güçlendirmektedir (Campbell, 2016:260).

Nihai yorumlar hazırlanırken Komite üyeleri oluşturulan taslak raporlar doğrultusunda hareket ederler. Sadece üyelerin yer aldığı bir oturumda incelen raporlar üzerinde uzlaşmaya varılmasının ardından devletlere duyurulur. Komitenin yorumları ülkelerin kadın hakları politikalarını şekillendirmesinde bir yönerge olma özelliğinin yanında aynı zamanda STK'lar için de hükümetleri dışarıdan eleştirel bir gözle denetleyebilecekleri metinler olarak değerlendirilirler. Hükümetler kadın hakları politikalarını belirlerken üçüncü bir güç olarak faaliyet göstermesi beklenen STK'lar, oto-kontrol sağlaması açısından bu metinleri taraf ülke halklarıyla paylaşırlar (Cusack, 2009:87).

Komite nihai yorumlar aracılığıyla taraf devletler üzerinde denge-denetim mekanizması oluşturma yetkisini sözleşmenin yirmi birinci maddesinden almaktadır. Maddenin içeriğine bakıldığında Komitenin ülkelerin raporları doğrultusunda öneri ve görüşlerini sunabileceği yetkisinin düzenlendiği görülmektedir. Yine bu maddede BM Genel Sekreterinin Komitenin çalışmaları neticesinde ortaya çıkan raporu bilgilendirilmesi amacıyla KSK'ya göndereceği de düzenlenmiştir. Komite bu yorumları oluştururken sadece rapor sunan ülke özelinde kalmayıp belirlenen sorunun

evrensel çözümüne olanak sunacak çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlar (Cusack, 2009:88).

2.6. Sivil Toplum Örgütlerinin Komite Çalışmalarına Katkıları

Komite, devletlerin raporlar sunarken zaman zaman objektif gerçekliklerden uzaklaşan ve kadın hakları konusunda yaşanan gelişmelerin tam olarak yansıtılmaması sebepleriyle STK çalışmalarına önem vermektedir. Sözleşmenin taraf olan ülkelerdeki mevcut durumunun bir başka göz tarafından irdelenmesi açısından STK faaliyetleri önem arz etmektedir. CEDAW, STK çalışmalarına önem atfetmekle birlikte doğrudan STK'lardan rapor alan bir yaklaşım içerisinde değildir. STK'lar ülkeler hakkında oluşturdukları gölge raporlarını Komite toplantıları sırasında oluşturulan heyetlere sunup kadın haklarının geliştirilmesi sürecine katkı sunmaktadırlar (Beyazova, 2011:5).

Devletlerin gerek politika yapma süreçlerindeki etkinsizliği gerekse raporlama süreçlerindeki tutumları nedeniyle STK raporları CEDAW bünyesindeki önemi artma eğilimi göstermektedir. STK raporları, taraf devletlerde yaşanan hak ihlallerinin doğrudan, resmi kurum baskısı olmadan aktarıldığı metinlerdir. STK'lar raporlar aracılığıyla katkı sundukları Komite oturumlarına da katılabilmekte buna ek olarak da Komite üyeleriyle görüşmeler yaparak sorunları bizatihi ifade etme şansı da bulmaktadırlar. Raporların yanı sıra sivil toplum örgütleri, toplumlarda yaşanan bireysel hak ihlallerinin doğrudan aktarılmasına da katkı sunmaktadırlar. Komiteye bireysel olarak başvurabilme hakkının yerel düzeyde yaygınlaştırılması ve bu hakkın bir bilinç olarak oturtulması STK çalışmaları arasında yer almaktadır (Cody, 2014:254).

CEDAW imza edilip yürürlüğe girmesinden itibaren sivil katılıma açık bir sözleşme görüntüsü içermektedir. Örgütsel düzeyde sivil toplum kuruluşlarının katılımı ise on sekizinci komite toplantısında başlamıştır. Bu oturumda, yerel düzeyde sorunların doğrudan aktarılmasına olanak sağlaması amacıyla STK'ların Komiteye erişiminin sağlanması gerekliliği görüşü ortaya çıkmıştır. Sözleşmeye taraf olan devlet hakkında sivil bilinci yansıtan görüşlerin aktarılması önem arz etmektedir. Bu yaklaşımlar neticesinde ise Komitenin yirminci oturumunda STK görevlilerinin üzerinde inceleme yapılan rapora konu ülkelerin ele alındığı oturumlara katılabilmemesinin önü açılmıştır (Cody, 2014:255).

CEDAW bünyesinde taraf devletlerin oluşturacağı raporlamalarda sivil katılımın önünün açılması da bir başka Komite yaklaşımıdır. Komite, devletlerin periyodik raporlar hazırlarken resmi yaklaşımla sınırlı kalmamalarını ve STK'ların katılımına açık bir raporlama sürecinin hayata geçirilmesi gibi önerilerde bulunmaktadır. Sivil alan, raporların objektif niteliklerine katkı sunmanın yanında bireyler ve kurumların ilişkilerinde de sorunların karşılıklı olarak ifade edildiği ve çözüm sunabileceği bir kanal olarak ele alınmaktadır. Komite bu alanın aktifleştirilmesine önem vermektedir öyle ki taraf devletlere raporlama süreçlerinde sivil toplumun ne ölçüde yer aldığı ve kadın çalışma gruplarının aktif olarak dahil olup olmadığı konularını irdelemektedir (Cody, 2014:256).

Günümüzde STK'ların Komite çalışmalarına etkin olarak katılabildikleri “Gölge Rapor” uygulaması 1997 yılında Uluslararası Kadın Hakları İzleme Örgütünün toplantısında gündeme gelmiştir. Komite üyeleri ve kadın hakları örgütlerinden yapılan geniş katılımlarla gerçekleşen toplantı neticesinde varılan mutabakatla uygulama geçilmesine karar verilmiştir. Komitenin ülkelerdeki gelişmelerin yakından takibi açısından onay verdiği gölge rapor sistemi doğrudan Komiteye erişebilme imkanı sağlamaktadır (IWRAW, 2019).

Sözleşmeye taraf olan devletlerin sunmuş olduğu raporların toplumsal gerçekliklerle örtüşmediği tartışmaları doğrultusunda ortaya çıkan gölge raporlar, devletlerin sunduğu raporların alternatifi olarak önemli bir eksikliği gidermektedirler. Gölge raporlar, Komiteye ülkelerdeki mevcut durumu tarafsız bir bakış açısıyla bilimsel verilerden yararlanarak aktarmayı hedeflemektedirler. Devletlerin resmi görevlileri aracılığıyla hazırladığı raporların tek yanlı bakış açısı kadın sorunları konusunda herhangi bir ilerleme sunmamaktadır. Toplumsal dinamiklerin kadın odaklı aktarıldığı bir bakış açısıyla hazırlanan gölge raporlar ise devletleri politik olarak da zorlayacak bir sivil baskı aracı olarak gelişime katkı sunmaktadırlar (IWRAW, 2019).

Gölge raporların uygulanmaya başlanması hem bir politik baskı unsuru olarak sivil toplumun desteklenmesi anlamı taşımakta hem de devletlerin Komiteye karşı girişmiş oldukları taahhütlerin gelişiminin izlendiği bir mekanizma olarak varlık göstermektedirler. Böylelikle devletler taahhütler ve tavsiyelerin uygulanmasında daha fazla gözetim altında tutulacaklar ve herhangi bir çelişkili politik durumda bir başka alandan da politika yapmaya zorlanabileceklerdir (Beyazova, 2011:5).

Kadınların yerel ve ulusal düzeyde durumlarının tarafsız şekilde aktarıldığı gölge rapor mekanizması BMKF tarafından desteklenmektedir. BMKF, bu çalışmalara katkı sunan STK'ların raporlama süreci eğitimini karşılamaktadır. STK'lar yapmış oldukları bu faaliyetler nedeniyle birçok alanda desteklenmektedirler. BM düzeyinde sağlanan fonların yanı sıra STK yöneticilerinin doğrudan görüşlerinin alınması ve otumlarda bulunmalarının önünün açılması da gölge raporlara verilen önemi göstermektedir (IWRAW, 2019).

Sivil toplumun ülkelerde gelişmesi kadın hakları konusunda bilincin yükseltilmesine katkı sunmaktadır. STK'lar faaliyette buldukları ülkelerde katkı sağladıkları toplumsal bilinçle birlikte bir başka ülkede yaşanan ihlallere de dikkat çekebilmektedirler. Yapısı itibarıyla çok uluslu bir hal almış olan, etki alanı geniş STK'lar ise başka ülkelerin politik karar alma mekanizmalarını da etkileyebilecek potansiyele sahiplerdir. Sözleşmenin uygulanması ve kadın haklarının geliştirilmesinde yetersiz politika üreten devletler bu tip sivil baskılarla birlikte uluslararası toplumun gündemine gelebilmektedirler. Uluslararası toplumun tepkisinin ülkeler üzerine çekilmesi önemli bir politik baskı aracı olarak görülmektedir. Burada altı çizilmesi gereken önemli bir konu ise uluslararası toplum baskısına karşı devletlerin refah seviyeleridir. Ekonomik ve siyasi gücü yüksek ülkelerde bu tip bir baskı aracının etkisi ise tartışmalı bir konudur (Beyazova, 2011:6).

2.7. CEDAW Kapsamında Oluşturulan İhtiyari Protokol

CEDAW kapsamında bireysel başvuru ve inceleme prosedürü gibi alternatif araçlara duyulan ihtiyacın temel nedeni kadın haklarının geliştirilmesinde uluslararası sözleşmelerde oluşturulan çerçeveye tam anlamıyla yaklaşamamasıdır. Kadın hakları odaklı Komitenin denetim mekanizmasının güçlendirilmesi bu noktada altı çizilen bir gereksinimdir. Uluslararası insan hakları sözleşmelerinde Komitenin önemi zaman içerisinde bireysel başvuru yoluyla birlikte de değerlendirildiğinde daha kritik bir konumda bulunmaktadır. Sözleşme kapsamında bireysel başvuru kanalının açılması hem mağdurların doğrudan ulaşabilecekleri bir yol olurken hem de taraf devletlere sorumluluklarını başka bir araçla da hatırlamaya yardımcı olacaktır (Özkan, 2017:552).

2.7.1. İhtiyari Protokole Duyulan İhtiyaç

CEDAW kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi alanında düzenlenmiş en kapsamlı uluslararası sözleşme olmasının yanında taraf devletler üzerinde bağlayıcı kararlar üretebilme kabiliyetine sahip değildir. CEDAW, taraf devletlerin sınırları içerisinde yaşanan hak ihlallerine müdahil olabilme ve ihlallerin ortadan kaldırılmasına yönelik çabalarını raporlar ve yorumlar aracılığıyla gösterebilmektedir. CEDAW'ın müdahale araçlarını çeşitlendirme fikirleri 1990'lı yılların başlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Viyana'da gerçekleştirilen Uluslararası İnsan Hakları oturumlarında bireylerin doğrudan CEDAW'a başvurabilmesinin önünün açılması ve bu başvuru yolunun sözleşmeye eklenmesi konuşulmuştur (Langford, Porter, Brown, & Rossi, 2016:29).

Taraf devletler, çoğunlukla kadınların uğradığı ayrımcılıkların önüne geçmekte istenilen kanuni düzenlemeleri yapmakta çekingen davranmakta ve mevcut hukuki düzeni de işler hale getirmekte yeterli çabayı göstermemektedirler. Devletlerin kadının geliştirilmesi konusunda başarısız olmaları bireysel başvuru sisteminin hayata geçirilmesini elzem kılmaktadır. Kadınların, kamu otoriteleri karşısında yalnız bırakılmasıyla birlikte bu tip bir sistemin kadınların bireysel mücadele yöntemine de katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Oluşturulması yönünde fikirlerin ortaya atıldığı bu sistem, kadın hakları mücadelesi literatürüne de önemli katkı yapabileceği ve bu amaçla da faydalı olabileceği beklenilmiştir. Kadın hakları mücadelesine yeni bir bakış açısı getirmesi beklenen bireysel başvuru alanı yerel ve evrensel hukuka da katkı sağlayacak, benzer olaylarda başvuru yapılabilecek bir referans noktası ve içtihat oluşturabilecektir. Katkılarının ortaya konulduğu bireysel başvuru sistemi hali hazırda var olan ve işleyişte belirli aksaklıklar yaşanan Komite, rapor ve yorum sistemine yeni bir araç ekleyecektir (O'Rourke, 2018:8).

1993 yılında bu tartışmalar etrafında şekillenen bireysel başvuru olanağı tanıyan yeni bir aracın ortaya konulması fikirleri kabul görmüştür. KSK bünyesinde de kabul gören bu fikirler neticesinde kadınların doğrudan Komiteye ulaşabilecekleri bir olanağın sağlanması amacıyla İhtiyari Protokol (İP) oluşturulması çalışmalarına başlanmıştır. Kadın haklarının geliştirilmesinde Eylem Planı sunan ve çok önemli bir yeri bulunan Pekin Konferansında ise Komiteye, kadınların doğrudan başvuru yapmasını sağlayacak İP'in hayata geçirilmesiyle ilgili çalışmalar yapması yönünde tavsiyede bulunulmuştur (O'Rourke, 2018:8).

Bu çağruların ardından 1999 yılına kadar devam eden çalışmalarla KSK ve Komite ortak yürütülen toplantılarla İP'in nihai halini ortaya çıkarmışlardır. Öncelikli olarak KSK oturumlarında tartışılmaya açılan metin kabul edilerek ECOSOC'a gönderilmiş ve burada da üzerinde çalışılmıştır. BMGK'ya gönderilmek üzere ECOSOC'ta altyapısı hazırlanan metin BM'nin genel oturumunda görüşülmüştür. 2000 yılında sözleşmeyi onaylayarak iç hukuklarıyla uyumlu hale getirme taahhüdü altına giren devletlerin görüşleri de alınarak tartışılan İP, BMGK'da kabul edilerek faaliyete geçmiştir. Türkiye yapmış olduğu toplantıların ardından 8 Eylül 2000 tarihinde İP'i imzalamıştır. Bakanlar Kurulunun 2002 yılının ağustos ayındaki 4703no'lu kararıyla kabul edilmiş 18 Eylül 2002 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:72).

2.7.2. İhtiyari Protokol Hükümleri ve Hedefleri

Üzerinde dört yıllık gibi bir çalışma yapılarak hayata geçirilen İP, CEDAW'a birtakım yenilikler getirmektedir. CEDAW maddelerinde bahsi geçen kadın haklarının mevcut şartlara göre yeniden ele alındığı bu başvuru yolunda olası ayrımcılık vakalarında da uygulanması gereken yol ve yöntemlerle ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. Kadınların doğrudan başvurabileceği bir kanal olarak hayata geçen İP, ayrımcılık vakalarında maddi ve manevi tazminat talep edebilme ve vaka özelinde ihtiyaç duyulan hizmeti talep edebilmeyi de içeren yenilikler barındırmaktadır (Özdamar, 2009:458).

Getirdiği yeni düzenlemelerle kadın haklarının geliştirilmesinde ayrı bir başlık açan İP'in CEDAW ile eklenmiş bir protokol olduğunu belirtmek gerekir. Ayrı bir sözleşme muamelesi göremeyeceği gibi herhangi bir şekilde de taraf devletlere baskı aracı olarak kullanılamaz. Onaylanması devletlerin tercihinde olan İP, diğer CEDAW araçlarında olduğu gibi kamuoyu baskısı ile uygulanmaya geçirilmesi beklenen bir metindir. İP süreciyle yapılan başvurular neticesinde ortaya çıkan kararların da devletler üzerinde herhangi bir zorlayıcı etkisinin olmadığını belirtmek gerekir. İP neticesinde alınan kararların takibi ve uygulanmasında da sivil toplum üyelerine ve CEDAW görevlilerine baskı unsuru olma görevleri düşmektedir (Özdamar, 2009:459).

İP yirmi bir maddeden oluşmaktadır. İlk on yedi maddesi protokolün CEDAW'la eklenmiş kısımlarını düzenlerken on sekiz ve yirmi birinci maddeler arasında da protokol onay prosedürüyle ilgili maddeler düzenlenmiştir. Protokolün içerdiği hükümler ve

hedefleri incelendiğinde ayrıntılı olarak Komite ve başvuru süreciyle ilgili düzenlemelerin var olduğu görülmektedir.

- Madde 1

“İşbu Protokol’e taraf devlet Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi’nin ikinci maddeye göre yapılacak başvuruları kabul ve inceleme yetkisini tanıır. (OHCHR, 2000)”

- Madde 2

“Başvurular Taraf Devletin yargılama yetkisi altında bulunan bireyler veya bireylerden oluşan gruplar tarafından ya da onlar adına, Sözleşmede yer alan haklardan herhangi birinin Taraf Devlet tarafından ihlali sonucu mağdur kalındığı iddiası ile yapılabilir. Bireyler veya bireylerden oluşan gruplar adına başvuru yapılan hallerde, adına başvuru yapan, onların rızası olmadan harekete geçmesinin haklı nedenlerini ortaya koymadıkça, başvuru, ilgililerin rızasıyla yapılacaktır. (OHCHR, 2000)”

Maddede bahsedilen hak ihlali kavramı sadece sözleşmeye taraf olan devletlerin vatandaşları ile yaşanan sorunlu alanları değil aynı zamanda taahhütler kapsamında CEDAW’ın hayata geçirilmeyen hükümlerini de içermektedir. İP ile birlikte ortaya çıkan bu yeni durum taraflara sivil toplum ile organize bir şekilde yaşanan ayrımcılıklara karşı mücadele etme yükümünü ön görmektedir (Özdamar, 2009:460).

İP’in kapsamı da burada değerlendirilmesi gereken bir konudur. İP neticesinde kadınlara doğrudan başvuru imkanı sağlanmasının kapsamının CEDAW’da açıkça maddelendirilmiş haklarla sınırlı olmadığı bu maddelerde konu edilen hakların doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği hakları da kapsadığı belirtilmektedir. Sadece CEDAW ile sınırlandırılmayacak haklar, kadın hakları konusunda yapılmış konferans ve çalışmalar neticesinde ortaya çıkan sonuç metinlerine ve insan hakları temelli belgelere de bakılarak kapsamın değerlendirilmesine alınabilir.

Hakların kapsamının düzenlendiği maddede kadınların ancak rızası ile başvuru yapabilecekleri belirlenmiştir. İP çerçevesinde yapılacak başvuruları kadınlar bizatihi yapabilmektedirler. Kadınların ülkelerdeki mevcut koşulları değerlendirildiğinde başvuru imkanına sahip olmayan kadınların durumları da ele alınmıştır. Eğitim düzeyi, maddi imkansızlıklar ve toplum baskısı gibi sebeplerden kaynaklı olarak başvuru

yapamayacak kadınların ancak rızaları ile bir başkasının onların yerine başvuru yapabilecekleri düzenlenmiştir. Kadınları doğrudan başvuru yapamadıkları durumlarda vekili veya ailesinden birisi başvuruyu gerçekleştirebilecek ve sürecin yönetilmesinde temsil yetkisini kullanabilecektir. Komite bu gibi durumlarda kadınların kişisel durumlarını değerlendirecek ve başvurunun yapılabilir olup olmadığına karar verecektir (OHCHR, 2019).

- Madde 3

“Başvurular yazılı olarak ve başvuranın kimliği meçhul kalmayacak biçimde yapılacaktır. Başvuru Sözleşme’ye taraf olup da işbu Protokol’e taraf olmayan bir devleti ilgilendirdiği takdirde, Komite tarafından kabul edilmeyecektir. (OHCHR, 2000)”

- Madde 4

“Komite, iç hukuk yollarının işletilmesinin makul olmayan şekilde uzadığı veya etkili sonuç verme ihtimalinin zayıf olduğu durumlar dışında, mevcut tüm iç hukuk yollarının tüketildiği hususunu açıklığa kavuşturmadıkça, yapılan bir başvuruyu değerlendirmeyecektir. (OHCHR, 2000)”

Maddenin ilk fıkrasında düzenlenen iç hukuk yollarının tüketilmesi zorunluluğu birtakım zorunlu durumlar da göz önüne alınarak ele alınmıştır. Taraf olan devlette mevcut olan hukuki sistemin başvuruyu olanaksız kılacak şekilde karmaşık olması, devletin kanuni düzenlemelerinin süre sınırını aşacak şekilde olması, maddi külfetler ve kadınların başvuru yollarını kullanırken buldukları toplumlarda görecekları muameleler maddenin ilk fıkrasına istisna teşkil etmektedir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:77).

Maddenin ikinci fıkrası ise Komite’nin hangi durumlarda başvuruları değerlendirmeye almayacağını düzenlemiştir. Bu durumlar: “Aynı başvurunun, daha önce Komite tarafından veya başka bir uluslararası soruşturma veya çözüm çerçevesinde incelenmiş veya incelenmekte olması; başvurunun Sözleşme hükümlerine aykırı olması; başvurunun açıkça temelsiz veya yeterli dayanaktan yoksun olması; başvuruda bulunma hakkının kötüye kullanılması; bu Protokol’ün ilgili Taraf Devlet açısından yürürlüğe giriş tarihinden sonra da devam eden olgular hariç, başvuru konusu olan olguların Protokol’ün ilgili Taraf Devlet

açısından yürürlüğe girmesinden önce gerçekleştirilmiş olması” olarak düzenlenmiştir(Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:77).

Dördüncü maddede detaylı olarak düzenlendiği gibi İP başvuru süreci çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamaların düzenlenmesindeki temel amaç öncelikle kadınların başvurularını yaparken vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkelerdeki hukuk sürecini işleterek netice almaya çalışmış olmalarıdır. Yerel hukuka önem atfeden bu hükümler aynı zaman diğer uluslararası insan hakları sözleşmeleri kapsamında oluşturulan komite mekanizmalarındaki başvurularda da ortaya çıkabilecek tekerrür sorununu önleme amacı taşımaktadır.

- Madde 5

“Başvurunun alınmasından sonraki herhangi bir zamanda ve esasa ilişkin bir karar verilmeden önce Komite, iddiaya konu olan ihlalin mağdur ya da mağdurlarını görmesi muhtemel telafisi imkansız zararları önlemek için gerekli olabilecek geçici önlemleri almayı acilen değerlendirmesini Taraf Devletten talep edebilecektir. (OHCHR, 2000)”

Beşinci madde iki fıkradan oluşup ilk fıkrasında geçici önlem talebi konusunu ele almasıyla Protokole bu alanda tek olma özelliğini katmaktadır. Ayrımcılıklara maruz kalan kadınların otoriteler karşısında güçlendirilmesi amacıyla doğrudan geçici önlem alınması talebinin düzenlenmesi kadın haklarının geliştirilmesinde önemli bir ilerleme olarak değerlendirilir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:77).

- Madde 6

Altıncı madde Komiteye yapılan başvurularda kimlik bilgilerinin Protokole taraf olan devletle paylaşılmasını düzenlemektedir: “Başvurunun ilgili Taraf Devlete atıf yapılmaksızın Komite tarafından kabul edilemez bulunması hali dışında ve birey ya da bireylerin kimliklerinin söz konusu Taraf Devlete açıklanmasına rıza göstermeleri koşuluyla, Komite işbu Protokol çerçevesinde kendisine yapılmış her başvuruyu ilgili Taraf Devletin dikkatine gizli olarak sunacaktır”. Maddede altı çizilmesi gereken husus gizlilik vurgusunun öne çıkarılmasıdır. Maddenin ikinci fıkrası ise başvuruyla ilgili olarak taraf olan devletin gerekli açıklamaları veya mağdurun durumuyla ilgili yapılan herhangi bir düzenleme, iyileştirme varsa bunlar altı ay içerisinde Komiteyle yazılı olarak paylaşılmasını düzenler (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:77).

- Madde 7

Yedinci maddenin ilk fıkrası Komitenin kendisine gelen başvurularla ilgili inceleme yaparken hem mağdurdan hem de Protokole taraf devletten aldığı bilgileri değerlendirmeye alacağını düzenlemektedir. Bu inceleme neticesinde Komite yorumlarını ve önerilerini taraflara iletmektedir. Komitenin yapmış olduğu önerilere karşı ilgili devlet mağdurlarla ilgili ne tür tasarruflarda bulunduğuna dair bir bilgilendirmeye altı ay içinde yapmakla mükelleftir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:77).

- Madde 8

Sekizinci madde Protokol çerçevesinde Komiteye yapılacak başvuruların hangi durumlarda kabul edilebilir olduğunu düzenlemektedir: “Komite Taraf Devletin Sözleşmede yer alan hakları ciddi ve sistematik biçimde ihlal ettiği yönünde güvenilir bir bilgi aldığı takdirde, Taraf Devleti bu bilgiye ilişkin incelemede iş birliği yapmaya ve bu amaçla bu bilgi ile ilgili gözlemlerini sunmaya davet edecektir”. Maddenin ilk fıkrasında bahsi geçen tehlike kavramı başvuruya konu olan olayın sözleşme hükümleri uyarınca ve evrensel değerler çerçevesinde kabul edilebilir bariz bir ihlal olmasını gerektiğini ifade eder. İhlalin hangi boyutta olduğuna dair tasarruf yapması amacıyla Komite bir veya birden fazla üyesini de ilgili konuyla görevlendirebilmektedir. Komite üyeleri bu kapsamda gerekirse ilgili ülkede keşif yapabilecek ve sonuçlarını taraf devletle de paylaşabilecektir. Taraf devlet ise yapılan araştırma ve keşifler neticesinde ortaya çıkan bulgularla ilgili görüşlerine en geç altı ay içerisinde Komiteyle paylaşacaktır (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:78).

- Madde 9

Protokolün dokuzuncu maddesinin ilk fıkrası sekizinci maddede bahsi geçen araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bulguları Komite, taraf devleti CEDAW’ın on sekizinci maddesinde düzenlenen ülke raporlarına eklemeye davet edebilmesini düzenlemektedir. Dokuzuncu maddenin ikinci fıkrası ise yapılan araştırmalar neticesinde ortaya konulan önerilerle ilgili taraf devletin ne tür önlemler aldığıнын bildirilmesini talep edebilmeyi düzenlemiştir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:78).

- Madde 10

Onuncu madde taraf devletlerin sekiz ve dokuzuncu maddelerde belirlenen yetkileri tanıyıp tanımamakta serbest olduklarını düzenlemektedir. Protokolün imza, onay ve daha sonraki aşamalarında bu yetkinin kullanılabilmesi belirlenmiştir. Bu yetkiye ek olarak ayrıca devletler tanımış oldukları yetkiyi BM Genel Sekreterliğine bildirerek de geri alabileceğini ifade etmektedir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:78).

- Madde 11

Protokole taraf olan devletler, mağdurların İP’te öngörülen haklar vasıtasıyla Komiteye başvurularının neticesinde herhangi bir ayrımcı muameleyle karşılaşmayacağını sağlanması gerektiği düzenlenmiştir (OHCHR, 2000).

- Madde 12

İP kapsamında yapılmış olan faaliyetler CEDAW’ın yirmi birinci maddesinde de öngörüldüğü üzere yıllık olarak raporlanacaktır (OHCHR, 2000).

- Madde 13

Madde Komite ve taraf devletlere bilgilendirme yapma yükümlülüğü getirmektedir. Taraf devlet İP’in toplumun her kesimine ulaştırılması noktasında sorumluluk sahibidir. Komite ise İP çerçevesinde yapmış olduğu her türlü araştırma ve bulguları kamuoyu ile paylaşma zorunluluğu altındadır (OHCHR, 2000).

- Madde 14

Komite İP süreciyle birlikte kullanacağı yetkilerin usul ve esaslarını belirlemede serbesttir (OHCHR, 2000).

- Madde 15

On beşinci madde Protokolün Sözleşmeyi imzalamış, onaylamış veya Sözleşmeye katılmış bulunan herhangi bir Devletin imzasına açık olduğunu düzenlemektedir. Protokolün onaylanmasının ardından sürecin BMGK’ya katılma belgesinin tesliminin ardından tamamlanacağı yer almaktadır (OHCHR, 2000).

- Madde 16

“Yürürlüğe girmesinden sonra Protokol’ü onaylayan veya katılan her bir Devlet için, işbu Protokol, söz konusu Devletin onay veya katılım belgesinin veriliş tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir. (OHCHR, 2000)”

- Madde 17

Protokol’e çekince konulamayacaktır (OHCHR, 2000).

- Madde 18

Protokole taraf olan devletler İP ile ilgili değişiklik teklifi yapma imkanına sahiptirler. BMGK’ya iletilen bu talepler Protokole taraf olan diğer devletlere de bildirilir. Değişikliğin kabul görmesi için taraf olan bütün devletlerin katılımının gerçekleşeceği bir konferansta toplanması önerilir. Konferans toplanabilmesi için gereken çoğunluk Protokole taraf devletlerin üçte biri sayıdır. Konferansta tartışılan ve kabul gören değişiklik teklifleri taraf devlet sayısının çoğunluğunun sağlanmasıyla kabul edilir ve Genel Kurula gönderilir. Genel Kurul’da da kabul edilen değişiklik teklifi taraf devletlerin üçte iki çoğunluğunun anayasal hükümlerine göre onaylanmasının ardından yürürlüğe girecektir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:80).

- Madde 19

Protokole taraf olan devletler BMGK’ya yapacakları yazılı bildirimle İP kapsamından çıkmak istediklerini her halde bildirebilirler. Protokolden ayrılan devletlerin bildiri BMGK tarafından alınmasından altı ay sonra yürürlüğe girmiş olur (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:80).

- Madde 20

Protokol çerçevesinde Birleşmiş Milletler organizasyonuna yapılmış herhangi bir bildirim taraf olan bütün devletlere iletilecektir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:80).

- Madde 21

Protokol metni Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca dillerinde BM bünyesinde saklanacak ve onaylı örnekleri de CEDAW'ın yirmi beşinci maddesinde bahsedilen bütün devletlere iletilecektir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:80).

Komitenin denetim mekanizmasının ağlarını genişleten İP, Sözleşmenin kapsamını güçlendirmiş ve alternatif araçlar üretmiştir. Bu alternatifler her ne kadar taraf devletler üzerinde bağlayıcılık yeteneğine sahip olmasalar da kurumlara arasındaki karşılıklı güveninin geliştirilmesi ve sivil yapılanmaların baskısı ile işler hale gelebilmektedirler. Bireysel başvuru ve Komitenin inceleme mekanizması olarak ele alınan her iki yeniliğin de süre kısıtı ve birtakım maddi sınırlamalar neticesinde beklenenden ağır işlediği görülmektedir (O'Rourke, 2018:10).

İP'in işlevselliği ile ilgili kadın hakları konusunda çalışan uzmanların görüşleri bulunmaktadır. Öncelikli olarak kadın haklarının geliştirilmesinde İP'i önemli bir yere konumlandıran bu görüşler Protokolün devletlerin siyasi mekanizmalarına eklemlenmesiyle daha etkili bir konumda olabileceğini belirtmektedirler. İP bir baskı aracı olarak kullanıldığında etkili olabilmekte ancak sistematik ihlaller karşısında kullanılacak bir araç olarak değerlendirilmemektedir (O'Rourke, 2018:11).

Uluslararası insan hakları sözleşmelerinde karşımıza çıkan devletler üzerinde bağlayıcı olabilme konusundaki eksiklik İP'te de olsa da kadın hakları mücadelesinde taşıdığı içerik açısından önemlidir. İP'in daha efektif hale gelebilmesi için, Komitenin imkan ve kabiliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Komite zaman ve mekan kısıtlarına bağlı kalarak inceleme yaptığı ihlaller üzerinde yeterli çalışmayı yapamamaktadır. Komitenin fiziki imkanlarının geliştirilmesi ve STK'ların da kamuoyu baskısı ve bilinci oluşturabilmek için sürece dahlinin artırılması bu araçların etkili kullanılabilmesinde önemlidir.

2.7.3. Türkiye Özelinde İhtiyari Protokol Pratikleri

CEDAW'ın yürürlüğe girmesinin ardından Türkiye'den Komiteye yapılan başvurulardan ilki başvuru R.K. tarafından yapılan başörtüsüne ilişkin olan başvurudur. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak din öğretmeni görevini yürüten R.K. başvurusunu, kurumunda başörtüsü ile çalıştığı için ayrımcılığa uğradığı, başörtüsü taktığı için ücret

kesintisi cezası aldığını ve bu sebeplerden çalışmış olduğu öğretmen görevinden ihraç edildiği gerekçeleriyle yapmıştır. Başvuru sahibi R.K. dini vecibelerini yerine getirerek çalışma hakkına sahip olduğunu ve bunun engellemesinin temel insani haklara aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu amaçla Türkiye’de kanunlar önünde haklarını aradığını ancak herhangi bir neticeye varamadığını ifade etmiştir (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:550).

Türkiye, Komiteye yapılan bu başvurunun kabul edilemez olmasını, başvuruya konu alan iş akdinin sonra erdirilme tarihinin 2001 yılı olması ve İP’in Türkiye’de faaliyete girdiği yıl olan 2003 yılından önce gerçekleşmiş olmasıyla gerekçelendirmiştir. Ancak Komite İP’in konuyla alakalı maddesi olan dördüncü maddeye atıfta bulunarak başvurunun bu gerekçeyle geçersiz sayılamayacağı “olay tarihinden sonra etkileri devam ettiği” hükmüyle gündeme alınabileceğini belirtmiştir. Türkiye’nin sunduğu süre aşımı gerekçesini reddeden Komite, R.K.’nın başvurusunu İP dördüncü maddesinin ilk fıkrasında belirtilen taraf devletin iç hukuk mekanizmalarının kullanılması zorunluluğunun gerçekleşmediği gerekçesiyle gündeme almamıştır (Ayata, Eryılmaz Dilek, & Oder, 2010:550).

Komiteye İP çerçevesinde Türkiye’den yapılan ikinci başvuru ise başvuru R.K.B. tarafından gerçekleştirilmiş olan iş yaşamındaki ayrımcılık konusunda olan başvurudur. 2006 yılında çalıştığı iş yerinden şikayet iddiası sonucunda atılan R.K.B. işverenin iş akdini sonlandırırken “herhangi bir talebim yoktur” şeklinde belge imzalamaya zorlaması ve bu zorlamanın da müşterilerle ilişki kurduğu yönünde karalama tehdidiyle yapıldığı gerekçesiyle iç hukuk yollarına başvurmuştur (Sezer, 2013:403).

İç hukuk yollarında dava süreçlerini yürüten R.K.B. İş Mahkemelerinde açmış olduğu davaları kaybetmiş ve Komiteye başvuru yapmıştır. R.K.B. başvurusunda CEDAW hükümlerinin ihlal edildiği gerekçesini belirtmiştir. Sözleşmenin ikinci maddesinin bir ve üçüncü fıkraları ile on birinci maddesinde belirlenen çalışma hakkı prensiplerine aykırı kararlar verildiğini ileri sürmüştür (Sezer, 2013:407).

Komite tarafın incelenip 2012 yılında kararı yayınlanan R.K.B-Türkiye dosyası Türkiye açısından önemli tespitler içermektedir. Kararda, Sözleşme kapsamında düzenlenmiş olan kadın-erkek eşitliği prensibi, iş hayatındaki eşitlik ve kadınları toplumda ikinci plana iten cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılmasına aykırı davranıldığı belirlenmiştir. Başvuruda ihlalin gerekçelendirildiği üç maddede R.K.B. haklı bulunmuş ihlallerin

varlığına işaret edilmiştir. Sözleşmeye aykırı kamu politikaları olarak ele alınan ihlaller neticesinde Türkiye'ye ihlallerin önüne geçilmesi adına öneri ve tavsiyeler sunulmuştur (Sezer, 2013:408).

R.K.B. başvurusu özelinde önerilerin de bulunduğu kararda, R.K.B.'nin zararlarının tazmin edilmesi ve kadın-erkek eşitliği prensibi çerçevesinde ilgili maddelerde yer alan ihlallerle ilgili genel düzenlemeler yapılması ve var olan düzenlemelerin de hayata geçirilmesi tavsiye edilmiştir. Sözleşme kapsamında kritik öneme sahip olan çalışma hayatı düzenlemeleri göz ardı edilmemeli ve mahkeme süreçlerinde kadınların aleyhine toplumun geleneklerinin delil olarak kullanılmasının önüne geçilmelidir. Türkiye-Komite ilişkileri açısından kabul edilen ilk dosya olan R.K.B. başvurusu neticesinde verilen kararlar, Türk otoriteleri açısından dikkatle ele alınması gereken öneriler olarak değerlendirilmektedir (Sezer, 2013:421).

3. BÖLÜM

3. KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ KOMİTESİNİN TÜRKİYE RAPORLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Türkiye'nin Komiteye Sunmuş Olduğu Raporların Genel Özellikleri

3.1.1. Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik Rapor

Türkiye'de 1985 yılında yürürlüğe giren CEDAW'ın on sekizinci maddesindeki yükümlülükler gereğince periyodik olarak raporlar hazırlanmaktadır. Türkiye, CEDAW kapsamında Komiteye sunulmak üzere ikinci ve üçüncü periyodik raporunu 1997 yılında Komite'nin 318 ve 319 oturumlarında sunmuştur.

14 Ekim 1985 tarihinde taraf olunan CEDAW çerçevesince hazırlanan raporlar; devletin resmin organlarında çalışan uzman ve öğretim görevlileri, siyasal alandan temsilciler, iş dünyasından temsilciler ve sendikalar, STK temsilcileri ve medya kuruluşlarının temsilcilerinin görüşleri de dikkate alınarak hazırlanmıştır. CEDAW yükümlülükleri gereği hazırlanan bu raporlar Türkçe'ye çevrilmiş halleriyle birlikte iletilmesi gereken bütün kuruluşlara ulaştırılmıştır (KSGM, 1997:2).

Raporun giriş kısmı Türkiye'nin fiziki ve coğrafi özelliklerinin tanımlamasıyla başlamaktadır. Nüfus bilgileri, toplumun geneline hakim olan dini inanç ve ibadet özgürlüğüne ilişkin bilgiler sunulmuştur. Türkiye'nin tarihi ve kültürel zenginliğinin yanı sıra bütün Müslüman devletler arasında laiklik ilkesini uygulayan tek ülke olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'de yaşayan insanların çoğunluğunun Müslüman olduğu ancak bununla birlikte kanunlarının bu çerçevede hazırlanmadığı, laik cumhuriyetin gereklerine uygun olarak yönetildiği belirtilmiştir.

Türkiye'de Nairobi Kadın Konferansının ardından yaşanan süreçteki gelişmelerle paralel olarak kurumsal anlamda kadın odaklı örgütlenin öne çıkarılması gündeme gelmiştir. Bu amaçla yıllık kalkınma programlarının içeriğine de dahil edilmiş olan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSGM) 25.10.1990 yılında kurulup faaliyetlerine başlamıştır. KSGM, kadın sorunlarının Meclis gündemine taşınması ve gerekli kanuni düzenlemelerin alt yapısının hazırlanması konusunda kritik öneme sahiptir (KSGM, 1997:5).

Bakanlar Kurulunun 25 Temmuz 1985 tarihinde imzaladığı CEDAW’da Türkiye’nin birtakım çekinceleri bulunmaktadır. Raporun kapsamında ele alınan bu çekinceler mevcut kanunlarla çeliştiği gerekçesiyle konulmuştur. KSGM, CEDAW’da bulunan Türkiye çekincelerinin kaldırılması için Türk Medeni Kanununda (TMK) düzenlemeler planlayan bir tasarı hazırlamıştır. KSGM’nin hazırladığı tasarı dışında yapılan imza kampanyaları neticesinde Adalet Bakanlığı oluşturduğu “Medeni Hukuk Komisyonu” ile TMK’da yapılması planlanan değişiklikler üzerinde çalışmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) ise kadın milletvekilleri yapılan çalışmaların etkisiz kalması nedeniyle TMK madde 170’de düzenlenen “Evlilikteki Mal Rejiminde” değişiklik öngören kanun teklifini meclise sunmuşlardır (Çakırca,2010:68).

1995 yılı itibariyle BM nezdinde hazırlanan İnsani Gelişmişlik Endeksinde Türkiye 130 ülke içerisinde 45. Sırada bulunmaktadır. Hazırlanan gelişmişlik endekslerinde doğrudan etkisi olan kadın sorunlarının çözümü konusunda KSGM’ye önemli görevler atfedilmektedir. Türkiye’de kadın sorunlarının tespit ve teşhisi amacıyla KSGM dışında çeşitli merkezler kurulmuştur. Kadınların gelişimi ve toplumdaki dezavantajlı konumunun araştırılması amaçlarıyla İstanbul, Ankara ve Adana’da üniversite bünyelerinde Kadın Araştırma Merkezleri kurulmuştur. Kadınların sorunlarının akademik çalışma alanında ele alınması amacıyla da 1996 yılında ilk yüksek lisans eğitimi uygulanmıştır (KSGM, 1997:2).

Raporda Türkiye’deki kadınların dönemin mevcut koşullarındaki eğitim, sağlık ve çalışma alanında hangi konumda oldukları da tespit edilmiştir. Kadınların okur yazar olmayanların oranı %30,07 olarak ifade edilirken erkeklerde bu oran %10,01 seviyesindedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle kız çocuklarının okula gönderilmesinin istenilen seviyede olmadığı belirlenmiştir. Bu alanda okullaşma oranındaki artış ve toplumsal sınıflar arasındaki gelişmişlik seviyesinin azalmasıyla ilerleme beklenmektedir.

Sağlık alanında yapılan tespitlerde de ortalama yaşam süresinin kadınlarda 70.5 erkeklerde 65.9 olduğu belirtilmekte ve sayıların birçok gelişmiş ülkenin gerisinde olduğu ifade edilmektedir. Gelişmiş ülkelerin gerisinde olan bir diğer sağlık alanındaki gösterge ise anne ölüm hızıdır. Türkiye’deki anne ölüm hızı gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında 30 kat daha fazladır. Kadın sağlığı ve kürtaj konusunda ise Türkiye’de 1983 yılında çıkarılmış kanunla kürtajın serbest olduğu ifade edilmiştir (KSGM, 1997).

Çalışma hayatında kadınların durumunun tespit ediliği bölümde, kadınların bu alanda henüz istenilen düzeyde istihdam edilemediği belirtilmektedir. Toplumun ve ailenin kalkınmasında önemli bir konumda bulunan kadın istihdamı, eğitimsizlik nedeniyle niteliksiz işlerin yoğun olduğu alanlarda birikmiş durumdadır. Kırsal kesimlerdeki toplum yapısı ve kent alanlarındaki eğitim sorunu kadınların istihdamını etkilemektedir. Dönem itibariyle kadınların %74.8'i tarım alanında çalışmakta ve toplam kadın istihdamının %88.3'ü de sigortasız çalışmaktadır. Hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunlarla birlikte ele alınması gereken kadın istihdamı geliştirilmesi gereken bir diğer konu olarak ele alınmıştır.

Dünya genelindeki kadınların ortak sorunlarından bir diğeri olan şiddet sorunu Türkiye'deki kadınları da etkileyen bir sorundur. Şiddet konusunda resmi kuruluşların vermiş olduğu hizmetlerle ilgili bir farkındalık oluşsa bile istenilen seviyede olmadığı belirlenmiştir. Şiddet mağduru kadınlara destek amaçlı kurulması gereken Kadın Sığınma Evlerinden özel hizmet alanında olmak üzere İstanbul ve Ankara'da birer adet bulunmaktadır. Devlet bünyesinde ise yedi adet kadın konukevi, iki danışma birimi ve bir adet sığınma evi olduğu belirtilmiştir. KSGM bünyesinde ise 1994 yılında kurulan, şiddet mağduru kadınlar destek ve danışmanlık hizmeti veren "Bilgi Başvuru Bankası (3B)" birimi bulunmaktadır. Bu birim ayrıca çalışma hayatına ilişkin olarak da kadınlara danışmanlık hizmeti vermektedir (KSGM, 1997:5).

3.1.2. Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Rapor

1999 yılında CEDAW'ın 20. yılının geçilmesiyle beraberinde yaşanan süreçte BMGK tarafından onaylanan İP ile birlikte de kadın haklarının ilerlemesinin önündeki engelleri kaldırmak adına önemli bir eşik atlanmıştır. 2000'li yıllar kadın haklarının geliştirilmesinde önemli çalışmalara sahne olmuştur. Milenyumla birlikte BM düzeyinde hayata geçirilen milenyum hedefleriyle uyumlu eylem planları, uluslararası düzeyde kadın-erkek eşitsizliğinin en üst seviyede tartışıldığı platformlar olmuştur. 2000 yılında BM Güvenlik Konseyinin kadın ayrımcılığı sorununu uluslararası barış ve güvenlik kavramlarıyla birlikte ele alması uluslararası iş birliğini desteklemiştir. KSK ise 2001 yılında, 2002-2006 cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele programını oluşturmuştur. BMGK'da kabul edilen "namus cinayetleri" başlıklı tasarısı ise dönemin BM düzeyinde yapılmış önemli düzenlemelerinden biridir (KSGM, 2003:6).

Türkiye bu dönemde CEDAW hükümleriyle paralel, kadınların gelişimini destekleyen politik düzenlemeleri hayata geçirmiştir. 1997 yılında zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması, 1998 yılında, kadınların şiddete çoğunlukları maruz kaldıkları, aile içindeki şiddet odaklı “Ailenin Korunması Kanununun” çıkarılması ve 1999 yılında CEDAW’ın kabul edildiği tarihten itibaren var olan çekincelerin kaldırılması gelişmeleri yaşanmıştır. Çalışmaları 1997 yılında başlamış olan Yeni Medeni Kanunun 2002 yılında kabul edilmesi bu dönemde atılmış en önemli adımdır. 2002 yılında yaşanan bir diğer gelişme ise İP’in onaylanmasıdır. Türkiye’de kadın haklarının geliştirilmesinde kritik öneme sahip birtakım gelişmelerin yaşandığı 2000’li yıllarda, kadına yönelik şiddetle mücadelenin ve kadınların çalışma hayatına daha çok katılımı gibi konu başlıklarının da hükümet programlarında yer alması önemli gelişmelerdendir (KSGM, 2003:7).

2000’li yıllar kadın haklarının geliştirilmesinde önemli bir dönemeci temsil etse de birtakım uluslararası problemi de beraberinde getirmiştir. Aşırı dini akımlar, gelir dağılımında adaletsizliğin artması ve devletler arası çatışma bunlardan birkaçıdır. Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bu gelişmelerden en önemlisi 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de düzenlenen saldırılardır. 11 Eylül saldırıları dünya genelinde diyalog süreçlerini olumsuz yönde etkilediği gibi kadın hakları mücadelesini de diyalog ortamını baltaması sebebiyle olumsuz yönde etkilemiştir. Böyle bir uluslararası ortamda ise Türkiye 12-13 Şubat 2002 tarihlerinde Avrupa Birliği – İslam Konferansı toplantılarına ev sahipliği yapmıştır. Uluslararası diyalog kanallarının açık tutulması mesajlarının verildiği toplantılarda gergin uluslararası ortamda insan haklarının feda edilmemesi mesajı verilmiştir. Uluslararası çatışma ortamlarında çoğunlukla ilk kaybeden insan hakları olduğu gibi kadınlar ise bu ortamda en fazla zarar görenler olarak değerlendirilmektedir.

2000’li yılların gergin uluslararası ortamının yanında Türkiye de 1990’lı yıllardan itibaren birtakım problemlerle uğraşmıştır. Türk toplumu bu dönemde artan terör sorunuyla uğraşmıştır. Türkiye’de milenyum öncesi yaşanan bir diğer sıkıntı ise 1999 yılında yaşanan Gölcük depremi olmuştur. 18.373 yurtaşın öldüğü ve 48.901’inin de yaralandığı deprem toplumumuzda izleri silinemez etkiler bırakmıştır. Deprem sonrası ortaya çıkan enkaz şehirlerin yeniden inşası ve yoksullukla mücadele çabası Türk ekonomisini derinden etkilemiştir. Ağır bir ekonomik krizin de patlak verdiği bu dönem Türkiye için zor bir süreci temsil etmektedir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde yaşanan sorunlu ortamda varlık sahası bulmaya çalışan CEDAW ilkeleri doğrultusunda hazırlanan dördüncü ve beşinci periyodik Türkiye raporu böyle bir dönemde yayınlanmıştır. Türkiye'yi etkileyen önemli problemlerin varlığına rağmen ise kadın haklarının geliştirilmesinde çalışmalara devam edilmiştir. 2000'li yılların başındaki hükümet krizleri ve ekonomik kriz ortamlarında Türkiye, Avrupa Birliği uyum politikaları, CEDAW ve Pekin Planı çerçevesinde cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik politikalar üretmiştir.

Birleştirilmiş dördüncü ve beşinci rapor resmi devlet görevlilerinin yanı sıra üniversitelerden öğretim görevlileri ve STK temsilcilerinin de katılımıyla oluşturulmuştur. Katılımcı bir anlayışla hazırlanan rapor, CEDAW süreci boyunca Türkiye'de yaşanan gelişmeleri ve kadın haklarına katkılarını içermektedir. Kadınların ilerlemesinde Türkiye'nin önemli mesafe kat ettiği belirlense de birtakım ekonomik, siyasi, toplumsal ve refah göstergelerinde henüz istenilen düzeyde olunamadığı da belirlenmiştir. Örneğin dönem itibarıyla TBMM'de kadın milletvekili sayısının yeterli seviyede olmaması problemleri göstergelerden birisidir. Kadına yönelik şiddetin ise devam eden toplumsal bir sorun olması belirlenenen bir başka olumsuz göstergedir. Kadın hakları savunucularının yoğunlukla altını çizdikleri bir husus olan kadına duyarlı bütçeleme sürecinin de Türkiye'de tam anlamıyla hayata geçirilememesi, örneğin KSGM gibi kadın odaklı kuruluşlarının yeterli düzeyde desteklenememesi, bir başka sorunlu alandır. Gerek toplumsal hayatta gerekse kurumsal hayatta belirlenen sorunlu alanlar bulunmakta ve bu alanlar eşitlikçi bir temelde yeniden ele alınmayı beklemektedirler (KSGM, 2003:8).

3.1.3. Altıncı Periyodik Rapor

Altıncı periyodik rapor, daha önceki Komite raporları gibi üniversite hocaları ve STK'ların da katkıları alınarak hazırlanmıştır. Bir önceki rapor olan dördüncü ve beşinci periyodik raporun ele aldığı yıllar olan 1999-2003 yıllarında yaşanan gelişmeler de dahil olmak üzere bu raporda, ele aldığı dönemde yaşanan kadın haklarındaki sorunlar ve ilerlemeler ortaya konulmaya çalışılmıştır. CEDAW hükümlerinin tek tek ele alınarak incelenmesi ve maddelerle alakalı gelişmeler ilgili madde altında ele alınması yöntemi bu raporda da uygulanmıştır.

Altıncı periyodik rapor toplamda 60 sayfadan oluşmaktadır. Türkiye'de kadın haklarının geliştirilmesinde kat edilen mesafe, CEDAW maddelerinde ele alınan: "Kadına

Karşı Ayrımcılığın Tanımı, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesindeki Yükümlülükler, Kadının İlerlemesi ve Gelişmesi, Kadın-Erkek Eşitliğinin Hızlandırılması, Cinsiyet Rollerini ve Kalıplaşmış Değer Yargıları, Kadın İstismarı, Siyasal ve Kamusal Yaşam, Uluslararası Temsil ve Katılım, Uyruk, Eğitim, İstihdam, Sağlık Hizmetine Erişimde Eşitlik, Sosyal ve Ekonomik Yararlar, Kırsal Alan Kadını, Toplumsal Yaşamda ve Kanun Önünde Eşitlik, Evlilik ve Aile Hukukunda Eşitlik” konu başlıkları altında raporlandırılmıştır.

Raporla ilgili hukuki ve kurumsal gelişmeler detaylı olarak ele alınacaktır ancak döneme denk gelen önemli bir ilerleme olarak Anayasa değişikliği gösterilebilir. Türk Anayasalarının hepsinde kadın ve erkeklerin eşit oldukları ilkesi bulunmaktadır ancak CEDAW perspektifinde hazırlanmış bir “ayrımcılık” kavramının olmaması eksiklik olarak ele alınmaktadır. Anayasa’da yapılan 2004 yılı değişiklikleri ile ise CEDAW ve diğer birçok uluslararası sözleşme ilkelerinin önünü açabilecek niteliktedir. Usulüne göre yürürlüğe girmiş temel hak ve özgürlüklere dair uluslararası sözleşmelerin maddeleriyle Türk yasaları arasında aynı hükümlerde farklı maddelerin bulunması halinde, ortaya çıkacak hüküm çatışmasında uluslararası sözleşme hükümlerinin esas alınması prensibinin Anayasaya eklenmesi önemli bir ilerleme olarak değerlendirilir. Anayasa değişikliği çalışmalarının sürdüğünün belirtildiği raporda, bu çalışmaların aynı zamanda STK ve kadın örgütleri temsilcilerinin de görüş ve önerileri alınarak devam ettiğinin de altı çizilmiştir (KSGM, 2008:39).

3.1.4. Yedinci Periyodik Rapor

CEDAW Komitesine sunulmak üzere hazırlanan yedinci periyodik Türkiye raporu önceki raporlarda olduğu gibi kadın hakları konusunda çalışan paydaşların da katılımıyla hazırlanmıştır. KSGM bünyesinde organize edilen raporlama süreci, cinsiyetler arasındaki ayrımcılığın ve eşitsizliğin ele alındığı ve paydaşların katılımıyla gerçekleşen toplantılarla desteklenmiştir. Raporun kapsamı 2008-2013 yılları arasında CEDAW maddeleri uyarınca Türkiye’de kadın haklarının ilerletilmesinde yaşanan gelişmelerdir. Yedinci rapor yayınlanmadan önce ise Komitenin altıncı rapor neticesinde sunmuş olduğu nihai yorumlarındaki değerlendirmelerine cevaben de 2012 yılında bir ara rapor yayınlanmıştır. Bu nihai raporlar KSGM bünyesinde yayınlanmış ve STK’ların da katılımıyla gerçekleşen toplantılarda değerlendirilmiştir (KSGM, 2014:1).

CEDAW Komitesi ülkelerle ilgili yayımladığı nihai yorumlarında genellikle raporlama süreçlerine, kadın hakları konusunda faaliyet gösteren paydaşların da özenle dahil edilmesini tavsiye etmektedir. STK'ların da katılımını öneren nihai rapor çerçevesinde, Türkiye'nin yedinci periyodik raporu 2013 yılında hazırlanmaya başlanmıştır. Paydaşların görüşlerinin alındığı 2013 yılının aralık ayında düzenlenen toplantıda taslak metin üzerinde görüş alışverişinde bulunulmuştur. KSGM bünyesinde hazırlanan taslak raporlarla ilgili olarak ayrıca STK'lardan raporda kullanılmak üzere yazılı öneriler de alınmıştır. KSGM, STK'ların sürece dahil edilmesi yönünde göstermiş olduğu çabaya ek olarak CEDAW tarafından organize edilen STK kurulları toplantılarına da dahil olmuştur (KSGM, 2014:2).

3.2. Türkiye'nin CEDAW'a Taraf Olmasının Ardından Raporlarda Yer Alan Gelişmeler

Kadın haklarının geliştirilmesinde ülkemiz sınırları içerisinde yaşanan ilerlemelerin temeli 1800'lü yıllara dayanmaktadır. Osmanlı dönem şartları içerisinde değerlendirildiğine önemli ilerlemeler olarak ele alınabilecek olan kızların meslek sahibi olabilmesinin önünü açan okullar olan Cevri Usta Kız Rüşdiyesi ve Darülmuallimat gibi okulların kuruluşu bu döneme denk gelmektedir. Tanzimat dönemlerinde ele alınan kız çocuklarının modern eğitim hayatına girişi ve meslek edinmeleri siyasi bağlamda desteklenememiş ve kadınların toplumun her kademesine etkili düzeyde var olabilmesi gecikmiştir (Koyuncu & Bayraktar, 2017:96).

Kadınların Türkiye toplumunda etkin düzeyde var olabilmesi, Cumhuriyetin ilanı ve Atatürk devrimleriyle gerçekleşmiştir. 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının ardından her alanda önemli dönüşümler yaşanmasıyla birlikte kadın haklarının geliştirilmesinde de önemli dönüşümler yaşanmıştır. 1924 yılında eğitim alanında kadın-erkeklerin konumlarını eşitleyen Tevhid-i Tedrisat Kanununun çıkarılması, 1925'te kadınların kıyafetlerini düzenleyen Kıyafet Kanunu ve dönem şartları içerisinde nispeten eşitliği sağlayabilmiş olan 1926 tarihli TMK bu dönüşümlerden bazılarıdır (Koyuncu & Bayraktar, 2017:99).

Kadın ve erkeklerin tam anlamıyla eşitliği fikrini benimseyen Atatürk devrimleri siyasi alanda da bu eşitliği sağlamak adına uygulanmıştır. 1930 yılında Belediyeler Kanununda kadınlara yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkı, 1933'te Köyler Kanunu ile köy yönetiminde seçme ve seçilme hakkı ve 1934'te de genel seçimlerde milletvekili seçme ve seçilme hakkı bu kapsamda sağlanmıştır (Koyuncu & Bayraktar, 2017:99).

Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan bu önemli dönüşümler sonraki yıllarda aynı ivmeyle devam ettirilememiştir. Örneğin 1935 yılında yapılan genel seçimlerde meclisteki kadın temsil oranı % 4.6 iken 1995 yılında bu oran % 2.4 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında yapılan seçimlerin ardından ise kadın temsil oranı TBMM’de en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Çizelge 3.1. Parlamentodaki Kadın Milletvekilleri Sayısı

Seçim Yılı	Parlamentodaki Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Oranı (%)
1935	395	18	4.6
1943	435	16	3.7
1950	487	3	0.6
1957	610	8	1.3
1965	450	8	1.8
1973	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1999	550	22	4.2
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	79	14.3
2015 (Haziran)	550	97	17.6
2015 (Kasım)	550	81	14.7
2018	600	103	17.1

Kaynak: KADER, Kadın İstatistikleri

CEDAW kapsamında Türkiye'nin vermiş olduğu taahhütlerin ve mevcut durumun tespit edilmesi açısından Türkiye'nin Komiteye sunmuş olduğu raporlar önemlidir. Öncelikli olarak, CEDAW madde 2'de ifade edilen anayasal hükümlerle ilgili raporlara eklenen hususlar bulunmaktadır. Anayasanın 10. maddesinde belirtilen “herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri ayrımlara tabi tutulmadan eşit” olması ilkesi 2004 yılına kadar kadın-erkek eşitliği prensibine referans olmuştur. 2004 yılı Anayasa değişikliği ile metne eklenen “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” ifadesi ise CEDAW madde 2'de ifade edilen anayasal düzlemin uygun hale getirilmesi hükmünü karşılayan bir hale gelmesini sağlamıştır (TBB, 2004). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında hem kadın-erkek eşitliği hem de sosyal sınıflar arasındaki eşitliğin güvencesi olarak görülen; 12, 17, 41, 42, 49, 50, 55, 60 ve 70. Maddeler de özel olarak eşitlik prensibini vurgulayan maddelerdir.

3.2.1. Kamu Hukuku Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler

Türkiye’de kadın haklarında yaşanan ilerlemelerin başında yer alan Medeni Kanun’un kabul edilmesi ve ardından bu kanunda yapılan düzenlemeler raporlarda CEDAW maddeleri çerçevesinde ele alınmıştır. Dönem şartları içerisinde ele alındığında birçok benzeri düzenlemelerinden çok daha önce hayata geçirilen Medeni Kanun, 4 Nisan 1926’da faaliyete geçmiştir. İkinci ve üçüncü periyodik raporda Türkiye’nin TMK ile önemli bir ilerleme kaydettiği belirtilirken raporun yazıldığı tarih itibarıyla de mevcut gelişmelerin gerisinde kaldığı ve birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyduğu da ifade edilmiştir (KSGM, 1997).

TMK’da bir dönüşüm beklentisine dair fikirler 1980’li yıllarda somut taleplere dönüşmüştür. Bu talepler neticesinde de TMK’nın Aile Hukuku bölümünde birtakım değişiklikler öngören “Medeni Kanun Değişiklik Tasarısı” TBMM’de tartışılmıştır. Tasarının içeriğine bakıldığında, yasal yerleşim yeri, kadınların soyadlarını seçimi, evlilik birliğinin temsil, eşler arasındaki hukuki işlemlerde sınırlar, velayet, miras, boşanma ve nafaka gibi başlıklarda düzenleme önerileri bulunmaktadır. Bu önerilerin hazırlanmasında CEDAW perspektifi göz önünde bulundurulmuştur (Yüksel, 2014:178).

Bu rapor döneminde yaşanan bir diğer Medeni Kanun çalışması ise Adalet Bakanlığı bünyesinde düzenlenen bir toplantı neticesinde üzerinde tartışılan evlilikte mal rejimine

ilişkindir. Adalet Bakanlığının himayesinde düzenlenen toplantıda KSGM, Barolar Birliği ve ilgili müdürlüklerden yöneticilerin katılımlarıyla, TMK'ya en uygun mal rejimi tartışılmıştır. Almanya ve İsviçre örnekleri değerlendirilerek, Türkiye'de mevcut olan rejimin değişmesi gerekliliği öne çıkarılmıştır. Üzerinde tartışılan mal rejimiyle ilgili olarak Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı neticesinde, TMK'daki yasal mal rejimi "Paylaşmalı Mal Ayrılığı" olarak belirlenmiş "Edinilmiş Mallara Katılma", "Mal Ayrılığı" ve "Mal Birliği" rejimleri ise evlilik süresince belirlenebilecek alternatif rejimler olarak ele alınmıştır (Yüksel, 2014:193).

Birleştirilmiş ikinci ve üçüncü periyodik raporda TMK'da yapılması gereken düzenlemeler Türkiye'nin CEDAW'a çekince koyduğu maddelerle birlikte değerlendirilmiştir. CEDAW'ın 15. Maddesindeki "Taraf devletler kadınlara, kanun önünde erkeklerle eşit haklar tanıyacaklardır" hükmüne sözleşmenin onaylandığı tarih itibariyle, TMK'nın 152, 154 ve 155. Maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle çekinceler konulmuştur. CEDAW'a konulan bir diğer çekince ise 15 ve 16. Maddelerde yer alan kadının vatandaşlık bağı ve CEDAW çerçevesinde ortaya çıkacak uyuşmazlıklarla ilgili Uluslararası Adalet Divanının yargı yetkisini tanıyan 29. Maddeye konulan çekinedir.

Çekincelerin kaldırılması yönünde çalışmaların devam ettiği bu rapor döneminde, Türkiye'de kadın haklarının geliştirilmesi alanında yaşanan mahkeme kararları da bulunmaktadır. CEDAW'ın koşulsuz eşitlik ilkesine aykırı olarak görülen TMK'nın 159. Maddesindeki "Kadının çalışması kocanın iznine bağlıdır" hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından 1990 yılında iptal edilmiştir. Mahkemenin iptal gerekçesi ise ilgili maddenin CEDAW'ın ilgili hükümlerine aykırı olmasıdır. Yüksek yargı olan Yargıtay'ın da önüne gelen davalarda CEDAW'a atıf yaparak kararlar vermesi hukuki anlamda yaşanan ilerlemelere örnek olarak gösterilmektedir (Yüksel, 2014:192).

Türkiye'nin kadın haklarının gelişiminin ele alındığı ikinci ve üçüncü periyodik raporda CEDAW'a eklenen çekincelerin kaldırılması için çalışmalar yapıldığı da belirtilmiştir. Bu amaçla da 1993 yılı itibariyle Adalet Bakanlığı tarafından TMK'nın mevcut olan ihtiyaçlara cevap verebilecek bir hale bürünmesi için tamamının değiştirilmesi amacıyla bir tasarı hazırlanmıştır. Hazırlanan bu tasarı raporda kadın hakları konusunda mevcut olan problemlerinin birçoğunu aşabilecek potansiyel ve önemde görülmektedir.

Türkiye'nin CEDAW'a sunmuş olduğu raporlar kapsadığı dönemler itibariyle yaşanan ilerlemeleri ele almaktadır. Bu anlamda 2003 yılında Komiteye sunulan birleştirilmiş dördüncü ve beşinci periyodik rapor da Türkiye'nin kadın haklarındaki mevcut durumuyla ilgili eksiklik ve ilerlemeleri barındırmaktadır. Bu rapor döneminde yaşanan ilerlemelerin başında CEDAW 15 ve 16. Maddeler nezdinde çekince konusu da olan TMK'nın gözden geçirilmesi neticesiyle ilgili çekincelerin kaldırılması olmuştur (Çakırca, 2010:69). Rapor döneminin bir diğer önemli gelişmesi ise İP'in 30 Temmuz 2002'de onaylanması olmuştur.

TMK'nın kadın-erkek eşitliği prensibi çerçevesinde yeniden ele alınması tartışmaları uzun yıllar boyunca devam etmiştir. 1993-2001 döneminde somut tasarılarla desteklenen bu eşitlik mücadelesi nihayetinde 22 Kasım 2001 TBMM'de Yeni Medeni Kanunun kabul edilmesiyle önemli bir kazanım elde etmiş ve TMK'nın yeni hali 1 Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir. TMK yaşanan bu dönüşümün yanında 2001 yılında Anayasa'nın 41. Maddesindeki "aile eşler arasındaki eşitliğin olduğu" bir yapıdır şeklindeki tanımlama da yaşanan ilerlemelerden birisidir (Çakırca, 2010:71).

Yeni TMK'da yapılan düzenlemeler CEDAW 15 ve 16. Maddeler çerçevesinde raporda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kadın-erkek eşitsizliğinin eski TMK'da ifadesi olan, erkek evin reisidir ifadesinin kaldırılarak eşlerin eşit temsili yaklaşımı getirilmesi, aile ikametgahının seçimi ve değiştirilmesi konusunda eşlerin eşit karar hakkı yeni TMK'daki yaklaşımın göstergesidir. Eski TMK döneminde evlilik harici doğan çocuklara "gayrimeşru" ifadesi kaldırılarak bu çocukların velayetinin doğrudan anneye ait olması ve evlilik yaşındaki cinsler arası farklılığın kaldırılarak her iki cinse de aynı yaş standardının getirilmesi düzenlemeleri bulunmaktadır. Daha önceki rapor döneminde Adalet Bakanlığı bünyesinde bir tasarı olarak hazırlanan evlilikteki mal rejiminin "Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi" olması yeni TMK'da düzenlenerek güvence altına alınmıştır (Dursun, 2017:234).

CEDAW'da toplumsal yaşamda ve kanun önünde eşitlik temasıyla düzenlenen 15. maddenin 2. fıkrası çerçevesinde yeni TMK'nın 189 ve 193. maddelerinde kadın ve erkeklerin eşit temsil hakkı ve yasal işlem ehliyetinde eşit oldukları düzenlenmiştir. TMK'nın 194. maddesinde düzenlenen eşler aile ikameti konusunda eşit haklara sahiptirler ifadesi eşleri aile ikameti üzerinde yapacağı tasarruflarda kanunen sınırlamıştır. Yine bu döneme denk gelen önemli bir diğer kanunlar önünde eşitlik ilkesini destekleyici gelişmesi ise 1998 yılında Gelir Vergisi Kanununun evli kadınların ayrı olarak beyanname yapabileceklerine dair düzenlemedir. CEDAW 15. madde 4. fıkra çerçevesinde yeni TMK

185 ve 186. maddelerinde kadınların erkeklerle aynı ölçüde serbestçe yer değiştirme ve pasaport sahibi olmaları halinde de serbestçe seyahat edebilmelerini güvence altına almıştır (Yüksel, 2014:188).

Evlilik ve Aile Hukukundaki eşitlik temasını içeren CEDAW 16. Madde çerçevesinde bu rapor döneminde yapılan düzenlemelere bakıldığında ise 16. maddenin 1. fıkrasının a ve b bentlerinde düzenlenen evlilikte eşit haklar ilkesi doğrultusunda düzenlemeler bulunmaktadır. Evliliğin özgürce nikah memuru ve iki şahit huzurunda yapılması ve evlilik yaşının cinsler arasında eşitlenerek yeni TMK'nın 124. maddesinde güvence altına alınması bu kapsamda değerlendirilmektedir. 16. maddenin 1. fıkrasının c ve d bentlerinde düzenlenen evlilik süresince eşit hak ve sorumluluklar ile ana babanın çocuklar üzerindeki eşit hak ve sorumlulukları kapsamında düzenlemeler bulunmaktadır. Yeni TMK'nın 186 ve 166. maddesindeki evlilik süresi ve sonrasındaki eşit hak ve sorumluluklarla ilgili düzenlemeler bu kapsamda ele alınmaktadır. Sözleşmenin 16. maddesinin e ve f bentlerinde düzenlenen çocuk sahibi olmak ve çocukları üzerindeki eşit haklarla ilgili düzenlemeler kapsamında TMK'nın 335. maddesindeki evlilik süresince çocuklar üzerinde ana babanın eşit haklara sahip olduğu ve boşanma durumunda da velayetin hakim in takdirinde olması düzenlemeleri kadın-erkek eşitliği açısından ele alınmaktadır. 1. fıkranın g bendinde düzenlenen aile adı ve meslek hayatındaki eşit haklar kapsamında, kadının önceki soyadını kullanabilmesi hakkı TMK 187'de güvence altına alınmıştır. Anayasa mahkemesi tarafından daha önce iptal edilen çalışma hakkı kapsamındaki eşitlik düzenlemesi de TMK 192'de eşlerden birisi çalışma hayatına girerken diğerinden izin almak zorunda değildir ifadesiyle düzenlenmiştir (KSGM, 1997).

Sözleşmenin 16. maddesinin 1. fıkranın h bendinde düzenlenen mülkiyet haklarındaki eşitlik düzenlemesi kapsamında, TMK madde 218 ve 241 arasında evlilik boyunca kabul edilecek mal rejimi ve alternatif mal rejimlerini düzenlemektedir. Yasal mal rejimi olarak Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi belirlenmiş alternatif olarak da Mal Ayrılığı, Paylaşmalı Mal Ayrılığı ve Mal Ortaklığı rejimleri belirlenmiştir. Mülkiyet hakkı kapsamında mirasçılıkta kadın ve erkeği eşitleyen TMK 499. maddenin yanı sıra TMK 498, 500 ve 649. maddelerde de çocukların da eşit haklara sahip oldukları düzenlenmiştir. Eski TMK döneminde erkek çocuklarının tarımsal alanlardaki mirasçılıklarının üstün gören 661. madde buradaki ayrımcı ifadenin kaldırılmasıyla yeniden düzenlenmiştir (KSGM, 2003:29).

CEDAW kapsamında sunulan Türkiye'nin raporlarında TMK'da yapılan iyileştirmelerin yanında Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) yapılan düzenlemeler ve tespitler de yer bulmaktadır. CEDAW'ın 2. maddesinde belirtilen "Taraf devletler, kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden bütün ulusal cezai hükümleri kaldırmayı taahhüt ederler" hükmü dolayısıyla, 1997 raporunda TCK'nın 414-470 numaralı maddeleri arasındaki maddelerinin ilgili CEDAW hükmüyle çeliştiği tespit edilmektedir. İlgili maddelerden 423. maddedeki cinsel saldırı suçlarının bekaret kavramıyla ilişkilendirilmesi eşitliğe aykırı olarak ele alınmaktadır. 429. maddedeki kız kaçırma ile ilgili hükmün kişinin evli ya da bekar olmasına göre ayrı ceza öngörülmesi, 453. maddedeki kadının "şerefini kurtarmak" maksadıyla doğurduğu çocuğunu öldürmesine normalin altında ceza verilmesi hükmü ve 462. maddedeki öldürme eyleminin zina sebebiyle işlenmesi halinde indirim öngörülmesi ayrımcı hükümler kapsamında örnek gösterilebilir (Sevük, 2015:4).

TCK'da ayrımcı ifadelerle şekillendirilen maddelerin değiştirilmesi amacıyla dönemin STK'ları ve ilgili kişilerin yoğun çabaları da raporda ifade edilmektedir. Örneğin şiddet olayında kadın-erkek ayrımı gözetilmeksizin olayın kendi içerisindeki acı ve eleme göre değerlendirilmesi talep edilmektedir. Bu anlamda döneme denk gelen iyileştirmelerden birisi ise TCK 530. maddede düzenlenen şiddet mağduru kadınların, devletin ilgili sağlık birimlerine başvurdukları sırada sağlık görevlilerin olayı adli makamlara bildirmesi zorunluluğu olmuştur. TCK'nın ilgili maddelerinde değişiklik yapılması çalışmaları ise VII. Beş Yıllık Kalkınma Planında ele alınmış ve hedefler arasında kendine yer bulmuştur (KSGM, 1997).

İlgili TCK hükümlerinde yapılan değişiklik çalışmalarının yanında Anayasa Mahkemesi TCK 441. maddede düzenlenen erkeğin zinası hükümlerini eşitlik prensibine aykırı bularak iptal etmiştir. İptal kararının ardından 1 yıllık sürede yeniden düzenlenen kanun hükmü uyarınca erkek zinası suç olmaktan çıkarılmış ve 440. maddede düzenlenen kadın zinası da etkili ortadan kaldırılmıştır. Ancak TCK'nın başka hükümlerinde kadının zinasının suç olarak ele alınması yine Anayasa Mahkemesi tarafından eşitlik prensibine aykırı görülerek 23.06.1998 tarihinde iptal edilmiştir ve dolayısıyla bu tarih itibarıyla TCK zinayı suç olmaktan çıkartmıştır (Ziya, 2012:130).

Dördüncü ve Beşinci Birleştirilmiş Periyodik rapor döneminde TCK'da somut değişiklikler yapılması adına Adalet Bakanlığı tarafından bir tasarı hazırlanmıştır. CEDAW 2. maddesinin g bendinde belirtilen hüküm uyarınca ayrımcı cezai hükümlerin ilga edilmesi

amaçlanmıştır. 9 Ekim 2002 yılında Başbakanlığa gönderilen bu tasarıda, işkencenin ayrı ve bağımsız bir suç olarak ele alınması ve ağırlaştırıcı hükümler getirilmesi, evlenme vaadiyle bekaret bozmayı düzenleyen TCK 423. maddenin kaldırılması, psikolojik baskının tecavüze teşebbüs olarak ele alınması, evlilik içi tecavüze ilişkin düzenleme yapılması ve kız kaçırmayla ilgili hükmün kişinin bekar veya evli olmasına göre ayrıma tutulması yönündeki farklılığın kaldırılması yönünde düzenlemeler bulunmaktadır. Adalet Bakanlığının tasarısının yanı sıra 3 Ağustos 2002 tarihinde ise TBMM, Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde TCK'nın İş ve Çalışma Serbesti Aleyhine işlenen suçlara ilişkin maddelerinde değişiklikler yapmıştır (KSGM, 2003).

İlgili değişiklik önerileri ve düzenlemeler, örneğin kadınlara karşı işlenen cinsel saldırı suçlarının kamu düzenine karşı işlenmiş sayılmasının değiştirilmesi, toplumdaki ataerkil cinsiyetçi yaklaşımın kadınlar üzerinde tahakküm kurulmasının önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Yasa tasarısında kendine yer bulan bu değişiklikler kadını birey olarak ele almakta, toplumun kadının cinselliği üzerinde vazife edinmesine set olmaya çalışmakta ve toplumsal cinsiyet ayrımının namus kavramı üzerinden yeniden üretilmesine karşı durmaktadır.

CEDAW'ın 2. maddesinin f bendinde düzenlenen “Taraf devletler, kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları, değiştirmek veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dâhil gerekli tüm uygun önlemleri almayı taahhüt ederler” hükmü uyarınca Türkiye Altıncı Periyodik raporun yayınlandığı yıl olan 2008 yılına kadar önemli değişiklikleri hayata geçirmiştir. Bunların başında yeni TCK'nın hazırlanması, uzman mahkemelerin oluşturulması, ilgili kurumların oluşturulması ve kadın odaklı ayrımcılığın önüne geçmeyi amaçlayan yasal düzenlemeler bulunmaktadır (KSGM, 2008).

Yasal düzenlemeler kapsamında 2003 yılında TBMM'de kabul edilen Aile Korunmasına Dair Kanun dördüncü ve beşinci periyodik rapor döneminde öne çıkarılmaktadır. Kanun kapsamında, bütün il merkezlerinde ve nüfusu 100 binin üzerinde olan ilçe merkezlerinde de kurulan Aile Mahkemeleri; eşler arasındaki evlilik birliğine dair uyuşmazlıklarda uzlaştırma yapmak, öngördüğü tedbirleri uygulamak ve küçükler hakkındaki nafakaları düzenlemek görevleri bulunmaktadır. 2003 yılında yürürlüğe giren bu kanunda, uygulamadaki eksikliklerin ortadan kaldırılması maksadıyla da 2007 yılında bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenlemeyle birlikte, mahkemeler tarafından ayrı yaşamasına

karar verilen bireyler koruma altına alınmakta ve şiddet uygulayan kişinin de sağlık kuruluşunda destek alması zorunlu hale getirilmiştir (KSGM, 2008).

Altıncı periyodik rapor dönemine denk gelen en önemli gelişme 1 Haziran 2005 yılında yürürlüğe giren yeni TCK olmuştur. Yeni TCK'nın suçları tanımlarken ve cezalandırırken barındırdığı yaklaşım birey önceliklidir. Bu yaklaşımı da “İnsanlığa Karşı Suçlar” ve “Kişilere Karşı Suçlar” gibi tanımlamalardan görmek mümkündür.

Yeni TCK'da, eski TCK'nın bünyesinde bulunan kimi cinsiyetçi ifadeler terk edilerek eşitlikçi bir perspektif belirlenmiştir. Kanun metnindeki tanımlarda yer alan “kadın, kız ayrımı” ortadan kaldırılmıştır. Cinsel saldırı suçlarını topluma karşı işlenen suçlar kapsamında ele alan eski TCK'nın aksine yeni TCK bu suçlara kişilere karşı işlenen suçlar başlığı altında düzenlemiştir. Irz ve ırza geçme tanımları kaldırılmış, cinsel suçları suçlarının temeli tanımlanmış ve eşler arasında da işlenen cinsel saldırı suçlarına karşı cezai yaptırımlar öngörülmüştür. Etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasında cinsel saldırı suçu yeniden ele alınmış ve bu suç kapsamında failin evlenmesi halinde uygulanan indirim ve erteleme halleri kaldırılmıştır. İşyerlerinde çalışanlar arasında ve ast-üst ilişkileri bulunan hiyerarşik kademeler arasındaki cinsel saldırı suçları da kanun kapsamına alınmıştır (Ziya, 2012:140).

Kasten öldürme suçunun “töre saikiyle” işlenmesi ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir. İşkence ayrı ve suçun ağırlaştırılmış hali olarak kabul edilerek Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri kapsamında da bu suçların cezasız kalmaması hükme bağlanmıştır. Aile bireyleri arasındaki bakım ve özen yükümlülüğü düzenlenmiş ve bu yükümlülüklerini yerine getirmeyenler hakkında cezai yaptırım düzenlenmiştir. Evli olsun veya olmasın hamile eşinin bakım ve özen yükümlülüğüne aykırı davranan bireye ve haysiyetsiz yaşam süren ana ve babaya çocukların sağlığını ve ahlakını tehlikeye sokmaları nedeniyle verilecek cezalar düzenlenmiştir (Ziya, 2012:142).

Bireylerin fuhuşa teşvik edilmesinin hangi durumlarda suç unsuru olacağı düzenlenmiş, çocukların fuhuşa teşviki ağırlaştırıcı sebep olarak ele alınmıştır. Savcı talebi ve mahkeme kararı olmaksızın sanık veya hükümlünün genital bölgelerine muayenede bulunanlar hakkında hapis cezası öngörülmüştür. 18 yaşın altındaki kişilerle cinsel ilişki ayrı ve bağımsız bir suç olarak ele alınmıştır. Çocukların cinsel istismarının suç tanımları

yapılmış ve istismarın üst soy ve akrabalarından yapılması ağırlaştırıcı sebep olarak düzenlenmiştir (KİH, 2005:6).

Bir kısmı ele alınan yeni TCK'da yapılan bu düzenlemeler, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerindeki yükümlülüklerine paralel olarak da ele alınmıştır. Yeni TCK'da ayrımcılık suçunun düzenlenmesi ve çeşitli saiklerle suç işlenmesi arasına cinsiyetin de eklenmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir. CEDAW ve diğer uluslararası insan hakları sözleşmeleri hükümleri uyarınca özellikle töre saikli suçların tanımlanması, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren görülen mahkemelerde etkili sonuçlar ortaya çıkartmıştır. Görülen bu mahkemelerde töre saikli suçlarda sadece fail değil aynı zamanda azmettiren ve yardım edenler de cezalandırılmıştır. Yeni TCK'nın adli birimler tarafından tam anlamıyla kavranabilmesi ve uygulanması için de Adalet Bakanlığı rapor tarihi itibariyle 8500 hakim ve savcıya brifingler vermiştir (KSGM, 2008).

TCK'da 2 Mart 2014 tarihinde, CEDAW'ın 2. maddesinin b bendinde yer alan hüküm uyarınca dikkate alınabilecek bir değişiklik yapılmıştır. TCK 122. maddede tanımlanan "nefret ve ayrımcılık" başlığı altındaki "dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle" bir bireyin kamusal veya ekonomik haklarından mahrum kalmasına sebep olanlar hakkında 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası düzenlenmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir (Sevük, 2015:122).

TBMM, TCK'nın uygulanmasında ortaya aksaklıkların giderilmesi amacıyla koşul ve şartlara göre değişiklikler yapmaya devam etmektedir. Bu amaçla 17 Haziran 2014 yılında kabul edilen değişikliklerle birlikte cinsel saldırı suçlarında düzenlenen cezalar artırılmış ve kapsamı genişletilmiştir. Üst soy ve akrabasının cinsel istismarı düzenlemesinin yanında vesayet ilişkisinin sağladığı yetkileri kötüye kullanarak cinsel saldırı suçunun işlenmesi ağırlaştırıcı nedenler olarak eklenmiştir. Çocuğun cinsel istismarı başlığında düzenlenen cezaların miktarları artırılmıştır. Cinsel saldırı suçunun modern haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıklar kullanılarak teşhir edilmesi hali de suçun ağırlaştırıcı hali olarak tanıma eklenmiştir (Sevük, 2015:123).

3.2.2. Eğitim Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler

Türkiye'nin CEDAW Komitesine sunduğu Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik raporunda, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını gerçekçi bir bakış açısıyla ortaya koyan değerlendirmeler bulunmaktadır. Eğitim başlığı altında yapılan değerlendirmeler, ülkenin geleneksel taraflarının kadınların birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da yeterli düzeyde olmamasının sebeplerinden birisi olarak gösterilmektedir. Türkiye'deki kadınların anne ve eş rolü perspektifinde yetiştirilmesi ve bu rolleri yeniden üreten eğitim sisteminin yapısı öne çıkmaktadır. Birçok toplumsal değişkenle birlikte yeniden üretilen toplumsal cinsiyet rolleri, raporun sunulduğu tarih olan 1997 yılı itibariyle yapılan araştırmalarda, çalışan kadınların da asli görevleri olarak anne ve eş gibi kavramları öne çıkardıkları görülmektedir (KSGM, 1997:25).

Türkiye'deki eğitimin ve materyallerinin eşitlikçi bir temelde yeniden ele alınması amacıyla yapılan çalışmalar CEDAW 10. maddesindeki hükümler dolayısıyla raporlarda kendine yer bulmuştur. Bu amaçla yapılan aile içi rollerdeki sorumluluk paylaşımı ve kadının toplumsal konumunun tartışıldığı XV. Milli Eğitim Şurası düzenlenmiştir. Eşitlikçi bakış açısının yansıtılması amacıyla müfredatı hazırlanan "Vatandaşlık ve İnsan Hakları" dersi 1996-1997 eğitim öğretim yılı itibariyle okutulmaya başlanmıştır (KSGM, 1997:25).

Aile içi sorumlulukta Türk kadınlarının rolünü yansıtan 1993 tarihli verileri, kadınların %80'ninden fazlasının 5 yaş altı çocuklarının yetiştirilmesinde tek başlarına veya baba dışında diğer aile fertleriyle birlikte bulduklarını ortaya koymaktadır. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde UNICEF ve Anne Çocuk Eğitim Vakfının da iştirakleriyle 0-6 yaş grubundaki çocukların annelerinin, çocuk bakımı ve toplumsal hayata katılım temalarıyla projeler yürütülmüştür. Bu projeler kapsamında 23 ilde 8000'nin üzerinde anne ve çocuğu eğitim kapsamındaki faaliyetlerden faydalanmıştır (KSGM, 1997:136).

Türkiye'de kız çocuklarının eğitim ve öğretim hayatına katılım engelleyen herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır ancak gerek bölgeler arası gelişmişlik farklılığı gerekse geleneksel yapı kız çocuklarının eğitim hayatının önündeki engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Raporun yayınlandığı tarih itibariyle zorunlu temel eğitim 5 yıldır. 5 yıllık zorunlu eğitim döneminde kız-erkek çocukları arasındaki okullaşma oranı yakınlık gösterse de sonraki kademelerdeki oransal farklılık gittikçe artmaktadır.

Türkiye’de kadınlar eğitimin her kademesinde bulunmaktadırlar ancak burada da toplumsal cinsiyet kalıplarının ortaya çıkardığı tercih farklılığı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Örneğin 1994-1995 verileriyle ev ekonomisi alanında yüksek öğrenim gören öğrencilerin %80’i kadın iken mühendislik alanında yüksek öğrenim görenler arasında kadınların oranı %20 olarak görülmektedir (Kükreç & Kıbrıs, 2017:1375).

Eğitim alanında yoğun bir şekilde kendini hissettiren cinsiyet kalıplarının dönüştürülmesi amacıyla XV. Milli Eğitim Şurasında, kız çocuklarının okula devam etme oranının artırılması için zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasının önemi vurgulanmıştır. Türkiye’nin taahhütleri arasında bulunan kadın okur-yazarlığı oranının %100’e çekilmesi amacıyla 24 yaş üstü okuma yazma bilmeyen kadınlar için okuma-yazma ve mesleki-teknik eğitim kurslarının artırılması hedef olarak belirlenmiştir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1994-1995 yılından itibaren okula devam edemeyen kız çocuklarının eğitimi amacıyla açık lise uygulaması da bu rapor döneminde yapılan düzenlemeler arasında bulunmaktadır (KSGM, 1997:62).

Çizelge 3.2. Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları

Cinsiyete göre okullaşma oranları (%)			
		Kadın	Erkek
İlkokul	1990-1991	90.6	96.6
	1994-1995	88.6	92.6
Ortaokul ve dengi	1990-1991	46.0	75.3
	1994-1995	54.5	76.0
Lise ve dengi	1990-1991	30.0	46.6
	1994-1995	39.5	59.0
Fakülte ve yüksekokul	1990-1991	8.9	16.5
	1994-1995	13.8	21.3

Kaynak: Genel Nüfus Sayımları

Türkiye’de eğitim hakkının yasalarla güvence altına alınmasının yanında Milli Eğitim Temel Kanunu’nun Fırsat Eşitliği bölümünde “eğitim imkanı kadın ve erkek herkes için eşittir, eğitim kurumları dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır” ifadesiyle herhangi bir ayrıma tabi olunmayacağı da temin edilmiştir. Ancak kültürel yapıya hakim olan ataerkillik ve gelişmişlik farklılıkları eğitimde kız çocuklarının istenilen seviyeye gelmesini engellemektedir. Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik raporda da kız çocuklarının eğitim hayatına ne ölçüde katıldığına dair değerlendirmeler CEDAW yükümlülükleri kapsamında yer almaktadır.

Çizelge 3.3. 15 Yaş Üstü Nüfusun Eğitim Durumu (Bin), 2001

	Kadın	%	Erkek	%
TOPLAM	23,100	100.0	22,956	100.0
Okur-yazar olmayan	4,983	21.6	1,275	5.6
Okur-yazar okul bitirmedi	1,102	4.8	948	4.1
İlkokul	11,093	48.0	10,808	47.1
Orta okul/orta dengi meslek/ilköğretim	2,081	9.0	3,653	15.9
Lise/dengi meslek	2,805	12.1	4,605	20.1
Yüksekokul veya fakülte	1,036	4.5	1,667	7.3

Kaynak: Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Rapor

Kız çocuklarının eğitim hayatından erken ayrılmalarının önüne geçmek ve erken evlilik oranlarını düşürmek için 1997 yılında 4306 sayılı kanunda değişiklik yapılarak 8 yıla çıkarılan zorunlu eğitim önemli görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının temel ilkokula buldukları yerleşim yeri itibariyle erişimi kısıtlı olan öğrenciler için uygulamasına devam ettiği servis desteği bu dönemde de devam etmiştir. Ayrıca gerek Milli Eğitim Şuralarında gerekse VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefleri arasında bulunan zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması çalışmaları da bu döneme denk gelmektedir (KSGM, 2003:2).

İlk ve ortaöğretimde kız çocuklarının eğitim hayatında yeterli ölçüde var olamamasının yanı sıra, daha önce de belirtilen, yüksek öğrenim alanlarındaki cinsiyet rolleri odaklı yoğunlaşmadaki ayırım 2001-2002 dönemlerinde de görülmektedir.

Çizelge 3.4. Farklı Eğitim Alanlarındaki Kadın Öğrenci Oranları (lisans) (%), 2001 -2002

Öğretim Alanı	Yeni Kayıt	Toplam Öğrenci Sayısı	Mezun
Sağlık Bilimleri	46.1	42.6	44.5
Dil ve Edebiyat	63.4	60.0	60.6
Doğal Bilimler	46.7	47.1	48.5
Eğitim Bilimleri	57.1	55.5	50.3
Mühendislik ve Mimarlık	23.4	23.2	25.7
Sanat	54.0	54.1	61.1

Kaynak: Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Rapor

Türkiye’deki Milli Eğitimin CEDAW taahhütleri çerçevesinde dönüştürülmesi amacıyla 1997-2001 arası dönemde de çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1998-1999 eğitim-öğretim yılında 7. ve 8. sınıf eğitim programına alınmış olan “insan hakları ve demokrasi” dersi bu çalışmalardan birisidir. Ek olarak ders kitaplarının oluşturulmasından sorumlu kurumların cinsiyet rolleri yönünden duyarlı olmaları ve eşitlikçi prensipte müfredat oluşturmaları bakanlık politikalarından birisi olmuştur (KSGM, 2003:13).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Güneydoğu Anadolu Projesiyle uyumlu olarak “Çok Amaçlı Toplum Merkezlerinin” açılmış ve bu merkezlerde 14-50 yaş arası kadınların toplumsal hayattaki özgüvenlerinin artırılmasına yönelik eğitim faaliyetleri yürütülmüştür. Aynı projenin paralelinde “Sosyal Gelişmeyi ve İstihdamı Destekleme” projesi kapsamında da 2001 yılında 283 binin üzerinde kadın eğitim faaliyetlerine katılmıştır.

2008 yılında Komiteye sunulan Altıncı Periyodik raporda eğitim alanındaki gelişmelerin öncülü olarak 2007-2013 dönemlerini kapsayan IX. Kalkınma Planı hedeflerinde yer alan okullaşma oranının artırılarak kız çocuklarının okula devam etme oranının artırılması stratejisi gösterilmektedir. Bu raporda döneminde Milli Eğitimde yapılan eğitimin geliştirilmesi hamleleri olarak, “Benim Ailem”, “7 Çok Geç”, “Anne ve Çocuk Eğitim Programı”, “Baba Destek Eğitimi Programı”, “Okul Öncesi Eğitim Programı”, “Anne Baba Çocuk Eğitimi Projesi” ve “Mobil Anaokulu” gibi projeleri uygulanmıştır (KSGM, 2008:26).

Altıncı Periyodik rapor döneminde, CEDAW’ın 10. maddesinde belirlenen taahhütler çerçevesinde, okul bina ve araç gereçlerin eşit imkanla ulaşılabilir olması amacıyla “Eğitime %100 Destek Projesi” hayata geçirilmiştir. Bu projeye birlikte okul yaptırılmasında vergi muafiyeti oranı %5’ten %100’e çıkartılmıştır. Özel girişimlerle başlayan ve kamunun destek verdiği “Baba Beni Okula Gönder” kampanyası ve “Ana-Kız Okuldayız Kampanyası” gibi eğitim kampanyaları da bu dönemde eğitimde yapılan hamleler olarak öne çıkmaktadır (KSGM, 2008:33).

Yedinci Periyodik rapor döneminin ele aldığı yıllar olan 2008-2014 yılları arası dönemde Milli Eğitimle ilgili yapılan temel değişiklik, 2012 yılında hayata geçirilen 4+4+4 eğitim sistemiyle birlikte 12 yıllık zorunlu eğitim olmuştur. Bu değişiklikle birlikte CEDAW 10. maddesinde belirlenen hedefler doğrultusunda, kız çocuklarının okula devam etme oranlarının yükseltilmesi hedeflenmektedir (KSGM, 2014:22).

Çizelge 3.5. Okuma Yazma Oranları (1995-2006)

Yetişkin Okur Yazarlık Oranı	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Toplam	86,4	86,3	87,5	88,3	87,4	88,1	88,1
Erkek	94,5	94,5	95,3	95,7	95,3	96	96
Kadın	78,3	78,2	79,9	81,1	79,6	80,3	80,3

Kaynak: Altıncı Periyodik Rapor

Bu dönemde de Milli Eğitim Bakanlığı öncülüğünde, STK ve özel girişimlerin de katkılarıyla çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. 2009 yılında “Özellikle Kız Çocuklarının Okullulaşma Oranının Artırılması Operasyonu” hedefiyle bir proje başlatılmıştır. 13 Ocak 2011 tarihinde ilgili bakanlıkların da iştirakleriyle imzalanan ve hayata geçirilen “İlköğretime Erişim ve Devamın İzlenmesi İşbirliği Protokolü” kız çocuklarının okula devam etme oranının artırılmasını hedeflemektedir. 2013 yılında uygulanmasına başlanan “Eğitimde Cinsiyet Eşitliğinin Desteklenmesi Projesi” ile eğitim müfredatında cinsiyet eşitliğinin oturtulması amaçlanmıştır (KSGM, 2014:23).

Çizelge 3.6. Eğitim Kademelerine Göre Net Okullaşma Oranları (2008/2009-2013-2014)

Eğitim Yılı	İlköğretim Net Okullaşma Oranı		Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı		Yükseköğretim Net Okullaşma Oranı	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2008-2009	96,99	95,97	60,63	56,30	29,40	25,92
2013-2014	99,36	99,23	77,22	76,05	38,40	38,61

Kaynak: Yedinci Periyodik Rapor

CEDAW 10. maddesinin e bendinde yer alan taahütler kapsamında kadın okur yazarlığının artırılması için çeşitli projeler yürütülmüştür. 2008 yılında başlatılan “Ana Kız

Okuldayız Okuma Yazma Kampanyası”, “İlköğretim Kurumlarına Devam Oranlarının Artırılması Projesi” ve 2012 yılında başlatılan “Kadınlar için Mesleki Eğitim” projeleri ile kadınların okuma-yazma oranlarının artırılması hedeflenmiştir (KSGM, 2014:27).

3.2.3. İstihdam Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler

Türkiye'nin CEDAW'a taraf olmasının ardından sunulan raporlarda öne çıkarılan başlıklardan birisi de 11. maddede düzenlenmiş olan istihdamdır. Kadının istihdamı konusunda Türkiye'de Anayasa ve kanunlar düzeyinde herhangi bir engel bulunmamaktadır. 1982 Anayasasının 49. maddesi çalışma hakkını güvence altına almıştır. Anayasanın 70. maddesinde ise kadın-erkek ayırt etmeksizin her Türk vatandaşının kamu hizmetlerine girme hakkını güvence altına almaktadır (Taşkent & Kurt, 2014:34).

Türkiye'de çalışma hakkıyla ilgili gerek ulusal politikalar gerekse uluslararası sözleşmeler bağlamında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik raporun yayınlandığı tarihe kadar çeşitli uluslararası sözleşmeler onaylanarak yürürlüğe sokulmuştur. BM İHEB ve Avrupa Sosyal şartının yanı sıra çeşitli ILO sözleşmeleri de bu döneme kadar yürürlüğe girmiştir. 1937 tarihli “Her Nevi Maden Ocaklarında Yeraltı işlerinde Kadınların Çalıştırılmamaları” sözleşmesi, 1966 tarihli “İş ve Meslek Bakımından Ayırım” ve “Eşit Değerde İş İçin Erkek ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği” sözleşmeleri, 1976 tarihli “İstihdam Politikasıyla İlgili” sözleşme, 1993 yılında onaylanan “Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması”, “İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri” ve “Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkının Korunması ve Çalışma Koşullarının Belirlenmesi İşlemleri” bunlardan bazılarıdır. Bu sözleşmeler çalışma hayatında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması amacıyla onaylanmıştır (KSGM, 1997:21).

Ulusal politikalar ve uluslararası sözleşmelerin oluşturduğu eşitlikçi düzleme rağmen, 1990-1995 arası dönemde kadın istihdamı Türkiye'de istenilen seviyede gerçekleşmemiştir. 1990 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %34 iken bu oran 1995'te %30.7'ye gerilemiştir. İş gücüne katılımı gerçekleştirilmeyen kadınların sayısı 14.092.000 olurken bu sayının %73.9'unu oluşturan kadınlar kendilerini “Ev Kadını” olarak nitelendirmektedirler. İstihdam edilen kadınların ise 1995 yılı verilerine göre %74.8'inin tarım sektöründe çalıştıkları görülmektedir (Önder, 2013:47).

Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik rapor dönemine gelindiğinde Türkiye’de çalışma hakkıyla ilgili olarak yapılan düzenlemelerin başında 2001 yılında yapılan Anayasa değişikliği bulunmaktadır. Bu değişiklikte beraber devletin işsizlerin ekonomik durumunu da koruyacağı Anayasal güvence altına alınmıştır. Türkiye, çalışma hakkıyla ilgili olarak oldukça önem arz eden ILO sözleşmesinin 40 adedine 2002 yılı itibariyle taraf olarak bulunmaktadır (KSGM, 2003:19).

Çizelge 3.7. İşyeri Durumuna Göre İstihdam Edilenler (%), 1995

	Kadın	Erkek
Toplam	100.0	100.0
Tarlada çalışan	74.8	35.5
Düzenli/kamu	8.4	14.4
Düzenli/özel	13.1	38.4
Pazar yeri	0.1	0.7
Seyyar/sabit olmayan	0.9	10.8
Evde	2.7	0.2
Diğer	0.0	0.1

Kaynak: Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik Rapor

2000’li yıllarında başlarında istihdam oranlarındaki düşüş eğilimi devam etmektedir. 2001 yılında kadınların istihdamı oranı %25.9 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde Türkiye’de kendini “ev kadını” olarak tanımlayan kadınların sayısı 12 milyon olarak belirlenmiştir. İş gücüne katılan kadınların sektörel bazda dağılımlarına bakıldığında ise tarım sektörü bu dönem %65 ile öne çıkmaktadır. Kadın işsizliğinde belirleyici faktörlerin başında eğitim durumu gelmektedir. Yüksek öğretim mezunu kadınların %70’i iş gücüne katılırken okur-yazar olmayan kadınlarda bu oran %5 olarak gerçekleşmiştir (Önder, 2013:58).

Türkiye’de kadının istihdamının artırılması amacıyla çeşitli kurumlar faaliyetlerini sürdürmektedirler. KSGM bünyesinde yürütülen faaliyetlere bakıldığında, Dünya Bankası destekli kadın istihdamı projesi, “kadın çalıştıkça” belgesel çalışması ve KSGM kurumsal yapısı içerisinde faaliyet gösteren Dökümantasyon Merkezi örnek gösterilebilir. İŞKUR

bünyesinde ise 1995-2000 arası dönemde kadınlara yönelik yapılan meslek edindirme kurslarına 1150 kadının katılımı sağlanmıştır. Çalışma hayatında bulunan kadınların meslek hayatında yaşadıkları sorunların tespiti ve çözümü amacıyla 2000 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca “İş Sağlığı Daire Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Genel Müdürlük, Avrupa standartları doğrultusunda iş hayatında kadınların ve engellilerin sağlık ve güvenliğinin geliştirilmesi amaçlarını taşımaktadır (Önder, 2013:56).

Altıncı Periyodik rapor dönemine kadar, Türkiye kadın istihdamı konusunda bazı çalışmalar yürütse de 2006 yılı itibariyle kadınların istihdama katılma oranında beklenen artışı sağlayamamış görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük bir ivmeyle devam etmesinin nedenlerinden birisi kırdan kente göç olgusuna dayandırılmaktadır. Kırdan aile içi ücretsiz iş gücüne katılan kadınlar kentte aynı düzlemde işgücüne katılım gösterememektedirler (KSGM, 2008:36).

Çizelge 3.8. Kent-Kır ve Cinsiyet Ayırımında İşgücüne Katılma Oranı (%) (15+yaş)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Türkiye	49,9	49,8	49,6	48,3	48,7	48,3	48,0
- Erkek	73,7	72,9	71,6	70,4	72,3	72,2	71,5
- Kadın	26,6	27,1	27,9	26,6	25,4	24,8	24,9
Kent	44,1	44,0	44,4	43,8	44,5	45,5	45,5
- Erkek	70,9	70,6	69,8	68,9	70,8	71,5	70,8
- Kadın	17,2	17,4	19,1	18,5	18,3	19,3	19,9
Kır	58,7	58,7	57,6	55,5	55,4	53,1	52,2
- Erkek	77,9	76,4	74,5	72,9	74,7	73,5	72,7
- Kadın	40,2	41,7	41,4	39,0	36,7	33,7	33,0

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, 2007

Kadınların işgücüne katılım oranının düşük olmasını etkileyen bir diğer önemli olgu ise eğitim düzeyidir. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle beraber işgücüne katılım oranında yaşanan artış Altıncı raporda da altı çizilen bir husustur.

Çizelge 3.9. Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranı (%) (15+yaş)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
TOPLAM							
Okuryazar Olmayanlar	31,5	30,3	28,8	28,2	24,4	21,9	20,3
Lise Altı Eğitimliler	50,1	49,9	49,2	47,5	48,2	47,4	46,9
Lise ve Dengi Meslek Okulu	55,3	56,0	55,1	53,3	56,6	57,1	57,0
Yüksekokul ve Üniv.	78,2	79,2	79,5	77,7	80,0	79,1	78,5
ERKEK							
Okuryazar Olmayanlar	56,7	52,5	48,1	48,7	46,8	43,5	40,4
Lise Altı Eğitimliler	74,9	73,7	72,3	70,7	72,3	71,8	70,8
Lise ve Dengi Meslek Okulu	70,8	71,6	69,7	69,0	73,3	73,8	73,6
Yüksekokul ve Üniv.	83,2	84,3	84,5	82,7	85,3	84,7	84,1
KADIN							
Okuryazar Olmayanlar	25,2	24,8	24,4	23,6	19,3	17,5	16,2
Lise Altı Eğitimliler	23,0	24,2	24,9	23,4	22,8	21,8	21,8
Lise ve Dengi Meslek Okulu	31,8	31,1	31,9	28,9	30,6	30,9	31,4
Yüksekokul ve Üniv.	70,1	70,8	71,5	69,5	71,3	70,0	69,8

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

Türkiye’de kadın istihdamının artırılması çalışmaları 2001-2007 döneminde de devam etmiştir. 2007 yılında yürürlükte bulunan ILO sözleşmesi sayısının 57 olduğu görülmüştür. CEDAW 11. maddesinde düzenlene “Kadın İstihdamı” hususunda yapılan düzenlemelerden bir diğeri ise 2003 yılında TBMM tarafından onaylanan Yeni İş Kanunu olmuştur. Bu kanunla birlikte kadınların iş yerlerinde herhangi bir şekilde cinsiyetlerinden dolayı ayrımcı muamele göremeyecekleri hükme bağlanmıştır. Yine bu kanun uyarınca kadınların hamilelik sebebiyle iş sözleşmelerinin sona erdirilemeyeceği veya herhangi bir şekilde ücret ayırımına maruz bırakılmayacağı güvence altına alınmıştır. Kadınların iş hayatında yaşayacakları ayrımcılıkların önüne geçmek adına 2004 yılında yayınlanan "Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi" adlı Başbakanlık genelgesi de

kamudaki personel istihdamında işin gerekleri dışında herhangi bir ayırımın söz konusu olmamasını düzenlemiştir (Süral, 2015:34).

Çalışma hayatında kadınların daha çok yer alabilmesi için 2008 yılında hayata geçirilen İstihdam Paketi ile kadın istihdamı sağlayan iş yerlerinin güvenlik primlerinin 5 yıl süreyle devlet tarafından ödeneceği temin edilmiştir (Süral, 2015:30). İstihdam oranlarının artırılması amacıyla Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) bünyesinde de çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar, “Küçük Ölçekli İş Kurma Danışmanlık Desteği”, “İş Geliştirme Merkezleri” ve AB desteğiyle yapılan “Girişimciliğin Desteklenmesi Projesi” şeklinde olmuştur. Ek olarak da Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde mesleki teknik ara eleman yetiştirilmesi amacıyla 30 ilde yürütülen “Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Geliştirilmesi Projesi” bu dönemde uygulanmıştır (KSGM, 2008:42).

Türkiye'nin sunmuş olduğu raporlarda kadınların iş gücüne katılım oranlarının genel olarak düşük seviyelerde olduğu belirlenmiştir. 2014 yılında sunulan Yedinci Periyodik raporda ise önceki rapor dönemlerine göre kadın işgücüne katılım oranında artış olduğu görülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olmasının nedenlerinin de tespit edildiği raporda, ilk sırada “ev kadınlığı” ve ikinci sırada da eğitim düzeyinin yetersizliği olduğu görülmektedir (KSGM, 2014).

Çizelge 3.10. İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranı (Türkiye, Kent ve Kır) (%) (15+ Yaş)

	İşgücüne Katılım Oranları		İstihdam Oranları	
	2008	2013	2008	2013
Türkiye Toplamı	46,9	50,8	41,7	45,9
Erkek	70,1	71,5	62,6	65,2
Kadın	24,5	30,8	21,6	27,1
Toplam Kent	45,0	49,6	39,2	43,9
Erkek	69,5	71,6	61,5	64,8
Kadın	20,8	28,0	17,3	23,4
Toplam Kır	51,4	53,6	47,7	50,3
Erkek	71,6	71,2	65,4	66,2
Kadın	32,9	36,7	31,4	35,0

Kaynak: Yedinci Periyodik Rapor, KSGM

Kadın istihdamının geliştirilmesi amacıyla 2008-2013 yılları arası dönemde çeşitli faaliyetler yürütülmüştür. Ulusal İstihdam Stratejisinin hazırlandığı bu dönemde 2023 yılına

kadar kadınların işgücüne katılım oranının %41 seviyelerine çıkarılması hedeflenmiştir. 2008 yılında 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası” kanununda yapılan değişiklikle birlikte iş hayatında bulunan kadınların faydalandıkları doğum izni sürecince ödenmeyen sigorta primleri dolayısıyla borçlanabilecekleri hükme bağlanmıştır. Bu hüküm gereği en fazla iki çocuk için ikişer olmak üzere borçlanma süresi belirlenmiştir. Ayrıca memurlarla ilgili olarak da doğum sonrası eş ile birlikte kullanılma imkanına da sahip olmak üzere 24 aylık ücretsiz izin düzenlemesi yapılmıştır (Süral , 2013:289).

Çizelge 3.11. İşgücüne Dâhil Olamama Nedenleri (%)

TOPLAM	2008			2013		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
İş aramayıp, çalışmaya hazır olanlar	7,7	11,2	5,2	7,6	11,3	6,1
Mevsimlik çalışanlar	0,3	1,0	1,2	0,2	0,2	0,2
Ev işleriyle meşgul	44,9	0,0	62,4	42,0	0,0	58,7
Eğitim / Öğretim	14,7	28,0	8,5	16,3	28,7	11,4
Emekli	13,4	37,7	3,5	14,0	38,5	4,3
Çalışamaz halde	12,7	17,1	11,0	13,4	16,7	12,0
Diğer	6,3	5,0	8,1	6,5	4,6	7,3

Kaynak: Yedinci Periyodik Rapor, KSGM

Bu dönemde kadın girişimcilerin desteklenmesi amacıyla “Adım Adım Anadolu Toplantıları” düzenlenmiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından 2010-2012 arası dönemde yürütülen “Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi” projesiyle, istihdamı düzenleyen mevzuatın toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yeniden ele alınması amaçlanmıştır. Bu proje kapsamında da 4688 ve 6356 sayılı kanunlarda cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla değişiklikler yapılmıştır (KSGM, 2014:31).

Kadın istihdamı doğrultusunda X. Kalkınma Planında da çeşitli hedeflere yer verilmiştir (Süral, 2015:8). Kalkınma planı çerçevesinde iş ve aile yaşantısının aynı

paralelde devam ettirilebilmesi için yasal düzenlemelerin oluşturulması amaçlanmaktadır. Planda, Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) çalışan kadınların çocuklarının bakımı için kreşlerin yaygınlaşması amacıyla "Annemin İşi Benim Geleceğim Projesi" hayata geçirilmiştir. Bu proje neticesinde 2017 yılına kadar 10 ilin OSB'lerinde kreşlerin yaygınlaşması hedeflenmektedir.

3.2.4. Sağlık Alanında Raporlarda Yer Alan Gelişmeler

Türkiye CEDAW'a sunmuş olduğu Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik rapordan itibaren sunmuş olduğu bütün raporlarda, CEDAW 12. maddesinde belirlenen taahhütlerle de paralel olarak kadın sağlığı hakkında projeler yürütmüştür. Projeler yoğunlukla anne ve çocuk sağlığı konuları etrafında şekillenmiştir. Hamileliğin tespiti, izlenmesi, doğumların sağlık kuruluşları bünyesinde gerçekleştirilmesi, doğum sonrası bakım, aile planlaması ve çocuk sağlığı alanlarında da projeler bulunmaktadır. Bu kapsamda 1993 yılında UNICEF ve UNFPA organizasyonlarının destekleriyle "Güvenli Annelik ve Yeni doğan Bakımı Projesi" yürütülmüştür (KSGM, 1997:114).

Türkiye anne-çocuk sağlığı ve aile planlaması alanında gerçekleştirmek üzere 2000 yılı hedefleri belirlemiştir. Bu hedefler; anne ölümlerinin %50 oranında çocuk ölümlerinin ise %30 azaltılması, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması ve etkili aile planlaması yöntemlerini yaygınlaştırmak olarak belirlenmiştir. 2000 yılı hedeflerine ulaşılması amacıyla Sağlık Bakanlığı bünyesinde 1993 yılında "Ulusal Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Eğitim ve İletişim Stratejileri" belirlenmiştir. 1995 Yılında ise "Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinde Ulusal Aktivite Planı" aynı hedefleri gerçekleştirmek için hayata geçirilmiştir (KSGM, 1997:115).

Sağlık Bakanlığı öncülüğünde oluşturulan projelerde ve ilgili paydaşların da katılımlarıyla yapılan toplantılarda kadın sağlığında bir ulusal strateji belirlenmiştir. Öncelikli olarak kadınların örgün eğitimdeki sayılarının artırılarak bilinç düzeyinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Kadın sağlığı alanında yapılacak projelerde kitle iletişim araçlarından faydalanılacak ve geniş toplumsal tabanda bilinç oluşturulmaya çalışılacaktır. Kadınların toplumdaki konumu ve sağlığı alanında var olan yasal aksaklıkların giderilmesi için siyasi partilerle temaslar kurulacak ve yasal düzenlemeler için kamuoyu oluşturulması hedeflenmiştir.

Sağlık Bakanlığı bünyesindeki Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü bu dönemde, aile planlaması ve üreme sağlığı alanında mevcut eksiklikleri gidermek için çalışmalar yürütmüştür. Aile planlamasıyla ilgili mevcut eğitim müfredatı yenilenmiş ve 13 tıp fakültesine cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda müfredat desteği sağlamıştır. Sağlık meslek liseleri müfredatlarına aile planlaması ders olarak alınmıştır (KSGM, 1997:117).

Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik raporun Komiteye sunulduğu tarih olan 2003 yılı itibariyle Türkiye’de 10.000’nin üzerinde sağlık ocağı, 5000 sağlık merkezi ve 400 Anne-Çocuk Sağlığı Merkezi bulunmaktadır. Raporla bu birimlerin CEDAW 12. maddesinde belirtilen esaslarla paralel olarak sağlık hizmeti verdiği belirtilmektedir (KSGM, 2003:22).

Raporla kadın sağlığı konusunda yapılan değerlendirmeler yayım tarihindeki verilerle değil 1998 yılına ait verilerle yapılmıştır. Bu verilere göre, doğum öncesi bakım hizmetleri 1993 yılında %63 iken 1998 yılında %68 olmuştur. Aile planlaması çerçevesinde yapılan projeler neticesinde de 1993 yılında 2.7 olan doğurganlık oranı 2.6’ya düşmüştür. Modern doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı 1993’te %62.6 iken 1998’de %64 olmuştur. 1993 yılında bebek ölüm oranı binde 53 iken 1998’de binde 43’e düşmüştür.

CEDAW’ın 12. maddesindeki kadın sağlığı konularında verilen taahhütler neticesinde Altıncı Periyodik raporda, Türkiye’nin sağlık hizmetlerindeki durumunu rapor tarihi itibariyle yansıtan veriler yer almaktadır. Bu verilere göre, 50.000 uzman doktor, 48.000 pratisyen doktor, 82.000 hemşire, 40.000 ebe ve 41.000 sağlık memuru bulunmaktadır. Sağlık alanındaki kuruluşlar ve personel sayılarındaki artışlar, 2007 yılında yapılan yasa değişikliği ile ebe/hemşire mesleğinin yüksek öğrenim düzeyine getirilmesiyle desteklenmiştir (KSGM, 2008:48).

12. maddenin 1. fıkrasında belirlenen hedefler doğrultusunda, Türkiye’de sağlık kuruluşları öncülüğünde “Üreme Sağlığı Hizmetleri” yürütülmektedir. Kadın sağlığı ve aile planlaması başlıklarında bilinçlendirme ve destekleme faaliyetleri yürütmek amacıyla 2005 yılında “Sağlık Sektörü İçin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı” hazırlanmıştır. Bu plan kadın sağlığı ve aile planlaması konularında Türkiye’nin 2005-2015 hedeflerini barındırmaktadır. Anne ölümlerinin azaltılması, doğum kontrol yöntemleri,

cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi ve bölgeler arası sağlık erişim hizmetlerinin eşitlenmesi hedefleri bulunmaktadır (KSGM, 2008:48).

Türkiye’de 2003-2007 yılları arası dönemde, kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin önündeki engellerin kaldırılması amacıyla yürütülen birçok program bulunmaktadır. “Evlilik Öncesi Danışmanlık Programı”, “Güvenli Annelik Programı”, “Ana ve Çocuk Beslenmesi Programı”, “Bebek ve Çocuk İzlemleri Programı”, “Cinsel Sağlık Programı”, “Uluslararası Üreme Sağlığı Eğitim Merkezi Projesi” ve “T.C. Hükümeti- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Üçüncü Ülke Programı” bu programlardan bazılarıdır. Kadın sağlığında faaliyete geçen bu programlara ek olarak “Avrupa Birliği-Türkiye Üreme Sağlığı İşbirliği Programı” 2003 yılında, kadınların yaşadıkları psikolojik sorunlar neticesiyle ortaya çıkan intihar olaylarıyla ilgilenmek üzere “Kriz Müdahale Birimleri” 2004 yılında eğitim faaliyetlerine başlayarak 2006 yılında hayata geçirilmiştir (KSGM, 2008:51).

Türkiye’de Altıncı Periyodik rapor dönemine gelindiğinde, yapılan projelerle kadın sağlığı konusundaki mevcut durumda bazı ilerlemeler görülmüştür. Gerek ulusal politikalar gerekse CEDAW taahhütleri paralelinde kadın sağlığı ve aile planlaması üzerinde çalışma yürütülen konulardan birisi olmuştur. 5 yılda bir gerçekleştirilen Türkiye Nüfus Araştırması verilerine göre, 2003 yılında doğumdan önce sağlık hizmeti alanların oranı %81’e yükselmiştir. Doğurganlık oranı 1998 yılında 2.6 iken 2003 yılında 2.2’ye düşmüştür. Doğumdaki bebek ölüm hızındaki düşüş trendi de devam ederek 2003 yılında binde 29 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’de 2013 yılına gelindiğinde ortalama yaşam erkek nüfusta 74,7 olurken kadınlarda bu süre 79,2 olmuştur. 65 yaş üzeri nüfusta da kadın oranı %57 olarak gerçekleşmiştir. Bebek ölüm hızında ise 2013 yılında oranın %10.8 olduğu görülmüştür.

Çizelge 3.12. Cinsiyete Göre Bebek Ölüm Hızı

(31/03/2014 tarihi itibariyle (‰))						
		Yıl				
		2009	2010	2011	2012	2013
Bebek ölüm hızı	Toplam	13,9	12,0	11,7	11,6	10,8
	Erkek	14,6	12,7	12,3	12,1	11,4
	Kız	13,1	11,3	11,1	11,1	10,2

Kaynak: Yedinci Periyodik Rapor, KSGM

Erken yaşta evliliğin önüne geçmek amacıyla yürütülen projeler neticesinde 2012 yılında ergenlik dönemindeki hamilelik oranı %2.9'a kadar düşüş göstermiştir. Bu kapsamda 15-49 yaş arasındaki kadınlarla yürütülen “Kadın İzlem Programı” ve “Evlilik Öncesi Danışmanlık Programı” gibi programlarla, cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitim faaliyetleri devam ettirilmiştir.

Çizelge 3.13. Cinsiyete Göre Evlenen 16-17 Yaş Grubundaki Çocukları

Yıl	Evlenen çocuk sayısı		Evlenen çocukların toplam içindeki oranı (%)	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız
2008	2 214	49 703	0,3	7,7
2009	2 072	47 859	0,4	8,1
2010	2 000	45 738	0,3	7,8
2011	1 860	42 700	0,3	7,2
2012	1 903	40 428	0,3	6,7
2013	1 866	37 481	0,3	6,2

Kaynak: Yedinci Periyodik Rapor, KSGM

Kadın sağlığı konusunda önemli bir yeri bulunan doğum öncesi sağlık hizmetleri başlığında, Türkiye'nin çözmeyi hedeflediği sorunlardan birisi olan bölgeler arasındaki

farklılıkla ilgili olarak 2013 yılı verileri incelendiğinde bölgeler arasında artık belirgin bir farklılığın kalmadığı tespit edilmektedir. Doğum öncesi hizmet alan kadınların oranının en düşük olduğu bölgede oran %97.4 iken en yüksek olan bölgede bu oran %98.6 olmuştur.

3.3. Komitenin Nihai Raporlarında Yer Alan Türkiye Değerlendirmeleri

3.3.1. Kamu Hukuku Alanında Yapılan Değerlendirmeler

Komite, taraf devletlerin sunmuş olduğu raporlar ilgili olarak hem tarafı doğrudan değerlendirdiği özel raporlar hem de kadın haklarının gelişiminin ele alındığı genel tavsiye kararları düzenlemektedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin Komiteye sunmuş olduğu raporlar Komitenin çeşitli toplantılarında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Altıncı Periyodik raporun değerlendirildiği 937. ve 938. toplantıların ardından Türkiye'de CEDAW kapsamında yapılan düzenlemeler ve mevcut duruma dair 52 başlıktan oluşan bir nihai rapor yayınlanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin Yedinci Periyodik raporunun değerlendirildiği 1415 ve 1416. toplantıları neticesinde yayınlanmış nihai rapor da bulunmaktadır. Her iki raporda bu bölümde ele alınacaktır. Komitenin yayınladığı nihai raporlar, taraf devletin sunmuş olduğu rapordaki olumlu yönleri, temel çözüm alanlarını, eleştirileri ve CEDAW maddelerinin tek tek ele alınarak taraf devlet nezdinde değerlendirilmesini içermektedir (CEDAW/C/TUR/6, 2010).

Altıncı Periyodik rapor çerçevesinde yayınlanan Komite raporunda, öncelikle Türkiye'nin kadın haklarının geliştirilmesinde kat ettiği olumlu mesafe ele alınmıştır. Türkiye'nin CEDAW 9. maddesinin 1. fıkrasında kadınların vatandaşlık haklarıyla ilgili olarak koymuş olduğu çekincenin, Türk Vatandaşlık Kanununda yapılan değişiklikle paralel olarak geri çekilmesini olumlu bulmaktadır. Raporunda, Dördüncü ve Beşinci Periyodik rapor döneminden itibaren yapılan düzenlemelerle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yolunda Türkiye'nin almış olduğu mesafe olumlu olarak değerlendirilmiştir. Yasal düzlemde, TCK'da yapılan düzenlemeler ve Ailenin Korunmasına Dair Kanunla birlikte şiddet görme riski taşıyan kadınlara sığınma evleri imkanlarının arttırılması olumlu olarak değerlendirilmiştir. Olumlu değerlendirmelerin yapıldığı kısımda son olarak da "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı", "Sağlık Sektörü için Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Ulusal Stratejik Eylem Planı", "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı" ve "İnsan Ticaretiyle Mücadele İkinci Ulusal Eylem Planı" gibi planlara özel olarak işaret edilmiştir (CEDAW/C/TUR/6, 2010:2).

2016 yılında yayınlanan nihai raporda, Komitenin taraf devletlere yönelik yoğunlukla önerdiği kadınlara karşı şiddetin önlenmesi amaçlı özel bir kanunun oluşturulması önerisi, Türkiye'nin 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair kanunla karşılık bulmuş ve olumlu bir ilerleme olarak altı çizilmiştir. 2016 raporuyla birlikte, Türkiye'nin kadın-erkek eşitliğinin toplumsal ve kurumsal hayatta sağlanması amacıyla yapmış olduğu, “Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023)”, “Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)”, “Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-2016)” gibi çalışmalar olumlu olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu dönemde Türkiye'nin, “İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol (2011)” ve “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmelerini (İstanbul Sözleşmesi, 2012)” imzalaması takdirle karşılanmıştır (CEDAW/C/TUR/7, 2016:2).

2010 ve 2016 tarihli Komite nihai raporlarında, Taraf devletle ilgili olarak temel kritik alanların ve tavsiyelerin yapıldığı bölümün başlangıcında, Türkiye'de CEDAW ve Komite raporlarının sistematik ve sürekli bir biçimde uygulanması gerekliliği önerilmektedir. Komitenin raporlarının ilgili kurum ve kuruluşların yanı sıra bakanlıklar, parlamento ve yargı organlarına da iletilmesi önerilmektedir.

Komite 2010 raporunda özellikle, Türkiye'de ayrımcılığın önüne geçilmesine dair genel ilkelerin Anayasa'nın 10. maddesinde yer almasını önemli görmekle birlikte, kadınların yaşadıkları ayrımcılıklara dair özel mevzuatın eksikliğine vurgu yapmaktadır. 2005 yılında yayınlanan nihai raporda da benzer önerilerin bulunduğu görülmektedir. Eşitliğin ve ayrımcılığın kanunlar önünde yasaklanması için bir kanunun yürürlüğe konulması tavsiye edilmektedir (CEDAW/C/TUR/6, 2010:3). Komitenin 2012 öncesi yayınladığı Türkiye nihai raporlarında altı çizilen bu öneri, 2012 yılında yürürlüğe sokulan 6284 sayılı kanunla karşılık bulmuştur.

CEDAW hükümleri doğrultusunda kaldırılması taahhüt edilen ayrımcılık içeren mevzuatın ele alındığı nihai rapor bölümlerinde TCK ve TMK da değerlendirilmiştir. TCK ve TMK'da ayrımcılık içeren maddelerin bulunması CEDAW'ın kadın-erkek eşitliği sağlaması amaçlarını etkisiz hale getirdiği vurgulanmıştır. TCK 287. maddesinde yer alan belirli durumlarda kadının izni alınmadan genital muayene yapılacağına dair hüküm raporda eleştirilmektedir. Kadına yönelik şiddetle ilgili olarak TCK'da yapılan değişiklikler,

Başbakanlık Genelgesi ve Eylem Planları olumlu bulunmaktadır (CEDAW/C/TUR/6, 2010:6). Şiddet konusunda ulusal mevzuatın genişlemesine karşın kadın sığınma evlerinin sayısının azlığı ve olanaklarıyla ilgili endişeler de dile getirilmiştir.

2016 yılında yayınlanan nihai raporda, daha önceki nihai raporda da ele alınan TCK 287. maddesi kapsamında bekaret testinin hakim ve savcı talebiyle yapılabilir olması ve evli kadınlarının hamilelik sürecini sonlandırırken eşlerinden izin alınması gerektiğini düzenleyen 2827 sayılı Nüfus Planlaması Kanununun uygulanması amacıyla çıkarılmış tüzüğün 13. maddesindeki hükümlerin ayrımcılık içerdiği gerekçesiyle kaldırılması tavsiye edilmektedir. 6284 sayılı kanunla kadına yönelik şiddet mevzuatının düzenlenmesine rağmen, aile içi şiddetin suç olarak tanımlanmaması ve faillerine herhangi bir ceza öngörülmemesi eleştirilmektedir (CEDAW/C/TUR/7, 2016:13).

2016 raporunda, kadınların uğradıkları aile içi ve cinsiyete dayalı şiddet vakalarında adli makamlar tarafından verilen koruma kararlarının yeterince uygulanmadığı ve şiddet vakalarını önlemekte yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Türkiye’de birçok kadının koruma kararlarına rağmen eski eşleri veya aile bireyleri tarafından öldürülmesi yetersizliğin göstergesi olarak öne çıkarılmaktadır. Koruma mekanizmalarının tam olarak uygulanması, adli makamların bu konuda esnek davranmaması ve faillerin cezalandırılmasında adaletin tam olarak tesis edilmesi önerilmektedir. Türkiye’nin, İstanbul Sözleşmesini çekincesiz onaylaması Komite tarafından takdirle karşılanırsa da 6701 sayılı kanunun nefret söylemi çerçevesinde “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini” de kapsayacak biçimde yeniden ele alınması tavsiye edilmektedir. Türkiye’ye yönelik eleştiri ve önerilerinin yapıldığı 2016 raporunun “namus” kavramını ele alan bölümünde, TCK 29. maddede düzenlenen “töre saikiyle” işlenen suçların namus adına işlenen suçları kapsamayacağı değerlendirilmiştir. Bu anlamda kadınları korunması gereken bir varlık olarak ele alan “namus” kavramının TCK 29. maddeye eklenerek yeniden alınması önerilmektedir (CEDAW/C/TUR/7, 2016:15).

Nihai raporlarda TMK’nın ele alındığı bölümlere bakıldığında, 2005 yılı nihai raporunda 2002 yılında mal rejimiyle ilgili olarak TMK’da yapılan değişikliğin geriye dönük uygulanmamasın kadınlar tarafında çeşitli mağduriyetlere yol açtığı değerlendirilmiştir. Ayrıca TMK’da kadının boşanmadan sonra yeniden evlenebilmesi için 300 gün bekleme süresinin düzenlenmiş olmasını ayrımcı hükümler çerçevesinde ele alınmaktadır (CEDAW/C/TUR/6, 2010:13). 2016 raporunda, Türkiye’de kadınların evlenmeden önceki soyadlarını tek başına kullanabilmeleri yönünde Avrupa İnsan Hakları

Mahkemesinin kararlarına rağmen TMK 187. maddenin aynı haliyle yürürlükte olması eleştirilmektedir. Komite, ayrıca kayıtsız dini nikahların, çok eşli evliliklerin ve çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi için Türkiye'ye gerekli mevzuatı düzenleme çağrısında bulunmuştur (CEDAW/C/TUR/7, 2016:29).

3.3.2. Eğitim, İstihdam ve Sağlık Alanında Yapılan Değerlendirmeler

Komite nihai raporlarında taraf ülkelerde kadın haklarının mevcut durumunu, sunmuş oldukları raporlarda sözleşme maddeleri gereğince tek tek ele alıp değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Sözleşmenin 10. maddesinde düzenlenen eğitim başlığı altında yapılan taahhütler neticesinde Türkiye ile ilgili olarak 2010 yılı nihai raporunda çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Altıncı periyodik raporun kapsadığı dönemin ele alındığı bu raporda, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yürütülen projeler olumlu olarak değerlendirilmiştir. Kız çocuklarının okula devam etme oranlarında yaşanan olumlu ivme ve kız çocuklarına yönelik burs programları takdirle karşılanmıştır. Komitenin 2010 raporunda endişe ile altı çizilen başlıklar ise, kız çocuklarının eğitimde geleneksel rollerle yönlendirilmesi ve meslek hayatındaki tercihlerin geleneksel “kadın” mesleklerine yönelik olmasıdır. Ek olarak, yetişkin kadınlarda okuma yazma bilmeme oranının %14 seviyelerinde olması endişe verici bir diğer husus olarak öne çıkmaktadır (CEDAW/C/TUR/6, 2010:9).

Eğitim hayatında belirlenen eksiklikler için, 2005 yılında nihai raporda da belirtildiği gibi, Türkiye'ye kapsamlı bir eğitim öğretim reformu yapılması önerilmektedir. Yetişkin kadın nüfus ve kırsal alanda yaşayan kız çocuklarının eğitimi için, sözleşmenin 4. maddesine uygun olarak, geçici önlemlerin acil olarak hayata geçirilmesi tavsiye edilmektedir. 2010 yılında yayınlanan Komitenin nihai raporunda, meslek hayatında kadınların karşılaştığı tekdüzeliğin önüne geçmek için de Türkiye'ye mesleki farkındalık ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını önerilmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar için hayata geçirilmesi önerilen geçici önlemlerin ise sözleşme kapsamında ayrımcılık olarak ele alınamayacağı hususu belirtilerek Türkiye bu konuda teşvik edilmektedir (CEDAW/C/TUR/6, 2010:9).

2016 yılında yayınlanan nihai raporda Komite, kız çocukları arasında okulu terk etme oranlarına yoğunlaşılmasını temelde önermektedir. Yeni yapılan düzenlemelerle zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılmış olması olumlu olarak değerlendirilmiş ancak eğitim müfredatının

içeriğinde kız çocuklarının ebeveynlerinin onaylarıyla, ev işi eğitimi ve din eğitimine yönlendirilmesine imkan sunmasının olumsuz sonuçlara yol açabileceği belirtilmektedir. Din eğitimine dayalı müfredatın, toplumda kız çocukları üzerinde var olan geleneksel bakışı güçlendirici etkisi ve bu etkinin de resmi kuruluşlarca takip edilemeyecek bir olgu olarak görülmesi kaygı verici olarak nitelendirilmiştir. Kız çocuklarını geleneksel bakışa uygun olarak “ev kadını” erkekleri ise sosyal hayatın aktif fertleri olarak ele alan bu değer yargılarıyla sözleşme taahhütleri gereği mücadele edilmelidir. Eğitim konusunda kaygı verici hususlar ise, okullarda cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitiminin olmaması, engelli kız çocuklarının okula devam etme oranlarının düşük seviyelerde seyretmesi ve bölgeler arasındaki okuma yazma oranlarındaki farklılığın olduğu görülmektedir (CEDAW/C/TUR/7, 2016:23).

Komite, 2016 yılında yayınladığı nihai raporunda, eğitim başlığında Türkiye’ye çeşitli önerilerde bulunmuştur. Türkiye’de yaşayan bütün kız çocukları için eşit ve ücretsiz eğitim programının, okula devam etme oranlarıyla birlikte ele alınıp projeler üretilmesi önerilmektedir. Kadınların eğitim hayatında, mesleki, teknik ve yüksek öğrenim de dahil olmak üzere, geleneksel değer yargılar doğrultusunda belirli meslek kalıplarına yönlendirilmesinin önüne geçmek için politikalar üretilmesi tavsiye edilmiştir. Eğitim müfredatının cinsiyet eşitliği temelinde düzenlenmesi ve toplumdaki kalıplaşmış kadın erkek rollerinin sorgulanması amacıyla öğretmenlere yönelik projelerin hayata geçirilmesi önerilmektedir. Erken yaşta evlilik ve hamilelik gibi konularda cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitiminin önemi belirtilerek, müfredatın gözden geçirilmesi 2016 raporunda da tekraren önerilmiştir (CEDAW/C/TUR/7, 2016:24).

Komite nihai raporlarında, Sözleşmenin 11. maddesinde belirlenen taahhütler çerçevesinde, kadınların Türkiye’deki istihdam göstergelerini ve programlarını ele almaktadır. 2010 yılında yayınlanan rapor çerçevesinde, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımlarını artırmak için yapılan, 5 yaş altı çocuk sahibi kadınların, kamunun bakım ve gözetim hizmetlerinden faydalanmasının sağlanmasını olumlu olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte, 2009 yılı verileriyle %22.3 olan kadın istihdam oranının özellikle kentlerde düşük seviyelerde seyretmesi kaygı verici olarak ele alınmaktadır. İstihdam edilen kadınların ise ücret ayrımcılıklarına maruz kalması ve sosyal güvenlik literatüründe karşılık bulamayan, ücretsiz aile içi çalışanları olarak nitelendirilen kırsal bölgelerde yaşayan

kadınların, yaşadıkları ayrımcılıklar da kaygı verici olarak değerlendirilmektedir (CEDAW/C/TUR/6, 2010:10).

Komite, Sözleşmenin 4. maddesinde belirlenen hükümler gereğince, kadınların istihdam hayatında fırsat eşitliğini sağlamak adına Türkiye'ye özel geçici önlemler almayı tavsiye etmektedir. Kadınların meslek hayatında karşılaştıkları ücret ve mesleki tercihler gibi ayrımcılıklar konularında programlar geliştirilmesi önemli görülmektedir. Sosyal hizmet ve güvenlik politikalarının, ücretsiz aile içi işçisi olarak değerlendirilen kadınlar ve kayıt dışı sektörlerde çalışan kadınları gözeterek oluşturulması önerilmektedir. İstihdamı etkileyen mevzuatın eşitlikçi temelde düzenlenmesi ve fırsat eşitliğinin her sektörde sağlanması önemli görülmektedir. Komite, istihdam hususunda ayrı bir başlık ele aldığı kırsal alanda yaşayan kadınlarla ilgili olarak sonraki raporlarda daha kapsamlı verilerin sunulmasını tavsiye etmektedir. Kırsal alanda yaşanan kadınların, ücretsiz aile içi işçisi olarak çalıştıkları ve geleneksel değer yargılardan en fazla etkilenen kadınlar oldukları belirtilmektedir. Bu doğrultuda kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar için özel istihdam programlarının geliştirilmesi elzem olarak görülmektedir (CEDAW/C/TUR/6, 2010:11).

Komite 2016 yılında yayınladığı nihai raporunda, daha önceki nihai raporlarında ele alınan hususların yoğunlukla devam ettiği belirterek var olan önerilerini yinelemiştir. İşgücü piyasasında eş iş için eş ücret başlıklarını düzenleyen Komitenin 13no'lu genel tavsiye kararına atıf yapılarak, kadınların yoğun olarak çalıştığı sektörlerde kanuni asgari ücretin mevcut şartlara göre yeniden ele alınması gerektiği ifade edilmiştir (CEDAW/C/TUR/7, 2016:25).

Komite, Sözleşmenin 12. maddesi gereğince taraf ülkeleri kadınların sağlık hizmetlerine erişimi alanında değerlendirmeye tabi tutmaktadır. 2010 yılında yayınlanan nihai rapor çerçevesinde Türkiye'de, anne-çocuk ölümleri oranlarının düşürülmesi ve aile planlamasının sağlık programlarına dahil edilmesi olumlu yönde değerlendirilmiştir. Bununla beraber Komite, kırsal alanda yaşayan kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanmak için, eş ve akrabalarından yardım almak zorunda kalmaları konusunu kaygı verici bulmaktadır. Kırsal bölgelerdeki kadına yönelik genel yaklaşımın ve kadının ekonomik bağımlı yaşantısı bu kaygı verici hususun sebepleri olarak ortaya çıkmaktadır. Komitenin endişe duyduğu bir diğer husus ise bölgeler arasındaki gelişmişlik seviyesinin sonucu olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki kadınların şiddet görme sebepleri ve sonuçları olmuştur (CEDAW/C/TUR/6, 2010:12).

2010 yılında yayınlanan nihai raporda, sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engellerin kaldırılması için kırsal alandaki kadınlara yönelik program uygulanması tavsiye edilmiştir. Bu kapsamda Komite'nin 24no'lu genel tavsiye kararına atıf yapılarak, Türkiye'den detaylı bilgilendirme talep edilmiştir. Komite, belirlenen bölgelerde yaşanan şiddet olaylarının sonucu olarak ortaya çıkan kadın intiharlarına ilişkin olarak önleyici tedbirler almayı tavsiye etmektedir (CEDAW/C/TUR/6, 2010:11). Ayrıca bir sonraki dönemsel raporda da Türkiye'den intihar oranları ve bu vakalarla ilgili olarak üretilen programlarının bildirilmesini talep edilmiştir. Komite 2016 yılında yayınladığı nihai raporunda ise, sağlık hizmetlerine erişim, modern doğum yöntemleri ve cinsel sağlık bilgisi de dahil olmak üzere, kırsal alanlarda yaşayan kadınlara yönelik kaygılarını yinelemektedir. Doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaştırılması önerilirken kürtajın yasal bir hak olmasına karşın güncel politik tartışmalara dahil edilmesini kaygı verici bulmaktadır (CEDAW/C/TUR/7, 2016:27).

4. BÖLÜM

4. SİVİL TOPLUM DEĞERLENDİRMELERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE KADININ DURUMU

4.1. Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu Değerlendirmeleri

Hukukun üstünlüğü ilkesinin egemen olduğu ülkelerde, kanunlar önünde herkesin hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit olduğu ilkesi korunması gereken temel prensiplerden birisidir. Kadın erkek eşitliği de bu ilkenin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu eşitlik ilkesi doğrultusunda, ülkemizde ve dünyada hukukun üstünlüğü prensibi çerçevesinde zamanın gereklerine uygun değişimler ve dönüşümler yaşanmaya devam etmektedir.

Dünyanın geri kalanında olduğu gibi ülkemizde de kadın-erkek eşitliğinin tam olarak toplumsal hayatta karşılık bulması için ilgili kadın dernekleri ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye Barolar Birliği bünyesinde 20 Mart 1999 tarihinde “Yasalarda Kadın Erkek Eşitliğinin Sağlanması ve Uygulamada Karşılaşılan Aksaklıkların Giderilmesi İçin Kadın Avukatlar-İşbirliği” amacıyla kurulan Kadın Hukuku Komisyonu da (TÜBAKKOM) eşitlik prensibiyle çalışmalarında devam etmektedir. Kadınların toplumda yaşadıkları ayrımcılıkların dayanağı olan söylem ve yasaların dönüşümüne katkı sunmak için mücadele eden TÜBAKKOM, toplumda yaşanan güncel olayları da kadın-erkek eşitliği prensibi çerçevesinde ele alıp tepkiler ortaya koymaktadır.

4.1.1. Tübakkom Basın Bildirilerinin Değerlendirilmesi

TÜBAKKOM kurulduğu günden itibaren kendi kurumsal yapısı içerisinde çeşitli çalışmalar düzenleyerek cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadele etmektedir. Komisyon, Türkiye’de kadın haklarının geliştirilmesi için düzenlediği çalıştay ve üye baroların çalışma gruplarının yanı sıra basın yoluyla da toplumsal ve kurumsal yapının dönüşümü için farkındalık oluşturma çabalarını sürdürmektedir. 2003’ten günümüze TÜBAKKOM’un basın yoluyla yapmış olduğu değerlendirmelerin ele alınacağı bu bölümde Komisyonun, kadınların toplumsal hayattaki konumunu ilgilendiren konulardaki görüşleri ve toplumda infial yaratan olaylardaki değerlendirmeleri ele alınacaktır.

Yeni TCK tasarısının TBMM Kanunlar Komisyonunda çalışmaların yapıldığı tarih itibariyle TÜBAKKOM yapmış olduğu basın açıklamasıyla üzerinde çalışılan tasarının cinsiyet ayrımcılığına yol açan hükümler barındırdığını ifade etmiştir. “TÜBAKKOM’UN TCK TASARISI’NA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİ İÇEREN SONUÇ BİLDİRİSİ VE BASIN AÇIKLAMASI” başlıklı basın açıklamasında, evlilik içi tecavüzün düzenlenmesi, çalışan kadınlara yönelik taciz suçunun düzenlenmesi, cinsel şiddetin tanımlanması ve tasarının ilk halinde yer alan “bakire-bakire olmayan” “kız-kadın” gibi ayrımların kaldırılması talep edilmiştir. Komisyon, yeni TCK tasarısının tartışıldığı dönemde, 2003 yılında toplumda büyük infial yaratan, Mardin’deki 13 yaşındaki kız çocuğu N.Ç.’nin uğradığı tecavüzler vakasında bir basın açıklaması yayınlamıştır. Bu basın açıklamasında N.Ç. olayı özelinde TCK’nın eski halinde “çocukların cinsel istismarında rıza” konusundaki düzenlemenin acilen uluslararası normlar ve CEDAW yükümlülükleri gereğince ele alınması talep edilmiştir (Şahin, 2004:29).

TÜBAKKOM kadın haklarının geliştirilmesi için tarihsel önem arz eden günlerde de Türkiye’de kadının durumuyla ilgili değerlendirmelerini kamuoyuyla paylaşmıştır. 8 Mart 2003 tarihli TÜBAKKOM’un basın bildirisinde, yeni TMK’nın eşitlik için önemli bir adım olduğu değerlendirilmiştir ve 4857 sayılı İş Kanunundaki ayrımcı bazı hükümlerin çıkarılması da olumlu olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte TBMM’deki kadın milletvekili oranının tarih itibariyle %4.36 olması eleştirilmiş ve tasarıları üzerinde çalışılan TCK’nın da TÜBAKKOM önerileri doğrultusunda yeniden ele alınması gerekliliği kamuoyuyla paylaşılmıştır (Şahin, 2004:129).

2007-2009 arası dönemde yapılan TÜBAKKOM basın bildirimleri ele alındığında, kadın bedeni üzerinden üretilen politik söylemlerin eleştirilmesi, kadın istihdamı, şiddet ve siyasete katılım gibi başlıklarda değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. 2007 yılında ülke gündeminde hararetli tartışma konusu olan “türban” konusu Komisyon tarafından iktidarın belirli bir yaşam biçimini toplumun tümüne dayatma çabası olarak değerlendirilip eleştirilmiştir. Yine aynı dönemde açıklanan istihdam paketiyle birlikte 100-150 işçisi olan işyerlerinin emzirme odası açma zorunluluğunun kaldırılması eleştirilmiştir.

CEDAW hükümlerinde ayrı bir başlık olarak ele alınan ve önem atfedilen kadının siyasete katılımı meselesi bu dönemde beklenen düzeyde gelişme gösterememiştir. Siyasi partilerin kadınları sadece “vitrinlerinde” öne çıkarmaları TÜBAKKOM tarafından eleştirilmiş ve ilk etapta Siyasi Partiler Kanununda yapılacak değişikliklerle kadınlara %30

kota sağlanması önerilmiştir. Kadının siyasette aktif olarak yer alması gerekliliğinin altını çizen TÜBAKKOM, 2008 yılı itibariyle TBMM'deki kadın milletvekili oranının %9 olmasını eleştirmiştir. Siyasette kadının kısıtlı varlığının devam ettiği 2008 yılında yapılan “KADINA KOTA MEDENİYETE ROTA” temasıyla yapılan basın açıklamasında da toplumun yarısını oluşturan kadınların siyasette de %50 oranında bulunması gerekliliği kamuoyuyla paylaşılmıştır (Levent, 2009:155).

2010 yılı itibariyle Türkiye'nin, Dünya Toplumsal Cinsiyet Eşitliği endeksinde 126. sırada olduğu görülmüştür. Dünya Ekonomik Forumu tarafından yapılan “Küresel Cinsiyet Eşitsizliği” 2010 raporuna göre Türkiye, sağlıkta 61., siyasette 99., ekonomik ve sosyal hayata katılımında 131. ve eğitim konusunda da 109. sırada yer almaktadır. Ortalama itibariyle 126. sırada kendisine yer bulan Türkiye, bu sıralamada Etiyopya'nın gerisinde kalmıştır. Türkiye'deki kadınların yaşadıkları cinsiyet ayrımcılığı sorunlarının endekslerle de ortaya konulduğu 2009-2011 arası dönemde de TÜBAKKOM, gerek ülke gündemine giren gerekse kadınları ilgilendiren mevcut problemlerle ilgili olarak çalışmalarını sürdürmüştür (Can, 2011:11).

9 Haziran 2011 tarihli basın açıklamasında dönemin başbakanı tarafından “Biz muhafazakar bir partiyiz, aile bizim için önemlidir.” yaklaşımıyla kurulacağı duyurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ele alınmıştır. Bakanlığın çalışma amacının kadın, aile, özürlü ve şehit yakınlarına yardım olarak belirlenmesiyle birlikte kadınların bu kategoride ele alınması ve KSGM'nin bakanlık bünyesine alınarak toplumun yarısını oluşturan kadınların ailenin bir unsuru olarak görülmesi yaklaşımı eleştirilmektedir. 2004 yılında ancak teşkilat yapısına kavuşan KSGM'nin planlanan yeni yapısı gerek CEDAW'a gerekse 2011 yılında imza edilen İstanbul Sözleşmesi'ne aykırı olduğu belirtilmiştir. Kadını CEDAW hükümleri çerçevesinde, toplumun eşit bir ferdi olarak değil de geleneksel-muhafazakar düşünce yapısı doğrultusunda bir unsur olarak ele alan bu yaklaşım kaygı verici olarak değerlendirilmiştir. TÜBAKKOM, kadının toplumdaki konumunun güçlendirilmesi için önem arz eden kurum olan KSGM'nin yapısının zayıflatılması yerine toplumsal cinsiyet eşitliği prensipleri çerçevesinde güçlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

1999 yılında BM tarafından “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması İçin Uluslararası Mücadele Günü” olarak ilan edilen 25 Kasım her yıl dönümünde TÜBAKKOM, Türkiye'deki kadınların yaşadıkları şiddet vakalarıyla ilgili olarak tespit ve

önerilerini sunmaktadır. CEDAW yükümlülüklerinin şiddet kapsamında değerlendirilmesi ve önlemler alınması TÜBAKKOM tarafından da önem atfedilen bir husustur. 2010 yılı verilerine göre geçmiş yedi yılda kadın cinayetleri oranının yüzde 1400 artması kaygı verici olarak ele alınmış ve eleştirilmiştir. TÜBAKKOM, yasal mevzuatta yapılan düzenlemelere karşın zihniyet dönüşümünün sağlanması için atılan adımları yetersiz ve sorumlu görmektedir. Devletin, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi yükümlülüklerine uygun olarak şiddet mağduru kadınların koruma altına alınması ve rehabilite edilmesine olanak sağlayacak sığınmaevlerinin artırılması yönündeki çalışmaları yetersiz görülmektedir. Zihniyet dönüşümünün önemli bir sac ayağı olan medya da kadın cinayetlerini kamuoyuyla paylaşırken sorunları yüzeysel aktarmakta ve olayların magazinsel yönleriyle ilgilenmektedir. Şiddet vakalarında kadının ne söylediği veya nasıl giyindiği gibi unsurların öne çıkarılması zihniyet dönüşümünü engelleyen hususlardan bir diğeridir (Can, 2011:129).

KSGM'nin yapmış olduğu "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'na" göre Türkiye'de yaşayan kadınların %41,9 'u fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Şiddete maruz kalan kadınların ise %49,9'u düşük gelir grubunda yer almaktadır. Düşük gelir grubunda yer alan kadınlardaki oran yüksek gelir grubundaki kadınlarda da azımsanmayacak ölçüde olup %28,7 olduğu görülmektedir. TÜBAKKOM, Türkiye'deki kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için çeşitli öneriler sunmaktadır. Bu anlamda CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi gibi kadın haklarının geliştirilmesi önem arz eden uluslararası sözleşmelerle paralel olarak iç hukukun uyumlaştırılması gerekmektedir. Kadının toplumda pozitif ayrımcılığa tabi tutulması, şiddet mağduru kadınların olayın hemen sonrasında koruma altına alınması, kadın sığınma evlerinin nitelik ve niceliklerinin artırılması aciliyet gerektiren konular arasındadır. Kadına şiddetin bir zihniyet sorunu olduğu anlayışla bu anlamda bir dönüşüm sağlanması için erken dönemden itibaren eğitimin şiddet karşıtı bir anlayışla yeniden ele alınması gerekmektedir. Şiddet mağduru kadınlarla ilgilenen kolluk, idari ve adli makamlarda görevli kişilerinde kadına yönelik şiddetle ilgili olarak sürekli eğitimden geçmeleri de önem arz etmektedir (Aydın KHK, 2013).

Kadın-erkek eşitsizliği insanlık tarihi kadar eski bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bugün dünyada her üç kadından biri şiddete maruz kalmakta, her beş kadından biri ise taciz veya tecavüze uğramaktadır. Kadınların yaşadıkları cinsiyet odaklı ayrımcılık çalışma hayatında da oldukça fazladır. Dünya'da var olan işlerin %66'nı kadınlar yapmasına rağmen dünyada var olan malların %99'nun erkeklere ait olduğu görülmektedir. Ülkemizde de

dünya ölçekli oranların benzeştiği görülmektedir. Yetişkin kadınların yaşadıkları ayrımcılıklar ve şiddet vakalarının yanı sıra kız çocukları da istismar ve erken evlilik sorunlarına maruz kalmaktadırlar. Türkiye’de 2007-2011 dönemi verilerine göre 181.000 çocuk erken yaşta evlendirilmiştir. Bu oran Türkiye’deki her dört evlilikten birinin çocuk gelin vakasına denk geldiğini göstermektedir. Bir diğer çarpıcı husus ise her yıl kız çocuklarını erken evlendirmek isteyen ailelerin oranının gittikçe artmasıdır.

8 Mart 2013 tarihli TÜBAKKOM basın açıklamasında kadına şiddet, çocuk gelin ve kadının toplumdaki konumu öne çıkarılmış ve bu sorunların salt bir hukuksal mesele olmadığı ifade edilmiştir. Sorunu sadece hukuki görmenin etkisiz bir çözüm yöntemi olduğu, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun kabul edildiği yıl olan, 2012 yılında şiddet vakalarının en yüksek seviyede olması örneğinde açıkça görülmektedir. Kadınların yaşadıkları ayrımcılıkların ortadan kaldırılabilmesi için topyekün bir zihniyet dönüşümüne ihtiyaç duyulmaktadır.

4.1.2. Tübakkom Çalışma Gruplarının Hukuki Değerlendirmeleri

TÜBAKKOM, kadınların yaşadıkları güncel ayrımcılıklara tepkisel yaklaşımlar sergilemenin yanı sıra düzenli olarak gerçekleştirdiği toplantı ve çalıştaylarında cinsiyet ayrımcılığı temelinde hukuki düzenleme öneri ve değerlendirmelerinde de bulunmaktadır. 2007 yılında gündeme gelen yeni Anayasa çalışmaları sırasında TÜBAKKOM, kadın mücadelesinin bir temsilcisi olarak görüş ve önerilerini kamuoyuyla paylaşmıştır.

Anayasa’nın toplumun tüm kesimlerini kapsayacak bir metin olması gerekliliğin vurgulandığı TÜBAKKOM önerisinde, çalışmaların tüm aşamasının kadınların bireysel ve örgütsel düzeyde katılımına açık olması gerekliliğinin altı çizilmiştir. Düzenlenmesi planan yeni Anayasa’da TÜBAKKOM, kadın ve erkeklerin eşit olduğunun ve devletin bu eşitliği sağlamakla yükümlü olduğunun belirtilmesini talep etmektedir. Devlet, kadın ve erkek eşitliği tam olarak hayata geçene kadar gerekli önlemleri almayı anayasal güvenceyle sağlamalıdır. Kamu hizmetlerine katılımında ve seçim sürecinde kadın kotası anayasal güvenceye alınmalı, devlet ailenin ve ana çocukların korunması için anayasal teşkilatlanmaya gitmelidir. Önerilerin genel hatlarıyla belirlendiği kısımda öne çıkarılan bir diğer husus ise Anayasa’da kılık kıyafetle ilgili hükümlerin yer almaması olmuştur.

Anayasa'nın eşitlik başlığıyla düzenlenen 11. maddesine kadın ve erkeklerin eşit olduğu ve devletin bu eşitliği sağlamakla yükümlü olduğu bu amaçla yapılan düzenlemelerin de eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı hükmünün eklenmesi önerilmiştir. Ailenin korunması ile ilgili hükümlere ise özellikle “ana ve çocukların korunması” ifadesinin eklenmesi, Anayasa değişikliği taslağında toplu bir yaklaşımla düzenlenmeyen çocuk haklarının da ayrı bir başlıkla ele alınması beklenmektedir. Değişiklik taslağında kadın kotası oranları bulunmakla birlikte TÜBAKKOM bu oranları yetersiz görmekte ve yerel yönetimlerde bu oranın en az %40 olarak belirlenmesini önermektedir. 2010 yılında tekraren gündeme gelen Anayasa değişikliği gündeminde TÜBAKKOM, eşitlik, kota ve çocuk hakları başlıklarında önerilerini güncellemiştir (Can, 2011:243).

Türkiye’de yaşayan kadınların ayrımcılıkla karşılaştıkları bir diğer alan olan siyasi alanda da mevzuatın değiştirilmesinin tartışıldığı dönemlerde, TÜBAKKOM kadınların siyasete aktif katılımını sağlayacak önerilerde bulunmuştur. 2009-2011 arası dönemde TÜBAKKOM çalışma gruplarında değerlendirilen ve kamuoyuyla paylaşılan önerilerde, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümler ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu hakkında görüşler bulunmaktadır. 2820 sayılı kanunun 7. maddesinde düzenlenen siyasi partilerin teşkilatlanmasına ilişkin hükümlere siyasi partilerin tüm teşkilat yapılarında kadın kotasının %50 olarak belirlenmesi hükmünün eklenmesi önerilmiştir. 2820 sayılı kanunun 37. maddesinde düzenlenen siyasi partilerin aday tespit sürecinde de kadın kotasının %50 olarak belirlenmesi ve ön seçim sisteminin zorunlu ve işler bir hale getirilmesi vurgulanmıştır. Yine 298 ve 2839 sayılı kanunların ilgili hükümlerinde cinsiyet eşitliği prensibinde önerilerde bulunulmuştur (Can, 2011:148).

TÜBAKKOM, kadın haklarının geliştirilmesi amacıyla yürüttüğü çalışmalarında TMK’yi da ayrıca ele alıp önerilerde bulunamaktadır. TÜBAKKOM IX. Dönem genel üye toplantısı neticesinde kamuoyuyla paylaştığı metinde TMK’ya ilişkin önerilerini şu şekilde sıralamıştır (Aydın KHK, 2013);

- TMK 173. maddede düzenlenen “Boşanan kadının kişisel durumuna” ilişkin maddenin ikinci fıkrasının “Kadının boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, boşanma davası içerisinde istemi üzerine

hakim, kocasının soyadını taşımasına izin verir.” şeklinde değiştirilmesini,

- TMK 187. maddede düzenlenen “Kadının soyadı” hükümlerinin “Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla tek başına veya kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.” şeklinde değiştirilmesini,
- TMK 192. maddesindeki “evlilik birliğinin huzur ve yararı” ifadesinin farklı yorumlamaya açık olması gerekçesiyle çıkartılmasını,
- TMK 214. maddede düzenlenen “Mal rejiminin tasfiyesi davalarında yetki” hükümlerine “Mal rejimi tasfiyesi davalarında zamanaşımı tasfiye tarihinden itibaren 10 yıldır.” ifadesinin eklenmesini,
- TMK 219 ve 220. maddesinde düzenlenen düzenlenen evlilikteki mal rejimlerine ilişkin hükümlerden 219. maddenin 4. fıkrasında düzenlenen kişisel malların gelirlerinin edinilmiş mal olarak kabul edilmesinin bu maddeden çıkarılarak 220. maddeye eklenmesini,
- TMK 235. maddede düzenlenen “Değerlendirme anına” ilişkin hükümlerin ikinci fıkrasının “Edinilmiş mallara hesapta eklenecek olanların değeri, tasfiye tarihindeki sürüm değeri esas alınarak hesaplanır.” şeklinde değiştirilmesini,
- TMK 254. maddede düzenlenen iptal ve boşanma halinde malların tasfiyesine ilişkin hükümlerin paylaşmaları mal rejimiyle sınırlı tutulmaması gerektiği ve “Genel Hükümler” bölümüne alınarak TMK 217. maddesinde ele alınması,
- TMK 286. maddesinde düzenlenen soybağı reddi davasında anneye de soybağı reddi dava açma hakkı tanınması,
- TMK 289, 300 ve 301. maddelerde dava hakkı ve hak düşürücü sürelerle ilişkin hükümlerin yeniden ele alınarak eşitlik prensibinde sürelerin düzenlenmesi,
- TMK 307, 309, 314, 315. maddelerde düzenlenen evlat edinmenin şekil ve şartlarına ilişkin maddelerin eşitlik prensibinde düzenlenmesi,

- TMK 321. maddesinde düzenlenen “Çocuk, ana ve baba evli ise ailenin; evli değilse ananın soyadını taşır. Ancak, ana önceki evliliğinden dolayı çifte soyadı taşıyorsa çocuk onun bekarlık soyadını taşır.” soyadına ilişkin hükmün evlilik dışı doğan çocukların babalarının soyadını alamaması sonucunu doğurması nedeniyle ortaya çıkan sorunların maddeye “Soybağının tanıma veya babalık hükmüyle kurulması halinde çocuk babanın soyadını alabilir” hükmünün eklenmesiyle giderilebileceği önerilmektedir.

Bu önerilere ek olarak 4222 sayılı TMK'nın Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkındaki kanunun 10. maddesinin TMK'nın yürürlüğüne girdiği tarihten önceki evliliklerde önemli ölçüde hak kaybına neden olduğu belirtilmektedir. Yeni TMK'da düzenlenen mal rejimlerine ilişkin hükümlerin eşler tarafından geriye dönük talep edilmesi, Türkiye'deki aile yapısından ötürü, evlilik birliği içerisinde sorunlara neden olacağından; TMK'nın yürürlüğü girdiği tarihten önceki evlilikleri de kapsayacak şekilde düzenlenmesi önerilmektedir.

TÜBAKKOM yapmış olduğu çalışmalarda, kadın haklarını güvence altına uluslararası sözleşmelerin önemini altını çizmektedir. Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliği sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine akırı olarak yorumlanamaz.” hükmüyle beraber 90. maddede düzenlenen “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalara kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.” hükümleri birarada ele alındığında uluslararası sözleşmelerin iç hukuktaki doğrudan etkileri önem arz etmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin taraf olduğu CEDAW, İP, Pekin Deklarasyonu, Pekin +5 Bildirgesi, Kadın haklarına ilişkin ILO sözleşmeleri, BM Milenyum Bildirgesi ve İstanbul Sözleşmesi gibi sözleşmelerin tam olarak hayata geçirilmesi gerekmektedir.

TÜBAKKOM, CEDAW ve İP'in iç hukukta doğrudan bağlayıcı metinler olduğunu belirtmektedir. İP hükümleri içerisinde yer alan “Taraf devletler, hukuki sistemine kadın-erkek eşitliği prensibini yerleştirme; ayrımcı tüm kanunları ortadan kaldırma ve kadınlara

karşı ayrımcılığı yasaklayan kanunları yürürlüğe sokma; kadınları ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korumak için mahkemeler ve diğer kamu kurumları kurma ve kadınlara karşı kişiler, örgütler ve şirketler tarafından yapılan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını güvence altına almakla yükümlü ve sorumludur.” hükmü doğrultusunda Türkiye’nin gerekli yasal düzenlemeleri hayata geçirmesinin gerekliliği ifade edilmektedir (Aydın KHK, 2013).

TÜBAKKOM ayrıca 2011 yılında yürürlüğe giren “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konyesi Sözleşmesi” kısa adıyla İstanbul Sözleşmesini de uygulanması gereken sözleşmeler arasında değerlendirmektedir. Toplumda yaşayan herkesin özellikle de kadınların özel ve kamusal alanda şiddetten uzak yaşama hakkının taraf devletler tarafından güvence altına alınması, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve bu taahhütlerin yasa ve anayasa düzeyinde güvence altına alınmasını düzenleyen İstanbul Sözleşmesi de tam olarak hayata geçirilmelidir.

Çalıştaylar neticesinde ortaya çıkan sonuç metinlerinde CEDAW ile ilgili öne çıkan bir diğer talep ise TÜBAKKOM’lu kadın avukatların Türkiye Barolar Birliği’nin de CEDAW Gölge Raporu hazırlaması önerisidir. Bunun yanında Birlik bünyesinde bulunan bütün barolarda Kadın Komisyonlarının kurulması ve kadın hakları temelli uluslararası mevzuatın da bu Komisyonların öncülüğünde kurulacak kütüphanelerde kadın avukatların erişimine sunulması beklenmektedir.

4.2. Ankara, İstanbul ve İzmir Barolarının Basınla Paylaştığı Değerlendirmeler

4.2.1. Ankara Barosu Basın Değerlendirmeleri

Ankara Barosu, Türkiye’de kadın haklarının gelişiminde mevcut durumu değerlendiren ve önerilerini kamuoyuyla paylaşan meslek kuruluşlarından birisidir. TÜBAKKOM üyesi olarak da faaliyetlerini yürüten Baro ayrıca kendi bünyesinde de Kadın Hakları Merkeziyle de kadın haklarında çalışmalar yürütmektedir. 8 Mart ve 25 Kasım gibi önem addeden günlerde bildiriler yayınlayan Baro aynı zamanda yapmış olduğu toplantılarla da farkındalık çalışmalarını yürütmektedir. Çalışmanın bu kısmında Ankara Barosunun basın bildirimlerinden yapılan değerlendirmeler ele alınmış olup Baro’nun Türkiye’deki kadın haklarının mevcut durumuyla ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler ele alınmıştır.

25 Kasım ve 8 Mart konulu basın açıklamalarında Baro, Türkiye’de yaşanan cinsiyet ayrımcılığının köklerinin geleneksel ve dini değerlerden beslendiğini ifade etmektedir. Kadının sosyal ve ekonomik hayattan koparılma gerekçeleri çoğu zaman bu değer yargılardan referans alınarak ortaya konmaktadır. Türkiye’de nüfusun yarısını oluşturan kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik alanda aynı ölçüde var olmadıkları görünen bir gerçektir. Hayatın çeşitli alanlarında ikinci plana itilen kadınlar aynı zaman birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de şiddet ve istismara maruz kalmaktadırlar. Kadınların karşılaştıkları sorunları bildirimlerinde ortaya koyan Baro, bu ayrımcılık kaynaklı sorunları besleyen bir diğer ögenin de kadın politikaları olduğunu ifade etmektedir. Kadın-erkek eşitsizliğini destekleyen eğitim politikaları sorunların kökleşmesine sebep olmaktadır. Bütün bunların yanında şiddet vakalarında medyanın magazinsel tutumu ve kadına biçilmiş roller üzerinden değerlendirmeler yapılması ise bu vakaların yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Baro, Türkiye’de kadınların karşılaştıkları ayrımcılıkların ortadan kaldırılması için her alanda eşitliğin hayata geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kadına yönelik şiddet ve kadının toplumda ikincil plana itilmesi sorunu ancak kadınların sosyal, siyasal ve ekonomik hayata tam olarak katılımıyla aşılabilecektir. Kadınları anne ve eş rolünden ibaret gören geleneksel anlayış sorgulanmalı ve değiştirilmesi için bütüncül politikalar üretilmelidir.

Eğitimin kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması için önemli bir sac ayağı olduğu ifade basın bildirimlerinde öne çıkmaktadır. Laik eğitim yapısı kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için bir gereklilik olarak görülmektedir. Baro’nun yapmış olduğu basın açıklamalarında öne çıkan değerlendirmelerden bir diğeri ise Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kadına yönelik yapmış olduğu cinsel tanımlamalardır. Anayasal düzen içerisinde varlığı sürdüren Diyanet’in laik hukuki düzlemle tamamen zıt olarak yapmış olduğu tanımlamalar eleştirilmektedir. Ankara Barosunun yapmış olduğu basın açıklamaları ve çalışmalarından ortaya çıkan metinlere bakılarak Türkiye’de kadın haklarının ilerletilmesi için sunmuş olduğu değerlendirmeleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Ankara Barosu KHK, 2019);

- 2015-2016 yılların Anayasa Mahkemesinin TCK’nın çocuk yaşta evliliği yasaklayan bazı hükümlerini iptal etmesi bu evliliklerin önünü açmaktadır ve gözden geçirilmelidir,
- Türkiye’de kendilerini geleneksel bakış açısının temsilcisi olarak görerek bu doğrultuda görüşlerini kamuoyu ile paylaşan bazı

medya organlarının 6284 sayılı kanunu boşanmaların sorumlusu olarak hedef göstermeleri ve boşanmalarda zorunlu arabuluculuğun önerilmesi kaygı vericidir ve karşı çıkılmalıdır,

- Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için okulöncesi eğitimden başlanmak üzere bireylerin eğitiminin bu bilinçle gerçekleştirilmesi,
- Kadınların karşılaştıkları şiddet vakalarının tamamı kategorize edilerek bu doğrultuda bir mücadele yönteminin hayata geçirilmesi,
- Kadına ailede ve toplumda belli roller biçen anlayışın değiştirilmesi için mücadele edilmesi,
- Soruşturma ve kovuşturma aşamasında yaşanan zorluklar nedeniyle şiddet mağduru kadınların desteklenmesi,
- Medyada kadın ayrımcılığının yeniden üretilmesinin önüne geçilmesi amacıyla RTÜK denetiminin toplumsal cinsiyet perspektifiyle gerçekleştirilmesi talep edilmektedir.

4.2.2. İstanbul Barosu Basın Değerlendirmeleri

Türkiye’de kadın haklarının geliştirilmesi için meslek kuruluşlarından kadınlar görüş ve çalışmalarıyla bu mücadeleye destek vermektedirler. İstanbul Barosu da hukuki katkılarına bünyesindeki Kadın Hakları Merkezi ve kayıtlı avukatlarıyla devam etmektedir. 25 Kasım ve 8 Mart gibi kadın hakları için önem arz eden günlerde yapılan çalışmaların yanı sıra hukuki temalı konferans, seminer ve toplantılar Baro’nun çalışmaları arasında bulunmaktadır.

İstanbul Barosunun yayınlamış olduğu basın bildirimlerinde Türkiye’de kadına yönelik ayrımcılıkların önlenmesi için yasal düzenlemelerin genel hatlarıyla yeterli olduğu görülmekle birlikte işlevselliği sorgulanmaktadır. Mevcut ulusal yasaların yanında taraf olunan uluslararası sözleşmeler de kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık vakalarını önlemek konusunda kapsamlı içerikleri barındırmaktadırlar. Ancak Türkiye’deki idari karar alma mekanizmalarında varlığını hissettiren geleneksel bakış açısı bu düzenlemelerin tam olarak

hayata geçirilmesine olanak tanımamaktadır. Anayasanın 90. maddesinde yer alan “uluslararası sözleşmelerin hükümlerinin iç hukukla çelişmesi durumunda uluslararası sözleşme hükümleri esas alınır” hükmüne rağmen kimi yasal düzenlemeler ise sürüncemede bırakılmaktadır. Örneğin 2011 yılında imzalanan İstanbul Sözleşmesi de CEDAW gibi iç hukukla tam olarak uyumlaştırılması taahhüt edilen sözleşmeler arasında olmasına rağmen yasal düzenlemeler kararlılıkla yerine getirilmemektedir. Bu sözleşmelere açıkça aykırı olmasına rağmen kadına yönelik şiddet ve aile hukukunu ilgilendiren davalarda uzlaştırma ve arabulucu yöntemlerinin hukuki düzene eklenmemeye çalışılması kaygı verici olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet Baro değerlendirmelerinde de yoğunlukla yer almaktadır. 2018 yılında 440 kadının ve 2019 yılının ilk 9 ayında da 298 kadının cinayet sonucu hayatlarını kaybetmesi kaygı verici olarak ele alınmakta ve kınanmaktadır. Kadınlar Türkiye’de toplumsal hayatın hemen hemen her alanında şiddete maruz kalmakta ve bu sorun toplumda giderek kronikleşme eğilimi göstermektedir. Baro, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için toplu bir zihniyet dönüşümünün gerekli olduğu görüşünü bildirimlerinde kamuoyuyla paylaşmaktadır. Devletin öncülüğünde yasalar ve cezalar desteklenecek bir toplumsal cinsiyet eşitliği dönüşümünün kadına yönelik şiddet vakalarında etkili bir mücadele yöntemi olduğu belirtilmektedir. Bu konuda gündelik tepkilerin yarattığı kınamalar sorunu kökten çözmeyecek ve devam etmesine sebep olacaktır.

Kadın Hakları Merkezi yapmış olduğu basın açıklamalarında, kadın cinayetleri, taciz ve tecavüz vakalarını bireysel bir vaka olarak görmemektedir. Toplumun kültürel yapısını etkileyen birçok sosyal öge bu vakaların sorumlusu olarak ele alınmaktadır. Türkiye’de yaşanan her vakada da uluslararası sözleşmelerin önemi bir kez daha ortaya konulmaktadır. CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi Baro’nun basın açıklamalarında önemle altı çizilen sözleşmelerdir. Devletin kadın cinayetlerini durdurmaktaki esas sorumluluğu tekraren ifade edilmektedir. Bu sorumluluğun en başında ise taraf olunan uluslararası sözleşmelerin hukuki düzlemde karşılık bulmasıdır. Baro’nun yapmış olduğu değerlendirmeler neticesinde önerilerini şu şekilde sıralamak mümkündür (İstanbul Barosu KHK, 2019);

- Devlet, uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmeli ve toplumun belli kesimlerinden gösterilen geleneksel reflekslere karşı durarak şiddetin önlenmesi için her türlü adımı atmalıdır,

- Kadının bedeni üzerinden “namus” söyleminin toplum tarafından yeniden üretilmesinin önüne geçilmeli ve “Kadın-Erkek farkındalığı” cinsiyet eşitliği temelinde hayata geçirilmelidir,
- Milli Eğitim müfredatı toplumsal cinsiyet eşitliği prensibiyle düzenlenmeli, insan hakları, kadın erkek eşitliği ve kadının insan hakları dersleri müfredata eklenmelidir,
- Kadına yönelik şiddetin sebepleri konusunda uluslararası çalışmalar dikkate alınmalı ve uygulanmalıdır,
- Kadına yönelik şiddet gibi konularda rehber ve kılavuzlar hazırlanmalı ve her türlü medya ve iletişim kanalıyla duyurulmalı ve tanıtılmalıdır,
- Kadın sığınma evlerinin sayısı artırılmalıdır,
- Taciz ve tecavüz vakalarına müdahil olacak ve 24 saat hizmet verecek “Cinsel Şiddet Hizmet Birimleri” kurulmalıdır,
- Kadınların sosyal hayatta güçlendirilmesinin yanı sıra siyasal alanda güçlendirilmesinin gereği olarak mevcut yerel yönetimlerde %3 TBMM’de de %17 olan kadın temsil oranının artırılması için kota uygulamasının sağlanması,
- Siyasi partilerin teşkilat yapılarında benzer kota uygulamalarının hayata geçirilmesi önerilmektedir.

4.2.3. İzmir Barosu Basın Değerlendirmeleri

Türkiye’de kadın haklarının geliştirilmesi için görüş ve önerilerini kamuoyuyla paylaşan ve bu doğrultuda hukuki mücadele yürüten kurumlar arasında bulunan İzmir Barosunun değerlendirmeleri de önem arz etmektedir. Aynı zamanda TÜBAKKOM’un üyeleri arasında da yer alan Baro, bünyesinde bulunan Kadın Hakları Komisyonu ve üyesi konumunda olan kadın avukatlar aracılığıyla kadın hakları konusunda çalışmalar yürütmektedir. İzmir Barosu Kadın Hakları Komisyonu, kadın ayrımcılığı için kritik öneme sahip günler olan 8 Mart ve 25 Kasım günlerinde bültenler yayınlarak farkındalık çalışmaları yürütmektedir. Bültenlerin yanı sıra yapmış olduğu hukuki temalı toplantılarla da kadın haklarının geliştirilmesi için görüşlerini kamuoyuyla paylaşmaktadır. Bu kısımda İzmir Barosunun 8 Mart ve 25 Kasım günlerinde basın açıklamaları aracılığıyla yapmış olduğu Türkiye’deki kadının durumuna ilişkin değerlendirmeleri ele alınacaktır.

Kadınların toplumda uğradıkları ayrımcılıkları dünyanın en önde gelen sorunlarından birisidir. Kadın çeşitli toplumlarda ikinci konuma itilmekte ve hayatın kritik mevkilerinden dışlanmaktadır. Bu sorun ülkemizde de yıkıcı haliyle varlığını sürdürmektedir. Türkiye’de okuma yazma bilmeyen her 5 kişiden 4’ünün kadın olması, her iki kadından birinin cinsel veya fiziksel şiddete maruz kalması sorunun çözülmesi aciliyet gerektiren göstergeleri arasında yer almaktadır. 2002-2015 yılları arasındaki resmi verilerle 5406 kadının öldürülmüş olması sorunun vehametini ortaya koymaktadır.

Şiddet ve taciz baskısıyla toplumda ezilen kadın ekonomik ve siyasal alanda da ayrımcılıklara maruz kalmaktadır. TBMM ve yerel yönetimlerdeki temsil oranları bunun bariz göstergeleridir. Türkiye bürokrasisindeki kadın temsil oranının %9 dolaylarında olması ve 2016 verileriyle Türk Dışişlerine bağlı olarak görev yapan 214 büyükelçiden sadece 26’sının kadın olması endişe vericidir. Yargı alanında da durum kadınlar açısından eşitsizlik yönünde farksız değildir. 2014 verilerine göre adli yargı hakimlerinin %39,2’si idari yargı hakimlerinin ise %19,5’i kadınlardan oluşmaktadır. Toplam savcı sayısında da kadın oranının %6,6 olması kadınların uğradıkları ayrımcılığı ortaya koymaktadır (İzmir KHDAM, 2016).

Türkiye’de kadınları ekonomik hayatta da ayrımcı uygulamalara maruz kalmaktadırlar. Türkiye’de çalışan her üç kadından birinin tarım alanında çalışması ve toplamda dört milyon kadının hiçbir iş güvencesi olmadan çalışması kadın iş gücünün olumsuz göstergeleridir. Kadınların kamu ve özel sektör alanında düşük boyutlu istihdamı salt bir cinsiyet odaklı ayrımcılığın göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. İş yerlerinde kadın yönetici sayısının sınırlı olması ve yüksek gelir grubuna dahil olamaması kadınların ekonomik hayattaki varlığını doğrudan etkilemektedir.

Türkiye’de kadınların yaşadıkları en önemli sorun olarak şiddet ön plana çıkmaktadır. Kadınlara yönelik geleneksel bakış açısı onları bir birey olarak görmeyi reddedip boşanmak ve bağımsız bir hayat sürmek gibi insani talepleri şiddetle bastırmaya çalışmaktadır. Cinsiyete dayalı ayrımcılığın en önemli sonucu olan şiddet kadınların yaşam haklarını gasbetmektedir.

Türkiye’de yasal düzenlemelerin varlığı ile ilgili doğrudan bir sorun bulunmazken bu yasaların uygulanmasında çok ciddi problemler ortaya çıkmaktadır. CEDAW gibi kapsamlı bir sözleşmenin tarafı olan Türkiye’de bu sözleşmenin gerekleri tam olarak yerine

getirilmemektedir. Eviçi şiddetin önlenmesi konusunda kapsamlı düzenlemeler bulunduran İstanbul Sözleşmesi ise Türkiye tarafından sorumlulukları yerine getirilmeyen bir diğer sözleşme olarak ifade edilmektedir.

İdari ve yasal sorumlulukların aksatılması İzmir Barosu değerlendirmelerinde eleştirilmektedir. Hukuk düzeninin gereklerinin yerine getirilmediği toplumlarda temel birtakım hakların da saygıya değer görülemeyeceği doğal bir sonuç olarak ifade edilmektedir. Dünyanın her anlamda gelişmiş ülkelerine bakıldığında hemen hepsinde temel insan haklarına ve hukuki düzene saygının oturduğu görülmektedir. Kadınların haklarını en başta da yaşam hakkını yok sayan ve kadınlara karşı ayrımcılığın yaygın olduğu hiçbir gelişmiş ülke bulunmamaktadır. Bu anlamda kadın haklarının geliştirilmesi sadece kadınlar lehine yapılan bir iyileştirme olmaktan ziyada bütün toplumu ilgilendiren bir demokratikleşme hareketi olarak görülmelidir.

Kadınların ve dolayısıyla toplumun ilerlemesi için ülkede kadına yönelik bakış açısının derinleşerek dönüşmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm içinde temelde eğitimin cinsiyet eşitliği bakış açısıyla dizayn edilmesi önemlidir. Eğitim hem toplumun dönüşmesi için gerekliken hem de kadınların iş yaşamına katılımını artıracak mesleki yeterliliği sağlaması açısından mühim bir alandır. Bu doğrultuda Türkiye’de eğitimin her alanında kadınların desteklenmesi gerekmektedir (İzmir KHDAM, 2019).

Kadınların toplumun dönüşümüne katkı sunabilmeleri için en başta da tabi ki yaşam haklarına saygı duyulması gerekmektedir. Bireysel tercihleri nedeniyle şiddete maruz kalan kadınların her türlü desteği alması ve failerin gereken cezaları alması bu konuda atılacak ilk adım olarak öne çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddetin toplumun gündeminden tamamen çıkarılabilmesi için de toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin ülkenin tamamında yaygınlaştırılması gerekmektedir. Kadın yönelik biçilen rollerin temelde dönüşmemesi sorunların çözümünü erteleyecek ve ayrımcı tutumları yeniden üretmeye devam edecektir.

4.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Cedaw Gölge Raporları

CEDAW, günümüzde kadın odaklı uluslararası sözleşmeler içerisinde önemini korumaktadır. Kadınların yaşadıkları ayrımcılıkların önüne geçilmesi için maddelerindirilen hükümlerdeki taahhütler taraf devletler tarafından yerine getirilmesi beklenen hükümlerdir. Taraf devletler bahse konu taahhütleriyle ilgili olarak sunmuş oldukları dönemsel raporlarını

çoğu zaman gerçek verilerden uzak ve politik tavırla ele almaktadırlar. Komite'nin inceleme kapasitesini kısıtlayan bu tip yaklaşımlar Sözleşme'nin işlerliğini sınırlamaktadır. Bu noktada Sözleşme sivil toplumun katkısını önemli bulmaktadır. Taraf devletlerde yaşanan gelişmelerin salt bir devlet izahati olarak kalmaması adına sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı gölge raporlar, Komite'nin nesnel değerlendirme yapabilme becerisini artırmaktadır. Gölge raporlar, yayımlandıkları ülkelerin dönemsel raporlarını değerlendiren metinler olmalarının yanı sıra, kadın haklarıyla ilgili STK ve kadın hakları aktivistlerinin de görüşlerini içermektedir.

Türkiye, CEDAW'a taraf olduğu günden itibaren toplamda dört adet dönemsel raporu Komite toplantılarına sunmuştur. Çalışmanın ilgili bölümünde ele alınan bu raporların yanı sıra Komite'nin Türkiye'deki kadınların mevcut durumuyla ilgili bilgi kapasitesini artıran gölge raporlar da STK'lar tarafından Komite toplantılarına sunulmuştur. 1997, 2005, 2010 ve 2016 yıllarında Komite'ye sunulan Türkiye gölge raporları, genel itibarıyla birden fazla kadın hakları mücadelecisi dernek ve vakfın bir araya gelerek hazırladığı metinlerdir. Türkiye'nin dönemsel raporlarını ele alan bu raporlar hem kadın haklarındaki mevcut durumu yansıtmaya çalışmakta hem de bu durumla ilgili tespit ve önerileri içermektedir. Çalışmanın bu bölümünde dört adet gölge rapor içeriğindeki öneri, tespit ve eleştirilerle birlikte değerlendirilerek alınacaktır.

4.3.1. 1997 STK Türkiye Gölge Raporu

CEDAW'ın uygulanmasına ilişkin olarak hazırlanan 1997 STK Türkiye Gölge Raporu, Komite'nin 1997 yılında New York'ta gerçekleşen 16. oturumuna sunulmak üzere; Kadının İnsan Hakları Vakfı, Yeni Çözümler Vakfı, Eşitlik İzleme Komitesi ve Mor Çatı Vakfı'nın katkılarıyla hazırlanmıştır. Yasal reformlar, idari önlemler ve uygulama ve eylem planları başlıklarıyla düzenlenen Rapor, toplamda on iki sayfadan oluşmaktadır.

Gölge raporda, 1985 yılında CEDAW'ı onaylayan Türkiye'nin, Sözleşme'yi imzalarken eklemiş olduğu 9, 15, 16 ve 29. maddelere ilişkin çekincelerini kaldırmak için yeterli çabayı göstermediği belirtilmektedir. Çekince mekanizması Sözleşme'nin ilgili maddelerini işlevsiz haline getirmek anlamına gelmemekte sadece bu maddelerle ilgili geçici önlemlerin alınacağına taahhüt edilmesi anlamına gelmektedir. Türkiye'nin geçen 12 yıllık sürede ilgili çekincelerin kaldırılması için yeterli çabayı gerçekleştirmediği ve ilgili çekincelerin kalıcı hale geldiği görülmektedir. Sözleşme'nin 28. maddesinde bahsi geçen

“Taraf devletler, Sözleşme’nin amacına ve ruhuna aykırı çekince koyamazlar.” hükmünün ihlali anlamına da gelen bu durumla ilgili olarak STK’lar Türkiye’yi konuyla ilgili olarak kesin çözüm üretmeye davet etmektedirler. TMK’nın Rapor tarihi itibariyle mevcut halinde yer alan “Erkek, aile birliğinin reisidir.” ifadesi de Sözleşme’nin 15 ve 16. maddeleriyle taban tabana zıt olarak değerlendirilip acilen değiştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (KİH, 1997).

CEDAW hükümlerinin önemli bir parçasını oluşturan “Taraf devletler, toplumda yaşayan kadınlara yönelik geleneksel bakış açısının ortadan kaldırılması için gerekli çabayı göstermekle yükümlüdür” taahhüdüne aykırı olarak Türkiye’deki kadınlar üzerinde geleneksel anlayış baskı aracı olmaya devam etmektedir. Kadınlar, toplumsal hayatın hemen her alanında erkeklerin gerisinde görülmekte ve eşit haklara sahip birey olarak değerlendirilmemektedir. Bununla birlikte kadınların yasal haklarına erişimi de oldukça kısıtlıdır. Yasal hakların kullanılması ve geliştirilmesi CEDAW açısından oldukça önemli görülmekle birlikte tek başına yeterli de görülmemektedir. Gölge raporda, kadınları toplumun ikincil unsuru olarak gören bu anlayışın sadece yasal reformlarla giderilemeyeceği aynı zamanda zihniyet dönüşümüne de ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye, geleneksel yaklaşımla mücadele etmek için; danışmanlık hizmetleri ve bilinç yükseltme programları uygulamalıdır.

Türkiye’deki kadınların yaşadıkları önemli sorunlardan bir tanesi de şiddettir. Kadınlar, şiddete yoğunlukla aile içinde maruz kalmaktadırlar. Şiddet mağduru kadınlara sunulması gereken destek hizmetlerinin aracı olan sığınma evleri raporda yetersiz görülmektedir. Rapor tarihi itibariyle toplamda dokuz olan sığınma evleri ise tamamen Türkiye’nin batısındaki büyükşehir merkezlerinde konumlanmış ve kadınların erişimine uzak kalmıştır. Türkiye’nin CEDAW taahhütlerine uygun olarak şiddet mağduru kadınların ücretsiz yararlanmaları amacıyla sığınma evlerinin sayısını artırması beklenmektedir.

Türkiye’deki kadınların yaşadıkları ortak sorunlardan bir tanesi ise dönem itibariyle “namus cinayetleridir”. Kadınları, ailenin itaatkar unsuru olarak gören geleneksel anlayış bu kalıbın dışına çıkan kadınları katletmektedir. Değersiz yargılarıyla kadınları ‘cezalandırmaya’ kalkan anlayış, dönem itibariyle de bu cinayetleri ailelerin küçük yaştaki çocuklarını kullanarak yapmaktadır. Yaş haddini indirim sebebi olarak kullanılmasına olanak tanınması için yapılan bu araçsallaştırma otoriteler tarafından tamamen önlenmelidir. Gölge raporda, kimi davalarda “kültürel tutum ve değerlerin” ceza indirimi olarak

görülmesi ise eleştirilmektedir. CEDAW taahhütlerine tamamen aykırı olan bu tip uygulamalar ortadan kaldırılmalıdır. TCK'nın bu yönde değiştirilmesi önerilmektedir. Namus şiarıyla işlenen kadın cinayetlerinin görüldüğü davalara kadın örgütlerinin dahil olabilmesinin önünün açılması önerilen konulardan birisidir. Bu tip kadın cinayetlerinde diğer aile üyelerinin de titizlikle soruşturma dahil edilmesi ayrıca cinayeti işleyenin "kültürel değer" veya yaş gibi başlıklarda indirim almasının önüne geçilmesi de önerilmektedir.

Kadına şiddetin soruşturulduğu ve kovuşturulduğu aşamada görevli adli, idari ve kolluk görevlilerinin toplumsal cinsiyet eğitimlerine tabi tutulması raporda önerilen hususlardan bir diğeridir. Kadınların yaşadıkları ayrımcılıkların toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınması ve önüne geçilmesi için hükümetin her türlü idari tedbiri alması beklenmektedir. Türkiye'nin, idari yapısı içerisinde görevli kişilerin toplumsal cinsiyet duyarlılığının artırılması konusunda daha fazla taahhüt altına girmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki kadın ayrımcılıkla karşılaştıkları alanlardan bir diğeri ise istihdam alanıdır. Kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanarak toplumda birincil role yerleşmesi için önemli bir basamak teşkil eden istihdam, CEDAW'da ve dolayısıyla Gölge raporda ayrıca ele alınan başlıklardan birisidir. Türkiye'de kentlere göçün yoğunlaştığı 1980 sonrası dönemde kadın istihdam oranı %70'lerden, kent hayatı içerisinde ev içinden dışarı çıkartılmayan kadınların varlığının artmasıyla, %30'lara kadar düşmüştür. Kentlerde yaşayan kadınları iş gücü piyasasına dahil edilmesi için yürütülen projeler kısıtlı, geçici ve yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Türk hükümetinden kadınların iş gücüne dahlinin artıracak kapsamlı projeler yapması beklenmektedir (KİH, 1997).

Kadınların karşılaştıkları ayrımcılıkların ortadan kaldırılması mücadelesinde STK'lar önemli bir konumda bulunmaktadır. Kadınların yaşadıkları ayrımcılıklara karşı doğrudan mücadele alanı olan sivil toplum, Türkiye'de Rapor döneminde oldukça kısıtlı bir alana sahiptir. Kadın hakları temelli STK sayısı yetersiz görülmektedir ve var olan az sayıda STK ise yetersiz kaynak ve imkanlarla mücadelesine devam etmektedir. Türk hükümetinden kadın haklarının geliştirilmesi mücadelesinde var olan STK'lara kaynak sağlanması beklenmektedir. CEDAW taahhütleri çerçevesinde ortak bir partner olarak kabul edilmesi önerilen STK'ların, politik alanda bağımsız bir aktör olarak görülmesi gerekmektedir. STK'ların karşılaştıkları sorunlardan biri ise gösteri ve yürüyüş düzenleme olanaklarının

kısıtlanmasıdır. 25 Kasım 1996 tarihinde yapılması planan yürüyüş ve gece nöbetinin yetkililerden destek alınamaması nedeniyle iptal edilmesi Rapor'da örneklendirilmiştir.

1997 CEDAW STK Gölge Raporunda yapılan değerlendirmeler neticesinde Türkiye hükümetine yapılan önerileri şu şekilde bir araya getirmek mümkündür (KİH, 1997);

- TMK'nın CEDAW taahhütleri çerçevesinde yeniden ele alınması ve değiştirilmesi,
- CMK'nın "namus cinayeti" başlığı altında değerlendirilen kadın cinayetlerini ele alarak yeniden düzenlenmesi,
- Şiddet ve tecavüz mağduru kadınlara vaka sonrası süreçte destek sağlanması ve sığınmaevi sayısının artırılması,
- Adli ve idari makamlarda görevli kişilerin toplumsal cinsiyet bilincinin yükseltilmesi,
- Türkiye kamuoyunda toplumsal cinsiyet bilincinin yükseltilmesi için eğitim ve bilinçlendirme programlarının geliştirilmesi,
- Kadınların işgücüne katılım oranının yükseltilmesi için özel destek ve paketlerin uygulanması,
- KSGM'nin imkan ve kapasitesinin artırılarak teşkilat yapısının güçlendirilmesi,
- Kadın hakları temelli çalışan STK'ların imkan ve kapasitelerinin genişletilmesi.

4.3.2. 2005 STK Türkiye Gölge Raporu

Komite'nin 32. oturumuna sunulmak üzere 2005 STK Türkiye Gölge Raporu, Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Vakfı tarafından hazırlanmış ve TCK Kadın Platformu tarafından desteklenmiştir. TCK, TMK, Kamu Yönetimi Reformu, Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet ve İstihdam başlıklarında kadın haklarındaki mevcut durumu değerlendiren Rapor 16 sayfadan oluşmaktadır.

Gölge raporda ilk olarak TCK'nın 2004 yılında TBMM'de kabul edilerek yeni bir hale bürünmesi öne çıkarılırken değiştirilen halinde de cinsiyet ayrımcılığına sebep olan hükümler bulunduğu belirtilmektedir. Yeni TCK'da toplumsal cinsiyet ayrımcılığı içeren hükümlerin namus cinayetleri, bekaret kontrolü, gençler arasındaki cinsel ilişki ve cinsel

yönelim gibi başlıklarda olduğu görülmektedir. CEDAW taahhütleri çerçevesinde değiştirilmesi önerilen ilgili TCK maddeleri Rapor'da şu şekilde sıralanmıştır (KİH, 2005:4);

- TCK 82. maddede düzenlenen nitelikli insan öldürme suçu tanımı “namus cinayetlerini” yetersiz şekilde tanımlamakta ve bu şekilde işlenen cinayetlerin çerçevesini belirlerken “töre cinayetlerine” atıfta bulunmakla yetinmektedir. Ek olarak maddenin gerekçelendirilmesinde de bu tip cinayetlerin haksız tahrik indirimlerine konu olabileceği düzenlenmektedir. Bu konuda Rapor, “namus cinayetlerini” 82. maddede ayrı ve açıkça sınıflandırmayı ayrıca haksız tahrik indirimlerinin uygulanacağı durumların bu davalarda uygulanmamasını önermektedir,
- TCK 287. maddede düzenlenen genital muayene hükümleri “bekaret kontrolü” uygulamalarına zemin hazırlar niteliktedir. Maddenin mevcut halinde genital muayene sırasında “bekaret kontrolü” gibi uygulamaların olması halinde kadının rızası aranmalıdır gibi bir hüküm de içermemektedir. Rapor, TCK 287. maddenin “bekaret kontrolü” yasaktır ve kadının rızasının olmadığı durumlarda hakim veya savcı talebiyle de uygulanamaz şekilde düzenlenmesini önermektedir,
- TCK 104. maddede düzenlenen reşit olmayanla cinsel ilişki suçu tanımlanırken 15-18 yaş aralığındaki gençlerin rızalarıyla yaşadıkları cinsel ilişki suç olarak tanımlanmaktadır. Rapor, 104. maddenin tamamen kaldırılmasını ve 103. maddede düzenlenen “Çocukların Cinsel İstismarı” hükümleri arasına 15-18 yaşındaki çocuklarla ancak rızaları dışında cinsel ilişkide bulunmaları halinde ceza düzenlemesi yapılmasını önermektedir,
- TCK 122. maddede düzenlenen “Nefret ve Ayrımcılık Suçu” hükümlerinin arasında cinsel eğilime dayalı ayrımcılık suçunun eklenmemiş olması ele alınmakta ve bu maddenin cinsel eğilime yönelik ayrımcılık suçunu açıkça düzenlenmesi önerilmektedir.

Gölge raporda, 2005 yılında da yapılanmasına devam edilen Kamu Yönetimi Reform çalışmaları da toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmıştır. Türkiye’de, kadınların sosyal durumu ve şiddet sonrası durumlarıyla ilgilenmek üzere kurulması beklenen sığınma evleri ve toplum sağlığı merkezleri genel olarak yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakılmaktadır. Bu merkezler kadın sağlığı ve toplumsal cinsiyet bilinci açısından özenle faaliyetlerinin desteklenmesi gereken kuruluşlardır. Merkezi hükümetin bu merkezlerin hizmetini mali durumları bölgeden bölgeye değişkenlik arz eden yerel yönetim kuruluşlarına bırakması ele alınmaktadır. Yerel yönetimlerin seçimle değişen idari yapısının doğasından kaynaklı fikir ve öncelik farklılıkları bu merkezlerin işleyişlerini etkilemektedir. Türkiye’de kadın hakları alanında mücadele veren STK’ların temel talebi bu merkezlerin artırılması iken Merkezi hükümetin Kamu Yönetimi Reform yasası çalışmalarıyla merkezlerin yapısını kadınların aleyhine değiştirmeyi planladığı görülmektedir. CEDAW 3. ve 5. maddeleri uyarınca kadınların Rapor’da talep ettiği uygulamalar ise şu şekildedir (KİH, 2005:7);

- Kamu Yönetimi Reform yasasıyla yerel yönetimlerin yetki alanına devredilmesi planlanan bu merkezler, Merkezi hükümetin imkan ve kaynaklarıyla faaliyetlerine devam ettirilmeli ve sayıları artırılmalıdır. Yasa’da planlanan uygulama bir sorumluluk olarak ayrıca yerel yönetim kuruluşlarına tanınmalı ve bu kuruluşların kadın sığınmaevi ve toplum sağlığı merkezleri açmasına olanak sağlanmalıdır. Kadınların desteklenmesi açısından önemli olan bu merkezler idari hizmet birimleri arasında alternatif hizmet olarak görülmemeli ve destekleyici nitelikte olmalıdır.

Türkiye, CEDAW taahhütleri uyarınca; uygulamada ve kanunlarda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kaldırmak için kotalar da dahil olmak üzere her türlü geçici özel tedbiri almalı ve bu konuda yasal düzenlemeler yapmalıdır. Rapor tarihiyle itibariyle henüz Anayasa’nın 10. maddesinde yer almayan pozitif ayrımcılık hükümlerini bu maddeye eklenmesi kadın örgütleri tarafından talep edilmiştir. Geçici ve özel tedbirlerin alınması, kadınların siyasi hayata katılımı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gerekli görülmektedir. Gölge raporda, toplumsal cinsiyet eşitsizliği uygulamalarının önüne geçilmesi için, CEDAW 2, 4 ve 7. maddelerindeki taahhütler doğrultusunda şu önerilerde bulunulmuştur (KİH, 2005:10);

- Anayasa'nın 10. maddesi pozitif ayrımcılık uygulaması gereğince "Devlet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için geçici özel tedbirler dahil gerek tüm önlemleri alır." hükmünü de kapsayacak şekilde yeniden ele alınmalıdır,
- Kadınlara yönelik ayrımcılığın önüne geçilmesi amacı taşıyan yasanın, teorik ve pratik uygulamalarının belirlenmesi amacıyla "Eşitlik Çerçevesi Yasası" gerekli görülmektedir. Ayrıca tüm Türkiye'de faaliyet gösterecek "Eşitlik İzleme Komisyonu" ve "Toplumsal Cinsiyet Denetçiliği Kurumu" kurulması önerilmektedir,
- Kadınların siyasete aktif katılımlarının sağlanması amacıyla, Siyasi Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu kotaları düzenleyecek biçimde ele alınması önerilmektedir.

Gölge raporda, 2001 yılında TBMM'de kabul edilerek 2002 yılında yürürlüğe giren TMK'nın "Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi" kanuni mal rejimi olarak ele alması değerlendirilmiştir. Düzenlenen mal rejimiyle birlikte evlilik boyunca edinilen malların eşit olarak dağıtılması hükmüne bağlanmış ve kadınların değersizleştirilen ev içi emeği kanunen bir karşılık bulmuştur. Kabul edilen mal rejimi kadınlar açısından olumlu olsa da TMK 10. maddede mal rejiminin yürürlük tarihinden sonraki evliliklerde uygulanacağını ele alınması kadınlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Kanunun ilgili maddesindeki hükmün yol açtığı hak mağduriyetlerinin giderilmesi için, CEDAW'ın 2 ve 16. maddelerindeki taahhütler çerçevesinde yeniden ele alınması talep edilmektedir. TMK'nın "Edinilmiş Malların Paylaşımı Rejimi" hükmü kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 1 Ocak 2002'den önce gerçekleşmiş evlilikleri de kapsamaması gerekmektedir.

Gölge raporda ele alınan konu başlıklarından birisi de kadın istihdamıdır. 2005 yılı itibarıyla kadınların işgücüne katılım oranı %26 olarak gerçekleşmiş ve bu oran OECD ülkeleri arasında en düşük gerçekleşen oran olarak göze çarpmaktadır. Kadın istihdamı oranı içerisindeki %49'luk kısmın ücretsiz ev içi işçileri olduğu ve kentteki kadınların istihdam oranının da %17 olduğu görülmektedir. Bu oranlar Türkiye'deki kadınların işgücüne katılımında yaşadıkları problemleri durumu açıkça ortaya koymaktadır. Türkiye hükümetinin sunmuş olduğu raporlardaki bahsi geçen istihdam programları gerçekten uzak ve etkisiz olarak değerlendirilmektedir. Gölge rapor, CEDAW 11. maddesindeki taahhütler gereği

Türkiye hükümetinden, STK'ların da katıldığı bir çalışmayla, şu çalışmaların yapılmasını talep etmektedir (KİH, 2005:15);

- Avrupa Birliği Lizbon Kadın İstihdamı Hedefleri doğrultusunda 2010 yılına kadar kadın istihdamını %60 seviyelerine çekme hedefinin belirlenmesi ve bu hedef program doğrultusunda polititakalar üretilmelidir,
- Kreş ve bakım merkezlerinin nitelik ve nicelikleri artırılmalı ayrıca bu merkezler kadınların kullanabileceği ücret tarifesi üzerinden değerlendirilmelidir,
- Kadınların çalışma hayatına girmesinin önündeki engellerden birisi olan geleneksel yaklaşımla mücadele edilmeli ve Türkiye kamuoyunda kadınların çalışmasını destekleyici bilinçleridici programların geliştirilmesi,
- İş hayatında kadınların yaşadıkları sorunlardan bir diğeri olan farklı ücret ve tarifeler maruz kalmak problemi cinsiyet eşitliği yaklaşımıyla ele alınmalı eşitlikçi bir düzene kavuşturulması,
- Kadınların hamilelik süreçlerinde iş hayatından bağlarının kopmasının önüne geçilmesi için esnek iş koşulları düzenlemelerinin yapılması,
- Kadınların mesleki faaliyet kapasitesini artıracak cinsiyet eşitliği prensibinde iş ve meslek edindirme programlarının geliştirilmesi,
- İş Kanunu'ndaki meslek eğitimi ve fırsat eşitliği, kreş hizmetlerinde iş yeri sorumluluğu, iş yerinde cinsel taciz ve anne-baba izinlerine ilişkin hükümler cinsiyet eşitliği temelinde ele alınmalıdır.

4.3.3. 2010 STK Türkiye Gölge Raporu

Komite'nin 46. oturumuna sunulmak üzere 2010 yılının temmuz ayında hazırlanan ve 27 sayfadan oluşan 2010 Gölge Raporu, Türkiye'nin 6. Periyodik Raporunun gözden geçirilmesi ve Türkiye'de kadınların yaşadıkları ayrımcılıkları ortaya koyma amaçları taşımaktadır. TCK Kadın Platformu ve CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu tarafından hazırlanan Rapor kadın örgütleri tarafından da desteklenmiştir.

Gölge rapor, Türkiye'nin 2005 yılında yayınlanan bir önceki Rapor döneminden 2010 yılına kadar kadınların haklarında yaşanması beklenen ilerlemeleri gerçekleştiremediğini belirtmektedir. Bu süre boyunca yaşanan ilerlemeler ise politik amaçlar içermekle nitelendirilmektedir. Örneğin, 2007 ve 2010 dönemlerinde gündeme gelen Anayasa değişiklik taslaklarında ve yapılan düzenlemelerde, kadınların korunması gereken cinsiyet olarak ele alınması geleneksel muhafazakar anlayışın hakimiyetini göstermektedir. 2008 yılında kabul edilen Genel Sağlık Sigortası Kanunuyla ise kadınların güvenlik haklarının ellerinden alınması tam aksine kadın haklarının geriletilmesi anlamına gelmektedir. Yine bu süreçte siyasilerin kadın bedeni üzerinden söylemlerde bulunması da Rapor'da eleştirilen hususlar arasındadır. Türkiye'de kadın haklarında yaşanan gelişmelerin genel hatlarıyla ele alındığı giriş kısmının ardından Rapor; yasalar önünde eşitlik, siyaset ve karal alma mekanizmalarına katılım, eğitim, istihdam, sağlık, medya ve kadına yönelik şiddet başlıklarında ayrı ayrı değerlendirmeler ve önerileri barındırmaktadır.

CEDAW'ın 1, 2, 4, 9, 13, 15 ve 16. maddelerinde hükümler içeren “Yasalar Önünde Eşitlik” ilkesi değerlendirmeye tabi tutulan başlıklardan birisidir. Türkiye'nin 2004-2009 dönemi boyunca yapmış olduğu düzenlemelerin bu ilkenin tam olarak hayata geçirilmesine katkı sunacak boyutta olmadığı ifade edilmektedir. Anayasa'nın eşitlik ilkesinin talep edilen doğrultuda düzenlenmemesi, TMK'daki mal rejiminin geriye dönük uygulanmaması ve TCK'da var olan geleneksel dil bahse konu ilkeyi zayıflatan ögeler olarak öne çıkmaktadır. Gölge raporda, ilgili ilke doğrultusunda Anayasa, Eşitlik Çerçeve Yasası, Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu, TMK ve TCK başlıklarında eleştiri ve eylem taleplerini içeren değerlendirmeler bulunmaktadır. Öncelikli olarak ise yasalar önünde eşitlik ilkesinde şu hususlara yer verilmiştir (CEDAW STYK, 2010:5);

- Eşitlik çerçeve yasası oluşturulmalı ve Anayasa'daki eşitlik ilkesi CEDAW hükümleriyle uyumlu hale getirilmeli,
- CEDAW madde 4'te belirtilen geçici özel önlemler hükümleri Anayasa'nın 10. maddesine eklenmelidir,
- 2009 yılında kurulan “Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” ismi itibariyle CEDAW 2. maddesinde belirlenen eşitlik ilkesine aykırıdır ve “Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu” olarak faaliyetlerine devam etmelidir,

- Toplumsal cinsiyet eğitimleri kamu görevlilerini kapsayacak şekilde genişletilmelidir,
- Kadınların yasaların oluşturulma süreçlerine katılımının sağlanması için Kadın dernekleri bu süreçlere dahil edilmelidir,
- TMK'nın yürürlük maddesi olan 10. madde mal rejimini 2002 öncesi evlilikleri kapsayacak şekilde düzenlenmelidir,
- Kadınların boşanmadan sonra 300 gün içinde evlenmelerine izin verilmemesi ayrımcı hüküm olarak ele alınmakta ve yeniden düzenlenmelidir,
- TCK 82. maddede düzenlenen namus cinayetleri nitelikli insan öldürme suçu olarak düzenlenmeli ve haksız tahrik hükümlerinin bu cinayetlerde uygulanmasının önüne geçilmelidir,
- TCK 226. maddesi "müstehcenlik" ifadeleriyle LGBTT bireylerin aleyhine ayrımcılık içeren şekilde kullanılmaktadır ve kaldırılmalıdır.

Siyaset ve karar alma mekanizmalarında kadınların yeteri kadar yer alamaması Rapor'da değerlendirilen başlıklardan birisidir. Geçen süre zarfında yapılan düzenlemeler bu konuda yaşanan eksikliği gidermekten uzaktır. Örneğin 2007 yılında yapılan genel seçimlerde kadınların TBMM'de %9 oranında yer alması ve 2009 yerel seçimlerinde kadın yerel yöneticilerin oranının %1,23 olması bu konudaki eksikliği açıkça ortaya koymaktadır. CEDAW 4 ve 7. maddelerinde düzenlenen kadınların siyasete katılımı hükümleri çerçevesinde 2010 Gölge Rapor'u daha önceki Raporlarda belirtilen önerilere benzer önerileri tekraren ifade etmiştir. Siyasi Partiler Kanunu ve Seçim Kanunundaki kota talebi devam etmektedir. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde daha fazla kadın bürokratin görevlendirilmesi ayrıca talep edilmektedir. Kadınların karar alma mekanizmalarında yeteri kadar yer alamamasının doğal sonucu olarak kamu kaynakları da bu eşitsizliği destekleyecek şekilde orantısız dağıtılmaktadır. Kamu kaynaklarının dağılımının eşit şekilde sağlanması ve denetlenmesi açısından da kadınların siyaset ve karar alma mekanizmalarında yer alması son derece önemlidir.

CEDAW'ın 4 ve 7. maddelerinde ele alınan Eğitim ile ilgili hükümlerde yapılan değerlendirmelere bakıldığında ise kadınların bu alanda da eşitsizliğe maruz kaldıkları görülmektedir. 2006 yılı verilerine göre %19,6'sı okuma yazma bilmeyen Türkiye'deki

kadınlarla ilgili olarak devlet Pekin Deklarasyonu taahhütlerine uygun olarak %100 okuma yazma hedeflerinden uzak kalmıştır. Türkiye'nin 6. Dönemsel Periyodik devlet raporunda eğitimde yaşanan artışlar şeklinde ortaya çıkan oranların ülkede yaşanan nüfus artışıyla paralel olduğu ifade edilmektedir. Eğitim konu başlığında Rapor'da öne çıkan öneriler ise şu şekildedir (CEDAW STYK, 2010:12);

- Devlet Pekin Deklarasyonlarına uygun olarak eğitim politikasını gözden geçirmelidir,
- Zorunlu eğitim 12 yıla yükseltilmelidir,
- Kırsal alanda yaşayan kız çocuklarının eğitimi için özel programlar geliştirilmeli ve bu bölgelerdeki kız çocuklarının eğitimleri takip edilmelidir,
- Eğitim alanında devletin sunduğu burs, barınma vb. destek hizmetlerinde kız çocukları lehine özel önlemler alınmalıdır,
- Milli Eğitim Bakanlığı müfredatında yer alan ayrımcı öğeler çıkarılmalı ve cinsiyet eşitliğine dayalı bir dil geliştirilmelidir.

Gölge raporda, istihdam alanında yapılan değerlendirmelerde; 2010 yılının mayıs ayında yayınlanan “Kadın İstihdamının Artırılması ve Fırsat Eşitliğinin Sağlanması” konulu Başbakanlık genelgesi olumlu bir gelişme olarak ele alınmaktadır. Genelge, Kadın STK'larının Hükümete bildirdiği talepleri dikkate alarak hazırlanması açısından da olumlu olarak karşılanmıştır. 2010 raporu döneminde yaşanan bu gelişmenin dışında ortaya konan veriler, kadınların istihdam alanında da katılımlarının desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Devletin yayınladığı 6. Periyodik Raporda bahsi geçen istihdam programları, çocuk bakımı ve okulöncesi hizmetleri içermemekle eleştirilmektedir. Çocuk sahibi kadınların iş hayatına katılımı için önemli olan bu hizmetlerin yanı sıra kredi hizmetlerinde de kadınlar yeterli sermaye birikimlerine sahip olmadıkları için yararlanamamaktadırlar. Girişim için temel koşutlardan birisidir olan sermayeye erişiminde kadınların mikrokredi konusunda desteklenmesi gerekmektedir. İşyerlerinde çocuk bakım hizmeti, doğum izni, genel sağlık sigortası kanunu, kamu sektöründe kadın istihdamı ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konularından eleştirilen hususlar Rapor'da tekrar ifade edilmiştir. İstihdam alanında Rapor'da yer alan öneriler ise şu şekilde olmuştur (CEDAW STYK, 2010:14);

- 2010 yılı Başbakanlık genelgesiyle kurulması planlanan Kadın İstihdamı Ulusal İzleme ve Koordinasyon Kurulu faaliyetlerine kadın-erkek eşitliği prensibi çerçevesinde başlamalıdır,
- Kalkınma planları toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde hazırlanmalıdır,
- Kadınların aile ve iş yaşamlarında desteklenmesi açısından izinler düzenlenmeli ve ebeveyn izni kapsamında babanın da çocuk bakımı sürecine dahil edilmesi için babalık izni ücretli bir şekilde düzenlenmelidir,
- Okulöncesi eğitim ve 0-5 yaş aralığı çocukların bakımı için Hükümet gerekli bütün adımları atmalıdır,
- Kamuda yapılan istihdamlarda kadın kotası uygulanmalıdır,
- Sığınma evlerine başvuran kadınların bu süreçte meslek edindirme kurslarıyla ekonomik güvenceleri sağlanmalıdır,
- Türkiye-Avrupa Birliği arasındaki istihdam odaklı çalışan kurumlara kadın STK'larından temsilcilerin katılımının önü açılmalıdır.

CEDAW'ın 12. maddesinde düzenlenen sağlık başlığında, Gölge Rapor mevcut verileri değerlendirerek önerilerini sunmuştur. Türkiye'nin kadın sağlığında yaklaşımının rapor tarihi itibariyle doğurganlık temelinde olduğu belirtilmiş ve bu anlayışın terk edilerek kadınların sağlığını önceleyen bütüncül bir yaklaşımın gerekli olduğu ifade edilmiştir. Ergenlik dönemi, menopoz ve sonrası döneminde yer alan kadınlar Türkiye'de ihmal edilen gruplar arasında yer almaktadırlar. Kırsal kesimde yaşayan kadınların sağlık hizmetlerine erişimi de oldukça sorunlu bir alan olarak varlığını devam ettirmektedir. Nüfus planlamasında yeterli farkındalığın sağlanamaması, doğum kontrol yöntemlerinde bilinç seviyesinin özellikle kırsal bölgelerde düşüklüğü ve TCK'da kürtajın belirli koşullar dışında cezasının düzenlenmesi raporda eleştirilen başlıklar arasında yer almaktadır. Kadın sağlığı konusunda Rapor'da ele alınan öneriler şu şekilde olmuştur (CEDAW STYK, 2010:19);

- Kadın sağlığı bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalı ve üreme sağlığı da bu başlık altında değerlendirilmelidir,
- Sağlık hizmetleri herkese ücretsiz ve eşit bir şekilde sunulmalıdır, çok dilli yaşamın gereklerine uygun olarak ise Kürtçe, Arapça ve

Farsça gibi diller konuşan kadınların da kendi dillerinde sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesinin koşulları hazırlanmalıdır,

- Nüfus Planlaması Kanununda evli kadınların gebeliği sonlandırmak için eşinin rızasını alması gerektiği hükmü kaldırılmalıdır,
- HIV/AIDS konusunda farkındalığı artırıcı eğitim ve programlar aracılığıyla ayrımcı uygulamaların önüne geçilmelidir,
- Sağlık alanında çalışan herkes kadına yönelik şiddet konusunda eğitime tabi tutulmalıdır,
- Sağlık çalışanlarının müfredatlarına ve meslek eğitimlerine toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik şiddet konularını içeren dersler eklenmelidir.

CEDAW 5 ve 11. maddelerinde hükümlendirilen kadın ve medya konu başlığı Gölge Rapor'da ayrıca ele alınan konulardan birisidir. Kadınların medya çalışanları arasındaki oranı medyanın kullandığı dile ve yaklaşımlara da yansımaktadır. Bu dönemde TÜİK tarafından yapılan araştırmaya göre, medyada çalışanlar arasında kadınların oranı %35 ve medya yöneticileri arasındaki kadınların oranı ise %15 olduğu belirlenmiştir. Türkiye'deki kadınların medyadaki varlığını konu edinen araştırma olan "Medyada Kadınların Temsil Biçimleri" araştırmasına göre ise yöneticiler arasında kadınların oranı %21 olarak belirlenirken köşe yazarları içerisinde kadın oranı ise %12 olduğu görülmüştür. Türkiye'de kadınların medyadaki varlığının göstergelerini ortaya koyan araştırmaların yanı sıra TRT'ye herhangi bir kadın genel müdür atanmamış olması da öne çıkan durumlardan birisidir. Gölge rapor, Türkiye'deki kadınların medyadaki varlığına ilişkin tespitlerin ardından önerilerini şu şekilde sıralamıştır (CEDAW STYK, 2010:21);

- KSGM tarafından "Medya Dönüşüm Planı" hazırlanmalı ve sonuçları takip edilmelidir,
- RTÜK teşkilat yapısında kadın ve erkeklerin eşit temsiliyeti sağlanmalıdır,
- TRT ve RTÜK bünyesinde kadın örgütlerinden uzmanların katılımıyla "Medyada Kadının Durumu Alt Komisyonu" kurulmalıdır,
- TRT, RTÜK ve Basın Kanunu düzenlenmeli bu kanunlar CEDAW ile uyumlu hale getirilmelidir,

- Eğitim müfredatında yer alan medya okuryazarlığı eğitimleri toplumsal cinsiyet perspektifiyle ele alınmalıdır,
- Medya çalışanları ve yöneticileri arasında eşit temsilin sağlanması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır,
- Yayın yapan medya organları ve ajanslarına ilgili ruhsatlar verilirken toplumsal cinsiyet bir koşul olarak ele alınmalıdır,
- Önerilen düzenlemeler yapılırken alanda çalışmalar yapan STK'lar sürece dahil edilmelidir.

2010 Gölge Raporunda üzerinde durulan konulardan birisi olarak Kadına Yönelik Şiddet Türkiye'de önemini koruyan olgular arasında yer almaktadır. Bu dönemde yapılan araştırmalara göre Türkiye'de şiddet gören kadınların oranı %39 olduğu belirlenmiştir. Şiddet oranının bu kadar yüksek olmasına rağmen 2010 yılı itibariyle 52 sığınma evinin olması eleştirilen hususlar arasındadır. Rapor'da şiddet başlığı altında ifade edilen başlıklar sorunların çözümü konusunda yeterli ilerleme sağlanamadığı görüşüyle 2005 raporuyla benzerlik gösterecek şekilde tekraren ifade edilmiştir.

Türkiye'deki kadın sığınma evlerinin yetersizliği sorunu güncelliğini korumaktadır. Bunun yanında 6. Periyodik Raporda öne çıkarılan Ailenin Korunmasına Dair Kanun henüz uluslararası standartlara uygun hale getirilmemiştir. Kanunun CEDAW ile uyumlu hale getirilmesiyle beraber toplumun tümünün de erişimine sunulması beklenmektedir. Bu dönemde yapılan bir araştırmada Türkiye'deki kadınların %42'sinin 4320 sayılı kanundan haberi olmadığı belirlenmiştir. Şiddet başlığı altında eleştirilen konular arasında mahkemelerin 'aile birliği' gibi gerekçelerle şiddet vakalarında yeterli müdahaleleri yapmamaları öne çıkmaktadır. Bu dönemde ülke gündemine de yansıyan 14 yaşındaki kız çocuğunun tecavüzcüsüyle evlendirilmek istenmesi Rapor'da eleştirilmiştir. Devlet yetkililerinin eşcinselliği 'biyolojik bir hastalık' olarak nitelendirmesi ve CEDAW taahhütlerine aykırı olarak nefret suçuna zemin hazırlamaları eleştirilen konular arasında yer almaktadır. Kadına yönelik şiddet başlığında Rapor'da sıralanan beklentiler şu şekildedir (CEDAW STYK, 2010:23);

- Kadına yönelik şiddet konusunda görevli kurum ve kuruluşlarının bütçeleri artırılarak ayrıştırılmalıdır,
- Şiddete karşı mücadele eden STK'lar devlet tarafından desteklenmelidir,

- Belediyelerin sığınma evi açma sorumlulukları takip edilmeli ve yasal zorlamalara başvurulmalıdır,
- Şiddet mağduru kadınlara destek amacıyla birden fazla dilde hizmet veren yardım hattı oluşturulmalıdır,
- Taciz ve tecavüz odaklı kriz müdahale merkezleri oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır,
- Nefret suçları ilgili yasalarda ayrıca tanımlanmalı ve cinsel yönelim cinsiyet kimliği gibi konularda toplum bilinçlendirilmelidir,
- 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun evlilik şartı aranmaksızın kapsamı genişletilmeli ve medeni durumun ayrımcılığa sebep olmasının önüne geçilmelidir,
- Aile mahkemeler STK'ların görüşleri de alınarak yediden düzenlenmelidir,
- 4320 sayılı kanunun toplum tarafından ulaşılabilirliği artırılmalı ve bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır,
- Şiddet vakaları neticesinde ortaya çıkan koruma kararları etkin olarak uygulanmalı ve ilgili yönetmeliğin uygulanması denetlenmelidir,
- Şiddet mağduru kadınlar ilgili birimlere başvurduklarında 4320 sayılı kanun hakkında bilgilendirilmeli ve bu birimlerdeki çalışanlar toplumsal cinsiyet eğitimlerine tabi tutulmalıdır ayrıca bu birimlere başvuran kadınların avukat desteğiyle hukuki yollarını arama hakları güvence altına alınmalıdır.

4.3.4. 2016 STK Türkiye Gölge Raporu

Gölge Rapor, 2016 temmuz ayında CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu tarafından Komite'nin 64. oturumuna sunulmak üzere 33 sayfadan oluşacak şekilde hazırlanmıştır. Giriş kısmının ardından Rapor'un içeriğinde yasal düzenlemeler, kalıp yargılar ve zararlı uygulamalar, siyasi ve kamu yaşamına katılım ve geçici özel önlemler, istihdam, eğitim, şiddet, kırsal alanda kadın ve mülteci kadınlar konularında değerlendirmeler bulunmaktadır.

Rapor'da devletin CEDAW'ı tam olarak hayata geçirmediği ve bu süreçte STK'ların bir aktör olarak dikkate alınmadığı ifade edilmektedir. KSGM'nin de STK'larla olan ilişkisi sınırlı olmakta ve STK'ların taleplerine karşılık verilmemektedir. 2013 yılında hayata geçirilmesi beklenen "Toplumsal Cinsiyet Ulusal Eylem Planı" ise henüz faaliyet alanı bulamamıştır. Gölge Rapor, Türkiye'nin 7. Dönemsel Periyodik raporunda Komite'nin ilettiği sorulara tam olarak yanıt verilmediğini ifade etmektedir. Özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıklarla ilgili sorular yanıtsız kaldığı ifade edilmektedir.

Gölge Rapor yasal düzenlemelerle ilgili olarak tespit ve önerileri içermektedir. TCK'da kadın örgütlerinin beklentileri çerçevesinde düzenlenmesi beklenen "ensest" ve "namus" gibi konularda düzenleme yapılmamıştır. Beklenen düzenlemelerin aksine 15-18 yaş arasındaki gençler arasındaki cinsel ilişkide cezanın artırılması ve çocuklara yönelik cinsel suçlarda "taciz" kavramının kullanılması eleştirilmektedir. Yapılması beklenen düzenlemelerin başında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde hazırlanan bir Anayasa yer almaktadır. Anayasa'da nefret suçları gibi kavramların yer verilmesi beklentisinin yanında, TMK'daki evlilik yaşının 18'e çıkarılması, mal rejiminin 2002'den önceki evliliklerde geçerli olması, kadınların evlenmeden önceki soyadlarını tek başına kullanabilmelerinin önünün açılması gibi beklentiler yer almaktadır.

CEDAW taahhütleri çerçevesinde kalıp yargılar ve zararlı uygulamalar Türkiye'nin düzenlemeler yapması gereken alanlardan birisidir. Gölge rapor, bu uygulamaları destekleyici unsur olarak Türkiye'de siyasilerin söylemlerini kritik etmektedir. Türkiye'de bu dönemde kadınlara yönelik geleneksel bakış varlığı sürdürmektedir. 2015 tarihli "Kürüsel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu" adlı Dünya Ekonomik Forumunun düzenlediği raporda, Türkiye 145 ülke arasında 130. sırada yer almaktadır. Ayrıca Komite'nin 7. Periyodik rapor sürecinde yanıtlamasını istediği sorulardan birisi olan devlet görevlilerinin kadınların sahip olacağı çocuk sayısına karar verme söylemleri ve kalıplaşmış ifadelerle kadının rolünü eviçiyle sınırlaması hususlarının cevapsız bırakıldığı Rapor'da ifade edilmektedir. Rapor'da Komite raporlarıyla paralel değer yargılarla ilgili olarak şu taleplere yer verilmiştir (STYK, 2016:7);

- Türkiye'de kadın haklarını koruyan yasaların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini de kapsayacak şekilde uluslararası normlarla eşitlenmesi,

- Politik söylemlere konu olan geleneksel değer yargıları, homofobi ve transfobiye karşı CEDAW nihai yorumları çerçevesinde mücadele yöntemleri belirlenmeli,
- TCK 287. maddesinde düzenlenen bekaret kontrolü uygulamasında kadının rızasının ön koşul olarak belirlenmesi,
- Evli kadınların hamileliklerini sonlandırırken 3. kişilerin söz hakkının kaldırılması önerilmektedir.

Türkiye’de kadınların siyasi alanda varlığı bu dönemde de eksiklik içeren konular arasındadır. 2015 yılında yapılan seçimlerde TBMM’de kadın milletvekili oranının %14,9 olması uluslararası standartların çok altında olarak değerlendirilmektedir. Seçilmiş kadın temsilcilerin yanı sıra karar alma mekanizmalarında da kadınların varlığı sınırlı düzeydedir. 2016 Mayıs verilerine göre atanmış valilerin %2,4 kadındır. Yargı organizasyonunda yüksek mahkemeler nezdinde hakimlerin %26,8’nin kadın olması, üniversite rektörlerinin %9’nun kadın olması ve kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerinin yöneticileri arasında kadın oranının düşük seviyelerde olması eleştirilmektedir.

Rapor’da, LGBTİ bireylerin siyasi alanda hiç var olmadığı ve Türkiye’de bu konunun halen bir tabu olarak varlığını sürdürdüğü ifade edilmektedir. Engelli kadınların temsil oranının ise %0,36 olarak gerçekleştiği ve engelli kadınlara yönelik siyasi alanın kısıtlılığı tespit edilmektedir. Yapılan tespitlerin yanı sıra siyaset ve karar alma mekanizmaları hususunda sunulan öneriler şu şekilde olmuştur (STYK, 2016:10);

- %50 kadın kotası Anayasal hüküm haline getirilmelidir,
- CEDAW taahhütleri çerçevesinde geçici özel önlemler başlığı altında seçimlerde adaylık süreçleri kadınlar lehine düzenlemelerle kolaylaştırılmalıdır,
- Siyasi partilerin hazineden aldıkları yardımlar kadın aday ve kadın üye sayıları göz önünde bulundurularak dağıtılmalıdır.

İstihdam başlığı altında yapılan değerlendirmelerde kullanılan veriler devlet raporuyla paralellik göstermektedir. Hükümet tarafından açıklanan eylem planlarında kadının rolünün artırılması ve kadın odaklı istihdam programlarında belirlenen hedefler Avrupa Birliği standardına çekilmesi önerilmektedir. İstihdam konusunda sunulan öneriler şu şekildedir (STYK, 2016:13);

- Okulöncesi eğitim devlet bütçesine dahil edilmeli, 0-5 yaş arası çocukların bakımı için gerekli kurumlar kurulmalı ve desteklenmelidir,
- “Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla ve Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelikte” düzenlenen kıstaslarda işyerindeki toplam çalışan sayısının esas alınması,
- ILO 177 ve 189 sayılı sözleşmelerin imzalanması,
- İş Kanunu ve Devlet Memurları Kanunu işe alımlarda yaşanan ayrımcılıkların önüne geçmek için iş ilanından mülakatlara kadar bütün süreci kapsamlı şekilde düzenlemelidir,
- Özel sektör ve kamu sektöründe var olan yatay ve dikey ayrımcılığın önüne geçilmesi için pozitif ayrımcılık içeren hükümlerle düzenlemeler yapılmalıdır,
- Devlet bütçesi hazırlanırken toplumsal cinsiyet duyarlılığı göz önünde bulundurulmalı ve bütçede toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik program ve projelere kaynak aktarılmalıdır,
- Kadınların yoğun olarak ücretsiz eviçi işçisi olarak görülmesi nedeniyle bu konuda İş Kanunu eviçi işini düzenlemeli ve sosyal haklardan faydalanmasının koşullarını oluşturmalıdır,
- İşçi işveren ilişkileri arasında ayrımcılık nedeniyle yaşanan uyuşmazlıklarda işçinin tekrar işe alınmasının sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılması,
- İş Kanununun 5 ve 18. maddelerinin ayrımcılık sebebiyle çıkacak uyuşmazlıklarda işçi lehine düzenleme içermesi,
- CEDAW taahhütleri dolayısıyla kadınların istihdam alanında daha fazla yer almasının sağlanması için toplumda var olan kadınlar eşittir ev hanımı algısının kırılması amacıyla mücadele verilmesi ve toplumun her alanında bilinçlendirme çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

2016 Gölge Raporunda Türkiye’deki kadınların eğitim alanındaki durumuyla ilgili tespitlere bakıldığında, 25 yaş üzeri okuma yazma bilmeyen kadın oranının %9,4 olduğu 25 yaş ve üzeri kadın nüfus içerisinde lise mezuniyet oranının ise %14,4 olduğu görülmektedir. Rapor’da yer alan eğitim verilerinde bölgeler arasındaki farklılık ise değerlendirilen

konulardan birisidir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan kadınların eşitsizlik oranının oldukça yüksek olduğu ve eğitim oranının da oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca Komite raporunda da ifade edilen 4+4+4 eğitim sistemiyle karma eğitimden uzaklaşma eğitimi gösteren dini odaklı eğitim yaklaşımı Gölge Rapor'da da öne çıkarılan hususlardan birisidir.

2010 yılı Gölge Raporunda ifade edilen eğitim konusundaki birtakım değerlendirmeler bu raporda da yer bulmuştur. Milli Eğitim müfredatında yer alan ayrımcı öğeler bu dönemde de raporda yer almıştır. 2013-2014 eğitim dönemi kitaplarını ele alan bir araştırmaya göre kadınlara sadece annelik rolünü uygun gören ve ev görevlerini anneye yükleyen anlayışın yaygın bir şekilde varlığı devam ettiği görülmektedir. Eğitim başlığında yer alan öneriler ise şu şekildedir (STYK, 2016:17);

- Türkiye'de eğitimin her kademesinde toplumsal cinsiyet eşitliği hassasiyeti göz önünde bulundurularak müfredat oluşturulmalıdır,
- Okul öncesi eğitim zorunlu ve ücretsiz bir şekilde hayata geçirilmeli ve kadınların üzerindeki çocuk bakım yükü kaldırılmalıdır,
- Müfredatlara destek amacıyla kullanılan eğitim materyalleri ayrımcılık içeren görüntüden uzaklaştırılmalıdır,
- Anadili Türkçe olmayan kız çocuklarının eğitimi için programlar geliştirilmeli ve çok dilli eğitim programına geçiş sağlanmalıdır,
- Okuma yazma bilmeyen kadınların eğitim aldıkları kurumlar olan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri tekrardan faaliyete geçmelidir,
- Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev alan öğretmenlerin meslek eğitimleri toplumsal cinsiyet eğitimi kapsayacak şekilde yeniden ele alınmalıdır
- Kız çocuklarının geleneksel bakış açısı doğrultusunda belirli mesleklere yönlendirilmesinin önüne geçilmelidir,
- Milli Eğitim Bakanlığı engelli ve LGBTİ bireyleri de kapsayacak şekilde programlarını gözden geçirmelidir.

Gölge Rapor'da Türkiye'de kadınlara yönelik şiddetin varlığı değerlendirmeye konu olan başlıklar arasında yer almaktadır. Türkiye'nin 7. Dönemsel Periyodik raporundaki kadına yönelik şiddet verilerinin gerçeği yansıtmadığı belirtilmektedir. Gölge Rapor'da

sunulan verilere göre, 2009-2013 arası dönemde 1046 kadın cinayeti gerçekleşmiştir. Kadına yönelik şiddet artarak devam etmektedir. Ayrıca 2010-2014 dönemi arasında 41 kişi de cinsel yönelim ve cinsel kimlikleri nedeniyle öldürülmüştür. Bu suçların nefret suçları kapsamında ele alınmaması nedeniyle sayının resmi verilerin daha üzerinde olduğu düşünülmektedir.

Gölge Rapor'da kritik edilen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 2012 yılında kabul edilen İstanbul Sözleşmesiyle uyumlu hükümler içermediği ve düzenlemelerin yapılmadığı belirtilmektedir. Bu kanun uyarınca kurulan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin (ŞÖNİM) sayısı 14'tür ve yetersizdir. ŞÖNİM'lerin yapısı cinsiyetçi olarak ele alınmakta ve merkezlerde çalışan personel sayısının yetersiz olduğu ifade edilmektedir. 7/24 hizmet verme ve şiddet vakalarında "tek kapı" olmak amacıyla kurulan merkezler bu konuda beklentileri karşılayamamış ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki müdürlükler bünyesinde tahsis edilen odalarla sınırlı kalmıştır.

Türkiye'de kadın sığınma evlerinin yetersizliği Rapor'da ele alınmaktadır. Komite'nin Türkiye'nin 7. Dönemsel Periyodik raporuna cevaben sorduğu sorulardan birisi olan sığınma evi sayısına Hükümet, 137 sığınma evinin yaklaşık 3500 kapasiteyle hizmet verdiğini belirtmiştir. Yaklaşık 40 milyon kadın nüfusa sahip olan ve şiddet vakasının yüksek olduğu bir ülke olarak Türkiye'de bu sayı oldukça yetersiz görülmektedir. Nüfusu 100.000'nin üzerinde olan belediyelerin 5393 sayılı Belediye Kanunu gereğince sığınma evi açma zorunlulukları bulunmasına rağmen bu sorumluluklarını yerine getirmedikleri görülmektedir. Şiddet başlığı altında Gölge Rapor'da sunulan öneriler ise özetle şu şekildedir (STYK, 2016:21);

- TCK'nın "namus cinayetleri" kısmı "töre cinayetleri" ile değiştirilmelidir ve bu suça ağırlaştırılmış müebbet cezası öngörülmalıdır,
- Kadınlara yönelik şiddet davalarının tümüne STK'ların müdahil olma başvuruları kabul edilmelidir,
- Nüfusu 100.000 üzerinde olan belediyeler sığınma evi açmaya zorlanmalıdır,
- Şiddet mağduru kadınları destek hizmetleri sağlanmalıdır.

CEDAW, kırsal alanda yaşayan kadınların geliştirilmesi amacıyla hükümler barındırmaktadır. Türkiye'nin bu konudaki taahhütleri de Gölge Rapor'da irdelenmektedir. Öncelikli olarak kırsal alanda yaşayan kadınların geleneksel yapı nedeniyle sosyal ve ekonomik hayata dahil olamadıkları açıkça görülmektedir. Kırsalda yaşayan kadınlar ayrıca ücretsiz ve kayıtdışı işçilik ve sosyal güvencesizlik sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. KSGM'nin 2015 verilerine göre kırsal alanda yaşayan ve güvencesiz bir şekilde ücretsiz eviçi işçilik yapan kadınların oranının %79 olduğunu göstermektedir. Kırsaldaki kooperatifleşme ve üretim yöntemleri ise erkek egemen bakış açısıyla dizayn edildiğinden dolayı kadınlar ekonomik üretim ilişkilerine dahil olamamaktadırlar.

Kırsal alanda yaşayan kadınların eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksun kaldıkları da görülmektedir. Kayıtdışı ve mevsimlik işlerde çalışan kadınlara yönelik Milli Eğitimin programları yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Kırsaldaki kadınların üreme sağlığı ve cinsel sağlık hizmetlerinde uzak kaldığı ve Devletin aile planlaması hizmetlerinin gitgide azalttığı ifade edilmiştir. 2014 yılı TÜİK verilerine göre 2009-2014 arası dönemde 3 bin 364 kız çocuğunun doğum yapması ve 15-17 yaş arası 151 bin 727 doğum yapması kaygı verici olarak değerlendirilmektedir. Gölge Rapor kırsal alanda yaşayan kadınların durumlarının iyileştirilmesi için şu önerileri sıralamıştır (STYK, 2016:28);

- Kırsal alanda yaşayan kadınların mülk edinmesine yönelik kalıp düşünceleri kırmaya yönelik çalışmalar yürütülmelidir,
- Bu bölgelerde yaşayan kadınların sürekli eğitimleri desteklenmelidir,
- Tarımda çalışan kadınların modern üretim tekniklerine erişimi sağlanmalıdır,
- Kooperatiflerde kadın varlığının artırılması sağlanmalıdır,
- Kırsaldaki kadınların üretim ve ekonomik hayata dahil olabilmesi için faaliyetler yürütmekle görevlendirilecek “Kadın Çiftçi Daire Başkanlığı” kurulmalıdır,
- Kırsal bölgede yaşayan kadınların sosyal ve ekonomik durumlarının tespiti için ulusal bir envanter çalışması yapılmalıdır,
- Kırsal bölgelerde doğan kız çocuklarının eğitimden uzak kalma nedenleri araştırılmalı ve önlemler alınmalıdır,
- Mevsimlik işlerde çalışan kadınların ulaşım, konaklama ve sağlık hizmetleri gibi hizmetleri İş Kanununda güvence altına alınmalıdır.

Türkiye'nin bölgesinden kaynaklı sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkan mülteci ve sığınmacı kadınlar da Gölge Rapor'da değerlendirilmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin yayınladığı verilere göre 2016 yılı itibariyle Türkiye'de Irak, Afganistan, İran, Somali gibi ülkelerden yoğunlukla olmak üzere 229.161 sığınmacı ve 40.290 mülteci bulunmaktadır. Türkiye'de geçici koruma bünyesinde ikamet eden Suriyeli sığınmacı sayısı ise 2016 Mayıs verilerine göre 2.744.915 olduğu ve bu sığınmacıların %49,2'sinin de kadın olduğu görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğunun şehirlerde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda ise verilerin takibinin zorluğu ortaya çıkmaktadır.

Suriyeli sığınmacılara yönelik yapılan araştırma sayısı da sınırlıdır. Başbakanlık bünyesinde 2013 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yapılan "Suriyeli Sığınmacıların Niceliksel Durumu" başlıklı araştırmaya göre, Suriyeli kadınların kamplardaki koşullarının yetersiz olduğu belirtilmektedir. Kamplarda yaşayan kadınların sadece %9'u kampta yaşamaya devam etmek istediğini ve ibadet hizmetleri hariç diğer bütün hizmetlerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Mülteci ve sığınmacı kadınların durumuyla ilgili Gölge Rapor'da talep edilen düzenlemeler ise şu şekildedir (STYK, 2016:31);

- Mülteci ve sığınmacı kadınlara yönelik veriler geliştirilmelidir,
- Kadınlara yönelik faaliyetler asgari yaşam gereçleri dışında cinsel ve emek sömürsünden korumaya yönelik olarak da genişletilmelidir,
- Suriyeli sığınmacı kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddeti önleme mekanizmaları geliştirilmelidir,
- Türkiye'ye entegrasyonun yanı sıra gönüllü dönüşler için de Suriyeli sığınmacı kadınları sosyal ve ekonomik anlamda güçlendirilmelidir,
- Suriyeli kadın sığınmacıların dil farklılığı göz önünde bulundurularak ihtiyaçlarına erişimini sağlayan araçlar yaygınlaştırılmalıdır,
- Sığınmacı kadınların karşılaştıkları kadın ticareti ve erken yaşta evlilik gibi konularda soruşturma ve kovuşturma süreçleri işletilmelidir,
- Suriyeli kız çocuklarına yönelik istismar vakaları önemle incelenmeli ve destek hizmetleri sağlanmalıdır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde belirlenen kadın-erkek cinsiyet rolleri neticesinde, kadınlar toplumsal ve kurumsal hayatta çeşitli ayrımcılıklara maruz kalmışlardır. Kadınların yaşadıkları ayrımcılıklarla ilgili olarak Birleşmiş Milletler düzeyinde oluşturulan uluslararası düzenlemeler ise yaşanan ayrımcılıkları insan hakları sözleşmeleri bünyesinde ele almıştır. CEDAW, uluslararası insan hakları sözleşmelerinin kadın haklarını salt bir insan hakları meselesi olarak ele alan yaklaşımının değiştiğinin önemli bir göstergesi olarak görülmektedir.

CEDAW, kadınların yaşadıkları ayrımcılıkların önüne geçilmesi amacıyla düzenlenmiş en geniş katılımlı uluslararası sözleşmedir. Bunun yanında CEDAW'ın kapsamı da toplumsal hayatın hemen hemen her alanını ilgilendiren düzenlemeleri barındırmaktadır. Bu düzenlemelerin taraf devletler tarafından uygulaması ve eşitliğin kalıcılığı amacıyla politikalar üretilmesinin taahhüt edilmesi açısından da CEDAW önemini korumaktadır.

CEDAW bünyesinde oluşturulan Komite, kadın haklarının geliştirilmesi amacıyla taraf devletleri, nihai rapor ve öneriler aracılığıyla değerlendirmektedir. Komite'nin yapmış olduğu değerlendirmeler neticesinde, varmış olduğu sonuçların uygulanmasını sağlayacak bir bağlayıcı mekanizmanın olmaması, taraf devletlerin Sözleşmeyle tam uyumunu aksatan eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Komite'nin kadın haklarında yaşanan ayrımcılıklara müdahale edebilme kapasitesini artıran uygulama olarak ise İP, taraf devletlerde yaşayan kadınların Komiteye bireysel başvuru hakkını sağlaması açısından önemli bir düzenlemedir. Komite'nin bireysel hak ihlallerini tespit ettiği bu mekanizma, taraf devletlerin sorumluluğunu artıran ve hükümlerin uygulanmasını denetleyen bir araç olarak öne çıkmaktadır.

CEDAW'ın uygulanmasının denetlenmesi üzerinde tartışılan bir konudur. Kurumsal yapıda yapılmaya çalışılan iyileştirmelerin yanında Sözleşme'nin 18. maddesi kapsamında taahhüt edilen dönemsel ülke raporları ise denetleme mekanizmasını destekleyici unsurlar barındırmaktadır. Dönemsel ülke raporları, taraf devletlerin toplumsal ve kurumsal hayatta Sözleşme hükümlerinin uygulanması amacıyla yapmış oldukları düzenlemeleri madde madde ele aldıkları metinlerdir. Bu sayede devletler, sorunların tespiti ve çözümü için destek ve teşvik edilmektedirler.

Dönemsel raporlama mekanizmasının karşılaştığı temel sorunlardan birisi ise ülkelerin rapor sürelerini geciktirmeleri ve raporlarda gerçekçi değerlendirmeler yapmamaları olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada da CEDAW'ın bağlayıcı bir hükmünün olmaması eksiklik olarak öne çıkmaktadır. Ülke raporlarının taraf devletlerdeki durumu gerçekçi boyutta yansıtmamasının önüne geçmek amacıyla ise STK'ların Gölge Raporları önem arz etmektedir. Bu sayede Komite, karşılaştırmalı olarak değerlendirme imkanına sahip olmaktadır.

Türkiye, CEDAW'a taraf olduğu dönemden günümüze kadar, Komiteye ikisi birleştirilmiş olmak üzere dört adet dönemsel rapor sunmuştur. Çalışmanın hipotezi doğrultusunda ele alınan bu raporlarda, Türkiye'nin CEDAW'a taraf olmasının kadın haklarında yaşanan gelişmelerin ve Türkiye kamuoyu üzerinde kadın hakları bilincinin geliştirilmesinde anlamlı bir ilişki barındırdığı görülmektedir. Türkiye'nin sunmuş olduğu raporlarda CEDAW yükümlülükleri çerçevesinde çalışmaların yapıldığının altı çizilmesi önemli bir göstergedir.

CEDAW'ın 15 ve 16. maddelerine konmuş olan çekincelerin kaldırılması yönünde çalışmaların 1997 tarihli raporda belirtilmesi ve nihayetinde bu çekincelerin 2002 yılında Yeni TMK'nın kabulüyle birlikte kaldırılması raporlarda bahsi geçen gelişmelerden birisidir. Komite raporlarında eleştiri konusu olan TCK, TMK ve İş Kanunu'nun ayrımcılık içeren ilgili hükümlerinin, Türkiye raporlarında düzenleme konusu olduğu görülmüştür. Komite raporlarında CEDAW hükümleri doğrultusunda hayata geçirilmesi beklenen şiddet odaklı yasal düzenlemenin, 1998 yılında kabul edilen 4230 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve 2012 yılında kabul edilen 6284 sayılı Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunla giderilmeye çalışıldığı raporlarda belirtilen gelişmeler arasında yer almaktadır. Türkiye'nin İP'i 2002 yılında onaylaması ise Türkiye kamuoyunu doğrudan etkileme potansiyeline sahip düzenlemelerden bir diğeridir.

Komite'nin Türkiye raporlarında endişe duyduğu konu başlıklarıyla ilgili olarak ise Türkiye'nin tam uyumlu düzenlemeler gerçekleştirmediği görülmektedir. 2010 ve 2016 Komite raporlarında öne çıkarılan dini içerikli eğitim, kadına şiddet yasasının failleri cezalandırma kabiliyeti ve mülteci kadınlar gibi konularda tekraren ifade edilen endişelerin olduğu görülmüştür. Kadınların bedeni üzerinden politik söylem geliştirilmesi ise CEDAW hükümlerinde ele alınan geleneksel yapıyı destekleyici unsur olarak eleştiri konusu

olmaktadır. STK'ların raporlama sürecine katılımının artırılması ve dolayısıyla da raporların gerçekleri yansıtmaya kabiliyetinin artırılması da beklenen hususlardan birisidir.

Genel olarak CEDAW'ın Türkiye'de kadın haklarının geliştirilmesi konusunda politika yapım sürecinde sınırlı etkisinin olduğu görülmekle birlikte, raporlarda belirtilen hususlara belirli ölçülerde geri dönüşler yapıldığı görülmektedir. CEDAW hükümlerinin eksiksiz olarak hayata geçirilmesi ve Türkiye kamuoyu üzerinde etkisinin artırılması için elde edilen bulgular doğrultusunda birtakım gereklilikler ortaya çıkmaktadır. Raporlama sürecinde katkıları dolayısıyla STK'ların imkan ve kabiliyetlerinin artırılması, kadının hakları odaklı kurumların güçlendirilmesi ve kadın bedeni üzerinden üretilen politik söylemlerin kullanılmaması CEDAW hükümlerinin tam olarak hayata geçirilmesine katkı sağlayacaktır. Geleneksel yapının sonucu olarak kadının eş ve anne gibi rollere sıkışıp kalmasına sebep olan kültürel öğeler eğitim başlığı altında değerlendirilmeli ve CEDAW hükümleriyle uyumlu olarak toplumsal cinsiyet rolleri sorgulanmalıdır.

6. KAYNAKLAR

- Aasen, H. S. (2013). Maternal Mortality and Women's Right to Health. A. Hellum, & H. S. Aasen, *Women's Human Rights*. Cambridge University Press.
- Acar, F. (2005). Kadınların İnsan Hakları, CEDAW ve Türkiye. *Türk-İş Dergisi*, s. 48-49.
- Acar, F., & Ertürk, Y. (2011). Kadınların İnsan Hakları: Uluslararası Standartlar, Kazanımlar, Sorunlar. S. Sancar (Dü.), *Birkaç Arpa Boyu...* (s. 281-303). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Alpkaya, G. (2011). BM'de Irksal Ayrımcılık Yasağı, Erken Uyarı ve Soykırım Suçunun Önlenmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s. 14.
- Arslan, G. (2004). Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (Öngörülen Haklar ve Öngörülen Usuller). *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*.
- Ayata, G., Eryılmaz Dilek, S., & Oder, B. E. (2010). *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Banda, F. (2013). The United Nations Working Group on the Issue of Discrimination against Women in Law and Practice. A. Hellum, & H. S. Aasen içinde, *Women's Human Rights* (s. 65-66). Cambridge: Cambridge University Press.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 7* (s. 7-10). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Beyazova, A. (2011). Ayrımcılıkla Mücadelede Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (SEÇBİR), s. 1-13.
- Börü, Ş. P. (2017). Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, s. 43-63.
- Byrnes, A. (2013). The Committee on the Elimination of Discrimination against Women. A. Hellum, & H. S. Aasen içinde, *Women's Human Rights: CEDAW in International, Regional and National Law* (s. 27-62). Cambridge: Cambridge University Press.
- Can, H. (2011, Haziran). TÜBAKKOM. *Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Campbell, M. (2016). Women's Rights and the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women: Unlocking the Potential of the Optional Protocol. *Nordic Journal of Human Rights*, 248-271.
- CEDAW STYK, T. K. (2010). *Türkiye'nin Kadına Karşı Ayrımcılığı Önleme Komitesi'ne Sunduğu Altıncı Periyodik Rapor için STK Gölge Raporu*.

- Charlesworth, H. (1994). What are "Women's International Human Rights, R. J. Cook, (Ed.), *Women's Human Rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Cody, A. (2014). Ngo's And Human Rights Monitoring, The 'How, When, Where, What and Why' of Effective Engagement. *Alternative Law Journal*, s. 254–258.
- Cook, R. J. (1994). Women's International Human Rights Law: The Way Forward. R. J. Cook, (Ed.), *Human Rights of Women* (s. 3-10). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Cusack, S. (2009). Discrimination against Women: Combating its Compounded and Systemic Forms. *Alternative Law Journal*, 86–91.
- Cusack, S. (2013). The CEDAW as a Legal Framework for Transnational Discourses on Gender Stereotyping. A. Hellum, & H. S. Aasen içinde, *Women's Human Rights* (s. 136-137). Cambridge: Cambridge University Press.
- Çakırca, S. İ. (2010). Yeni Türk Medeni Kanunu'nun Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ile Uyumlaştırılması Süreci. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, s. 64-89.
- Çakırca, S. İ. (2013). Turkish Civil Code and CEDAW: Never Shall the Twain Meet? *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, s. 151-152.
- Çalık, T. (2015). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 71-120.
- Çelik, Ö. (2012). Kadınların İnsan Hakları Hareketi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 151-152.
- Doğan, R. (2016). Kadının Şiddete Karşı Korunmasında Devletin Özen Yükümlülüğü ve Uluslararası Standartlar. *Ankara Barosu Dergisi*, s. 91-121.
- Dursun, S. A. (2017). Türk Medeni Hukukunda 1926'dan Günümüze Kadın Hakları Üzerine Düşünceler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Afro-Avrasya Özel Sayısı*, s. 231-235.
- Ekşi, N. (2011). Medeni Kanunun Kadının Soyadına İlişkin Hükmünün Aihs, Anayasa, Cedaw Ve Möhuk Kapsamında Değerlendirilmesi. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 311-331.
- Elder, B. G. (1986). The Rights of Women: Their Status in International Law. *Social Justice/Global Options*, s. 4.
- Englehart, N. A., & Miller, M. (2014). The CEDAW Effect: International Law's Impact on Women's Rights. *Journal of Human Rights*, s. 25-26.
- Gemalmaz, M. S. (2011). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri*. İstanbul: Legal Kitabevi.
- Güngör, A. (2012). Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Hukuk Düzenlemeleri. Ankara: Ankara Barosu Başkanlığı.

- Holtmat, R. (2013). The CEDAW: a Holistic Approach to Women's Equality. A. Hellum, & H. S. Aasen içinde, *Women's Human Rights*. Cambridge University Press.
- IWRAW. (2019, Nisan). Shadow Report Guidelines on Women's Right to Work and Women's Rights at Work. s. 1-48.
- Kaypak, Ş. (2016). Türkiye'de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 305-306.
- KİH. (2005). *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu*. Kadının İnsan Hakları (KİH) – Yeni Çözümler Vakfı.
- KİHP. (2001). Birleşmiş Milletler'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri. *Kadının İnsan Hakları Projesi*. Yeni Çözümler Vakfı.
- KİH, Y. Ç. (1997). *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) Uygulamasına İlişkin Türkiye STK Gölge Raporu*.
- KİH, Y. Ç. (2005). *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye Gölge Raporu*.
- Koyuncu, N., & Bayraktar, T. (2017). Geçmişten Günümüze Türk Hukukunda Kadının Hukuki Statüsü. *International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS), 19-22 May 2017* (s. 95-103). Ankara: PESA.
- Komisyonu, A. B. (2013, Mayıs). *Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu IX.Kitap*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Kükreci, M., & Kıbrıs, İ. (2017). CEDAW Öncesi ve Sonrası Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faktörünün Değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 1369-1383.
- Langford, M., Porter, B., Brown, R., & Rossi, J. (2016). *Optional Protocol To The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Pretoria: Pretoria University Press.
- Leeuwen, F. V. (2013). Women's rights are human rights!': the practice of the United Nations Human Rights Committee and the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. A. Hellum, & H. S. Aasen, (Editörler), *Women's Human Rights* (s. 244-247). Cambridge: Cambridge University Press.
- Levent, H. (2009, Haziran). TÜBAKKOM . *Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu VII. Kitap*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Mello, B., & Strausz, M. (2011). International Norms and Women's Rights in Turkey and Japan. *Journal of Women, Politics & Policy*, 333-362.
- Moroğlu, N. (2009). *Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi*. İstanbul: Oniki Levha Yayınları .
- Moroğlu, N. (2016). Uluslararası ve Ulusal Hukukta Kadının İnsan Hakları. (P. D. Kabaalioğlu, Dü.) *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 288.

- Mullins, L. B. (2018). CEDAW: The Challenges of Enshrining Women's Equality in International Law. *Public Integrity*, s. 257-272.
- Mutlu, A. (2017). Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 24-50.
- O'Neil, M. L. (2014). Women's Property Rights in Turkey. *Turkish Studies*, s. 29-44.
- O'Rourke, C. (2018). Bridging The Enforcement Gap? Evaluating The Inquiry Procedure of the CEDAW Optional Protocol. *Journal of Gender, Social Policy & The Law*, s. 1-30.
- Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, s. 35-61.
- Özçelik, F. K. (2016). Kadınlara Karşı Her Biçimiyle Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin Usule ve Esasa İlişkin Düzenlemeleri ve Türk Anayasa Hukuku'na Yansımaları. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, s. 317-340.
- Özdamar, D. (2009). *CEDAW Sözleşmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özkan, G. (2017). Kadına Yönelik Şiddet - Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 533-564.
- Ray, J. (2008). Explaining the Implementation of CEDAW: A Quantitative Study of 151 Countries. *Sigma: Journal of Political and International Studies*, s. 69-83.
- Rothman, N. C. (2008). The Role of Women in Turkey. *Comparative Civilizations Review*, s. 37-60.
- Schutter, O. D. (2010). *International Human Rights Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sevük, H. Y. (2015). 6545 Sayılı Kanun İle Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlarda Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, s. 120-148.
- Sezer, T. D. (2013). Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesinin R.K.B/Türkiye Kararı ve Kararda Benimsenen Görüşlerin Olası Etkileri. *Anayasa Hukuku Dergisi*, s. 402-432.
- Süral, N. (2013). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Fırsatlar, Engeller ve Hukuki Çerçeve. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 279-309.
- Süral, N. (2015). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Hukuki Düzenlemeler ve Sosyal Politikalar. *TİSK Akademi*, s. 6-46.
- STYK, C. (2016). *Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulunun BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne Sunduğu 7. Periyodik Dönem Gölge Raporu*.
- Şahin, Ü. O. (2004, Haziran). TÜBAKKOM IV. Kitap. *Türkiye Barolar Birliği Kadın Hukuku Komisyonu*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

- Taşkent, S., & Kurt, D. (2014). Uluslararası Düzenlemeler Çerçevesinde Türk İş Mevzuatında Kadın İşçinin Korunması. *Çevre ve Toplum*, s. 29-59.
- Taşkın, L. (2004). Uluslararası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, s. 17.
- TBB. (2004). İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmelerinin İç Hukukta Doğrudan Uygulanması. *İHAUM Yayını* (s. 6-20). Ankara: Türkiye Barolar Birliği.
- Yeltekin, S. Y. (2004). Küreselleşme ve Kadın Sempozyumu. *Sürek Tıp Eğitim Dergisi* (s. 114-115). Ankara: Türk Tabipler Birliği.
- Yüksel, S. R. (2014). Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın Erkek Eşitliği. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 175-200.
- Ziya, H. E. (2012). Türk Ceza Kanunu Değişiminde Kadın Aktivistler: Bir Lobcilik Hikayesi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, s. 120-151.
- Zwingel, S. (2016). The Creation of CEDAW within the Global Discourse on Gender Equality. S. Zwingel, (Ed.), *Translating International Women's Rights* (s. 35-37). London: Palgrave Macmillan.

İnternet Kaynakları

- CEDAW/C/TUR/6.. *Concluding observations.* UN Turkey:
<http://www.un.org.tr/humanrights/en/turkey-and-un-treaty-bodies/25-cedaw-convention-on-the-elimination-of-all-forms-of-discrimination-against-women>,
22 Aralık 2018 tarihinde erişilmiştir.
- CEDAW/C/TUR/7. *Concluding observations.* UN Turkey:
<http://www.un.org.tr/humanrights/en/turkey-and-un-treaty-bodies/25-cedaw-convention-on-the-elimination-of-all-forms-of-discrimination-against-women>,
22 Aralık 2018 tarihinde erişilmiştir.
- CSW. (2019). *Commission on the Status of Women*. Ocak 19, UN Women Web Sitesi:
<http://www.unwomen.org/en/csw>, 19 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Nairobi, U. (1985). *Report of The World Conference to Review and Appraise the Achievement of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace*. Nairobi: United Nations.
<https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/otherconferences/Nairobi/Nairobi%20Full%20Optimized.pdf> 15 Kasım 2018 tarihinde erişilmiştir.
- OHCHR. (1965, Kasım 21). International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination Full Text.
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx> 19 Kasım 2018 tarihinde erişilmiştir.
- OHCHR. (2000). *Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Web Sitesi.
<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/> 1 Aralık 2018 tarihinde erişilmiştir.

- KHK, A. B. (2019). *Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi Basın Açıklaması*. Ankara Barosu Web Sitesi: http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?BASIN_ACIKLAMASI&=538 adresinden alındı
- KHK, İ. B. (2019). *İstanbul Barosu Kadın Hakları Merkezi - İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği*. İstanbul Barosu Web Sitesi: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=14281&Desc=8-Mart-D%C3%BCn%C3%BCn-Emek%C3%A7i-Kad%C4%B1nlar-G%C3%BCn%C3%BCn-Bas%C4%B1n-A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1> adresinden alındı
- KSGM. (1997). Birleştirilmiş İkinci ve Üçüncü Periyodik Rapor. *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*, Ankara. <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/> 18 Kasım 2018 tarihinde erişilmiştir.
- KSGM. (2003). Birleştirilmiş Dördüncü ve Beşinci Periyodik Rapor, *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*, Ankara. <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/> 18 Kasım 2018 tarihinde erişilmiştir.
- KSGM. (2008). Altıncı Periyodik Rapor. *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*, Ankara. <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/> 18 Kasım 2018 tarihinde erişilmiştir.
- KSGM. (2014). Yedinci Periyodik Rapor. *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*, Ankara. <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/> 18 Kasım 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Merkezi, İ. B. (2019). *Dünya Kadınlar Günü Basın Açıklaması*. İzmir Barosu Web Sitesi: <http://izmirbarosu.org.tr/Sayfa/842/dunya-kadinlar-gunu-basin-aciklamasi.aspx> adresinden alındı
- UN, W. (2019, Mart 12). *Reservations to CEDAW*. UN Women Web Sitesi: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reservations.htm> 12 Mart 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Women, U. (1995). Beijing Declaration and Platform for Action. (s. 8). Pekin: United Nations. Aralık 2018 tarihinde <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm> erişilmiştir.
- Women, U. *Full text of the Convention in English*. Birleşmiş Milletler Kadın Departmanı Web Sitesi: <https://www.un.org/womenwatch/daw/daw/index.html> 3 Aralık 2018 tarihinde erişilmiştir.

7. EKLER

EK 1. Komite'nin Mevcut Üyeleri

Üye Adı	Ülke Adı	Görev Süresi
Gladys Acosta Vargas	Peru	31.12.2022
Hiroko Akizuki	Japonya	31.12.2022
Tamader Al-Rammah	Suudi Arabistan	31.12.2022
Nicole Ameline (Başkan Yardımcısı)	Fransa	31.12.2020
Gunnar Bergby	Norveç	31.12.2020
Marion Bethel	Bahamalar	31.12.2020
Louiza Chalal	Cezayir	31.12.2022
Esther Eghobamien-Mshelia	Nijerya	31.12.2020
Naéla Gabr	Mısır	31.12.2022
Hilary Gbedemah (Başkan)	Gana	31.12.2020
Nahla Haidar	Lübnan	31.12.2020
Dalia Leinarte	Litvanya	31.12.2020
Rosario G. Manalo	Filipinler	31.12.2020
Lia Nadaraia (Raportör)	Gürcistan	31.12.2022
Aruna Devi Narain	Mauritius	31.12.2022
Ana Pelaez Narvaez	İspanya	31.12.2022
Bandana Rana (Başkan Yardımcısı)	Nepal	31.12.2020

Rhoda Reddock	Trinidad ve Tobago	31.12.2022
Elgun Safarov	Azerbaycan	31.12.2022
Wenyan Song	Çin	31.12.2020
Genoveva Tisheva	Bulgaristan	31.12.2022
Franceline Toe Bouda	Burkina Faso	31.12.2022
Aicha Vall Verges	Moritanya	31.12.2020

EK 2. Türkiye’de Kadın Hukuku Alanında Kazanımlar

1839: Bir ferman (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ile kanun önünde eşitlik ilkesi kabul edildi.

1856: Köle ve cariye alınıp satılması yasaklandı.

1858: Kadınların taşınmaz mallar üzerindeki miras hakkı erkekleriyle eşitlendi.

1876: İlk anayasa (Kanun-i Esasi) kabul edilerek temel haklar düzenlendi, kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hale getirildi.

1911: Zina suçunun cezası kadın ve erkek için eşitlendi.

1917: Osmanlı Medeni Kanunu’nun uygulanması için çıkarılan Aile Hukuku Kararnamesi ile; Evlilik sözleşmesinin resmi memur önünde yapılması, Evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması, Zorla evlendirmenin geçersiz sayılması hususları düzenlendi.

1923: Cumhuriyet ilan edildi.

1926: Türk Medeni Kanunu’nun kabulü ile tek eşlilik zorunlu hale getirildi, kadınlar boşanma hakkı, velayet hakkı ve malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip oldular.

1934: Anayasa değişikliği ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı.

1935: Atatürk’ün desteği ile; 12. Uluslararası Kadınlar Kongresi İstanbul’da yapıldı. “Dünya çapında ünlü kadınların ve yazarların katıldığı katılanlar arasında ünlü nükleer fizikçi Marie Curie’nün de bulunduğu kongreye Atatürk “Siyasî ve içtimai hakların kadın tarafından kullanılmasının, beşeriyetin saadeti ve prestiji bakımından elzem olduğuna eminim” sözlerini taşıyan telgraf göndermiştir

1938: Reşit olmayanlar için evlilik yaşı ailenin izni alınmak kaydıyla; erkeklerde 17, kadınlarda 15 olarak düzenlendi.

1985: CEDAW Onaylandı.

1990: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) kuruldu.

1990: Türkiye, “Çocuk Hakları Sözleşmesi”ni imzaladı.

1990: Tecavüz mağdurunun hayat kadını olması halinde cezanın indirilmesini öngören kanun hükmü, TBMM tarafından yürürlükten kaldırıldı.

1996: Erkeğin zinası suç olmaktan çıkarıldı.

1997: Kadınlar, kocalarının soyadı ile birlikte kendi soyadlarını da kullanma hakkını elde ettiler.

1997: İçişleri Bakanlığı nüfus cüzdanlarında medeni hal kısmında “evli/ bekar/ dul/ boşanmış” gibi ifadelerin yerine sadece “evli” veya “bekar” ifadelerinin kullanılmasını düzenleyen bir genelge yayımladı.

1998: Kadının zinası suç olmaktan çıkarıldı.

1998: Aile içi şiddete uğrayan kişilerin korunması için gerekli tedbirlerin alınması düzenleyen 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun yürürlüğe girdi.

1998: Gelir vergisinde aile reisinin beyanname vermesi esasının kaldırılması ile kadınlar kocalarında ayrı olarak beyanname verme hakkına kavuştu.

1998: “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği” yürürlüğe girdi.

1998: Adalet Bakanlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ve kadın kuruluşlarının oluşturduğu gündem sonucunda bekaret kontrolünün, ancak takibi şikayete bağlı suçlarda, mağdurun rızası alınarak, ırza geçme gibi re’sen takip edilen suçlarda ancak hakim kararı ile; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısının yazılı izni ile yapılabileceğini düzenleyen bir Genelge yayımladı.

1998: İçişleri Bakanlığı’na nüfus cüzdanlarında yapılan düzenlemeye paralel olarak Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü’nce verilen dul ve yetim tanıtım kartlarındaki “Emekliye Yakınlığı” bölümünde yer alan “dul kadın vb.” ifadelerin yerine sadece “eşi, kızı, oğlu, annesi, babası” gibi ifadelerin kullanılması sağlandı.

1998: Yasalara aykırı olarak yapılan bekaret kontrollerinin önlenmesi amacıyla Valiliklerin dikkatine sunulmak üzere hangi hallerde bekaret kontrolünün yapıla çağını içeren Genelge İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlandı.

2001: Anayasa'da yapılan değişiklik ile Türk anadan ya da Türk babadan doğan çocuğun Türk olması hükmü getirilerek, bu konuda var olan eşitsizlik ortadan kaldırıldı.

2001: "Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği" yürürlüğe girdi.

2002: Yeni Medeni Kanun kabul edildi.

2002: "Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" yeniden düzenlenerek yayımlandı. Eğitim kurumlarında bekâret denetimi uygulamasına gerekçe olarak kullanılan söz konusu Tüzüğün, "ıffetsizlik"ten söz eden bölümü metinden çıkarılarak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ortadan kaldırıldı.

2003: Birleşmiş Milletler Sözleşmelerinden Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (İkiz Sözleşmeler) TBMM tarafından onaylandı.

2003: Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun yürürlüğe girdi.

2003: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin taraf ülkelerce uygulanmasının denetlenmesi konusunda, BM Ayrımcılık Sözleşmesi Komitesine; Sözleşmenin tanıdığı hakların ihlali durumunda bireylerce veya gruplarca veya onların rızası ile onlar adına yapılan şikayetleri kabul etme ve inceleme yetkisini tanıyan "İhtiyari Protokol" yürürlüğe girdi.

2003: Türk Vatandaşlığı Kanununda kadın-erkek eşitliği bakış açısı ile değişiklik yapıldı.

2003: İşveren işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılmayacağı, iş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı, cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği, cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı gibi hükümleri içeren İş Kanunu yürürlüğe girdi.

2004: Eşitlik ilkesini düzenleyen Anayasanın 10 uncu Maddesine “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” ifadesi eklendi

2004: Anayasanın 90’ıncı maddesinde değişikliğe gidilerek, temel hak ve özgürlüklere ilişkin “Milletlerarası Antlaşmaların iç hukuk hükümleri ile çelişmesi durumunda Milletlerarası Sözleşmelerin esas alınacağı” şeklinde yeni bir düzenleme getirildi.

2004: Doğum izinlerinin artırılmasına ilişkin düzenlemeler içeren Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun yürürlüğe girdi.

2004: 5251 sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

2004: Cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemeler içeren Yeni Türk Ceza Kanunu kabul edildi.

2004: Personel alımlarında cinsiyet ayrımcılığı yapılmamasına ilişkin “Personel Temininde Eşitlik İlkesine Uygun Hareket Edilmesi” başlıklı Başbakanlık Genelgesi yürürlüğe girdi.

2004: “Gebe ve Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik” yürürlüğe girdi.

2004: “Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girdi.

2005: Yeni Türk Ceza Kanunu 1 Haziran’da yürürlüğe girdi.

2005: Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyelerin kadınlar ve çocuklar için sığınmaevleri açmalarının belediyelerin görev ve sorumlulukları arasında olduğuna ilişkin düzenlemenin bulunduğu Belediye Kanunu yürürlüğe girdi.

2005: Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu çalışmalarını yürüttü ve sonuçlar rapor halinde yayımlandı.

2006: “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler” konulu Başbakanlık Genelgesi yayımlandı.

2007: 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’un kapsamı 5636 sayılı kanunla genişletildi.

2008: Türkiye, CEDAW’ın 9. maddesine yönelik beyanını kaldırdı.

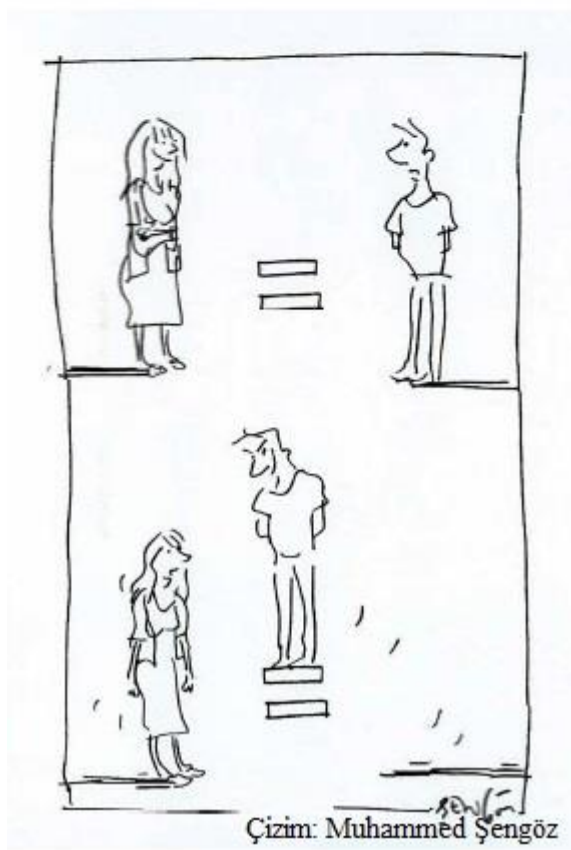
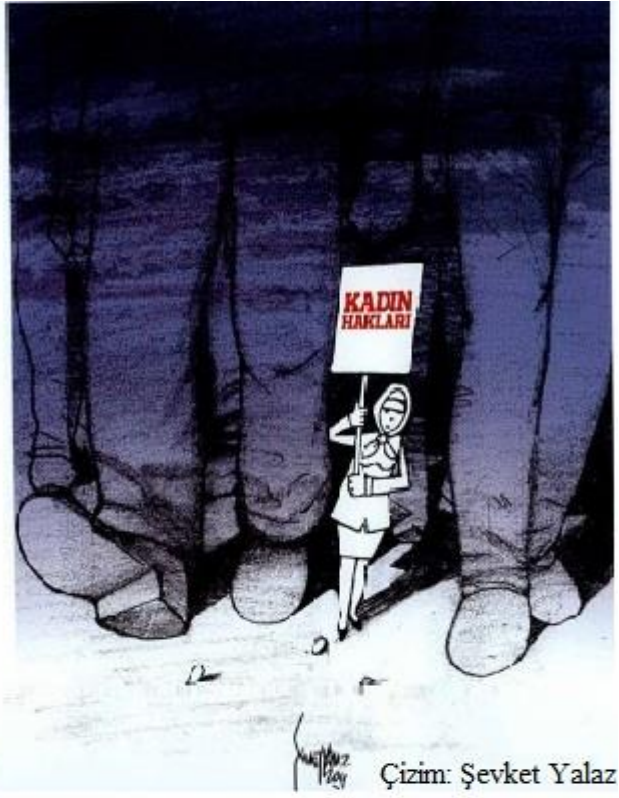
2008: 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik yürürlüğe girdi

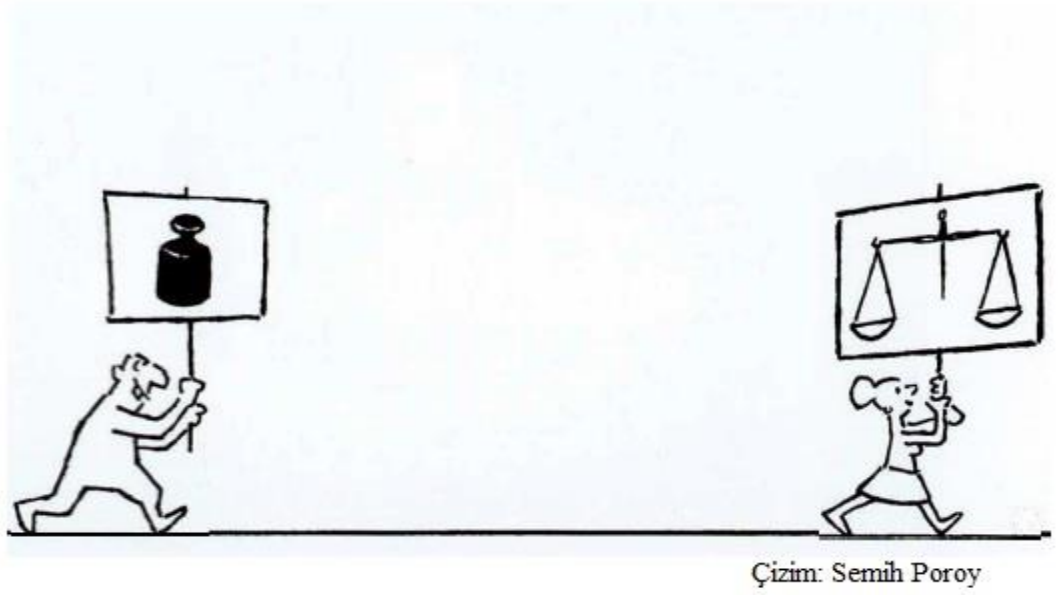
2011: Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi imzalandı .

2012: 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe girdi

Kaynak: TÜBAKKOM VIII. Kitap

EK 3. Karikatürler

Kaynak: Karikatürlerle İnsan Hakları (2011), Karikatür Vakfı Yayınları

EK 4. Anıt Sayaç

ŞİDDETTEN ÖLEN KADINLAR İÇİN DİJİTAL ANIT

AÇIKLAMA ENGLISH

Arama

2019 2018 2017 2016 2015 2014 2013 2012 2011 2010 2009 2008

A.Y.	Kezban Y.	Filiz Kaplan	Gülnur Yılmaz	Gökçen Ş.	Şükran Cantaş	Büşra Güçlü	Fatma Akkaya
Melek Yılmaz	Ketevan Katamadze Dönmez	Firdevs S.	Defne	Şener Akyurt	Derya Yörükoğlu	İnayet Ç.	
Filiz Sarı	Bağdat Dahir	Kezban Yıldız	Firuz Akhmedova	Emel Yalçın	Sarantunya Tsendsuren	Derya H.	
Fatma Aybar	Remziye Bakımlı	Şeyma Sarı	Tuğba Sarı	Derya Oğan	Gökçen Şişman	N.S.	Emine Bulut
Tuba Erkol	Merve Kotan	Asiye Aydoğmuş	Ayşe Adıgüzel	Nihal Işıldar	Saadet Kocaoğlu	Mine Topçu	
Ebru Erdem	Zeynep Ö.	Seher P.	Müslime B.	Zeynep Esin	Dilek Atalay	Hamide Gezer	Najia Arabzai
Eda K.							
Hayat Hattab	Ayşe Dayıoğlu	Kezban Ercan	Ayşe Solmaz	İsmi Bilinmiyor	Fikar Talu	Ayyuş Çetin	Seher Polat
Ayni D.	Leyli E.	Songül D.	Dilek Zengin	Gamze Ünlü	Billur Cucur	Zeynep Paşaoğlu	Naciye Saygın
Arzu Sabancaoğlu	Fatma Kalkan	Gökçe Saygı	Sibel Bektaş	Nazan Kırkgöz	İsmi Bilinmiyor	Ayşe Karaman	
Fehar Alipoor	Fardıs Golrokh	Gülşay Şimşek	Fatma Aydoğdu	Mürvet İ.	Nuray Anar	Halime Şenal	Saime Durgel
Zeynep El Adir	Hatice Kavak	Gülen Pamukçu	Ebru Tenk	Hasine Şanlı	Zeynep Yavuz	Özge Sazlı	Özge Biraol
Meryem K.	Meryem D.	Ulviye İnce	Nuray Toprak	Zöhre Sevinç	İsmi Bilinmiyor	Rukiye E.	Filiz E.
İsmi Bilinmiyor	Fatma Hülya Yıldız	Emrah Konal	Emine N.	Kebire Atanmaz	Emel Hac Hüseyin	Zeynep Atagül	
Halise Narin	Münevver Narin	Melike Baştürk	Maryam Hussaini	Sibel Ç.	Aysun B.	Özlem Sarıyıldız	
Gamze Kurt	Naciye Torunoğlu	Tülin Beygirci	Sultan B.	Asiye Tatlısoy	Ozodkho Abdıkırımova	Hilal Güneş	
Türkan Kulu	Bilem Doğru	Meral G.	Kerime Afsal	Kader A.	Nazlıcan A.	Filiz K.	Meryem Aktan
Afet Mammadli							
Meryem Beykoz	Emine Beykoz	A.Ç.	Chen Haiyun	Müberra Kuzdan	Songül Yalçın	Elif E.	Sevim Koç
Tuğba Anlak	Ayşe Gür	Gülsüm Karasu	İncilay Hayal	Bedriye Kangal	Selin Cebeci	Emrah Koral	Zümrüt Er
Emine Şahin	Kader Ç.	İfakat Doğan	Arzu Ertan	Ülviye İnce	Siwar Keblaw	Mesude Haşimi	Saja Jamel Mansur
Meryem Bal	Esmé Aksakal	İ.E.K	Fatma Sezgin	Alev Yıldırım	Selin Çulha	Aysun Yıldırım	Arzu Özkan
Zehra Demirin	H.İ.	Zeynep Hüsünbeyi	Buket Yıldız	Kader Erenuluğ	Ganıra Cabbarova	İsmi Bilinmiyor	
Meşkude Karataş	Hande Şeker	Serpil Erdoğan	Sibel G.	Eşe Fatma Yıldırım	Suzan Keleş	Perihan Büyükbayram	
Didem Uslu	Aysheh Khalil Abdal Alraie	Lütfiye H.	Kübra Olgun Şahin	Hanen Elalevi	Esmá Kurt	N.K.	
Ayşe Farmatı	Nur El Nude Elalevi	Hanen Elalevi	İsmi Bilinmiyor	İsmi Bilinmiyor	Perwin Mohammadi	Sem El K.	
Özlem Göçer	Dudu Demirkıran	Aigul Intykbayeva	Gülistan Aşık	Ayşe Yiğit	Menekşe A.	Mevşude Karataş	
Sibel Dudaklı	Ayça Songur	Rabia Ezer	Fatma Özdemir	Yurdagül P.	Gül K.	R.K.	S.K.
Hürü Açık							
Aizada Nambetova	Tuba Çakıl	Vildan Kaymaz	Ümran Abacı	İbete Sem El K.	Mehdiye C.	Fatma Tangaz	
Songül G.	Özden Şahin	Dilek Çakmak	Aynur C.	Meryem Baskındağlı	Aysel Zeren	Rabia K.	Feride Ercan
Fatma Dibes Sezgin	Sibel Gökbulut	Latife Budak	Kübra Aşkın	Ayten B.	Evin Tankaş	Döndü Şengül	Güllü A.
İsmi Bilinmiyor	İsmi Bilinmiyor	İsmi Bilinmiyor	Rabia Tümkaya	H.K.	Ruhiye Keser	Gülseren Ayhan	Tuğçe Tatar
Fatma Erdoğan	Fatma Yıldız	Satı Demirci	Özlem S.	Ayşenur Erçin	Gizem Tabak	Aslı Yıldız Güçlü	
Emine Yıldız	Eda Kaymaklı	Nur Muhammet Berzo	Ayla Ö.	Reyhan İrketi	Özge Y.	Hayat Meşail	Sabah Meşail
Mukadder Nogay	Gözde Çulhaoğlu	Aysel Şahin	Hatice Şahin	Rabia Bayram	Fatma Bayram	Ş.A.	Dilán Tutucu
Gülsüm Taş	Sultan Çinkır	Sibel Akçalı	Cemile Aydın	Aycan Bozbay	Serra Bozbay	Ayşe İ.	İsmi Bilinmiyor

anitsayac.com, 20 Eylül 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Murat Kemaloğlu

Doğum Yeri ve Tarihi : Erzurum 07.10.1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Uluslararası İlişkiler Bölümü (2014)

Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (YDS: 57,50)

İş Deneyimi

İletişim

e-posta Adresi : muratkemaloglu7@gmail.com

Tarih : 28.08.2019